

# RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1939.

Andra kammaren.

Nr 31.

Onsdagen den 17 maj.

Kl. 11 f. m.

## § 1.

Upplästes två till kammaren inkomna protokoll, så lydande:

År 1939 den 17 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 71 och 73 riksdagsordningen utse dels riksdagens fullmäktige i riksbanken för valperioden 1939—1942 efter herrar I. Rooth och P. C. Jonsson, vilka voro i tur att avgå, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

### *fullmäktige*

för valperioden 1939—1942:

|                                                            |                |
|------------------------------------------------------------|----------------|
| herr Rooth, Ivar, bankdirektör                             | med 43 röster, |
| » Jonsson, Per Conrad, ledamot av riksdagens andra kammare | » 43 » ;       |

### *suppleanter*

för tiden från valet, till dess nytt val under år 1940 försiggått:

|                                                              |                |
|--------------------------------------------------------------|----------------|
| herr Magnusson, Harald Teodor, bankråd                       | med 43 röster, |
| » Ekman, Johan Fritjof, ledamot av riksdagens första kammare | » 42 » ,       |
| » Andersson, Elof, ledamot av riksdagens första kammare      | » 41 » .       |

Gunnar Bodin.

C. J. Johansson.

Carl Bengtsson.

Oscar Carlström.

År 1939 den 17 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 71 och 73 riksdagsordningen utse dels riksdagens fullmäktige i riksgäldskontoret för valperioden 1939—1942 efter herrar A. Råstock och E. G. E. Eriksson, vilka voro i tur att avgå, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda kontor; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

### *fullmäktige*

för valperioden 1939—1942:

|                                                                     |                |
|---------------------------------------------------------------------|----------------|
| herr Råstock, Anders, ledamot av riksdagens andra kammare           | med 41 röster, |
| » Eriksson, Ernst Gustaf Eugén, ledamot av riksdagens andra kammare | » 41 » ;       |

### *suppleanter*

för tiden från valet, till dess nytt val under år 1940 försiggått:

|                                                                       |                |
|-----------------------------------------------------------------------|----------------|
| herr Andersson, Carl Olof Harald, ledamot av riksdagens andra kammare | med 39 röster, |
|-----------------------------------------------------------------------|----------------|

Andra kammarens protokoll 1939. Nr 31.

|                                                                   |                  |
|-------------------------------------------------------------------|------------------|
| herr Ström, Torsten Emanuel, ledamot av riksdagens första kammare | med 38 röster,   |
| » Persson, Gunnar, ledamot av riksdagens andra kammare            | » 37 » .         |
| Gunnar Bodin.                                                     | C. J. Johansson. |
| Carl Bengtsson.                                                   | Oscar Carlström. |

Protokollen lades till handlingarna; och beslöts tillika, att riksdagens kansli-deputerade skulle genom utdrag av kammarens protokoll underrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag till dels förordnanden för de valda dels ock skrivelser till Konungen med anmälan om de försiggångna valen.

## § 2.

*Vid remiss av propositionen nr 298.* Föredrogs Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 298, med förslag till löneplaner för extra ordinarie tjänstemän m. fl. icke-ordinarie befattningshavare vid försvarsväsendet m. m.; och anförde därvid:

Herr Andersson i Rasjön: Herr talman! På dagens föredragningslista, den 17 maj, återfinnas bland en gång bordlagda ärenden inte mindre än nio kungliga propositioner. Vi närma oss nu den tid, då riksdagsarbetet regelmässigt borde lida mot sitt slut. Kammarledamöterna ha väl också litet var gått och hoppats på, att de rikt flödande källorna i kanslihuset skulle sina. Alla tecken tyda emellertid på, att de fortfarande, trots torkan ute i naturen, komma att flöda ganska friskt.

Det finns givetvis propositioner av skilda slag. Somliga äro av den natur, att ett uppskov med deras framläggande inte kan komma i fråga. Detta gäller en del löpande ärenden och ärenden, som tillkommit på grund av tidshändelserna. I den skörd, som kom i går, finnas emellertid några propositioner, som representera nya initiativ och nya uppslag. Jag vill i det sammanhanget särskilt nämna propositionen med förslag till förändring av vissa tullsatser och propositionen angående ett nytt resningsinstitut. Initiativ sådana som dessa förutsätta ju en grundlig riksdagsbehandling. Ingendera av dessa propositioner kan emellertid anses vara vad man kallar löpande ärenden. Hur skall det nu vara möjligt för vederbörande riksdagsinstanser att kunna ägna dessa viktiga spörsmål en tillräckligt grundlig behandling, då propositionerna komma till riksdagen först den 16 maj?

Det finns i de senare årens riksdagshistoria vissa prejudikat på, att riksdagen i sådana här fall kan uraktlåta att realbehandla propositionen och jag skulle vilja rekommendera respektive utskott att beträffande vissa av de nu framlagda propositionerna företaga ett dylikt övervägande. Särskilt gäller denna rekommendation förslaget om ett nytt resningsinstitut. Ingen kan väl påstå, att detta förslag är av så brådskande natur, att det behöver drivas igenom i riksdagens sista timmar med risk för att den grundliga behandling, som ärendet kräver, icke kan åvägabringas. Man behöver ju bara förutsätta, att någon kammarledamot skulle begära förlängd motionstid på denna proposition, så att vederbörande utskott icke förrän ett stycke in i juni skulle kunna börja föredragningen av ärendet.

Den nuvarande statsministern har någon gång i sitt försvar för s. k. starka regeringar, och för majoritetsregeringssystemet överhuvud taget, bland annat pekat på de fördelar, som enligt hans mening skulle vara förenade med att en regering har ett fast parlamentariskt underlag. En sådan regering skulle nämligen enligt herr statsministerns mening sitta så säkert, att den i

*Vid remiss av propositionen nr 298. (Forts.)*

god tid skulle kunna förbereda de förslag, som den ämnade förelägga riksdagen. Ja, här ha vi ju ett slående bevis på, hur pass mycket av värde det ligger i denna utsaga. Regeringen har ju nu suttit under tre riksdagar, men så vitt man kan bedöma saken har tiden för de sista propositionernas avlämnande kommit att infalla allt senare och senare, ju längre regeringen suttit. Jag vill för min del framhålla, att det ur riksdagens synpunkt är en stor olägenhet med starka regeringar, regeringar, vilka liksom den sittande anse, att de kunna behandla riksdagen såsom fallet är nu, då viktiga propositioner läggas fram i riksdagens elfte timma.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Jag är den föregående ärade talaren tacksam för att han givit mig tillfälle att påpeka en del omständigheter, som föranlett, att dessa propositioner kommit att föreläggas riksdagen senare än regeringen skulle ha önskat och också senare än riksdagen kan finna angenämt vara.

Det förhåller sig inte alls så som den ärade talaren antog, nämligen att det skulle ligga något slags övermod bakom den omständigheten, att dessa propositioner framlagts av regeringen så sent. Den ärade talaren kan möjligen finna en fullt tillfredsställande förklaring, om han tänker på den stora kristid, som vi nu genomleva, och som föranlett, att en hel del propositioner måste läggas fram för att den svenska staten skall kunna vara rustad vad som än kan hända i utrikespolitiskt avseende. Det är givet, att, när man har en sådan uppgift för handen, detta medför, att arbetet med inrikesreformerna blir något förse- nat. Jag kan försäkra den ärade talaren, att det har arbetats mycket inom departementen för att propositionerna icke skulle komma fram för sent.

Herr Andersson i Rasjön vände sig särskilt emot, att propositionen rörande resningsinstitutet först nu lagts fram på riksdagens bord. Jag ber att i det avseendet få erinra därom, att denna proposition förebådades redan i trontalet. Att den sedermera först rätt långt fram i tiden kommit på riksdagens bord beror på under riksdagen inträffade händelser, nämligen de svåra utrikespolitiska kriser, som väckt vår oro. Dessa kriser gjorde, att man måste utarbeta en del förslag till kristidslagar, såsom till exempel förfoganderättslagen och maximiprislagen. Dessa kristidslagar måste behandlas av lagrådet. Det var då rätt naturligt, att jag måste ställa mig på den ståndpunkten, att dessa kristidslagar måste få förtursrätt framför lagförslaget om ett nytt resningsinstitut. Man visste nämligen icke vad som kunde hända. Det hade ju sett egendomligt ut, om jag skulle ha gjort anspråk på att denna lag om resning skulle ha det företräde, som dess tidigare utarbetande kunde berättiga den till.

Jag vågar emellertid hoppas, att detta lagförslag icke skall bereda riksdagen alltför mycket bekymmer. Att jag framlagt lagförslaget har berott dels därpå, att det var utlovat i trontalet, och dels naturligtvis därpå, att jag anser, att starka skäl finnas att nu undanröja den brist i vår lagstiftning, som detta lagförslag åsyftar att avhjälpa. Slutligen har jag också varit angelägen om att visa, att den orostid, vari vi för närvarande leva, icke behöver verka förlamande på det inre reformarbetet. Jag vågar uttala den förhoppningen, att det parlamentariska maskineriet skall kunna fungera på ett sådant sätt, att riksdagen utan att behöva förlänga sin session utöver vad som möjligen kan visa sig erforderligt för behandlingen av vissa utrikespolitiska frågor, så grundligt som önskvärt är skall kunna pröva lagförslaget om resning.

Herr **Holmbäck**: Herr talman! Grundlagsstadganden om att propositioner borde avlämnas inom viss tid tillkommo som bekant år 1918 och började

*Vid remiss av propositionen nr 298. (Forts.)*  
tillämpas år 1919. Då infördes bl. a. den ännu gällande regeln att efter propositionstidens utgång propositioner kunde få avlämnas, då detta föranleddes utav någon under riksdagen inträffad händelse, eller uppskov med framställningen prövades lända riket till men. Kommitterade för utarbetande av förslag till grundlagsändringar föreslogo ett stadgande, att en proposition skulle få avlämnas efter propositionstiden om dess icke-avlämnande skulle lända riket till avsevärt men. De kommitterade säga i sitt betänkande: »Viktiga statsintressen kunna — — — kräva, att avgörandet av en fråga, som ej hunnit så förberedas, att proposition kunnat avlätas inom visst föreskrivet tidsrum, ej varder till en påföljande riksdag uppskjutet. I dylika fall måste Konungen äga möjlighet att avlåta framställning till riksdagen även efter utgången av den normala propositionstiden. Klart är emellertid, att de skäl, som böra få föranleda sådant frångående av föreskriften om en propositionstid, måste vara synnerligen vägande. Vi hava fördensskull ansett oss böra föreslå, att undantag från den allmänna regeln må stadgas även för det fall, att ett uppskov med framställningen skulle lända riket till allvarligt men.» I den proposition, som förelades riksdagen, ströks visserligen ordet »avsevärt», men konstitutionsutskottet fann för sin del, att den av Kungl. Maj:t föreslagna formuleringen överensstämde till sin sakliga innebörd med vad kommitterade föreslagit på samma gång som den i formellt avseende syntes äga något företräde.

Om man nu undersöker, hur dessa regler ha tillämpats, har man att ta hänsyn till två perioder, nämligen en period, som räcker från 1919 till 1933, då man hade 70 dagars propositionstid, och en period från 1934 fram till innevarande år med en propositionstid av 60 dagar.

1919, alltså det första året enligt 1918 års bestämmelser, avlämnades 21 propositioner efter den ordinarie propositionstidens utgång. Sammanlagda antalet propositioner utgjorde då 406. 1920 och 1921 steg siffran för efter den ordinarie propositionstiden avlämnade propositioner till 29 respektive 49, detta trots att hela antalet avlämnade propositioner sjunkit till 263, respektive 232. Som bekant ägde 1920 ett ministerskifte rum under själva riksdagen, och under 1921 års riksdag skiftade den då sittande ämbetsmannaministären både stats- och finansminister. Härefter sjönk antalet av de propositioner, som avlämnats efter propositionstidens utgång, så att detsamma 1922 utgjorde 23 för att till och med år 1931 utgöra respektive 8, 15, 11, 7, 8, 7, 10, 8 och 5. Med år 1932 steg siffran i samband med kreugerkraschen och depressionen till 20 och år 1933, alltså det sista året, då en propositionstid av 70 dagar gällde, till 32.

Det första året, varunder de nu gällande reglerna om en avkortad propositionstid tillämpades, alltså 1934, avlämnades 28 propositioner efter den ordinarie propositionstidens utgång. Så steg ånyo siffran. 1935 blev antalet 39, 1936 46, 1937 56, d. v. s. över 1921 års siffra. 1938 är man så uppe i 68 stycken. Vid årets riksdag har herr Hagberg i Malmö till herr statsministern riktat en fråga, hur många propositioner, som kunde väntas efter propositionstidens utgång. Han fick den 8 mars till svar, att man kunde förvänta ytterligare ett 60-tal propositioner. Nu är antalet uppe i 80 eller 81. Man har alltså under dessa 2 månader kommit väsentligt över det då i utsikt ställda antalet.

Jag drar för min del av dessa siffror bland annat den slutsatsen, att utvecklingen gått därhän, att en propositionstid på 60 dagar är alldeles för kort. Propositionstiden måste förlängas, och spørsmålet härom bör enligt min åsikt bli föremål för utredning. Ett system, som leder till att ett stort antal propositioner kunna framläggas för riksdagen med den motiveringen, att deras icke-framläggande skulle lända riket till men, kan icke vara riktigt. Frågan om propositionstidens längd sammanfaller emellertid med frågan om en för-

*Vid remiss av propositionen nr 298. (Forts.)*

ändring av riksdagens arbetsformer. Min åsikt är — vilket jag offentligen uttalat tidigare — att riksdagen snart måste införa en höstsession. Det hektiska i arbetet i slutet av riksdagen måste bort, riksdagens arbetssätt måste reformeras, så att riksdagsledamöterna få tid att i grund diskutera de frågor, som kunna föreligga. De för sent avlämnade propositionerna, om jag nu får avända detta uttryck, finner jag utgöra ett allt klarare motiv för kravet på en höstsession.

**Herr Råstock:** Herr talman! När jag begärde ordet, visste jag icke, att herr justitieministern ämnade yttra sig i denna fråga. Det är icke heller för att uppträda såsom någon regeringens försvarsadvokat som jag tagit till orda utan för att konstatera, att ett överskridande av propositionstiden praktiserats även av regeringar, som icke varit några s. k. starka regeringar. Dessa regeringar ansågo sig emellertid förvisso starka nog. Malicen förtäljer sålunda, att vid ett tillfälle, då vederbörande statsråd i statsrådsberedningen föredrog ett ärende, skall han ha sagt, att han ville se den, som vågade gå emot ett så förnuftigt förslag som det han ämnade framställa.

Ett liknande resonemang tror jag nog, att man kan föra i dag också. Jag skulle för min del ha varit herr Andersson i Rasjön tacksam, om han velat ange de propositioner, som härvidlag kunna anses vara av särskilt svårartad beskaffenhet. Han gjorde visserligen ett försök i den vägen, men den siste talaren kunde icke ge något exempel på någon proposition, som just nu skulle kunna erbjuda några särskilda svårigheter. Jag kan ju i det här sammanhanget nämna, att enligt tidningarna ett regeringsförslag av i går behandlats så snabbt, att vi inom en liten stund lära få tillfälle att avgöra detsamma. Detta tyder på, att vederbörande utskott funnit propositionens sakliga innehåll vara sådant, att någon anledning att avvisa densamma icke förefunnits.

Vad beträffar en av de nu en gång bordlagda propositionerna, nämligen nr 304, förhåller det sig så, att en av parterna och en mäktig sakägare är Stockholms stad, som har ett mycket stort intresse av att kunna sätta i gång med arbetet på en högbro och därför påyrkat framläggandet av denna proposition. På grund av alla de remissinstanser, som finnas såväl å stadens som å statens sida, har det emellertid icke varit möjligt att föra fram detta förslag förrän nu.

Vad vidare beträffar propositionen nr 308, har jag ingen annan kännedom om densamma, än den jag fått genom att läsa dagens tidningar, men jag missar mig nog inte, om jag säger, att den är av den beskaffenheten, att det kan anses klokt, att den nu framlagts.

Statsrådet och chefen för justitiedepartementet erinrade om, att det förhållandet att dessa propositioner avlämnats så sent måste ses mot bakgrunden av de åtgärder, som blivit betingade av den oro och kris, som råder i världen. Jag begär inte alls någon ursäkt för regeringen, och jag tänker inte heller, såsom jag sade, när jag började mitt anförande, uppträda såsom någon försvarsadvokat för regeringen, men jag kan inte underlåta att draga fram ännu en sak i detta sammanhang.

Vid fjolårets riksdag träffades ett mycket viktigt avtal, där det gällde att trygga tillgången för vårt land av nödvändig kvantitet brännolja. På grund av att en part — jag skall inte säga vem, men det var i varje fall inte staten — inte kunde lämna besked förrän i riksdagens elfte timme, kom inte propositionen fram förrän några dagar innan det egentliga riksdagsarbetet avslutades. Det fanns då inte en man inom statsutskottet, där frågan först behandlades, eller inom riksdagen i övrigt, som opponerade sig emot att detta förslag kom så sent. Anledningen härtill var förmodligen den, att det ansågs vara

*Vid remiss av propositionen nr 298. (Forts.)*  
till betydande gagn för riket, att den anläggning, som avtalet gällde, snarast möjligt kom till stånd.

Det är alltså på det sättet, att förhållandena kunna göra, att man måste finna sig i att propositioner avlämnas sent. Jag tror emellertid, att jag kan säga för det utskotts räkning, som jag representerar, att de propositioner, som nu avlämnats, inte skola behöva vålla någon försening av riksdagens arbete.

Vidare yttrades ej. Kammaren beslöt att överlämna ifrågavarande proposition jämte de vid föredragningen av densamma inom kammaren avgivna yttrandena till statsutskottet.

Härefter föredrogos var för sig övriga på bordet liggande propositioner; och hänvisades därvid

till bankoutskottet propositionerna:

nr 299, med förslag om ändring i vissa delar av militära tjänstepensionsreglementet den 17 maj 1935 (nr 167);

nr 300, med förslag om ändring i vissa delar av allmänna familjepensionsreglementet den 16 oktober 1936 (nr 542); och

nr 301, angående anslag till bidrag till pensioneringskostnaderna för statens pensionsanstalt m. m. för budgetåret 1939/40;

till statsutskottet propositionen, nr 302, angående barntillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl.;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 303, med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa m. m.; samt

till statsutskottet propositionen nr 304, angående exploatering av Johannes-hov och Kvarnängen m. fl. markområden i Stockholm m. m.

*Vid remiss  
av propo-  
sitionen nr 307.*

Vid härpå skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 307, med förslag till lag om särskilda rättsmedel, m. m. begärdes ordet av

Herr Bagge, som anförde: Herr talman! Jag måste tyvärr i någon mån återföra debatten till det ämne, som nyss diskuterades, nämligen förseningen av Kungl. Maj:ts propositioner. Att jag först vid denna punkt tagit till orda i detta ämne beror dels därpå, att jag inte önskar tala om saken i allra största allmänhet utan med tillämpning på den proposition, som här föreligger för remiss, och dels därpå, att jag, herr talman, beträffande denna proposition har för avsikt att framlägga ett förslag, som det vore angeläget, att det utskott, till vilket propositionen skall remitteras, kunde få del av.

Jag tillät mig ju redan vid förra årets riksdag framhålla, hurusom förseningen av Kungl. Maj:ts propositioner desorganiserade riksdagsarbetet och gjorde jäktet mot slutet av riksdagen alldeles olidligt. Vi här i riksdagen ha naturligtvis all anledning att tänka på att modernisera vårt arbetssätt och göra det mera effektivt, men man kan inte komma ifrån, att det beror på förseningen av Kungl. Maj:ts propositioner att riksdagsarbetet blir så desorganiserat och föga tillfredsställande, i synnerhet mot slutet av riksdagen. Jag begriper mycket väl, att det kan innebära besvär och svårigheter för Kungl. Maj:t att organisera sitt arbete på ett annat sätt, men en utväg, som man skulle kunna tänka på bland andra, vore väl den, att man åtminstone sköt över till en nästkommande riksdag propositioner i sådana ärenden, som inte äro av så absolut överhängande natur, att de måste upptagas vid den pågående riksdagen. På detta sätt skulle man ju i någon mån få till stånd en jämnare arbetsfördelning, så att inte riksdagsledamöterna behövde gå ar-

*Vid remiss av propositionen nr 307. (Forts.)*

betslösa under förra delen av riksdagen för att under senare delen utsättas för en olidlig forcering av arbetet.

De propositioner, som avlämnats under den allra sista tiden, äro ju av många olika slag. Vissa av dem, såsom t. ex Ålandspropositionen och de propositioner, som justitieministern talade om och som innehålla förslag till fullmaktslagar och försvarsberedskap, äro uppenbarligen av den karaktären, att de borde framläggas vid detta års riksdag. Å andra sidan finns det åtskilliga propositioner, beträffande vilka man kan säga, att det icke skulle »lända riket till men», om de finge vänta ett halvår eller så på behandling. Till dessa senare hör enligt min mening den här föreliggande propositionen angående ändringar av bestämmelserna för resningsförfarandet. Det kan väl ändå inte finnas ett sådant överhängande behov av en omedelbar ändring av denna lagstiftning, att man inte skulle ha kunnat ge sig till tåls ett halvt år med att lägga fram denna proposition.

Justitieministern sade, att anledningen till att han lagt fram denna proposition var, att den hade bebådats i årets trontal. Men om det nu är så, att det på grund av en uppgift från honom lämnats ett förhastat löfte i trontalet, borde väl inte detta behöva medföra, att riksdagen skall utsättas för att få en proposition i ämnet så sent, som nu är fallet, och alltså bli nödsakad att behandla en så viktig fråga under ett forcerat arbete. När justitieministern säger, att ett ytterligare skäl till att han nu framlagt denna proposition är, att han ansett, att orostiderna inte skulle behöva verka förlamande på det parlamentariska maskineriet, vill jag framhålla, att enligt min mening har justitieministern därmed just bidragit till att orostiderna verka förlamande på det parlamentariska maskineriet, ty denna anhopning av arbetet mot slutet av riksdagen har faktiskt medfört ett tillstånd, där man nästan kan tala om en förlamning av riksdagsarbetet.

Jag skall vidare be att få påpeka, att lagrådet i sitt yttrande framhållit en omständighet, som kanske inte är avgörande för frågan om ett uppskov men som i varje fall borde, förefaller det mig, i hög grad ha bidragit till att man övervägt ett sådant uppskov. Lagrådet säger, att »en reglering av dessa särskilda rättsmedel och av den omfattning, i vilken de böra kunna anlitas, är enligt lagrådets mening i hög grad beroende på utformningen av det ordinarie processförfarandet och de garantier för rättssäkerheten, som detta förfarande erbjuder. Det ligger därför i öppen dag, att betydande svårigheter måste möta, när det gäller att, i enlighet med vad här föreslås, på vår gamla rättegångsordning inympa ett avsnitt av ett efter moderna principer utarbetat förslag till ny rättegångsbalk. Även om man inskränker sig till att endast göra de jämkningar i de sålunda utarbetade reglerna, som äro absolut nödvändiga för att dessa icke skola komma i strid med gällande lagbud, läser vidare en förnyad översyn i samband med processreformens genomförande bliva ofrånkomlig. För lagrådet, som kan antagas komma att inom den närmaste tiden få till sig överlämnat processlagberedningens betänkande för granskning, blir det således nödvändigt att vid sådan granskning undersöka, huruvida de nya reglerna om resning, återställande av försutten tid och besvär över domvilla stå i överensstämmelse med grunderna för den föreslagna rättegångsordningen. Med hänsyn till vad nu framhållits skulle det kunna dragas i tvivelsmål, huruvida tillräckliga skäl finnas att utbryta denna del av processlagberedningens förslag ur sitt sammanhang och göra den till föremål för särskild lagstiftning.»

Därefter säger lagrådet, att det för sin del icke ville motsätta sig, att förslaget upphöjes till lag, eftersom det kan innebära en del sakliga förbättringar.

*Vid remiss av propositionen nr 307. (Forts.)*

Själva övervägandet, huruvida detta är ett lämpligt förfaringssätt, tillkommer ju emellertid framför allt Kungl. Maj:t och nu riksdagen.

Det bör då framhållas, att ett sådant ändrande fram och tillbaka, som ett antagande av detta förslag kan komma att medföra, enligt lagrådets mening i och för sig inte är lyckligt utan om möjligt bör undvikas. Man kan också säga, att ehuru dessa saker äro mycket viktiga, är det inte så överhängande att få en ändring till stånd. Sveriges domstolsväsende och rättsväsende skulle på intet sätt äventyras av att man dröjde ett halvt år med att behandla denna ändring och i stället toge upp frågan under mera normala och rimliga arbetsförhållanden i riksdagen.

Vidare är det här fråga om ett ärende, som det åtminstone för lekmannen är ganska besvärligt att sätta sig in i, och då de flesta av oss här i riksdagen äro lekmän på detta område, tror jag knappast, att det förhåller sig på det sättet, som justitieministern sade, att denna proposition inte skulle behöva bereda riksdagsmännen några särskilda bekymmer.

Då detta ärende alltså inte kan behandlas så omsorgsfullt som dess vikt och natur kräver — propositionen avlämnades i går, den 16 maj, mer än två månader efter propositionstidens utgång, och motionstiden utgår den 26 maj, varför utskottets behandling kan börja först efter pingst — bör och måste riksdagen bestämt reagera mot detta, både med hänsyn till att det här gäller ett mycket viktigt ärende och med hänsyn till att riksdagen bör ha möjligheter att granska ärendena på ett sådant sätt, att den kan bibehålla sin funktion och ställning i statslivet. Beträffande hur detta skall gå till finns det prejudikat, bl. a. andra lagutskottets hemställan i dess utlåtande nr 36 av år 1936 med anledning av en proposition angående vanartslag. Det heter i nämnda utskottsutlåtande: »Förevarande proposition avlämnades till riksdagen den 22 mars, och tiden för väckande av motioner i anledning av densamma utgick den 9 april. På grund härav hade ärendet av utskottet tidigast kunnat upptagas till behandling efter påskferiernas slut den 25 april.» — Jag tillåter mig sticka emellan med en erinran om att nu föreliggande proposition är avlämnad den 16 maj, och att behandlingen i utskottet inte kan ske förrän efter pingst. — Utskottet säger vidare, att det av olika anledningar först den 9 maj kunnat taga upp saken till behandling och fortsätter: »Med hänsyn till den begränsade tid, under vilken riksdagsarbetet ännu må komma att fortgå, har utskottet emellertid funnit det knappast tillrådligt att ingå på en saklig behandling av förevarande ärende. Även om utskottet skulle upptagit ärendet till saklig handläggning, lärar på grund av de många och stora frågor, som i slutet av innevarande månad äro att förvänta inom kamrarna, hos dem icke kunna påräknas den allsidiga och ingående behandling, som bör föregå ett avgörande av ett så viktigt och omfattande ärende. Vid sådant förhållande torde förevarande proposition ej kunna komma under saklig behandling förrän vid en kommande riksdag. Då någon särskild utväg för ett ärendes uppskjutande till fortsatt behandling och slutgiltigt avgörande vid en kommande riksdag ej finnes i riksdagsordningen anvisad, finner sig utskottet — under uttalande av den förväntan, att förslag i ärendet redan nästa år måtte åter föreläggas riksdagen — böra hemställa, att förevarande proposition ej måtte av riksdagen bifallas, samt att de i anledning därav väckta motionerna ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Utlåtandet var undertecknat av utskottsordföranden, herr K. G. Westman.

Jag tillåter mig rekommendera vederbörande lagutskott att behandla den av justitieminister Westman nu avlämnade propositionen i enlighet med samma principer, som återfinnas i lagutskottsordföranden herr Westmans hemställan.



*Vid remiss av propositionen nr 307. (Forts.)*

Vidare yttrade:

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Den fråga, som riksdagen nu principiellt sett har att taga ståndpunkt till beträffande sitt arbete, är den huruvida riksdagen skall utgå därifrån att man vid riksdagsarbetet skall fordra, att kristidsåtgärderna skola få den följden, att reformer, som avse det inre arbetet, skola skjutas åt sidan. Jag har mycket svårt att inse, att de fordringar på att Kungl. Maj:t skall lämna sina propositioner i tid, som man med skäl kan uppställa under normala och lugna tider, också skola kunna göras gällande i de oroliga tider, varunder vi nu leva. Den svenska riksdagen kan väl inte begära att få bli ställd utanför den nuvarande kristidens verkningar. Dessa måste bli kännbara också när det gäller riksdagens arbete. Kristiden har emellertid inverkat ganska lindrigt på det svenska parlamentets arbete i jämförelse med vad förhållandet varit i andra länder.

Jag har för min del inte velat undandraga mig att bereda riksdagen tillfälle att i år taga ställning till detta förslag om en ändring av resningsförfarandet. Jag vet inte, om det alldeles överensstämmer med den parlamentariska taktens allra finaste etikett, att man använder ett sådant uttryck beträffande trontallets innehåll, som den föregående talaren gjorde, då han sade, att det avgivits ett förhastat löfte i trontalet. Man brukar i allmänhet lämna vad som säges i trontalet utanför en sådan kritik. Jag vill emellertid endast säga, att det löfte, som avgavs i trontalet, ingalunda var förhastat, ty det fanns vid detta tillfälle alla förutsättningar för att det skulle kunna fyllas. Sedermera tillkommo dock kriser, som skakade världen och väckte mycken oro, och som föranledde regeringen att vidtaga särskilda åtgärder även inom lagstiftningens område. Det var dessa under riksdagen timade händelser, som gjorde, att lagrådet, såsom jag förut sagt, blev upptaget med annat arbete, så att den nu omdebatterade propositionen kom att bli fördröjd vid sin behandling i lagrådet. När man talar om regeringens organisering av propositionsarbetet, måste man komma ihåg, att lagrådet är det nålsöga, varigenom propositioner från många olika departement ha att passera.

Vad nu beträffar lagrådets ställning till den föreliggande propositionen, citerade den ärade talaren några uttalanden av lagrådet. Jag vill framhålla, att de betänkligheter, som där anföras, har lagrådet självt övervunnit, i det att lagrådet har tillstyrkt propositionen.

Jag kan inte riktigt dela den grunduppfattning, som låg bakom den ärade talarens anförande, och det må kanske vara tillåtet för mig att anföras min generellt avvikande åsikt.

Det förhåller sig ju så, att vår rättegångsordning är bristfällig. Den har blivit underkänd bl. a. i det stora betänkande, som processlagberedningen framlagt och som innehåller förslag till en rättegångsreform. Det är en ytterst allvarlig sak för ett land, när det på detta sätt konstateras, att rättegångsordningen är behäftad med brister, och det måste vara en angelägenhet av allra högsta klass att se till, att dessa brister så fort som möjligt avhjälpas. Jag skall för min del göra allt vad jag kan för att ett förslag till rättegångsreform skall föreläggas riksdagen så fort som möjligt. Jag skall försöka ställa det så, att det framlägges redan nästa år. Men även om så sker, kan inte denna stora nya reform börja tillämpas förrän om ungefär fyra eller fem år. Det är ett så stort organisationsarbete, som måste utföras, innan det nya förfarandet igångsättes, att det kommer att ta så lång tid, till dess lagen kan träda i kraft.

Nu finns det emellertid i processlagberedningens förslag en detalj, som

*Vid remiss av propositionen nr 307. (Forts.)*

är fristående, nämligen den som handlar om rättsmedlen. Riksdagen kan redan i år ge sitt samtycke till en lösning av denna detalj i enlighet med den föreliggande propositionen, vilken i huvudsak överensstämmer med processlagberedningens förslag. Om riksdagen gör det, kunna dessa bestämmelser träda i kraft redan den 1 juli i år.

Nu kan man säga, att det icke är så bråttom med denna reform. Men om man som jag har att göra med en hel del människor, som komma till mig och tala om, att de anse de bedömanden, som ägt rum av deras mål, lett till resultat, som de tro skulle ändras för den händelse en ny omprövning kunde äga rum, och när samtidigt processlagberedningen förklarat, att de nuvarande reglerna om resning äro otillfredsställande, har jag ansett, att det bäst överensstämde med det ansvar, som jag har att uppbära, att jag beredde riksdagen tillfälle att — låt vara sent — taga ståndpunkt till huruvida riksdagen vill vara med om att avhjälpa dessa olägenheter.

Om riksdagen skulle anse, att saken ej brådskar, så blir det icke ett uppskov på ett halvt år, som den ärade talaren sade, utan det blir ett uppskov på åtminstone ett år, innan de nya reglerna kunna träda i kraft. Jag har genom denna proposition velat bereda riksdagen tillfälle att taga ett första steg och ett snabbt steg, så långt det nu räcker, för att avhjälpa de brister, varav vår rättegångsordning lider.

**Herr Bagge:** Herr talman! Om herr justitieministern menar, att det skulle strida mot ceremonielen på något sätt, att man uttalar sig kritiskt mot något som förekommit i trontalet, är detta ju beklagligt. Men det är han, som dragit in trontalet i debatten, och då måste man lämna svar på vad han anfört. Jag har icke kritiserat trontalet. Jag var så ceremoniös och försiktig, att jag sade, att jag kritiserade det meddelande från justitieministern, på vilket jag förmodade, att trontalet helt och hållet var byggt i denna punkt.

Jag vill också säga, att när justitieministern talar om, att lagrådet legat i vägen, så visar det utdrag av protokollet, som är bilagt propositionen, att lagrådet icke fick detta ärende förrän den 29 april 1939. Då kan man icke säga, att lagrådet i någon större utsträckning verkat försenande på ärendet.

Justitieministern trodde sig kunna konstatera, att han har en annan principiell inställning än jag i fråga om riksdagsarbetet. Han ville nämligen icke, att reformerna skola skjutas åt sidan på grund av kristidsarbetet. Med anledning därav får jag säga, att jag anser icke, att reformarbetet skjutes åt sidan därmed, att man väntar ytterligare ett år med att få denna sak ordnad. Jag tror, som sagt, att denna reform kan precis lika väl klaras upp nästa riksdag. Det går lika bra som när den reformeringen av vanartslagen, som förmodligen var mycket behövlig år 1930, sköts till riksdagen året därpå.

Det är egentligen det jag vill understryka, att jag icke kan förstå, att detta uppskov kan innebära någon fara för vårt rättsväsen. Jag vill visst, att de brister som kunna finnas skola botas så snabbt som möjligt. Men om man på denna punkt gör detta lilla uppskov, när det finnes så mycket annat, som kanske till och med är viktigare och kräver sin bot — såsom justitieministern väl vet — kan det nog ej vara så farligt.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Westman:** Herr talman! Jag ber kammaren om ursäkt för att jag upprepar vad jag förut har sagt. Det synes emellertid nödvändigt att göra det, eftersom den ärade talaren icke tycks ha fått klart för sig, hur arbetet inom lagrådet organiseras från regeringens sida. Det är regeringen, som bestämmer i vilken ordning propositionerna skola föredragas i lagrådet. Som jag förut sagt kunde jag icke, fastän denna pro-

*Vid remiss av propositionen nr 307. (Forts.)*

position om resning var färdig i justitiedepartementet vid en tidig tidpunkt, påyrka, att den skulle i lagrådet få komma före de fullmaktslagar och andra lagar, som det blivit nödvändigt att lägga fram för riksdagen på grund av krisen. Det är således, som jag sagt ett par gånger förut, under riksdagen timmade omständigheter, som föranlett det sena framläggandet av denna proposition. Det datum, som den ärade talaren anförde och som angav den dag, då propositionen framlades för lagrådet, står på intet sätt i strid mot de upplysningar jag förut lämnat kammaren.

Slutligen vill jag tillägga, att jag tror icke, att den ärade talaren, om han vore justitieminister, skulle slå sig till ro med den princip, som han gav uttryck åt i slutet av sitt sista anförande, nämligen att om det finnes många och stora brister, som man icke genast kan avhjälpa, skulle därav följa, att man icke skall avhjälpa de brister, som man genast kan avhjälpa.

**Herr Lundstedt:** Herr talman! Jag har ju vid ett par tillfällen rent av påyrkat, att man skyndsammast borde förfara i fråga om införande av ett nytt resningsinstitut. Jag vill därför icke låta denna debatt gå till ända utan att jag kortfattat uttalar min mening angående den föreliggande situationen.

Jag anser naturligtvis, att den principiella debatt, som nu förts angående riksdagsarbetet och propositionstiden, är av den allra största betydelse. Och såvitt det därvidlag är fråga om själva principen, har jag ej någon anledning att taga avstånd från de talare, som nyss i detta ämne ha uttalat sig.

Men såvitt gäller själva den proposition, som nu är i fråga, nämligen resningspropositionen, kan jag icke på något sätt dela de anmärkningar, som ha framställts med anledning av justitieministerns handlingssätt. Min ståndpunkt är, att man bör vara justitieministern synnerligen tacksam, därför att han trots det prekära läget likväl icke dragit sig för att framlägga propositionen.

Vi alla beklaga givetvis, att situationen har varit sådan, att tidpunkten för frågans behandling inom utskottet måste bli så långt framskjuten. Men man får ju å andra sidan beakta, att här stå mot varandra skilda allmänna intressen: å ena sidan detta intresse från, närmast, riksdagens sida, att propositionerna avlämnas så tidigt som möjligt, å andra sidan intresset att taga hänsyn till de djupa allmänna stämningar ute i landet, vilka äro uttryck, kan man säga, för önskemålet om ett nytt resningsinstituts skyndsammast möjliga införande i vårt land.

Jag anser därför, att justitieministerns handlingssätt — och jag är glad att nu ha fått ett tillfälle att uttala mig på detta sätt — enligt min mening vittnar om en beaktansvärd omsorg att taga hänsyn till dessa stämningar hos vårt folk.

Man måste också dela justitieministerns uppfattning, att kristidsoron icke får onödigtvis inverka menligt på det inre reformarbetet. Det reformarbete, som nu är å bane, avser ju bristerna i vår rättegångsordning. Det är brister, som kunna få särskild betydelse. Det är så, att rättskänslorna i landet understundom kunna bli upprörda på grund av sådan bristfällighet. Det är detta allmänna intresse, som man enligt min mening har att väga mot riksdagens intresse av att propositionerna avlämnas i god tid.

Jag kan ej dela herr Bagges uppfattning, att utskottet på grund av tidsbrist måste hava särskilda svårigheter att tillräckligt grundligt behandla detta ärende. Det är visserligen möjligt, att så kommer att bli fallet. Och då får ju utskottet avsäga sig ärendet. Men när motionstiden gått till ända, kanske situationen är sådan, att icke några andra meningar föreligga, till vilka man har att taga ställning, än sådana, som tidigare äro ganska ingående dryftade.

*Vid remiss av propositionen nr 307. (Forts.)*

Blir detta förhållandet och tager man hänsyn till att lagutskottet torde ha tillfälle att koncentrera sig på detta ärende, synas mig inga farhågor i berörda avseende föreligga.

Till sist vill jag säga, att jag ännu icke haft tillfälle att taga del av propositionen. Men den hänvisning herr Bagge gjorde till ett visst uttalande av lagrådet, gående ut på att saken i alla fall om något år måste tagas upp ånyo för vinnande av konformitet med den nya rättegångsordningen, kan jag, med hänsyn till de omständigheter jag nyss antydde, icke finna spela någon roll såsom skäl mot propositionens framläggande. Tvärtom, här gäller det nu att skyndsammast avhjälpa vissa påtagliga brister. Om på grund av den knappt tillmätta tiden eventuellt vissa brister, särskilt i formellt avseende, skulle uppstå vid utskottets behandling, så kunna ju, herr talman, dessa bristfälligheter sedermera, när ärendet ånyo måste upptagas, bli korrigerade.

Jag har endast velat med dessa antydningar angiva min ståndpunkt i den nu debatterade frågan.

**Herr Flyg:** Herr talman! Jag vill först understryka de kritiska synpunkter beträffande propositioners avlämnande, vilka under en föregående punkt på föredragningslistan framfördes av herr Holmbäck. Och jag vill tillägga, att det är klart, att de smärre grupper inom riksdagen, som icke ha möjligheter att i utskotten taga del av propositionernas innehåll, genom den sena avlämningen beredes ännu större svårigheter än kammarens ledamöter i övrigt. Man får hoppas, att den förda debatten i den mån det är möjligt leder till bättre förhållanden ett kommande år.

Varför jag begärt ordet är för att rikta uppmärksamheten på att trots att herr Bagge, högerns ledare, ägt möjlighet att i princip uttala sig i denna angelägenhet på den punkt på föredragningslistan, där den första diskussionen fördes, tog han i stället ordet på den punkt, som rör Kungl. Maj:ts proposition nr 307 och avser en rättsreform, vilken jag skulle tro, att herr Bagge icke vågar säga är onödig eller ej av behovet påkallad. Jag tog ordet för att påpeka detta, därför att vi här till en del se en avspeglning av stridskrafterna bakom den fråga, som det här egentligen gäller. Jag uttalar på grund därav den förhoppningen, att vederbörande utskott, som skall behandla denna proposition, icke måtte beakta det råd, som här lämnats av den ena stridsgruppens talesman här i kammaren, herr Bagge.

**Herr Råstock:** Herr talman! Jag skall inskränka mig till att endast konstatera, att det tydligen finnes flera sätt att förlänga riksdagsarbetet. Kammaren har använt ett av dessa sätt nu.

Efter härmed slutad överläggning beslöt kammaren hänvisa ifrågavarande proposition till behandling av lagutskott; och skulle till utskottet jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren avgivna yttrandena.

Härpå föredrogs och remitterades till statsutskottet propositionen, nr 308, angående ytterligare anslagsmedel till extra materielanskaffning m. m. för försvarsväsendet.

### § 3.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott herrar *Hagbergs* i Malmö och *Nylanders* på bordet liggande motion nr 506.

## § 4.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket.

Utskottets hemställan bifölls.

## § 5.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 266, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket.

## § 6.

Föredrogs vart efter annat och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial:

nr 69, med överlämnande till riksdagen av förteckningar över av domänstyrelsen försålda hemman och lägenheter; och

nr 70, med överlämnande till riksdagen av förteckning över av vattenfallsstyrelsen under år 1938 försålda och bortbytta tomter och områden.

## § 7.

Föredrogs, men bordlades åter andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 6.

## § 8.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § 1 mom. förordningen den 28 september 1928 (nr 376) om särskild skatt å vissa lotterivinster.

Utskottets hemställan bifölls.

## § 9.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 27, i anledning av väckt motion om ändring av 10 § i lagen den 30 maj 1919 om rätt till litterära och musikaliska verk.

*Ang. ändring  
av 10 § i  
lagen om rätt  
till litterära  
och musika-  
liska verk.*

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde:

Herr **Holmbäck**: Herr talman! Det utskottsutlåtande, som riksdagen nu har att behandla, går ut på ett avslag med så kallad välvillig motivering. Det är måhända det bästa resultatet, som jag kunde hoppas av min motion, med kännedom om den svenska riksdagens praxis vid behandling av lagstiftningsfrågor, vilka icke tagits upp genom kungl. proposition, och som dessutom äro föremål för utredning. För utskottets hållning får jag därför framföra min tacksamhet. Efter utskottets utlåtande är det självklart, att vid den utredning, som nu är igångsatt, spörsmålet om författarrätten vid återgivande genom radiomottagningsapparat av litterära eller musikaliska verk kommer att särskilt ingående prövas i ändamål att man skall nå fram till andra regler än dem, som nu äro gällande.

*Ang. ändring av 10 § i lagen om rätt till litterära och musikaliska verk.*  
(Forts.)

Jag anser mig emellertid icke kunna nöja mig med att konstatera det resultat, som jag alltså tror mig ha nått. Den uppmärksamhet, som hithörande spörsmål rönt, kommer mig att till kammarens protokoll låta anteckna några synpunkter i frågan.

Jag ansluter mig utan tvekan till dem, som vilja i vår lagstiftning behålla för upphovsmannen förmånliga regler om rätt till litterära och musikaliska verk, konstverk, alster av konstindustri o. s. v., och eventuellt införa nya sådana regler, i den mån detta kan vara lämpligt. Jag understryker detta därför att i det av Svenska musikerförbundet avgivna utlåtandet finnes ett uttryck, bakom vilket synes ligga den tolkningen av motionen, att jag skulle vara ogynnsamt inställd till upphovsmannens rätt till sin skapelse överhuvud. Musikerförbundet nämner, att skydd även för musikernas prestationer är ett önskemål av internationell räckvidd, och att musikerna i olika länder ha yrkat att erhålla en liknande omvårdnad från staternas sida som den, för vilka tonsättarna blivit föremål. Därefter fortsätter förbundet: »Det vill synas som om hela andan i herr Holmbäcks motion skulle gå stick i stäv mot dessa önskemål och förhoppningar.» Jag vill betona, att jag icke har någon invändning att göra mot dessa önskemål från musikernas sida.

Då jag så positivt angivit min uppfattning i dessa frågor, måste jag emellertid göra två förbehåll.

Det ena är, att det gäller att finna starkast möjliga garantier för att verkligen den ekonomiska vinning, som staten möjliggör genom sina lagbestämmelser om upphovsmannarätt, kommer vederbörande upphovsman till godo. Det talas nu om att utsträcka skyddstiden för litterära och musikaliska verk från 30 år efter författarens död till 50 år därefter. En ovillkorlig förutsättning måste vara, att det också skapas regler, som garantera, att denna förlängning kommer författaren och icke förläggaren till godo.

Det andra förhållandet, som man måste beakta vid en utgestaltning av den författarrättsliga lagstiftningen är, att man icke får skapa regler, vilka över hövan inskränka på allmänhetens möjligheter att tillgodogöra sig de skatter, som den kulturella utvecklingen skapar, eller regler som medföra osäkerhet om vad lagen menar.

I denna kammares historia har frågan om allmänhetens rätt att tillgodogöra sig den kulturella utvecklingen kommit fram med utomordentlig klarhet och pregnans vid antagandet av den nuvarande lagstiftningen om rätt till litterära och musikaliska verk och om rätt till verk av bildande konst m. m. Denna lagstiftning är, som kammarens ledamöter känna till, av år 1919. Herr Hansson i Stockholm — alltså den nuvarande statsministern — väckte i anledning av den kungl. propositionen en motion, i vilken han påstod, bland annat, att i den föreslagna lagstiftningen författarens och i ännu högre grad förläggarens intresse beretts ett kraftigt skydd, under det att inga garantier funnos för den stora allmänhetens rätt att inom rimlig tid och till rimliga priser få tillgodogöra sig de andliga skatter, som nedläggas i böcker. Medan bland de sakkunniga, som förberett ärendet, författare- och förläggareintressena haft sina speciella representanter, hade ingen representant för de stora folkbildningsorganisationerna varit tillkallad. I kammarens debatt yttrade sig särskilt av denna orsak för avslag på den föreslagna lagstiftningen, utom herr Hansson, bland andra herrar Hjalmar Branting, Möller och Engberg. Det var endast med den förseglade sedelns hjälp som lagen överhuvud taget gick igenom, och sedan denna öppnats, reste sig en av Stockholmsbänkens ledamöter, herr Tengdahl, och sade, att det måtte hava varit något fel med vote-

*Ang. ändring av 10 § i lagen om rätt till litterära och musikaliska verk.*

(Forts.)

ringsklockorna, ty han hade icke hunnit upp i kammaren, förrän hela Stockholmsbänken var uppropad.

1919 års lagstiftning och den utveckling, som skett på dess grundval, har uppväckt kritik. Kritiken har riktat sig mot det organ, vilket tonsättarna skapat för att bevaka sina rättigheter, enligt författarrättslagen. Detta organ är föreningen Svenska tonsättares internationella musikbyrå, efter sina initialer kallad Stim. Stims verksamhet består som bekant i att bevaka, att icke någon av författarrättslagen skyddad musik olovligen utföres eller avtryckes utan tillstånd av Stim, som antingen själv eller genom systerorganisationer i andra länder är innehavare av ett stort antal in- och utländska tonsättares arbeten. Om de sätt, på vilka Stim arbetar på andra områden än radiomusikens — varom min motion handlar — har jag blott ringa kännedom. Stim har emellertid förra året avkrävt Göteborgs arbetarinstitut avgift för att man visat en ljudfilm, Maria Stuart, vilken man hyrt genom Svensk filmindustris skolfilmsavdelning. Filmen hade visats mot en entré av 25 öre för barn och 65 öre för vuxna vid en föreställning, vilken upplöstes hava gått med förlust. Det skall villigt erkännas, att avgiften sattes lågt — till endast 3 kronor — men själva principen att avgifter skulle upptagas även för föreställningar av den typ, som här är i fråga, önskade man hävda, och det är principen, som här är av vikt. Styrelsen för institutet har tillställt Göteborgs stads representanter i riksdagens båda kamrar och mig som motionär vidimerade avskrifter av den korrespondens, man fört med Stim i denna fråga. Vid översändandet betonades »den betydelse det har för folkbildningsverksamheten i vårt land, att Stim ej må kunna godtyckligt beskatta denna verksamhets organisationer». Jag vet också, att Stim försökt erhålla avgifter utav föreningar sådana som Jordbrukarnas ungdomsförbund, socialdemokratiska ungdomsföreningar o. s. v.

När 1919 års lag kom till, var radion ännu icke uppfunnen, och några bestämmelser om återgivande genom radio av litterära och musikaliska verk funnos därför ursprungligen icke i lagen. År 1931 infördes dylika bestämmelser i vår rättsordning, men då hade man blott själva utsändandet av en dikt, ett föredrag, en komposition eller dylikt för ögat, icke huru rättsförhållandena skulle gestalta sig då vad som sålunda utsändes delgavs offentligheten genom en radiomottagningsapparat. Detta problem rör, huruvida det skall vara tillåtet till exempel för en kafeidkare, en pensionats- eller en hotellvärd att i kaféet, pensionatet eller hotellet uppställa en radiomottagningsapparat för att låta gästerna höra det program, som utsändes genom radion, eller om man först måste inhämta vederbörande författares tillstånd vid äventyr att man eljest begår vad som enligt författarrättslagen är en brottslig gärning, å vilken följer dagsböter och skadestånd.

Så mycket är klart, att ingen kan hindra innehavaren av ett kafé eller ett pensionat att i sin lokal uppställa en radiomottagningsapparat. Där har han rätt att låta gäster avlyssna dagsnyheter och väderleksrapporter, höra uppläsningar av dikter, vilkas författare dött för mer än 50 år sedan, och till vilka därför icke finnes någon författarrätt — i fråga om skyddet för författare, vilka avlidit före 1920 gäller fortfarande en skyddstid av 50 år efter författarens död — åhöra klassisk musik o. s. v. Men begår han ett brott, om han icke stänger av radion, ifall efter dagsnyheterna kommer ett musikstycke, komponerat av en man, som avlidit icke för 50 utan för 40 år sedan, eller om efter dagsnyheterna följer en dikt, vars författare ännu lever, ett föredrag av någon expert o. s. v., allt såvida han icke på förhand inhämtat samtycke av

*Ang. ändring av 10 § i lagen om rätt till litterära och musikaliska verk.*  
(Forts.)

komponisten, diktaren eller föredragshållaren? Begår han ett brott, om någon av gästerna knäpper på radion, så att därigenom ett musikverk av en för blott 45 år sedan död komponist kommer att höras av gästerna, ett brott, som då tydligen består i att han icke tillräckligt noga övervakat sin radio?

Detta spörsmål, herr talman, har aldrig — jag vill betona det — varit underställt den svenska riksdagen. Inför högsta domstolen kom det emellertid upp år 1933. Då avgjordes två rättegångar, vilka jag refererat i min motion.

Den ena rättegången fördes emot en balettmästare — han kallas så i rättegångsreferaten — vilken i Göteborg anordnat en danstillställning, till vilken allmänheten ägde tillträde mot avgift. Vid rådhusrätten i Göteborg gjorde Stim gällande, att under danstillställningen utförts två musikaliska verk, till vilka Stim ägde utföranderätten. Svaranden genmålde, att musiken vid danstillställningen hade utförts av ett musikkapell, men att en av gästerna hade knäppt på en radiomottagningsapparat, som fanns i lokalen och som sedan återgivit de båda musikstyckena. Stim invände i sin tur härtill att, när svaranden i sin lokal hade en radiomottagningsapparat, så anbringad, att allmänheten hade tillfälle att knäppa på den, han vore ansvarig, om genom apparaten utan tonsättarens medgivande utförts musikstycken, till vilka förefanns författarrättsskydd. Både i rådhusrätten och i hovrätten avvisades Stims talan enhälligt, men i högsta domstolen blev utgången en annan. Stims talan bifölls av fyra justitieråd, vilka dömde balettmästaren att böta 5 dagsböter och att utgiva 30 kronor i skadestånd. Två justitieråd ville frikänna.

Den andra rättegången fördes mot en kaféidkare, också i Göteborg; det var sålunda samma domstolar, som dömde i båda målen och även samma domare. Kaféidkaren hade i sin lokal låtit utföra fem musikstycken med radiomottagningsapparat under tid, då allmänheten hade tillträde till lokalen. I denna rättegång frikände rådhusrätten med två röster mot en. Hovrätten frikände enhälligt, men högsta domstolen dömde till dagsböter, med fyra röster mot två.

Det resultat, till vilket högsta domstolen i de två refererade rättegångarna kommit, torde vila på den i 1919 års lag förefintliga regeln, att offentligt utförande av ett musikaliskt verk icke får ske annat än med tonsättarens tillstånd. Ett återgivande av ett verk medelst radiomottagningsapparat har man ansett som ett »utförande» av verket, även om icke genom någon lagbestämelse direkt slagits fast, att så skulle vara förhållandet. Utländska domstolar hava vid ett flertal avgöranden kommit till samma resultat. Det torde emellertid förtjäna understrykas, att riktigheten av denna uppfattning från den svenska rättens ståndpunkt icke är otvivelaktig; av de domare, som uttalat sig i de båda målen, stod majoriteten på den andra sidan — i det ena målet var det nio mot fyra och i det andra åtta mot fem. Hade i högsta domstolen rösterna icke stått fyra mot två utan tre mot tre, så hade det — eftersom det här var fråga om ett brottmål och det enligt rättegångsbalken gäller, att i ett brottmål vid lika röstetal gäller deras mening, som vilja fria — blivit ett frikännande, vilket betytt, att den kommande utvecklingen, för vilken jag nu går att redogöra, icke kunnat äga rum.

Med utgångspunkt från 1933 års rättsfall har Stim uppmanat innehavare av restauranger, kaféer och pensionat att teckna kontrakt, innebärande att företagen skola betala en viss summa per månad för rätt att låta sina gäster åhöra musik, som utföres av radion och till vilken Stim innehar författarrätten. Vilken är nu denna musik?

Stims uppfattning i detta hänseende framgår av ett cirkulär, vilket Stim låtit utarbета. I cirkuläret säges, att musikstycken, som komponerats av för



*Ang. ändring av 10 § i lagen om rätt till litterära och musikaliska verk.*

(Forts.)

mer än 30 (sic!) år sedan avlidna författare, må fritt utföras i original. Musikstycken, som utföras i dans-, restaurang-, biograf-, kafélokal o. d., äro emellertid, fortsätter cirkuläret, i regel arrangerade av någon bearbetare, som hör till Stim eller till någon med Stim samarbetande utländsk organisation, varför utföranderätten även till sådant verk äges av Stim. Ytterligare framhålles, att s. k. gammal dansmusik merendels åtnjuter samma skydd som moderna schlager, och att även allmogemusik i många fall åtnjuter skydd.

Till Stims framhållande av att ett visst musikstycke, som i princip är fritt på grund av att viss tid förflutit från tonsättarens död, i ett särskilt fall kan vara skyddat på grund av att det är arrangerat, har jag i min motion anmärkt, att frågan, huruvida författarrättsskydd föreligger för arrangerade musikstycken beror på graden av den nyskapande verksamhet, som präglar arrangementet. Mot detta har Stim genmält följande: »I detta sammanhang gör sig motionären skyldig till ett direkt misstag i fråga om lagens bestämmelser. — Motionären synes förväxla nyskapelser och bearbetning. Bearbetaren har för sin bearbetning den författarrätt, som tillkommer författaren, och som bearbetning anses ett musikverks omsättning för ett eller flera instrument eller för en eller flera stämmor.» — Jag vill icke ingå i polemik i denna fråga, men jag vill framhålla, att det synes mig böra undersökas, huruvida icke den lagbestämmelse går för långt, enligt vilken författarrättsskydd under bearbetarens livstid och 30 år efter hans död föreligger till en bearbetning av ett klassiskt verk, då bearbetaren icke gjort mera än att han omsatt verket för en eller flera sångstämmor eller ett eller flera instrument.

Beträffande den religiösa musiken har Stim i sin promemoria sagt, att utförande av musik i samband med gudstjänst är fritt. I princip är emellertid även religiös musik skyddad. Jag har sett ett brev till Stim till en pensionsföreståndarinna, i vilket Stim säger sig vilja påpeka, att även religiös musik i mycket stor utsträckning åtnjuter skydd enligt gällande lagstiftning. Man kan alltså säga, att Stims anspråk omfattar avgift för den övervägande delen av existerande musikaliska verk.

För att förmå vederbörande företag att teckna kontrakt utsänder Stim först bland annat det cirkulär, som jag nyss talade om, och ett frågeformulär angående företagets verksamhet. I cirkuläret betonas det bland annat, att överträdelse av författarrättslagen är ett brott, som kan ådraga den skyldige böter upp till 2,000 kronor och skadestånd. I frågeformuläret finner man också en påminnelse om att här kan vara fråga om brott. Det anhålles om uppgift, inom vilket landsfiskalsdistrikt företaget är beläget. Sedan Stim erhållit önskade upplysningar, förelägger det företagen kontrakt, avfattade enligt vissa formulär och i vilka avgifterna sägas vara fastställda enligt vissa kollektivavtal. En egendomlighet med Stims kontrakt är, att avgifterna skola erläggas den 15 i varje månad; annars kostar det 25 % mera i avgift. Om icke företagarna underteckna, uppmanas de att taga bort radioapparaten vid äventyr att ärendet överlämnas till en jurist.

Jag kan relatera ett fall. Den 28 september 1937 uppsade Stim ett kontrakt med en systemrestaurang till den 15 november samma år. Det uppgavs i uppsägelsen, att nytt kontrakt med det snaraste skulle tillställas företaget. Den 5 februari 1938 tillställde Stim systembolaget det nya kontraktet, i vilket månadsavgiften för uppföranderätt till mekaniskt utförande av musik höjdes från 15 till 50 kronor per månad. Bolagets direktör gjorde invändningar samt erhöi några dagar senare ett brev, i vilket fanns följande passus: »Skulle ni omedelbart upphöra med musikuppförandet, har Stim givetvis ingenting att in-

*Ang. ändring av 10 § i lagen om rätt till litterära och musikaliska verk.*  
(Forts.)

vända. Under sådana förhållanden skola vi även godtaga föregående avgift intill den 5 dennes, d. v. s. den dag, då Stim tillställt Eder kontraktsformuläret. Vi förbehålla oss emellertid att, om Ni sedermera skulle återupptaga musikutförandet och träffa avtal med Stim på föreslagna villkor, uttaga den förhöjda avgiften retroaktivt av Eder från den 15 november 1937. Vi emotse omedelbart Edra meddelanden.» Jag tror mig kunna påstå, att få affärsmän skulle våga sända sina kunder ett brev med dylikt innehåll.

När Stim började att i större utsträckning söka kräva avgifter av kaféer och restauranger, undandrager sig mitt bedömande. Förmodligen var det omedelbart efter 1933 års utslag, vilket torde ha expedierats av högsta domstolen i början av år 1934. Så har jag fått mig tillsänt ett den 15 juni 1934 daterat brev från Stim till en konditoriägare. I detta brev anhåller Stim, under hot om ytterligare åtgärder, om ett skadeståndsbelopp för musik, som utförts med radio på sådant sätt, att densamma av gästerna i kafélokaler kunde uppfattas såsom underhållning. Om radioapparaten icke helt avlägsnades, fordrade man att kontrakt tecknades. I detta brev förekommer följande mening, vilken jag tillåter mig att läsa upp: »Att Ni enligt Eder uppgift varit omedveten om Edra skyldigheter enligt gällande lag, giver Eder icke rätt att exploatera tonsättarrätten i förvärvssyfte utan Stims tillstånd. Vi kunna nämna, att en tjuv dömes till stöld, även om han inför rätta påstår sig varit omedveten om det brottsliga i att stjäla. Stim anser det därför förenligt med Edra egna intressen att Ni tillställer Stim behörigen undertecknat kontrakt.» Jag skall icke göra andra kommentarer till detta brev än den att den omständigheten, att ett dylikt brev kan ha blivit avsänt i en angelägenhet av den art, varom här är fråga, visar olämpligheten att överträdanden av författarrättslagen betraktas som brott. Innebär icke denna åskådning i lagen en relik från den tid då inga andra olovliga återgivanden av ett litterärt eller musikaliskt verk funnos än olovligt eftertryck?

En verksamhet för att föra in pensionat och turisthotell under de företag, som erlade avgifter, har emellertid Stim börjat först år 1938. Det är Stims åtgärder i detta hänseende, som fäst min uppmärksamhet på hithörande förhållanden. Det fall, som föranlett min motion, har jag angivit i denna. Jag fick reda på att värdinnan å ett litet pensionat, där jag några år tillbragt en vecka av julferierna, blivit krävd på avgift till Stim för radion. Pensionatet består av åtta gästrum, varjämte tillgång finnes till tre rum utanför pensionatet. Om värdinnan ginge in i Svenska turisthottellens riksförbund och dessutom var punktlig med betalningen, så att den kom senast den 15 i varje månad, skulle hennes rätt att utföra mekanisk musik kosta sex kronor per månad, eljest skulle hon betala tio kronor. Skulle hon undanflytta radioapparaten under sex månader av året — upplyses det emellertid i ett annat brev — och garantera att något musikutförande för gästernas underhållning med radioapparaten icke förekomme, skulle ersättning för denna tid på året icke behöva förekomma. Jag fann det upprörande, att ett företag av den typ, varom här var fråga, skulle behöva betala dessa avgifter. Dessutom fann jag, att Stim här givit sig in på områden, i fråga om vilka det måste betecknas som högeligen tvivelaktigt, om 1933 års prejudikat vore tillämpliga. Kan det verkligen betecknas såsom ett offentligt utförande av ett musikaliskt verk, om ett antal personer, som bo på ett pensionat av den storlekssklass, varom här är fråga, sitta och höra en radioframställning av ett musikaliskt verk, för vars framförande i radio kompositören får ersättning av radiobolaget? Jag fann, att här tvungos personer att betala avgifter vid äventyr av stämning för handlingar, som domstolarna måhända icke skulle beteckna som brott och som — det tror

*Ang. ändring av 10 § i lagen om rätt till litterära och musikaliska verk.*

(Forts.)

jag mig kunna våga uttala — den allmänna uppfattningen här i landet, vilken lagstiftning, som än skulle råda, skulle vägra att betrakta som brottsliga.

I sitt utlåtande över min motion har nu Stim förnekat mina uppgifter. »Såsom ett annat exempel på motionärens förhastade slutledningar kan anföras», heter det, »hurusom i motionen refereras ett fall, då ett litet pensionat med 8 gästrum skulle komma att erlagga 72 kronor per år i ersättning till Stim för musik, utförd medelst radiohögtalare. Stim har icke något utföranderättsavtal, där ett enda pensionat av denna storlek betalar ens tillnärmelsevis så stor ersättning som den av motionären angivna. Ersättning utgår nämligen endast för säsongen, och Stim känner icke till ett enda pensionat av sådan storlek, som har säsong året runt.» Jag har för min del icke något att taga tillbaka i fråga om de uppgifter, som meddelas i motionen. De voro icke stödda på några muntliga meddelanden utan på brev från Stim, vilka sedermera i original tillställdes sekretariatet i första lagutskottet kort efter det jag väckt motionen. Jag kan däremot icke bestrida Stims uppgift, att Stim icke har något utföranderättskontrakt med något pensionat av den storleksordning, varom här är fråga. Beträffande förevarande pensionat har det nämligen icke kommit till kontrakts-teckning. Någon dag i mars i år, alltså nära två månader sedan motionen väcktes, påminde Stim om att det översänt kontraktsformulär. »Vi framhålla», skrev Stim, »att edert musikutförande nu äger rum, utan att ni i enlighet med gällande lagbestämmelser förvärvat utföranderättstillstånd, och vi uppmana eder därför att utan uppskov reglera ärendet. Vi nödgas eljest låta frågan om kontraktsteckning falla och överlämna ärendet till vår jurist. Ärendet torde regleras inom 8 dagar.» Detta brev underställdes mig med förfrågan, om kontrakt borde tecknas. Jag svarade: Skriv icke på. Låt dem stämma. Jag skall skriva svaromålet. Vi skola se om svenska domstolar i ett fall som detta verkligen skola döma till böter och skadestånd.

Därmed har jag, herr talman, sökt teckna de förhållanden vilka min motion avsett att beröra. Jag har sökt att slå fast, huru den gällande författarrättslagen antagits i denna kammare endast med den förseglade sedelns hjälp; huru den svenska riksdagen aldrig underställt spörsmålet, att det vore ett brott mot författarrätten att genom radiomottagningsapparater litterära eller musikaliska verk delgivas offentligheten på sätt jag nu talat om; huru den regel härom, på vilken Stim bygger sin verksamhet i hithörande hänseenden, slagits fast endast som en konsekvens av allmänna rättsregler. Jag har vidare sökt visa, hur man sökt få den av högsta instansen, för vissa fall, hävdade grundsatsen om att författarskydd föreligger även då litterära och musikaliska verk delgivas allmänheten genom en radiomottagningsapparat, att i praktiken bli tillämplig även för andra fall, som ligga vid sidan av dem, som domstolarna yttrat sig över. Vad jag framför allt har fäst mig vid, herr talman, har varit den osäkerhet, som präglar det nuvarande systemet. Vilka som äro avgiftsskyldiga kan i detalj blott utredas genom rättegång. Hur mycket var och en skall betala fastslås visserligen numera genom kollektivavtal, men den organisation med vilken dessa avtal i de särskilda fallen slutas, nämligen Stim, har monopolkaraktär. För den allmänna uppfattningen ter sig upptagandet av avgifter särskilt för rätten att återgiva radioutsändningar medelst radiomottagningsapparat närmast som en beskattning, vilken icke ålagts av stat eller kommun och som därför får en odiös karaktär. Och dock har jag icke berört alla olägenheter med det nuvarande systemet. Så kan till exempel nämnas, att den näringsidkare, som slutit avtal med Stim om rätt att fritt få återgiva musikverk, därigenom icke fått någon rätt att fritt få återgiva dikter, föredrag o. s. v., vilka spridas genom radion. Ingenting

*Ang. ändring av 10 § i lagen om rätt till litterära och musikaliska verk.*  
(Forts.)

hindrar en författare, vars verk återgivits av radion, att stämma de företag, vilka betala avgift till Stim, för att verket återgivits genom en radiomottagare. Ingenting hindrar, att författarna en dag organisera sig på samma sätt som musikerna ha gjort och för sin del genomföra samma system som Stim har.

Huru skall man emellertid nu undgå dessa olägenheter?

Jag har för min del föreslagit, att man genom en lagstiftningsakt skulle förklara det fritt att genom radiomottagningsapparat återgiva ett verk, som utsändes genom radio. Därigenom skapar man enkelhet och klarhet. Ju mera antalet radioapparater stiger, ju mera radion alltså blir en hela folkets egendom, desto mera motiverat är det att författarrätt icke skall kunna göras gällande, då ett arbete återgives av en radiomottagningsapparat, utan att författare och tonsättare få hela sin ersättning av radiobolaget. Praktiskt taget alla ha ju radio i sina hem; varför skola de då genom ökade avgifter för sin inackordering, då de vistas på ett semesterpensionat, betala ersättning åt tonsättarna, vilkas verk återgivas i pensionatets radio. Hemma hade de ju kunnat lyssna gratis.

För den minskning i inkomster tonsättarna genom en dylik lagstiftningsåtgärd skulle lida och som enligt vad upplysts skulle belöpa sig till 200,000 kr. för år 1938, böra de erhålla kompensation av Radiotjänst. Förlust böra de icke lida. Jag kan icke medgiva riktigheten av Radiotjänsts åsikt, att det vore orimligt att kompensationen utginge av Radiotjänst. Även utskottet synes anse, att i varje fall en större del än nu av ersättningen till tonsättarna skulle kunna utgå av Radiotjänst. Jag tillåter mig påpeka, att endast under de sista månaderna, sedan jag skrev motionen, antalet licenser ökats med nära 80,000. Inkomsten av denna ökning täcker flerfaldigt kompensation åt tonsättarna.

Jag vill emellertid gärna medgiva att det yttrande, som i anledning av motionen avgivits av Svenska musikerförbundet, innehåller synpunkter värda beaktande. Där påvisas, huru de utövande musikerna kämpa en hård och ojämn kamp mot den mekaniska musiken. På ett stort antal badorts- och turisthotell äro mottagningsmöjligheterna så gynnsamma, att hotellinnehavaren är i stånd att med tillhjälp av de danska, tyska och engelska radioprogrammen vid sidan av de svenska bjuda gästerna musikunderhållning från arla morgon till sena kvällen. Då blir följden av en lagändring — så resonera de utövande musikerna — att radiomusiken blir än billigare för hotellen, och därigenom komma de att i större omfattning än nu tillhandahålla sina gäster musik endast med radions hjälp. Det kommer alltså här vid diskussionen av en lagändring även in en arbetslöshetsfråga.

Vid bedömande av musikerförbundets yttrande måste man enligt min uppfattning hålla i minnet, att även återgivande av musik genom musiker, s. k. levande musik, beskattas av Stim. I kontraktsformulär, som jag sett, beräknar Stim en ersättning från företag, vilka hava musiker anställda, till en summa av 12 kronor 50 öre per månad för en, 25 kronor för två musiker o. s. v. Det skydd, musikerna kunna hava av det nu gällande systemet, kan alltså blott bestå i, att musikerna beskattas lindrigare än radion och grammfonen. Redan detta giver vid handen, att man icke här får bilda sig en uppfattning utan en närmare undersökning. Att märka är även följande egendomliga förhållande. Att ett svenskt etablissement kan reda sig med endast radiomusik beror bland annat på, att det kan taga in tyska stationer. För inlagandet av tyska radiostationer kan, i vad gäller musik, enligt svensk lagstiftning föreligga avgiftsskyldighet till Stim. Att ett hotell i Tyskland tager

*Ang. ändring av 10 § i lagen om rätt till litterära och musikaliska verk.*  
(Forts.)

in samma tyska station, föranleder emellertid icke någon avgift till tonsättaren; i Tyskland är det nämligen tillåtet för envar att för allmänheten genom en mottagningsapparat återgiva vad radion utsänder.

Om emellertid en undersökning skulle visa, att verkligen systemet med särskilda avgifter av hotell, restauranger m. m. spelar en roll för de utövande musikerna i deras kamp för existensen, har man ett skäl för att bibehålla systemet med särskilda avgifter av nämnda företag, vilka avgifter då borde reserveras för tonsättarna, som en del av den ersättning de få för sin författarrätt, kanske också i någon mån som understöd åt musikerna. Men då är det oeftergivligt, att det blir ett statligt organ, som efter på förhand av statsmakterna fastslagna riktlinjer i detalj fastslår denna ersättning, så att varje osäkerhet faller bort, både hur mycket som skall betalas och vilka som skola betala.

Vare sig man väljer den ena eller den andra linjen, står således enligt min uppfattning en sak utom debatt. Vi måste, och detta snarast möjligt, bort från det nuvarande systemet. Det har vållat ett missnöje så utbrett, att det till och med för några månader sedan bildats en riksförening mot Stim. För min del beslöt jag genast, när jag fick reda på hithörande förhållanden, att bringa dem under diskussion i den svenska riksdagen. Det material, som jag fått till mitt förfogande, sedan jag väckte min motion, och som spontant tillsänts mig från flera håll, har gjort mig alltmera förvånad över, att ingen annan under de förflutna åren tagit upp denna fråga till diskussion här i riksdagen, att det icke varit flera insändare i pressen. Allt efter det jag läst brev efter brev från personer, som haft att göra med Stim, har den reflexionen osökt tvingat sig på mig, att svenskarna äro ett bra tåligt folk.

Herr Olsson i Mellerud: Herr talman! Mina damer och herrar! Jag ber om kammarens överseende, om jag några ögonblick kommer att ägna mig åt detta ämne. Jag har haft tillfälle att deltaga i utskottsbehandlingen av denna sak, och jag vågar försäkra, att det ingalunda saknas skäl för denna framställning, vilket också framgår av utskottets utlåtande, där man säger: »Starka skäl hava förebragts till stöd för påståendet att det nu praktiserade sättet för ersättnings uttagande är mindre lämpligt.»

Det föreligger flera problem på detta område, vilka tilldraga sig uppmärksamhet. Jag syftar bland annat på frågan om sättet, på vilket litterär och musikalisk äganderätt förvärvas. Jag förmodar att den sittande kommittén, vilken håller på och undersöker detta problem, kommer att ägna den sidan av saken den uppmärksamhet, som den förtjänar. Det är icke obekant, att litterär äganderätt ofta förvärvas genom bearbetning. Man kan känna igen det gamla verket så att säga under det nya, men bearbetningen är stundom av det slag, att den kanske närmar sig begreppet plagiat. Man förvärvar vidare äganderätt till musikaliskt alster genom någonting som kallas arrangemang. Ni ha kanske hört, hur dessa arrangemang ibland kunna låta, och kanske ofta funnit, att det är gammal och känd fri musik, som omstuvats.

Det är dock icke enbart metoderna för erhållande av berörd äganderätt, som det här är fråga om och som behöva underkastas prövning, utan det är också fråga om de metoder, som framförallt organisationen Stim begagnar sig av. Man kan öppet och klart säga ifrån, att de metoder, som man i denna organisation använder, äro i långa stycken fullständigt omöjliga, och detta gäller särskilt sagda organisations kontrakt med enskilda föreningar och med innehavare av radiomottagarapparater.

*Ang. ändring av 10 § i lagen om rätt till litterära och musikaliska verk.*  
(Forts.)

När denna organisation skall skaffa sig gehör för sin mer eller mindre befogade äganderätt i de olika fallen, gäller det för den att leda i bevis att viss skyddad musik utnyttjas för offentligt utförande. Det är naturligt, att det i många fall kommer att draga med sig ett system, som kommer spionaget ganska nära och som leder till icke önskade metoder. Jag tror dessutom att man på grund av de erfarenheter, man hittills haft, kan våga säga, att Stimledningen är allt annat än vuxen den mycket grannliga uppgift den har, när det gäller att tillvarata kompositörernas rätt.

Jag tillhör icke dem, som vilja underkänna kompositörernas rätt till ersättning för utfört arbete. Här som på många andra områden gäller det, att arbetaren är sin lön värd, och det är icke därom tvisten står. Tvisten står om de metoder, som man använder vid tillvaratagandet av denna rätt.

Jag har här i min hand en liten skriftväxling som föreningen Svenska tonsättares internationella musikbyrå, Stim, haft med en liten bondeorganisation, en s. k. SLU-förening nere i Varatrakten. Denna förening har i regel ett årligt samkväm i samband med sitt årsmöte, och därvid bruka ett par allmogespelmän utan noter spela några melodier. Vidare förekommer det amatörteater, deklamation o. s. v. Vid det här ifrågavarande tillfället hade denna organisation haft sitt sedvanliga samkväm. Det hade serverats te och smörgås mot en avgift av 75 öre per deltagare, och samtidigt hade uppträtt ett par allmogespelmän, som spelat en del dansmelodier.

Någon dag efteråt får föreningens styrelse följande skrivelse från Stim: »Betr. Varaortens bonde- och ungdomsförbunds dans. Uppg. av landsf. i Barne distr. Landsfiskalen har meddelat oss, att Ni erhållit resolution att utföra musik. Resolutionen har meddelats på villkor» — märk väl *på villkor!* — »att Ni 'noggrant iakttaga bestämmelserna i lagen om rätt till litterära och musikaliska verk', m. a. o. att Ni träffar uppgörelse med rättsinnehavaren till de verk, som offentligen framföras hos Eder. — Ehuru det säkerligen icke varit Eder obekant, att en kontraktsteckning med Stim varit nödvändig för Eder för att kunna uppfylla i resolutionen föreskrivet villkor, tillåta vi oss översända bifogade P. M., som närmare klargör detta förhållande. — Genom Eder uraktlåtenhet att redan före anordnandet av musikutförandena begära Stims tillstånd till desamma har Ni visserligen kommit att åsidosätta hithörande lagbestämmelser. Vi erbjuda Eder likväl uppgörelse under förutsättning, att närslutna kontraktsformulär behörigen undertecknat omedelbart återsändes till Stim.»

Märk nu väl, dels att det heter här i denna skrivelse, att »resolutionen har meddelats på villkor att Ni noggrant iakttaga bestämmelserna i lagen om rätt till litterära och musikaliska verk», och dels den tolkning man ger densamma. I nästa stycke talar man återigen om »i resolutionen föreskrivet villkor». Nu frågar jag: Vad är det för villkor som skulle vara föreskrivet för en dylik tillställning? Det kan inte vara något i lag föreskrivet villkor. Finns det ett sådant villkor i landsfiskalens tillståndsbevis, måste det vara ett olagligt sådant. Då jag emellertid föreställer mig, att landsfiskalen näppeligen ger sig på att föreskriva några olagliga villkor, finns det till synes ingen annan förklaring än att åberopandet här är att ett grovt vilseledande föreligger.

Organisationens styrelseledamöter förstodo nu inte saken bättre, än att de undertecknade kontraktet och sände in den summa som de hade att erlægga för den musik, som skulle ha utförts. Sedan följa här tre, fyra skrivelser, vari Stim energiskt gör gällande, att man skall uppge namnen på varje musikstycke som spelats, dess kompositör, o. s. v. I en av dessa skrivelser heter det: »I besittning av Edert ärade av den 28 ds få vi hemställa till Eder att här-

*Ang. ändring av 10 § i lagen om rätt till litterära och musikaliska verk.*

(Forts.)

efter icke engagera musiker, vilka säga sig icke kunna eller vilja utföra dem ålagd skyldighet att notera utförda musikverk. Stim måste för att kunna verkställa noggranna avräkningar kräva, att varje musikförbrukare iakttaga kontraktsvillkoren i berörda hänseende. Sålunda måste Stim kräva, att även Ni härefter insänder godtagbara musikförteckningar.»

Nu frågar man sig: Hur skall det vara möjligt för gamla bondspelmän, som spela sina melodier utan noter, att redogöra för, vilken som är kompositör i de olika fallen? Det kanske kan vara fråga om en melodi de hört ur något verk av Strauss eller Waldteufel — hur många av dessa gamla spelmän skulle kunna uppge detta? Sådana föreskrifter äro uppenbart orimliga. Det hör till saken att man, sedan ett par riksdagsledamöter gjort ett besök på denna organisations kontor, fick rättelse så till vida, att de utkrävda ersättningarna återställdes. I en skrivelse av den 6 mars föreligger meddelande från Stockholm till föreningen i fråga, att avgifterna för allmogefesten ha restituerats. Men det hindrar inte att dagen därpå Varaortens ungdoms- och bondeklubb får ett meddelande från Stim av följande lydelse: »Vi hava mottagit Eder musikförteckning för tillställningen den 4 januari, men få påpeka, att densamma icke kan godtagas. Sålunda måste uppgivas musikstyckets titel jämte kompositörens namn samt datumsiffra för varje utförande av varje enskilt verk», etc. Dagen efter det man fått ärendet avskrivet och pengarna återsända, kommer ett nytt förståndigande till föreningen att ordna upp denna sak på sätt som Stim föreskriver. Det förefaller i varje fall som om den högra handen skulle veta ganska litet vad den vänstra har tagit sig för.

Jag har ett annat exempel. En ledamot av denna kammare, som samtidigt är ombudsman i ett partidistrikt, fick en dag en ganska amper skrivelse från organisationen Stim vari begärdes att han skulle likvidera musik för någon viss tillställning. Då han inte kände till att de organisationer han företräder anordnat någon tillställning, meddelade han, som den försynte man han är, detta förhållande till organisationen i fråga. Men i stället för en ursäkt, som ju hade varit det rimliga, får han ett ännu fränare brev med föreläggande, att om icke saken klaras upp blir det stämning till domstol. Först sedan vederbörande hos organisationen begärt rent besked, vilken tillställning som åsyftades, blev man på det klara med att man begått ett misstag, och äntligen kommer den långsökta ursäkten.

Det finns en hel del dylika fall, som äro av det slag att man måste säga, att detta förhållande icke kan få fortfaara. Att utskottet inte har kunnat ansluta sig till motionen beror, beträffande en stor del av utskottets ledamöter, säkerligen inte på att det saknas sympati för densamma utan därpå att det igångsatts en utredning om dessa förhållanden och att man hoppas, att densamma skall komma till rätta med problemet.

Det har av en föregående talare pekats på orimligheten uti de mellanhanden, som exempelvis innehavare av radioapparater få med denna privata organisation. Det är självklart, att en sådan sak måste ordnas mellan Radiotjänst och kompositörerna och icke bör få bli föremål för metoder av det slag vi nu bevittna. Är det så att Radiotjänst för sin del anser, att det behövs högre licensavgift för innehavare av de radiomottagare, som vidarebefordra programmen till en större eller mindre allmänhet, blir ju detta en fråga som Radiotjänst får överväga. Men denna nu tillämpade metod måste få ett slut, den kan inte få fortsätta.

Jag vill fatta mig kort, herr talman, med anledning av den tid som denna debatt har tagit, och vill nu blott, till den kraft och verkan det hava kan, stäl-

*Ang. ändring av 10 § i lagen om rätt till litterära och musikaliska verk.*  
(Forts.)

la en direkt uppfordran till den sittande kommittén, att gå grundligt till verket med de här påtalade förhållandena.

Herr **Werner** i Höjen: Herr talman! Det borde kanske anses tillräckligt med vad som redan anförts i denna fråga, men jag kan ändå inte underlåta att lämna ytterligare några bidrag rörande den här omtalade institutionen Stims arbetsmetoder. Det är ju rätt egendomligt, att en enskild ekonomisk sammanslutning under årtal kan få utöva ett avgiftsbeläggande ute i landet av vissa musikverk, vilket sker på ett från samhällets sida fullständigt okontrollerat sätt.

Det är av ålder känt att det svenska folket är mycket tåligt och långmodigt, men det gives företeelser i samhällslivet som kunna komma även en svensk rättsopinion att råka i svallning. Dit hör tydligen Stim. Det har genom herr Olssons i Mellerud anförande framgått, att Stim behagat avgiftsbelägga sådana inträdesavgifter, som även utgjort valuta för exempelvis te och smörgåsar, och att denna avgiftsbeläggning har fortsatt, trots att Stim icke ens tagit reda på eller kunnat bevisa, att de musikverk som vid festtillställningen utförts ha varit Stims egendom eller borde ha varit avgiftspliktiga.

Frågan har förts fram till diskussion här i riksdagen på grund av att Stim nu börjat räkna nya fält till sitt rättsområde genom att avgiftsbelägga musik, som Radiotjänst utsänder och som varje radioinnehavare väl anser att han eller eventuella gäster i hans hem har rätt att avlyssna på grund av den licensavgift som han betalat. Jag vill icke neka till att i de fall, då denna musik ytterligare utnyttjas i rent förvärvssyfte, kan föreligga en viss avgiftsplikt från respektive radioinnehavares sida, men den saken bör regleras mellan Radiotjänst och tonsättarna. Stim kan inte tillåtas att utöva en beskattningsrätt i andra hand.

Jag kan med ett exempel bevisa hurusom Stim under föregående sommar, på grund av viss underrättelse från den ort saken berör, avfordrat ett litet pensionat i Fryksdalen kontrakt. Det rör sig om ett mycket litet pensionat, som mest liknar ett vilohem av religiös läggning, där dans inte får förekomma. Detta hade av någon angivits ha en radioapparat till gästernas förfogande. Stim avfordrade, som sagt, pensionatet kontrakt, innehavarinnan vägrade att gå med därpå, varefter hon fick mottaga följande skrivelse: »Med anledning av Eder skrivelse av den 19 ds få vi påpeka, att erfarenheten visat att när radioapparat finnes tillgänglig för gästerna stundom även musikutförande äger rum. Vi vilja påpeka, att även religiös musik i mycket stor omfattning åtnjuter skydd enligt gällande lagstiftning. Stim äger praktiskt taget utföranderätten till all sådan musik, som kommer till offentligt utförande.»

Man kan härvid fråga sig på vad sätt exempelvis den svenska koralbokens tonsättningar skulle ha förvärvats av Stim eller med vilken rätt Stim gör gällande, att organisationen har äganderätt till den klassiska musiken eller till vår religiösa musik, som väl ändå i det längsta bör få anses som det svenska folkets fria egendom. I fortsättningen av brevet heter det: »Stim måste därför begära, att Ni träffar avtal med Stim. Vi ha för Eder fixerat» — lägg märke till ordet *fixerat*! — »en avgift av kr. 20:— under sommarsäsongen  $\frac{1}{6}$ — $\frac{31}{8}$  och för övrig tid på året en avgift av kr. 10:—.» Under den tid som detta vilohem står tomt på gäster skulle alltså pensionatsinnehavarinna vara skyldig erlägga en extra avgift av 10:— kr. per månad till Stim för att hon innehar en radioapparat. Jag citerar vidare: »Å dessa avgifter



*Ang. ändring av 10 § i lagen om rätt till litterära och musikaliska verk.*

(Forts.)

har Ni möjlighet erhålla en nedsättning av 40 % enligt §§ 5 och 6 i översänt kontraktsformulär. Ersättning utgår givetvis endast för den tid på året, då musikutförande offentligen äger rum.»

Pensionatsinnehavarinnan vägrade dock fortfarande att underteckna något kontrakt och fick i anledning därav ytterligare en skrivelse, som lyder: »Med anledning av Eder skrivelse av den 26 ds få vi påpeka, att den avgift vi fixerat för Eder, kr. 20:— per månad under säsongen, kr. 10:— per månad under resten av året, synes oss stå i skäligen proportion till Eder rörelses omfattning.»

Vad vet egentligen Stim om rörelsens omfattning? Faktum är, att det gäller ett litet hem som mottar några få gäster. Vilka undersökningar ligga till grund för Stims ekonomiska bedömning av storleken av den avgift, som Stim behagade stipulera?

Jag går vidare: »Emellertid vilja vi påpeka, att under den tid på året, exempelvis under hösten, då intet som helst musikutförande äger rum, Ni icke har skyldighet att erlagga någon utföranderättsersättning till Stim, ehuru kontraktet är tecknat att gälla per år.» Det är alltså en eftergift man gör här. — »Vidare vilja vi påpeka, att Ni enligt §§ 5 och 6 i kontraktet har möjlighet erhålla rabatter med intill 40 %, så att minimiavgiften för Eder skulle kunna utgöra kr. 12:— per månad under säsongen och kr. 6:— per månad under vintern.»

Sedan kommer det allra märkligaste i skrivelsen: »Skulle Ni helt önska upphöra med musikutförandet bör radioapparaten undanflyttas och placeras så, att event. musikutförande icke av gästerna kan uppfattas såsom underhållning. Det är icke tillrådligt, att radioapparaten ställes till gästernas förfogande, icke ens för avlyssnandet av rapporter o. d., enär erfarenheten har visat, att under sådana förhållanden stundom även musikutförande äger rum.»

Alltså dekreterar här Stim, att en radioapparat, som tillhör en privatperson, vilken betalat sin licens, skall undanflyttas på order av Stim för att icke begagnas. Det kan nämligen befaras att gästerna kunna lyssna på dagsrapporterna!

Inför den pågående utredningen inom detta område är det nödvändigt att i den svenska riksdagen bestämt säga ifrån, att svensk rättsopinion icke i längden tål ett dylikt godtyckligt tillvägagångssätt. Jag ber också att få säga ifrån — det kan kanske tjäna till någon ledning för utredningsmännen — att svensk rättsuppfattning i detta fall är beredd att hävda sin egen ståndpunkt, oavsett vilken uppfattning som kan komma att hysas av internationella medintressenter.

Det är inte meningen att fränkänna författare och tonsättare deras rätt att erhålla lön för sitt arbete, men det är heller inte meningen att tolerera ett enskilt företags godtyckliga metoder, som gripa djupt in i ett naturligt och sunt rättsmedvetande.

I detta anförande instämde herrar *Andersson* i Dunker, *Pettersson* i Norregård, *Johansson* i Mysinge och *Olsson* i Kullenbergstorp, fröken *Hesselgren* samt herrar *Närlinge*, *Tengström*, *Danielsson*, *Hansson* i Rubbestad, *Onsjö*, *Andersson* i Vigelsbo och *Persson* i Norrby.

**Herr Bergquist:** Herr talman! Första lagutskottet har ställt sig avvisande till den av herr Holmbäck väckta motionen, men för denna ståndpunkt har utskottet åberopat endast formella skäl. Första lagutskottet har i detta avseende följt den praxis, som utskottet brukar tillämpa, en praxis, som enligt

*Ang. ändring av 10 § i lagen om rätt till litterära och musikaliska verk.*  
(Forts.)

min mening är god och riktig. Hela detta komplex rörande den litterära, musikaliska och konstnärliga äganderätten ligger för närvarande under utredning hos en kommitté, som rätt nyligen har tillsatts. Det är emellertid inte bara fråga om en svensk lagstiftning, utan på området pågår ett skandinaviskt samarbete, och lagstiftningen har dessutom sin internationella prägel. Det är därför helt naturligt, att första lagutskottet inte velat gå in på en prövning av sakfrågan utan hänvisat till den pågående utredningen.

Jag skulle för min del kunna stanna vid att peka på de formella skäl, som utskottet åberopat för sin ståndpunkt, men med hänsyn till den debatt som förts här och med hänsyn till den uppmärksamhet som denna motion har väckt, anser jag mig även något böra gå in på sakfrågan.

Det är nog otvivelaktigt så, att det råder en viss misstämning gent emot tonsättarnas organisation och de metoder, som Stim har använt för att göra sin rätt gällande. Den debatt, som förts här i dag, visar detta otvetydigt. Det har även tidigare kunnat märkas i pressen, och man har ju till och med gått så långt, att man bildat en förening, Antistim.

Det är alltså inte någon tvekan om att det är ett ganska utbrett missnöje med tillämpningen av den nuvarande lagstiftningen och med de metoder, som tonsättarna ha ansett sig böra använda, då det gällt att utnyttja lagen. Man kan inte undgå att fråga sig, hur det kommer sig, att en sådan här misstämning har uppkommit. Man får dock komma ihåg, att tonsättarna ha inte gjort något annat än utnyttjat den lagstiftning, som Kungl. Maj:t och riksdagen ha ställt till deras förfogande. Det har inte från något håll direkt påståtts, att Stim gjort sig skyldigt till några övergrepp, eller att Stim har gått utanför lagens gränser, utan Stim har tillvaratagit tonsättarnas intressen och utnyttjat den lagstiftning, som vi ha på detta område. Trots att man alltså inte direkt kan peka på några övergrepp, finns denna misstro och detta missnöje.

Nu förhåller det sig nog så, att denna lagstiftning har inte riktigt trängt in i det allmänna rättsmedvetandet. Den har inte riktigt det stöd i rättsuppfattningen, som man helst vill ha för en lagstiftning. Det är en relativt ny lagstiftning. Hela detta område har ju länge varit fullkomligt obearbetat, och det har inte riktigt gått upp för folk ännu, att tonsättaren, författaren och konstnären ha rätt att ekonomiskt utnyttja sin skapelse.

Men det kan inte bara vara detta som ger anledning till att folk reagerar i rätt stor utsträckning mot Stims användande av lagen, utan det tycks också bero på att man ofta har känt sig stött av de metoder, som Stim har använt, då det gällt att tillvarataga sin rätt. Både herr Olsson i Mellerud och herr Werner i Höjen ha här givit åtskilliga exempel på vad som förekommit i detta fall. Jag saknar all kompetens att bedöma, hur det ligger till i dessa fall, men jag skulle bara i detta sammanhang vilja säga, att när man nu utan tvekan kan konstatera, att det råder en misstämning över Stims metoder, så skulle det vara mycket klokt av denna organisation att gå mera försiktigt fram än vad som hittills har skett. Man har ju full laga rätt att utnyttja de möjligheter, som lagstiftningen har givit, men det är inte alltid så klokt att tillfullo utnyttja denna. Man kan ibland vinna mycket mera på att gå försiktigt fram. Det finns den risken — jag säger det inte som något hot, utan jag vill endast konstatera ett faktum — att om man går för hårdhänt fram, kan man därigenom skapa en opinion och en reaktion, som leder till att många av de vinningar, som man har nått under de sista åren, kunna gå förlorade; och de kunna gå förlorade inte bara för dem, som kanske väl hårt utnyttjat sina möjligheter, utan också för andra grupper av

*Ang. ändring av 10 § i lagen om rätt till litterära och musikaliska verk.*  
(Forts.)

de andliga arbetarna, som under de sista årtiondena fått sin rättsställning erkänd. Det skulle därför enligt min mening vara mycket förståndigt av dessa grupper av konstutövare, om de försiktigt utnyttjade de möjligheter, som lagstiftningen har givit dem, så att det inte leder till en reaktion och statsmakterna finna sig böra inskränka på de rättigheter, som en gång ha skapats.

Vad nu beträffar den speciella fråga, som det här gäller, nämligen frågan om rätt till ersättning för utsändande av musik genom radiohögtalare, så innefattar den ju två olika problem, för det första problemet huruvida till tonsättare skall utgå ersättning överhuvud taget för utsändande genom radiohögtalare, och för det andra frågan, hur en sådan ersättning i så fall skall utkrävas. Jag tror nog vi äro ense om alla, även de, som här ställt sig mycket kritiska gent emot Stim och dess verksamhet, att det inte ligger något oberättigat i att en tonsättare får ersättning för sitt arbete, då en annan person i förvärvssyfte utnyttjar den produkt, som han åstadkommit. Enligt min mening kan man inte säga, att det är något stötande i detta, och jag tycker för min del, att det inte är något att erinra mot att till exempel en hotellinnehavare eller en kafeinnehavare får utge en viss ersättning, om han direkt i vinningssyfte utnyttjar det arbete, som en annan har utfört. Men däremot anser jag det vara mycket diskutabelt hur en sådan ersättning bör uttagas. Man kan mycket väl förstå, att folk reagerar mot, att man först skall betala sin radiolicens, och det sedan skall komma krav från annat håll därför att man utnyttjat den radiolicens, som man betalt ersättning för. Jag tror det skulle vara lyckligare, om man här kunde finna en annan väg, så att all den ersättning, som skall utgå för radio, skulle uttagas i samband med utfärdandet av radiolicens. Det kommer säkerligen att möta en del tekniska svårigheter att genomföra en sådan tanke, men den bör mycket noga undersökas. Man skulle helt säkert få bort åtskilliga av irritationsmomenten, om man sloge in på den vägen.

Båda dessa frågor, alltså frågan om rätt överhuvud taget för tonsättare att få ersättning vid utsändning genom radiohögtalare, och frågan om på vad sätt sådan ersättning skall utgå, komma emellertid nu att tagas upp till prövning av den sittande kommittén. Jag vill instämma i det uttalande, som herr Olsson i Mellerud slutade med, att det är att hoppas att de synpunkter, som här framförts, komma att tagas i beaktande av kommittén, då den har att fullgöra sitt uppdrag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

**Herr Thorell:** Herr talman! Jag skall be att till alla delar få instämma med herr Olsson i Mellerud och herr Werner i Höjen. Jag har från en annan del av landet precis samma erfarenhet om Stims uppträdande mot småföreningarna, särskilt på landsbygden, som den de här skisserat.

För ett par år sedan på hösten fick jag i egenskap av ordförande i en skytteförening i hemorten ett brev från denna illustra inrättning, som heter Stim, där man sade, att jag omedelbart skulle betala in avgifterna för den musik, som förekommit under året på skytteföreningens fester. Då vi under året inte hade haft någon fest, var det alldeles klart, att jag inte inlevererade några pengar. Påföljden blev, att litet senare fick jag från en advokatfirma här i Stockholm ett kravbrev, mycket skarpt för att inte säga fränt i tonen, liksom även kräbrevet var. Då ringde jag till Stim, och träffade någon herre, inte alltför artig utan även han — det kanske var brevskrivaren — synnerligen från — jag skall inte säga oförsämd, men det var inte långt dit

*Ang. ändring av 10 § i lagen om rätt till litterära och musikaliska verk.*  
(Forts.)

— i tonen. Jag frågade honom, vad detta var för mening. Skola vi betala, när vi inte utövat någon musik? Ja, det skulle ni ha talat om, blev svaret. Jag ansåg mig inte skyldig att tala om, att vi inte utövat någon musik under året.

Men efter detta samtal hade jag en mycket obehaglig känsla, och det var, att nu råkade de träffa en, som vågade säga ifrån, men hur många gånger träffa de inte med sina fräna brev mindre erfarna hyggliga människor, ordförande eller kassaförvaltare eller sekreterare i små landsbygdsföreningar, som av denna hotande ton helt enkelt kunna förledas att betala, trots att de inte alls äro skyldiga till det. Jag ber att få fråga dessa herrar, om de ha representanter här: är det system i detta och är avsikten att på detta sätt framtinga pengar?

Herr Bergquist sade, att dessa herrar ha utnyttjat lagstiftningen. Ja, nog ha de gjort det. Det ha vi mycket väl kännning av. Men jag får, herr talman, för min del säga, att det är väl inte riktigt att vi stifta lagar här i det svenska parlamentet, som kunna av personer av den kulör, som det här tycks vara fråga om, utnyttjas på ett sätt som varit fallet. Jag håller före, att den utredning, som skall syssla med denna fråga, bör taga under övervägande, om det inte är lämpligt att på något sätt inskränka på dessa herrars möjlighet, ja, vingklippa dem, så att de häranefter komma att uppträda på ett annat sätt gent emot hyggliga människor ute på den svenska landsbygden.

Jag skall inte förlänga debatten, men jag är glad att vid detta tillfälle, herr talman, få i det svenska parlamentet, liksom mina ärade kamrater tidigare, säga ifrån, att ett sådant system, som dessa herrar tillämpa, kunna vi icke tolerera.

**Herr Holmbäck:** Herr talman! Herr Bergquist, med vilken jag delvis kan instämma, sade att tonsättarna blott utnyttjat den lagstiftning, som ställts till förfogande av statsmakterna. Det kunde icke påstås, sade han, att Stim gått utanför lagen. Jag vill svara, att det är i vissa fall tvivelaktigt, huruvida Stim gått utanför lagen eller inte. Det står i enlighet med Högsta domstolens prejudikat, att ett kafé och en restaurang får betala avgift till Stim, men står det i enlighet med Högsta domstolens prejudikat, att ett litet pensionat med 10 stycken gästrum skattlägges? Enligt min uppfattning är det högeligen tvivelaktigt.

Härmed var överläggningen avslutad; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 10.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 168, i anledning av väckta motioner dels om vissa statökningar för Värmlands, Skaraborgs och Södermanlands regementen, dels ock i fråga om organisationen av infanteritruppförbandet i Karlstad; och anförde därvid

**Herr Björling:** Herr talman! I lördags hade vi ju en stor generaldebatt i försvarsfrågan. Den nu föreliggande frågan gäller ju endast en detalj, nämligen det motionsvis framställda kravet på en utökning av befälskadrerna vid vissa regementen, däribland också Värmlands regemente. Då statsutskottet ställt sig välvilligt till detta förslag, kommer jag givetvis icke att ha något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Jag förstår också väl, att detta är ett ganska torrt ämne, sett mot bakgrunden av den debatt om »tonsättarna», som nu har pågått här inemot två timmar.

*Ang. vissa  
statökningar  
för Värmlands,  
Skaraborgs och Södermanlands  
regementen  
m. m.*

*Ang. vissa statökningar för Värmlands, Skaraborgs och Södermanlands regementen m. m. (Forts.)*

Emellertid kan det nu föreliggande förslaget icke anses innebära en slutgiltig lösning, vad det angår Värmlands regemente och militärförläggningen i Karlstad, och handläggningen av denna fråga har under senare tid varit av den beskaffenhet, att jag nödgas belasta kammarens protokoll med en historik över denna fråga.

Före 1901 års härordning fanns det två infanteriregementen i Värmland, Värmlands regemente och Värmlands fältjägarrekår, och båda dessa voro då förlagda till Trossnäs fält. Genom 1901 års härordning blev det en sammanslagning av Värmlands fältjägarrekår och Hallands bataljon, som tillsammans skulle bilda Vaxholms grenadjärregemente. Genom denna första åtgärd måste det givetvis företagas en viss emigration av värnpliktiga från Värmland till andra regementen, då Värmlands län var ett bland de största inskrivningsområdena.

Så komma vi fram till 1925 års härordning. Då föreslogs av regeringen ingen förändring i fråga om Värmlands regemente, utan detta skulle fortfarande vara vid den storleksordning som beslöts 1901, men under frågans handläggning i riksdagen kom det till en kompromiss. Man ville rädda ett av de dödsdömda regementena, nämligen Västernorrlands regemente, och för att detta skulle ske framkom förslag att uttunna ett annat regemente. Man fick då syn på Värmlands regemente och föreslog, att det skulle skäras ned till s. k. begränsad organisation. Detta skedde då utan någon föregående utredning. Därigenom måste också ytterligare en viss emigration av värnpliktiga från Värmland företagas till andra truppförband.

Sedan komma vi fram till 1936 års härordningsförslag. Då föreslog regeringen, att en flygkår skulle förläggas till Karlstad och att regementet skulle indragas, men riksdagsbeslutet gick ju i en annan riktning. Riksdagen beslöt bibehålla regementet men med en ytterligare begränsning av kadern och ändra namnet till förslagsvis Värmlands fältjägarrekår. Men bläcket hade knappast hunnit torka i riksdagens skrivelse, förrän flygstyrelsen satte i gång en utredning, huruvida flygfältet i Karlstad var lämpligt eller inte, och efter många om och men och efter upprepade besök i Karlstad uttalade den så mångomtalade militära sakkunskapen, att flygfältet i Karlstad var alldeles odugligt för sitt ändamål — samma flygfält, som före 1936 ansetts vara lämpligt.

Vid 1938 års riksdag framlämnades också en proposition om att upphäva riksdagsbeslutet av 1936 och förlägga flygkåren till Såtenäs i Skaraborgs län. I samband med framläggandet av denna proposition yttrade den dåvarande försvarsministern, att frågan om Värmlands regemente och dess förläggning i Karlstad hade kommit i ett nytt läge, därigenom att flygkåren skulle förflyttas, och att han hade för avsikt att, därest riksdagen skulle bifalla förslaget att förlägga F 7 till annan plats än Karlstad, utreda frågan, huruvida inte Värmlands regemente borde utökas till ett infanteriregemente av normal storlek. Men han var oförsiktig nog att utpeka ett annat regemente, som skulle beskäras, nämligen livgrenadjärregementet. Det var ju klart, att opposition från den landsändan gjorde sig gällande, och i sinom tid förklarade försvarsministern, att han måste frångålla denna sin avsikt. Han gjorde då i proposition gällande, att med hänsyn till förläggningsförhållandena och byggnadernas beskaffenhet såväl i Karlstad som i Linköping det skulle vara ekonomiskt fördelaktigt att göra denna omplacering, och luftvärnsregementet skulle då förläggas i livgrenadjärregementets kaserner.

Frågan omnämndes emellertid icke i årets statsverksproposition.

Ingen kan förtänka oss värmlänningar, att vi med tanke på detta löfte från

*Ang. vissa statökningar för Värmlands, Skaraborgs och Södermanlands regementen m. m. (Forts.)*

högsta ort väckte en motion, däri vi yrkade att till förnyad prövning skulle tagas upp frågan om Värmlands regementes förläggning i Karlstad och att i avvaktan på denna utredning någon nedskärning icke skulle ske, utan att regementet skulle bibehållas vid samma storlek som beräknats i 1938/1939 års stat. Vi hade goda skäl för vårt krav. Jag skall försöka fatta mig så kort som möjligt, men jag måste dock säga några ord om de utmärkta förläggningsförhållandena för Värmlands regemente i Karlstad.

Kasernerna äro av utomordentlig beskaffenhet. De byggdes under det senare byggnadsskedet, då man gjort erfarenheter från de första kasernbyggnaderna. Där finnas fristående underofficersbostäder, och byggnadsbeståndet har ytterligare förstärkts med två baracker, som tagits från Trossnäs fältet och inrättats till officers- och underofficersbostäder. Övningsterräng och övningsplatser torde både med hänsyn till omfattning och beskaffenhet vara bättre än vid något annat infanteriregemente. Det tillkom bland annat genom inköp av ett par herrgårdar med vackra parkanläggningar, vilka särskilt under sommartiden öka hemtrevnaden för de värnpliktiga. Därtill kommer, att regementet allt fortfarande är ägare till Trossnäs fält, där flera välvårdade baracker ännu stå kvar. Där voro ju både Värmlands fältjägarrekår och Värmlands regemente förlagda, och man måste säga, att terrängen där är ganska idealisk, när det gäller övningar för landstormen eller motsvarande övningar, och att regementet där under mindre fälttjänstövningar har en utmärkt bivackplats utan kostnad för statsverket.

Oavsett hurudan den slutgiltiga lösningen av förläggningsfrågan kommer att bli, är det klart, att befälsbristen har blivit kännbar vid Värmlands regemente. Det ingick i riksdagsbeslutet, att regementet och flygkåren skulle ha gemensam förvaltningsapparat, stabstjänst m. m. När nu flygkåren flyttades till en annan plats, blev det ju en förändring i detta avseende. Arnéchefen gjorde för en tid sedan en framstöt om en viss kaderökning, ett krav som upptogs i ett par motioner och som nu är med viss prutning tillstyrkt av statsutskottet. Jag ber att få uttala mitt värdsamma och djupt kända tack till statsutskottet för den välvilja utskottet visat dessa motioner. Det beklagliga missförhållandet kvarstår dock alltså att endast en liten procent av de värnpliktiga i Värmland får fullgöra sin värnplikt i Karlstad. Och mitt tack till utskottet får ingalunda betraktas som ett medgivande att frågan om infanteriförläggningen i Karlstad fått en slutgiltig lösning.

Nu pågår ju en utredning rörande frågan att till Karlstad förlägga arméns officersaspirantskola. Statsrådet och chefen för försvarsdepartementet är icke här närvarande, men jag vädjar till honom att taga en noggrann översyn över förläggningsförhållandena vid Värmlands regemente, innan han fattar ståndpunkt i den frågan. Jag hoppas, att detta skall leda till önskvärt resultat. Det måste anses som ett rent slöseri att inte i större omfattning utnyttja de utmärkta förläggningsförhållandena i Karlstad.

Den kaderökning, som nu här är föreslagen och tillstyrkt, torde motivera, att regementet får bibehålla sitt gamla namn, Värmlands regemente, i stället för det föreslagna: Värmlands fältjägarrekår, och jag vädjar till försvarsministern att taga också den saken under övervägande.

Så som frågan för dagen ligger till har jag intet annat yrkande, herr talman, än om bifall till utskottets hemställan.

Herr *Persson* i Grytterud instämde häruti.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

## § 11.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 169, i anledning av väckta motioner om infanteriförsvaret av Vaxholms och Karlskrona fästningar.

Ang. infanteriförsvaret av Vaxholms och Karlskrona fästningar.

Uti två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *R. Lindström m. fl.* (nr 54) och den andra inom andra kammaren av herr *Wolgast* (nr 118), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att till vardera Vaxholms och Karlskrona fästningar skulle från och med den 1 oktober 1939 förläggas en fristående kår av den ungefärliga styrka och för de beräknade kostnader, vilka framginge av motionerna.

Vidare hade uti två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *F. Domö m. fl.* (nr 153) och den andra inom andra kammaren av herr *Bagge m. fl.* (nr 193), hemställts, bland annat, att riksdagen ville besluta,

att fästningsbataljonerna i Vaxholms och Karlskrona kustfästningar skulle fr. o. m. den 1 oktober 1939 t. v. bibehållas såsom självständiga infanterikårer, avsedda att ingå i vederbörliga kustfästningars fredsbesättningar utan att därigenom någon annan ändring vidtoges i fråga om organisationen enligt 1936 års försvarsordning; samt

att till bestridande av kostnaderna för dessa fästningsbataljoner anvisa ett förslagsanslag å 900,000 kronor under budgetåret 1939/40.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 54 och II: 118 samt I: 153 och II: 193, i vad sistnämnda båda motioner avsåge förslag om bibehållande av fästningsbataljonerna i Vaxholms och Karlskrona kustfästningar samt om anvisande av anslag härför, icke måtte av riksdagen bifallas.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Wolgast**: Herr talman! Utskottets utlåtande i anledning av motionerna rörande infanteriförsvaret av kustfästningarna i Vaxholm och Karlskrona har, tycker jag, ett ganska magert innehåll. Utskottet hänvisar till 1930 års försvarskommissions yttrande. Orsakerna till att infanteriet vid dessa kustbefästningar har indragits måste man nog söka i det förhållandet, att i den proposition Kungl. Maj:t 1924 avlät till riksdagen angående försvarsväsendets ordnande föreslogs indragning av de dåvarande båda grenadjärregementena i Vaxholm och Karlskrona. Man ville göra den indragningen för att bringa ett offer för att kunna bibehålla övriga regementen. Denna indragning skulle utgöra ett slags samförståndslinje vid försvarsfrågans lösning. Riksdagen beslöt år 1925, att regementena skulle indragas, men riksdagen ansåg likväl, att dessa fästningar behövde ett infanteriförsvär, varför man förlade till Vaxholms fästning en bataljon av Svea livgarde och till Karlskrona fästning en bataljon av Kronobergs regemente. 1930 års försvarskommission föreslog emellertid, att även dessa bataljoner skulle indragas. En av orsakerna härtill torde vara, att dessa infanteribataljoner ha haft en mellanställning så tillvida, att de sorterat både under marinen och armén. Jag skall icke närmare inlåta mig på det förhållandet, men det har gjorts, att varken marinen eller armén ansett sig böra kännas vid dem, och därför ha de också så småningom indragits.

Utskottet framhåller i sitt utlåtande: »De av motionärerna anförda skälen för ett bibehållande av fästningsbataljonerna i fråga voro på sin tid föremål för en ingående prövning av de militära myndigheterna och statsmakterna.» Jag vill emellertid påpeka, att kommandanten för Vaxholms fästning i augusti i fjol i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalade sig på följande sätt: »I egenskap

*Ang. infanteriförsvaret av Vaxholms och Karlskrona fästningar.* (Forts.) av kommandant för Vaxholms fästning anser jag mig pliktig att såsom jag gjort vid flera föregående tillfällen inför Eders Kungl. Maj:t i underdanighet framhålla de allvarliga betänkligheter jag hyser inför genomförandet av denna åtgärd, varigenom fästningen fullständigt blottas på fullt utbildade och utrustade arméstridskrafter.»

Utskottet förklarar emellertid, att man i stället för dessa infanteriförband skall använda landstormsförband. Utskottet säger: »Kommissionen hade nämligen kommit till den uppfattningen, att såsom säkerhetsbesättning i kustfästningarna vid mobilisering borde tjänstgöra landstormsförband med den ökade effektivitet och den speciella utbildning, som kommissionen i annat sammanhang föreslog.» Nu kan man emellertid ställa den frågan: ha de förhoppningar, som 1930 års försvarskommission hyste angående landstormens effektivitet, blivit infriade? Det har hållits många landstormsovningar. Jag har mig bekant, att sådana hållits också vid Karlskrona, och man har därigenom fått vissa erfarenheter, varav man skulle kunna draga en del slutsatser angående landstormens förmåga att tjänstgöra som fästningsinfanteri. Jag vet icke vad den högre militära ledningen har för omdöme härom, men vid de många personliga samtal jag haft med landstormsmän, som deltagit i dessa övningar, har det framgått, att de icke ansett sig så utbildade, att de skulle kunna i ett förband på ett effektivt sätt försvara fästningen. Dessa personer voro allmänt av den uppfattningen, att landstormen mycket väl behövde stöd av linjetrupper, som skulle vara den kärna, omkring vilken infanteriförsvaret skulle formas.

Utskottet tycks — det är det märkliga — självt tvivla på den av försvarskommissionen förutsatta ökade effektiviteten hos landstormen. Det heter nämligen i utlåtandet: »Då utskottet följaktligen finner sig böra avstyrka motionerna i fråga, har utskottet därmed icke bortsett från att det kan befinnas lämpligt, att vissa åtgärder vidtagas för att öka de för fästningarna avsedda landstormsförbandens användbarhet för sina uppgifter. Sålunda skulle till exempel en ökning av landstormsförbandens stridsvärde kunna åstadkommas, därest vid förbandens organisering ytterligare en del befattningar utöver vad som förutsattes i 1936 års försvarsbeslut besattes med för ifrågakommande uppgifter lämpat aktivt befäl.» När utskottet ansåg att landstormens effektivitet icke är sådan 1930 års försvarskommission förutsatte och att den behöver göras större, hade utskottet kunnat draga den slutsatsen, att infanteribataljonerna borde ha fått vara kvar. Jag tror också, att om anfallen komma snabbt, fästningarna icke kunna försvaras med framgång av landstormstrupperna. Försvarskommissionen räknade med att fälttrupperna då skulle kunna hinna fram, så att fälthären skulle vid en mobilisering ersätta dessa till fästningarna förlagda infanteriförband. Emellertid kan man nog göra sig skyldig till en felberäkning därvidlag. Häromdagen uttalade första avdelningens ärade ordförande mycket bestämt, att första stöten måste mötas av flottan och kustartilleriet. Det ligger väl då nära till hands att draga den slutsatsen, att försvaret på den punkt, som flottan och kustartilleriet skola skydda, särskilt bör stärkas. Jag kan icke finna, att det är ett riktigt resonemang att betrakta alla delar av den svenska kusten i lika stort behov av försvar, utan jag anser givetvis, att kustfästningarna böra komma i främsta rummet.

Jag skall icke, herr talman, orda längre i denna sak. Det är nog mycket små utsikter att få bibehålla dessa fästningsinfanteriförband, även om de icke skulle vara större än en bataljon, men jag anser alltjämt, att det är nödvändigt vid dessa fästningar med ett infanteri, som skall vara stommen i det försvar, som bygges upp med tillhjälp av landstormsförbanden. Landstormen med sina fem dagars utbildningstid kan icke äga det betryggande värde i för-



*Ang. infanteriförsvaret av Vaxholms och Karlskrona fästningar. (Forts.)*  
svarshänseende som är nödvändigt när det gäller dessa för oss så viktiga kust-fästningar.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till den av mig väckta motionen nr 118.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

**Herr Holmgren:** Herr talman! Vi ha nog alla här i kammaren kunnat konstatera, hur överraskande snabbt krigshandlingar i våra dagar utföras. Vi få i detta sammanhang icke vara blinda för det förhållandet, att om ett krig skulle uppstå mellan två främmande makter och vi förklara oss neutrala, vi likvisst kunna bli utsatta för krigshandlingar, framför allt riktade mot våra södra provinser.

Hur skulle då med all sannolikhet en fiende vid ett sådant tillfälle bära sig åt? Jo, en förnuftig fiende skulle tvivelsutan samtidigt som eller strax innan han flyttade några större truppstyrkor till de södra provinserna söka oskadliggöra vår flotta för att därigenom trygga sina förbindelser och säkra sin överskeppning. Det säkraste sättet för honom härvidlag vore naturligtvis att stänga in den svenska flottan och bemäktiga sig dess operationsbas, i detta fall Karlskrona. Vid ett eventuellt anfall mot de södra provinserna komme sålunda tvivelsutan Karlskrona att bli ett begärligt operationsföremål för en fiende. Men krigshistorien har visat oss, att ännu ingen sjöfästning har tagits från sjösidan, men väl från landsidan. Detta är helt naturligt, ty de i land uppställda kanonerna kunna förses med skydd, som vida överträffar det skydd man kan giva pjäserna ombord på ett örlogsfartyg. Genom en hastigt utförd landstigning i närheten av Karlskrona bara med ett par regementen cykeltrupper skulle man i en handvändning kunna taga Karlskrona, om staden från landsidan uteslutande försvarades av landstormen.

Under det världskrig, som avslutades för 20 år sedan, förstod man infanteriregementenas betydelse för kustfästningarna. De två enda regementen i vårt land, som voro mobiliserade under hela kriget, voro just de två kustfästningsinfanteriregementena. Jag förstår ju fuller väl, att det för arméns ledning icke kan vara särskilt behagligt att lämna ifrån sig ett av regementena, när fälthären så väl behöver dem. Men risken för att Karlskrona skall bli taget är så stor, att jag anser, att den borde motivera oppoffringen från fälthärens sida att placera ett regemente i Karlskrona. Man säger, att de ansvariga myndigheterna äro ense om att regementet skall dragas in — det står så i utskottsbetänkandet. Detta är en sanning med modifikation. Man måste väl ändå som ansvarig räkna kommandanten vid Vaxholms fästning, som nyss citerades här av herr Wolgast. Man får väl ock betrakta befälhavande amiralen i Karlskrona som ansvarig, eftersom han ansvarar för Karlskrona fästnings försvar. Denne har gjort upprepade framställningar för att rädda de spillror, som äro kvar av det gamla infanteriregementet.

Det är uppenbart, att mot ett enhälligt utskott kan man ingenstans komma. Jag nöjer mig med att lägga denna lilla enkla blomma på regementets grav, men jag vill samtidigt uttrycka den förhoppningen, att de åtgärder, statsutskottet här föreslår, skola visa sig åtminstone till någon nytta. Då jag emellertid är övertygad om att de icke äro av tillräckligt stor nytta, tillåter jag mig, herr talman, ehuru det är tämligen utsiktslöst att vinna framgång för ett sådant yrkande, likväl ställa yrkande om bifall till motionen II: 193.

*Ang. infanteriförsvaret av Vaxholms och Karlskrona fästningar. (Forts.)*

Herr **Lundberg**: Herr talman! Med anledning av de två sista yttrandena vill jag, då jag deltagit i arbetet i statsutskottet i denna fråga, säga, att jag ingalunda skall fördölja, att det där förefunnits mycket stora sympatier för de ifrågavarande motionerna. Men sedan en representant för den militärt ansvariga myndigheten inför utskottet blivit i tillfälle redogöra för de skäl, som förelegat för beslutet om ifrågavarande förbands indragande, samt påpekat, att dessa skäl alltså förefinnas, måste även de som hyst de varmaste sympatier för motionerna säga sig, att det är omöjligt att vidhålla kravet, detta i synnerhet som det framgår tydligt och klart, att de militära myndigheterna ha sin uppmärksamhet riktad på just önskvärdheten av att på allt sätt stärka användbarheten av de landstörmsförband, som för ifrågavarande försvarsändamål skulle komma till användning.

Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, att motionerna I: 54 och II: 118 bifölles, samt 3:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, att motionerna I: 153 och II: 193 bifölles; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

## § 12.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 170, i anledning av väckt motion om anslag till istandsättande och utökning av skjutbanorna vid flygkrigsskolan å Ljunghed; och

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till förste provinsialläkare och provinsialläkare m. fl.: avlöningar m. m. jämte en i ämnet väckt motion.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

## § 13.

*Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet.* Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 3 mars 1939 dagtecknad proposition, nr 207, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för samma dag, dels lämnat riksdagen tillfälle att avgiva yttrande angående de av departementschefen angivna åtgärderna för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet, dels ock föreslagit riksdagen att ej mindre medgiva, att enskild järnväg, som försålles å exekutiv auktion, därvid finge förvärfvas av staten, än även besluta, att fullmäktige i riksgäldskontoret skulle i fall som nyss sagts tillhandahålla medel för ändamålet.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 280 av herr *Bernhard Nilsson*,

nr 281 av herr *G. Velanders m. fl.* och

nr 283 herr *N. Holmström m. fl.* samt

inom andra kammaren:

nr 390 av herr *Åqvist*,

*Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. (Forts.)*

nr 420 av herr *Aqvist m. fl.*,

nr 435 av herr *Gezelius m. fl.* och

nr 437 av herrar *Anderson* i Norrköping och *Leffler*.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte

a) såsom yttrande angående de i propositionen nr 207 angivna åtgärderna för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet i skrivelse till Kungl. Maj:t åberopa vad utskottet i sin motivering anført;

b) medgiva, att enskild järnväg, som försålles å exekutiv auktion, finge förvärvas av staten, ävensom besluta, att fullmäktige i riksgäldskontoret skulle i fall som nyss sagts tillhandahålla medel för ändamålet;

II. att följande motioner, i vad de ej kunde anses besvarade med vad utskottet i motiveringen anført, ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda

a) I: 280 och II: 420;

b) I: 281 och II: 435;

c) I: 283 och II: 437;

d) II: 390.

Reservation hade avgivits av herrar *J. B. Johansson, Sundberg, Nisser, Persson* i Falla och *Staxäng*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av propositionen nr 207 och de i samband därmed väckta motionerna ville i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala sig för en lösning av frågan om enhetliggörandet av det svenska järnvägsväsendet i enlighet med de riktlinjer, som i reservanternas motivering angivits.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

**Herr Staxäng:** Herr förste vice talman! När riksdagen i dag går att fatta ett beslut angående enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet, står den inför ett avgörande av mycket stor räckvidd. Jag kan ej underlåta att göra den reflexionen, att man vid denna frågas dryftande har alltför mycket fascinerats av det organisatoriska samordnandet, så att man kanske har glömt vissa faktorer, som varit verkliga hörnstenar vid detta kommunikationsmedels utveckling och funktionerande. Jag skulle vilja karakterisera ställningen i denna fråga här i dag på följande sätt: Utskottsmajoriteten och reservanterna stå eniga i fråga om att ett samordnande i det svenska järnvägsnätet är nödvändigt. Utskottet, som ej besväras av några större hämningar, löper emellertid hela linan ut och kräver ett förstatligande av praktiskt taget alla järnvägar, och för utskottsmajoriteten föreligga ej heller några principiella hinder härför. Vi reservanter vilja däremot vara med om en samordning till en viss grad, som vi anse nödvändig, och vi ha också anført vissa praktiska åtgärder, som vid en samordning böra vidtagas.

Vid vårt ställningstagande i denna sak ha för oss reservanter följande principiella ekonomiska och praktiska synpunkter varit avgörande.

Jag vill då först något stanna vid den principiella frågan. Härvidlag finna vi trenne linjer, som föreslagits från olika håll. Vi ha 1936 års järnvägskommittés förslag, vi ha propositionens och utskottsmajoritetens förslag samt slutligen reservanternas förslag. Det kan vara av intresse att något syna dessa trenne linjer. 1936 års järnvägskommitté ställer sig klart och oförskräckt på den ståndpunkten, att en lagstiftning om tvångsförvärv vid järnvägarnas förstatligande är förenlig med hittills använda rättsgrundsatser, och den föreslår därför också en dylik tvångslagstiftning. Kommittén anser dock, att en

*Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. (Forts.)*

dylik lag ej bör komma till användning, där frivilliga överenskommelser kunna träffas. När kommittén vidare framhåller, att en tidrymd av fem år lämpligen synes böra anslås för järnvägarnas förstatligande, torde man kunna antaga, att tillämpningen av tvångsförfarandet ej skulle komma till användning förrän denna tidrymd gått till ända. Departementschefen i sitt förslag i propositionen och utskottet i sitt utlåtande ställa sig oreserverat på kommitténs principiella ståndpunkt, att en lagstiftning är förenlig med gällande rättsgrundsatser. Utskottet säger: »I förhoppning att de behövliga inlösningsåtgärderna skola på frivillighetens väg kunna genomföras, har emellertid departementschefen ej framlagt något lagförslag i ämnet», och utskottet har anslutit sig till denna departementschefens uppfattning. Men när departementschefen och utskottet ganska bestämt understryka kommitténs uppfattning, att de enskilda järnvägarnas införlivande med statsbanesystemet bör ske inom femårsperioden, drivas ju faktiskt departementschefen och utskottet ganska klart fram till kommitténs ståndpunkt på denna punkt. Ty kan ej ett förstatligande ske på frivillighetens väg inom dessa fem år, kommer naturligtvis tvångslagstiftningen. Ett godtagande av departementschefens och utskottets formulering i denna sak binder också riksdagen redan nu på den punkten. Kanske något drastiskt uttryckt skulle jag vilja likna det tillvägagångssätt, som kommittén föreslår, vid det, då en part vid förhandling med en annan part skrider till verket med knytnäven dallrande i luften framför motparten, medan däremot det av utskottsmajoriteten föreslagna tillvägagångssättet liknar det, då en part döljer sin knytnäve bakom ryggen. I bägge fallen är dock avsikten, att man skall begagna knytnäven. Trots att det i båda fallen är fråga om övergrepp, respekterar jag i högre grad kommitténs förslag på grund av dess öppenhet. Reservanterna kunna ej acceptera departementschefens och utskottets ståndpunkt. När utskottet i sin motivering avfärdar de erinringar, som på denna punkt ha gjorts i motionen emot propositionens uttalande, framhåller det, att motionärernas uppfattning »får anses ganska ingående och för övrigt också enhälligt vederlagd av de sakkunniga». Men då är det ganska anmärkningsvärt, att utskottet med tystnad förbigår den rad av yttranden över de sakkunnigas förslag härutinnan, vari man uttalat sina starka tvivel, för att inte nämna alla de yttranden, där man har protesterat mot att en lagstiftning skulle vara möjlig och rättvis. Det har nämligen ganska klart framhållits i dessa yttranden, att en dylik lagstiftning ej kan byggas på den grund, varpå gällande expropriationslagstiftning vilar. Det är möjligt, att jag i fortsättningen av denna debatt får tillfälle att litet närmare motivera detta. Men jag har med detta velat taga avstånd från en åtgärd, som skulle innebära ett allvarligt hot mot rättssäkerheten genom att legalisera ett obehörigt ingrepp i enskild rätt.

Reservanterna ha ej kunnat följa utskottsmajoriteten i dess förslag att samordna praktiskt taget samtliga järnvägar i ett statsbanesystem på grund av ekonomiska och praktiska synpunkter. Enligt vår uppfattning böra från ett förstatligande undantagas dels sådana enskilda järnvägar, som bilda en grupp av den storleksordning och med den ekonomiska styrka, att de med tillämpning av en med statens järnvägars jämförlig taxa kunna genomföra erforderliga rationaliseringsåtgärder, och dels sådana järnvägar, vilkas övertagande av staten icke i och för sig erbjuder ökade möjligheter till rationalisering och vilka dessutom ha ekonomiska förutsättningar att i fortsättningen leva ett självständigt liv.

Om jag ej skall stanna vid det förhållandet, att en begränsning av förstatligandet även medför en säkerligen avsevärd begränsning av statens kapitalinsatser — på den punkten synes riksdagen i allmänhet ej ha några större bekymmer — finnes det dock därjämte flera skäl, som tala för ett förstatli-

*Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. (Forts.)*  
gande i något begränsad omfattning. Man får ej förbise, att vid ett enhetliggörande av samtliga järnvägar värden, som hittills haft en befruktande inverkan på detta kommunikationsmedel, kunna gå förlorade. Hit vill jag räkna enskilt initiativ och insats, konkurrensens inflytande samt ej minst den ekonomiska och affärsmässiga inriktning, som har förefunnits vid enskilda järnvägslinjer. Att det snabba tillskapandet av det svenska järnvägsnätet har skett under samverkan mellan stat, kommun och enskilda är oss alla bekant. Att systemet med både statliga och enskilda järnvägar hittills haft en för modernisering och annan utveckling sporrande inverkan, torde få anses ställt utom allt tvivel. Lika litet som man får förbise t. ex. statens järnvägars stora förbättringsarbeten, inte minst under senare år, får man glömma, att statens järnvägar ofta fått impulser från enskild järnvägsdrift liksom även enskilda järnvägar fått impulser från statens järnvägar. När enskild järnvägsdrift sökt och tvingats tillämpa affärsmässiga principer, har det ej kunnat undgå att även gynnsamt influera på statens järnvägars ekonomiska förvaltning. När därför reservanterna föreslå, att även i fortsättningen vissa enskilda järnvägar böra få fortleva i enskild regi, innebär det ett bibehållande av en ömsesidigt befruktande faktor av mycket stort värde för hela detta kommunikationsväsende. Då vidare en stor del av buss- och lastbilstrafiken suges in i ett fullständigt enhetligt statsbanesystem, kan detta leda till att vi drivas in i ett fullständigt trafikmonopol av sådan räckvidd, att konkurrensens inflytande går förlorat. Att man i det läget visserligen kan ståta med en genomförd enhetlighet av vårt kommunikationsväsende till lands, kan bli en dålig tröst, om en dylik utveckling sker på bekostnad av t. ex. sparsamhet och affärsmässighet i förvaltningen. Den återverkan, som ett dylikt system omedelbart skulle ha på gällande taxebestämmelser, kommer att drabba näringslivet och allmänheten.

Vidare vill jag beröra några åtgärder, som ha föreslagits i reservationen, när det gäller överförandet av järnvägarna till staten. Förstatligandet bör ske efter en på förhand uppgjord plan, och reservanterna ha påvisat vissa normer, som härvidlag böra vara vägledande. Upprättandet av denna plan liksom även handhavandet av förstatligandet bör tillkomma en särskild av Kungl. Maj:t utsedd nämnd, och reservanterna anse denna åtgärd ofrånkomlig, ty ingenting bör få underlåtas i denna stora samhällsfråga, när det gäller att ernå garantier för en opartisk och strängt saklig behandling av de krav, som parterna framställa och som måste prövas. Utskottets förslag på denna punkt får mera karaktären av ett förlikningsförfarande, och detta skapar ej tillräckliga garantier för opartiskhet vid behandlingen av dessa spörsmål. Endast om en opartisk nämnd redan från början får handlägga dessa ärenden, kan full objektivitet ernås.

Jag vill slutligen också något beröra de värderingsgrunder, som böra tillämpas vid dessa järnvägsöverlåtelse. Departementschefens och utskottets förslag synas icke giva tillräckliga garantier för att enhetliga och i möjligaste mån distinkta värderingsgrunder komma att tillämpas. Reservanterna anse, att den nämnd, som enligt vår mening bör handhava detta förstatligande, skall, där koncessionsbestämmelserna ej annorlunda angiva, vid sin värdering följa de värderingsgrunder, som 1936 års järnvägskommitté angivit. Härvid har också framhållits, att man vid värderingen skall taga hänsyn till tekniska förbättringar, som ha gjorts i rationaliseringssyfte. Att inblanda 1938 års värderingsprinciper ha reservanterna av flera skäl ansett vara olämpligt. En icke oväsentlig sak är också, att en omkastning av samtrafiksvägarna kan i hög grad inverka på inlösningspriset. Även på denna punkt ha reservanterna gjort påpekanden i syfte att full rättvisa även härvidlag skall skipas.

*Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. (Forts.)*

Herr förste vice talman! Jag vill sammanfattningsvis framhålla, att reservanterna ej stå främmande för ett enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet i rätt stor utsträckning, och de ha även i direkta förslag framfört synpunkter och sökt ernå garantier för att förstatligandet skall realiserars på ett rättvist sätt med en saklig avvägning av olika intressen. När vi ej ha kunnat följa departementschefen och utskottet i deras förslag att förstatliga praktiskt taget alla järnvägar, ha vi intagit den ståndpunkten i den fasta förvisningen, att om en del enskilda järnvägar, som hitintills kunnat leva ett självständigt liv och följa med utvecklingen, också få fortleva, detta helt säkert kommer att vara till gagn för hela detta kommunikationsmedels framtida utveckling.

Herr förste vice talman! Jag ber att med detta få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr **Råstock**: Herr talman! Till en början ber jag att få konstatera, att, som den siste ärade talaren nämnde, ej så värst stora meningsskiljaktigheter råda mellan utskottsmajoritetens och reservanternas uppfattningar. Det är blott det, att reservanterna ej ha vågat gå in för vad de i själ och hjärta anse vara riktigt i denna sak. Jag kan ju i detta sammanhang få understryka, att den kommitté, som haft att utreda denna fråga, var åtminstone beträffande dem, som representerade det parlamentariska inslaget däri, fullkomligt enig i sina slutsatser och förslag. Det räcker enligt mitt sätt att se ett gott stycke, eftersom nog alla — även reservanterna — under utskottsarbetet ha erkänt, att kommittén hade en tillräckligt allsidig sammansättning för att kunna framlägga ett fullgott förslag.

Efter dessa anmärkningar skall jag be att få framhålla en sak, som jag tycker att kammarledamöterna göra klokt i att hålla i minnet, när de lyssna till denna debatt. Det är, att Kungl. Maj:ts och utskottets förslag förutsätta, att frivilliga överenskommelser skola träffas. På denna grund har man sökt ernå ett så smidigt tillvägagångssätt som överhuvud taget varit möjligt. När jag säger det, kan jag också tillägga, att vi inom utskottet ha låtit oss angeläget vara att åstadkomma den mest grundliga utredning i det avseendet. Vi ha haft föredragningar under sammanlagt mer än sex timmar av föredragande från olika håll, vilka ur olika synpunkter utsatts för en korseld av frågor. Jag tror, att alla, som läsa igenom utskottets utlåtande noggrant, skola komma till den uppfattningen, att vi ha beaktat alla de synpunkter, som varit värda ett beaktande. Vi ha gått ut ifrån, att vi ej skulle åstadkomma ett förslag, som enbart gagnade statens järnvägar eller enbart de enskilda järnvägarna, utan vi ha tänkt oss, att det förslag till principuttalande, som vi skulle framlägga, skulle syfta till att åstadkomma den största möjliga samhällsnytta. Det är därför vi ha gått så långt i vårt uttalande, att vi ej velat undantaga några andra järnvägar än sådana, som ha ren spårvägskaraktär eller eljest, som vi skriva, äro av utpräglat lokal betydelse. Men »lokal betydelse» får ej i detta sammanhang tagas vare sig alltför snävt eller alltför vitt. Vi ha tänkt oss, att till och med järnvägar, som ligga isolerade inom sådana enstaka landskap som Gotland och Öland, skola få vara med. Vi ha ansett det vara en gärd av rättvisa gentemot dessa provinser, att de också få statens stöd i fråga om sina viktigare kommunikationer. Jag misstänker starkt, att det ej är med någon större tillfredsställelse som man utvidgar tillämpningen till dessa områden, men enligt mitt och utskottsmajoritetens sätt att se är det nödvändigt för att man skall kunna bringa ordning och reda i förhållandena och för att alla provinser skola i lika mån få statens stöd bakom sina kommunikationer.

*Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. (Forts.)*

Jag nämnde, att vi ha hört många föredragande. Vi ha även haft sådana från personalhåll, och i fråga om personalens ställning ha vi, vilket kammarledamöterna nog observerat, givit uttryck åt den förhoppningen, att man skall förhandla med de olika personalgrupperna, så att ej några spörsmål skola förbli olösta i förhållandet mellan den övertagna personalen och statens järnvägars ledning. Detta har också järnvägsstyrelsen för sin del förklarat sig villig att göra. Jag är förvissad om att detta kommer att ordnas på bästa sätt, ty det är ett faktum, att om människor få diskutera saker och ting och få konfrontera sina uppfattningar, så brukar det gå lättare att komma till ett för alla plausibelt resultat.

Sedan skall jag be att få säga några ord om inlösningsvillkoren. Jag skall inte hålla på så länge, då det som bekant här i kammaren finns inte mindre än tre ledamöter av kommittén, vilka ha tillfälle att ytterligare belysa denna fråga. Herr Staxäng befarade, att det inte var tillräckligt klart utsagt vad som skulle gälla. Jag för min del vill i stället göra gällande, att vad utskottsmajoriteten skrivit är bättre än vad reservanternas skrivit ur den synpunkten, att inom affärlivet måste det finnas möjlighet att åstadkomma sådana regler, som möjliggöra en smidig anpassning efter förhållandena i varje särskilt fall. Om det inte går att använda 1938 års inlösningsregler, går det an att försöka med kommitténs. Man kan också försöka slå ihop bägge, alltså använda sig av en kombination av både 1938 års och kommitténs inlösningsregler. Jag är övertygad om att på det sättet kommer man smidigast fram, och då når man det ur bägge parternas synpunkt bästa resultatet. Att vi inte velat gå in för en nämnd, som skulle ha den karaktären, att den skulle taga initiativ och så att säga fösa ihop parterna, sammanhänger med hela frågan om frivillighet eller inte. Tvärtemot vad herr Staxäng velat antyda, då han talade om att knytnäven dallrade i luften — han kunde lika gärna ha sagt, att smockan dallrade i luften, ty han menade, att vi ville med knytnävs slag krossa de enskilda järnvägarnas intressenter — anse vi, att det bör ordnas så, att om det skär sig vid försöken att åstadkomma frivillig uppgörelse, skall det finnas en nämnd, som skall försöka medla — det är det riktiga ordet — och försöka få fram en syntes av vad som bör vara riktigt i de olika fallen. Denna nämnd bör helst vara liten; vi ha föreslagit, att den skall bestå av tre personer. En nämnd, så bunden till händer och fötter som herr Staxäng och hans medreservanter här förorda, skulle få betydligt mera karaktär av tvång än enligt det förslag som utskottet gått in för.

Vidare vill jag säga litet om koncessionerna, men det skall inte bli så många ord. Jag skall be att få fråga herr Staxäng, hur han själv tänker sig en strikt tillämpning av koncessionernas bestämmelser och villkor för järnvägar med dålig ekonomi. Om herr Staxäng kan svara tillfredsställande, skola vi fortsätta resonemanget sedan. Det är emellertid faktiskt på det sättet, att med de regler vi föreslagit, kommer man i det stora flertalet fall till bättre resultat än vid strikt tillämpning av koncessionsvillkorens inlösningsregler. Jag vill bara ha sagt detta.

Vad sedan beträffar den tid, inom vilken det hela skulle verkställas, så får jag säga, att jag för min del liksom också utskottsmajoriteten har den uppfattningen, att en sådan här operation vinner på att utföras under kortast möjliga tid. Om man vet, att det skall ske inom kort tid, tager det bort den ovissetskänsla, som de enskilda förvaltningarna naturligtvis måste ha, och risken för att anläggningarna inte hållas vid högsta standard vad beträffar kvalitet i fråga om både bana, övriga anläggningar och rullande materiel av olika slag. Det är ju inte mer än mänskligt, om ett företag skulle underlåta eller åtnin- stone göra det minsta möjliga därvidlag, när det har klart för sig, att det

*Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. (Forts.)*  
kanske inte kommer att få så stor nytta av det. Det kommer då å andra sidan surt efter för den part, som skall betala fiolerna, d. v. s. den som skall lösa in järnvägarna. Vi ha ju måst konstatera i statsutskottet, att vid de järnvägsinlösningar, som hittills förekommit, har det varit regel, liksom för övrigt var fallet beträffande den sista vi ha haft i år, att man samtidigt har måst begära anslag, större eller mindre, för att åstadkomma förbättringar i olika avseenden. När så är förhållandet, är det givetvis mycket bättre, såsom vi se det, att alla parter ha klart för sig, att här måste det vara en vinning att hålla standarden uppe, därför att det skall tagas hänsyn därtill vid den värdering, som skall äga rum.

Herr Staxäng talade också om svårigheterna för näringslivet. Jag är alldeles övertygad om att det finns representanter för näringslivet, som här komma att svara på det, men jag vill bara säga, att jag har inte märkt någon särskild ovilja här i riksdagen mot att ingripa och kritisera statens affärsverks åtgöranden, när det gäller taxorna. Jag tror därför, att det finns möjligheter och att dessa komma att begagnas i tillräcklig utsträckning för att mota eventuella utpressningar från det hållet.

Vi ha som sagt velat handla i hela samhällets intresse, då vi ha lagt fram detta utlåtande, vi ha försökt skipa rättvisa åt alla håll och skapa fram ett smidigt förfarande. Jag måste därför, herr talman, fastän det kanske passar litet illa i en sådan här affärsfråga, sluta med ett citat, och det riktar jag till herr Staxäng och hans medreservanter, framför allt därför att han sade själv, att de ville gå med ett litet stycke: Vad du gör, gör fullt och helt, icke styckvis och delat.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

**Herr Äqvist:** Herr talman! Riksdagen står nu inför att besluta i en av landets största och viktigaste ekonomiska frågor. Jag hoppas, att beslutet går i enlighet med statsutskottets förslag och skall visa sig vara till verklig nytta för landets utveckling.

Statsutskottet föreslår, att vårt järnvägsnät enhetliggöres, och anser att detta bör ske genom förstатligande av alla enskilda järnvägar, såväl normalspåriga som smalspåriga, vilka ej ha spårvägskaraktär och äro av den allmänna betydelse att de böra fortbestå.

Förutsättningen för ett väl utvecklat näringsliv är, att kommunikationerna äro väl ordnade.

Järnvägarna utgöra allttjämt ryggraden i vårt transportsystem, och det är av största betydelse, att de rationaliseringsåtgärder vidtagas, som tidsläget kräver.

Redan från 1850-talet, då järnvägarna började anläggas i vårt land, har staten främjat och medverkat till järnvägsanläggningarna. Vid riksdagarna 1853 och 1854 fattades viktiga principbeslut härutinnan. Man ansåg det nämligen icke lämpligt att såsom i England helt överlåta åt enskild företagsamhet att åstadkomma järnvägsanläggningar, då det skulle leda till vingleri och planlöshet. Att överlåta det åt enskilda bolag med statsunderstöd skulle därjämte ofta vålla förvecklingar. I intetdera fallet bleve det allmänna intresset vederbörligen tillgodosett.

Riksdagen beslöt på Kungl. Maj:ts förslag, att icke några järnvägsstambanor finge anläggas och utföras annorlunda än medelst statens omedelbara försorg och på statens bekostnad, men att på den enskilda företagsamheten måtte få ankomma att anlägga de smärre järnvägarna. Dessa skulle dock staten äga rätt att i stadgad ordning inlösa.

Konjunkturerna ha genom tiderna växlat. Staten har på grund av pen-



*Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. (Forts.)*  
ningbrist vissa tider överlåtit åt enskilda bolag att med statens stöd anlägga järnvägar i stor utsträckning.

De viktigaste stambanorna och genomgångslinjerna i södra Sverige och lika så i Norrland äro dock byggda av staten. Egentligen är det i stort sett endast bergslagsbanorna i mellersta Sveriges brukslandskap, som fått byggas av enskilda, men även andra linjer av stambanekaraktär ha tillkommit på enskilt initiativ.

Ända sedan 1879, då staten övertog järnvägen Hallsberg—Motala—Mjölby, som råkat på obestånd, har staten fått övertaga en mängd järnvägar, vanligen på grund av att de råkat på obestånd eller att koncessionsinnehavaren icke kunnat uppfylla sina förpliktelser.

År 1870 bestod det svenska järnvägsnätet till nära 65 % av statens järnvägar. Genom det enskilda järnvägsbyggandet hade statens andel år 1917 sjunkit till nära 35 %. Vid 1937 års slut uppgick svenska järnvägsnätet till 16,700 km., varav nära hälften ägdes av staten, och det enskilda nätet, som utgjorde omkring 8,600 km., bestod av 5,164 km. normalspåriga och 3,500 km. smalspåriga.

Icke mindre än omkring ett 30-tal banor med 2,600 km, hade av staten till och med 1937 övertagits från enskilda. Under 1938 och 1939 har staten övertagit ytterligare ett antal enskilda banor.

Statens järnvägar skötas numera rationellt och tidsenligt.

Statens järnvägar ha i dag de största förutsättningar för att sköta ett enhetligt järnvägssystem till näringslivets och det allmännas nytta, och ett sammanförande i statlig regi av samtliga järnvägar kommer att leda till väsentlig höjning av järnvägarnas positiva insats i folkhushållet.

Det är icke små belopp, som staten nedlagt i sina järnvägar. Intill den 30 juni 1938 utgjorde detta över 1,400 miljoner, sedan betydande nedskrivningar av det räntepliktiga kapitalet ägt rum. Sammanlagt har staten å utlämnade lån till enskilda järnvägar till den 30 juni 1938 haft förluster på närmare 90 miljoner kronor.

Som jag redan sagt, har staten från början gått in för att intaga en dominerande ställning inom svenska järnvägsnätet. Kommuner och enskilda ha dock med betydande egna insatser anlagt större delen av landets järnvägar, ett verk av bestående värde. Det är därför en moralisk skyldighet för staten, att nu, då staten står inför att övertaga de enskilda järnvägarna, hänsyn toges till kommunernas och enskildas insatser.

I koncession har i regel intagits statens rätt att för visst ändamål begagna järnvägsområdena och att inlösa järnvägarna. Före 1869 har med något undantag icke intagits bestämmelser i detta hänseende. Under åren 1869—1883 förekom koncession såväl med som utan inlösningsbestämmelser. Efter 1883 ha endast två koncessioner utfärdats utan inlösningsbestämmelser och från 1882 till 1894 förekom bestämmelsen, att valet mellan lösensystemets bestämmande enligt kapitaliseringsmetoden eller genom värdering av gode män tillkom koncessionsinnehavaren, under det att övriga koncessioner innehålla, att lösensystemet skall bestämmas av gode män, där sådant fordras av staten eller koncessionsinnehavaren.

Enligt kommitténs uttalande motiverar järnvägarnas betydelse ur samhälls-ekonomisk synpunkt, att, när så erfordras, positiva ingrepp från statens sida med tillbörligt beaktande av de enskildas intressen företagas i syfte att skänka järnvägarna de utvecklingsmöjligheter, på vilka de såsom transportmedel kunna göra anspråk. Några principiella hinder mot en lagstiftning i sådant syfte torde enligt kommitténs mening ej kunna påvisas. Kommittén uttalar, att hänsyn till genom koncession uppkommet rättsförhållande icke får lägga

*Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. (Forts.)*  
hinder i vägen för strävandena att åstadkomma en ordning, som är till bättnad för landets utveckling och som förhindrar, att kapital onödigtvis förintas.

Utskottets mening kan sammanfattas i dess erinran i anslutning till de sakkunnigas och myndigheternas i detta avseende gjorda uttalanden, att kommunikationernas och då i första hand landsvägs- och järnvägsnätens utbyggnad och förbättring varit ett av de mest elementära ändamål i fråga om vilket enskild rätt ansetts böra få vika för allmän.

Från 1886 ha kommittéer arbetat med näringslivets frågor i förhållande till järnvägarna och statens inköp av de viktigaste järnvägarna. Orsaken har varit fraktkostnaderna, samtrafiken, lokala trafikens godtyckliga skötsel, mångfalden av olika taxor etc. Genom statens inlösen skulle vinnas lättnad på penningmarknaden genom att kommunerna frigjorde investerat kapital, enhetliga avgifter etc.

År 1893 ha vi återigen en ny kommitté.

På järnvägsstyrelsens framställning tillsatte Kungl. Maj:t 1918 en kommitté med hänvisning till att Amerika och England koncentrerat sina järnvägar i fusioner. Den kommittén skulle utarbeta förslag därtill för vårt enskilda järnvägsnät. Kommittén upplöstes vid 1922 års kommittésakt, men tvenne ledamöter, Norrman och Flodin, fortsatte utredningen var för sig och förordade den ene fusionsbildning genom lagstiftning och den andre på frivillighetens väg. Sedan ha utredningar 1927 arbetat med skilda problem inom enskilda järnvägsväsendet, och därefter har järnvägsstyrelsen 1933 verkställt ytterligare utredningar rörande bl. a. personalbehovet och kostnaden för driften.

Järnvägsstyrelsens utredning visade en minskning av 4.7 miljoner kronor av årliga kostnaden vid en rationalisering med ett ytterligare investerat kapital av 21 1/2 miljoner kronor och ett minskat personalbehov av 2,000 man.

Vagnparken skulle kunna effektivare utnyttjas, tomvagnsdragnings undvikas och möjligheter till besparingar på olika sätt beredas.

År 1936 tillsatte Kungl. Maj:t den kommitté, på vilkens utredning Kungl. Maj:t bygger sin nu framlagda proposition. Kommittén uttalar, att om man ur ekonomisk och driftteknisk synpunkt vill vinna fördelar genom en ny ordning inom landets järnvägsväsende, kan detta endast ske genom förstatligande. Samtliga de olägenheter, som härledas ur nätets splittring på olika ägare och förvaltningar, komma att bortfalla. Taxorna bli enhetliga, zontariffer kunna konstrueras och trafikvägarna förkortas. Tåglägenheter, befordringshastighet och bekvämlighet i övrigt kan komma till stånd. Det blir ökade förmåner för de trafikanter och samhällen, som nu ligga utanför huvudlinjernas områden.

Ett införlivande med statens järnvägar av de enskilda järnvägarna bör ske så samtidigt som möjligt och efter en av järnvägsstyrelsen uppgjord och av Kungl. Maj:t fastställd plan. Kommittén uttalade tillika, att övertagandet bör ske i första hand beträffande sådana järnvägar, vars införlivande är mest ägnat att medföra ökad transporteffektivitet och driftekonomiska besparingar. Järnvägsstyrelsen har också förordat, att en sådan plan upprättas, och enligt järnvägsstyrelsens uppfattning tillhör en plan de nödvändiga förberedelserna. Syftet därmed kan vara tvåfaldigt, säger järnvägsstyrelsen, nämligen dels att angiva vilka järnvägar, som böra komma i fråga till förstatligande, och dels att markera den från statens järnvägars synpunkt önskvärda ordningsföljden.

I likhet med järnvägsstyrelsen anser utskottet, att förvärven böra ske successivt och planmässigt, men det torde dock i verkligheten visa sig, att vissa undantag från den stadgade ordningsföljden kunna bli erforderliga. Utskottet uttalar också, att för införlivningen med staten bör ej åtgå längre tid än 5 år.

*'Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. (Forts.)*

Jag vill också understryka utskottets uttalande, att skäligen hänsyn toges till samhällen som berövas skatteunderlag eller tillskyndas andra olägenheter genom förflyttning av järnvägspersonal, nedlagd drift vid lok- och vagnverkstäder o. s. v., och att särskilt med hänsyn till verkstäder och andra liknande fasta anläggningar bör övervägas, hur långt en blivande centralisering och driftkoncentration bör drivas.

I den kungl. propositionen uttalas, att övertagandet till en början endast bör göras medelst frivilliga överenskommelser mellan järnvägsstyrelsen och vederbörande förvaltningar. Några bindande normer för företagens värdering skulle i nuvarande läge icke komma i fråga. Vid dessa frivilliga uppgörelser skulle ett för ändamålet särskilt organ vid behov lämna medverkan.

I motion nr 420 i andra kammaren har undertecknad framhållit, att det kan vara lämpligt, att försök göres att gå fram på frivillighetens väg. I syfte att underlätta frivilliga överenskommelser synes det av Kungl. Maj:t föreslagna organet böra få närmare preciserade arbetsuppgifter. Då järnvägsstyrelsen är att betrakta som representant för köpareintresset, synes det vara förenat med skälighet och billighet mot den säljande parten, att en institution skapas i form av opartisk inköpsnämnd, till vilken parterna äga rätt att vädja vid olika uppfattning om inlösningsvärdet. Goda skäl tala för att nämnden sammansättes på det av kommittén föreslagna sättet. Utskottet har tillmötesgått framställningen i så måtto, att utskottet tillstyrker, att en permanent institution skapas i form av en opartisk nämnd, bestående av förslagsvis tre personer och i övrigt så sammansatt, att den kan med tillbörlig auktoritet behandla uppkommande tvistefrågor om järnvägsegendomarernas värde m. m. Det synes mig, att motionens huvudsakliga syfte blivit beaktat.

I fråga om värderingsgrunderna har Kungl. Maj:t uttalat, att de värderingsgrunder, som statens järnvägar tillämpat våren 1938, kunna tjäna till ledning för avgörande av åtskilliga punkter vid förhandling om frivillig uppgörelse. I min motion uttalar jag mig för att enhetliga värderingsgrunder må komma i tillämpning och att den opartiska nämnden bör vid sina värderingar följa de grunder, kommittén föreslagit. Dessa äro värderingar enligt affärsvärdet i enlighet med § 8 i den av kommittén föreslagna lagen (d. v. s. man har en 10-årsperiod före det år, under vilket tillstånd till inlösen göres gällande, tar bort de två sämsta och de två bästa åren, beräknar genomsnittsavkastningen under de resterande 6 åren, kapitaliserad, efter viss procent med beaktande av att ett visst realisationsvärde alltid skall beräknas såsom bottenvärde). Utskottet anser i likhet med departementschefen, att man kan ifrågasätta lämpligheten av att genom dylika till sina blivande verkningar ovissa ersättningsnormer binda de blivande förhandlingarna, vid vilka väl dock torde komma att tillfyllest beaktas sådana av kommitterade angivna huvudpunkter som järnvägsföretagens avkastning, verkställt underhåll, realisationsvärde samt värde i övrigt, varvid väl också hänsyn kommer att tagas till verkställda tekniska förbättringar, särskilt sådana som vidtagas i rationellt syfte. Som departementschefen antytt böra liknande värderingsgrunder, som tillämpats vid statens senaste järnvägsförvärv, också tjäna till ledning. Utskottet utgår från som självfallet, att inga otillbörliga pressningar och inlösningspriser få förekomma, exempelvis genom omotiverade uppskov från statens sida med förvärv. Jag kan icke annat än se, att vad utskottet har uttalat fullkomligt täcker såväl vad departementschefen uttalat som vad kommittén har föreslagit och sålunda måste anses vara ganska tillfredsställande.

Även den viktiga frågan om betryggande bestämmelser för personalens fortsätta anställningsvillkor har utskottet tillvaratagit och säger till slut, att

*Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. (Forts.)*  
även ur personalens synpunkt borde dessa normer, sådana de nu närmare av de sakkunniga och departementschefen utformats, kunna godtagas som ej obiliga. Likaså har utskottet beaktat de i min motion gjorda framställningarna, att enskilda järnvägarnas milkontors ägare och personal i lämplig form hållas skadeslösa.

Då vid övertagandet man skall söka sig fram på frivillighetens väg, vill departementschefen ej nu framlägga något lagförslag och anser därför ej nödvändigt att nu ingå på lagstiftningsbestämmelsernas innehåll. Järnvägsstyrelsen uttalar också, att tillämpning av lagen ej kan komma i fråga vare sig under 1939 eller 1940. Departementschefen uttalar dock, att om alltså lagstiftning i frågan om enhetliggörandet tills vidare uppskjutes, torde sakens utveckling närmast få bero av järnvägsstyrelsen och de olika järnvägsföretagens förmåga till godvillig överenskommelse. Säkert komma järnvägarna — landets allttjämt viktigaste transportmedel — att efter ett enhetliggörande gå en ny tid till mötes och därmed tjäna landets näringsliv.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! En tidning, som står den nuvarande regeringen mycket nära, skrev härom dagen, att det förliggande utskottsutlåtandet markerade en seger för socialiseringstanken. Jag måste ju säga, att det är ganska blygsamma anspråk man har på socialisering nu för tiden, när man kan hälsa detta statsutskottsutlåtande nr 172 såsom en seger för socialiseringstanken. Tidningen sökte också göra gällande, att i själva verket voro alla partier nu på väg mot socialismen, ja, att de nästan kappades om att komma först på socialiseringsvägen. Jag måste säga, att här är det icke blott en otrolig förnöjsamhet, som tar sig uttryck, utan det är också en ganska betänklig brist på förmåga att bedöma vad som ligger bakom det uttalande i reservationen till det föreliggande betänkandet, som skribenten i fråga syftade på. Högermännen i utskottet säga i denna sin reservation, att de äro på det klara med att åtgärder i rationaliseringssyfte böra vidtagas, men de taga samtidigt bestämt avstånd från tanken på ett generellt förststatligande. De anse, att från ett förststatligande böra undantagas »dels sådana enskilda järnvägar, som bilda en grupp av den storleksordning och med den ekonomiska styrka, att de med tillämpning av en med statens järnvägar jämförlig taxa kunna genomföra erforderliga rationaliseringsåtgärder, och dels sådana järnvägar, vilkas övertagande av staten icke i och för sig erbjuder ökade möjligheter till transportrationalisering och vilka dessutom ha ekonomiska förutsättningar att leva ett fortsatt självständigt liv». Reservanterna ha också mycket starkt betonat betydelsen av att både statliga och enskilda järnvägar även i fortsättningen komma att existera sida vid sida. Slutligen ha reservanterna varnat för det transportmonopol, som kan uppstå därigenom, att icke blott alla enskilda järnvägar utan också den till järnvägarna hörande motortrafiken överföras i statens hand. Den, som i detta ståndpunktstagande från reservanternas sida kan utläsa ett förord för socialisering, måste ha mycket dimmiga begrepp om vad socialisering är. I varje fall lär det icke kunna gå att registrera några landvinningar för socialiseringstanken bland högern. Folkpartiet och bondeförbundet få väl svara för sig själva i den fortsatta debatten.

Jag kan i stort sett ansluta mig till de principiella synpunkter, som herr Staxäng här har framfört. Jag skall därför endast framföra några ytterligare randanmärkningar till statsutskottets yttrande, som jag finner i många avseenden vara ganska märkligt.

Överst på sid. 9 talar statsutskottet om att det framförts betänkligheter mot

*Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. (Forts.)*

»att banor, varmed de nuvarande ägarna äro starkt förbundna och som kanske i huvudsak uppkommit genom enskilda uppostringar och närmast för att tillgodose speciella trafikändamål, nu helt undanryckas de hittillsvarande intressenternas kontroll». Utskottet förklarar, att det icke underskattar vad sålunda anförts, men säger, att »dessa och andra liknande lokala eller måhända rent personliga intressesynpunkter torde dock få vika». Ja, naturligtvis få lokala och personliga intressesynpunkter vika, när ett klart och bestämt allmänintresse träder fram, men det är just påvisandet av det allmänintresse, som kräver åsidosättande av alla andra intressen, som vi här förgäves efterlysa.

Nu är det icke alls bevisat, att de enskilda järnvägar, som äro starkt förbundna med sina nuvarande ägare och som närmast ha tillkommit för att tillgodose speciella trafikändamål, därför icke ha tjänat och fortfarande tjäna allmänheten och det allmännas intresse lika bra som statsägda järnvägar. Om ett järnvägsföretag i och för sig är allmännyttigt, spelar det ju ingen roll, om det är statligt eller ligger i enskild hand. Allt beror på hur det sköts, och det kan icke påvisas, att de enskilda banorna i allmänhet skötas sämre än statens järnvägar. Tvärtom har man vitsordat betydelsen av en sådan tävlan mellan staten och enskilda järnvägsförvaltningar eller mellan de senare inbördes, som hittills har existerat. Man har framhållit vilken nytta denna tävlan under gångna tider har medfört.

Jag vill också framhålla och särskilt understryka, att i samtliga yttranden, som ha avgivits av näringslivets organisationer beträffande det föreliggande förslaget om förstatligande av järnvägsväsendet, har förslaget avstyrkts på skäl, som i mycket stor utsträckning just hänföra sig till den synpunkt, som jag här har berört. Näringslivet värdesätter sålunda tydligen mycket högt de eggande inflytelser, som konkurrensen eller tävlan mellan olika järnvägsförvaltningar kan ha i avseende å tekniska framsteg och på den transport-ekonomiska utvecklingen. Det är ju fördelar, som framför allt komma trafikanterna till godo.

Jag skall härefter säga några ord om den förmån, som enligt utskottets mening ligger däri, att vissa kommuner och enskilda få sina förpliktelser i fråga om dessa järnvägars upprätthållande överflyttade på staten. Jag har mycket svårt att förstå den »tyngande omsorg», som utskottet talar om. Det är klart, att vissa banors upprätthållande kan kännas tyngande, men jag tror, att man icke skall underskatta den betydelse, som ligger däri, att en bygd har haft denna förpliktelse att hålla sin bana uppe. Det kan i många fall ha varit svårt och också förenat med uppostringar, men det har också skapat fram den samhällssolidaritet och den gemensamma ansträngning, som är en moralisk tillgång av betydande värde, och det har framtvingat en ekonomisk drift, som låt vara i något fall kanske har gått längre än vad som är förenligt med trafikanternas intresse men som dock varit välbehöflig såsom motvikt mot tendenser från andra håll till en icke ekonomisk drift.

Statsutskottet syftar emellertid icke på dessa småbanor, som haft svårt att överhuvud taget hålla sig uppe, utan statsutskottet syftar uppenbarligen på just sådana banor, som äro starkt förbundna med vissa enskilda intressen enligt statsutskottets terminologi. Just för sådana ägare, som här åsyftas, kan det visst icke vara någon förmån att befrias från sin bana. Det representerar ingalunda någon tyngande omsorg utan det är tvärtom till fördel för dessa ägare att få ha sin bana kvar och sköta den som hittills. Jag upprepar, vad jag sade i början av mitt anförande, att om det kan påvisas, att ett starkt och påtagligt allmänintresse kräver, att de enskilda intressena avstå från sina förmåner, så får det naturligtvis ske, men i så fall har man rätt att fordra, att man presterar en starkare bevisning för allmänintressets krav än den, som

*Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. (Forts.)*  
förebegränsat i kommitténs utlåtande, i den kungl. propositionen och i statsutskottets utlåtande.

Det förekommer vidare i detta statsutskottsutlåtande några ord om att järnvägar konkurrera om delvis samma trafikområde. Jag läste detta uttalande med viss förvåning. Jag har talat med järnvägsmän om saken och frågat dem vad man kan ha menat med detta, och de ha förklarat, att en sådan konkurrens järnvägar emellan är ett okänt begrepp här i landet. Samtrafikbestämmelserna ha uppdragits så, att de svenska järnvägarna ha varit befriade från en sådan förödande konkurrens, som andra länders järnvägssystem ha att uppvisa.

Om utskottet emellertid förutsätter, att sådan konkurrens finnes, är det väl meningen att, sedan staten övertagit det hela, skall driften på vissa banor antingen helt nedläggas eller också väsentligen inskränkas av ekonomiska skäl. Hur kan emellertid utskottet då samtidigt tala om att trafikmöjligheterna komma att förbättras efter ett statsförvärf? Här har man en av de många motsägelser, som förekomma i detta utlåtande.

Utskottet säger vidare, att ett av de starkaste skälen för ett förstatligande är de enskilda järnvägarnas ekonomiska svårigheter. Såsom allmänt omdöme är detta uttalande obefogat. Om vi gå till järnvägsstatistiken för år 1937, visar den, att de enskilda järnvägar, som lämnade underskott detta år, voro obetydliga lokalbanor, vilka banor representera blott en ringa del, närmare bestämt 8 procent av de enskilda järnvägarnas totala banlängd och likaledes 8 procent av deras totala fraktinkomster. Det tal, som man så ofta hör under denna diskussion, om de enskilda järnvägarnas nödläge är en stor överdrift. Det hänför sig till vissa bekanta fall, som riksdagen också haft under behandling under gångna år. Talet om ett nödläge är däremot icke berättigat i fråga om hela det enskilda järnvägsväsendet. År 1937 utgjorde summan av de statslån, som lämnats till enskilda järnvägar, blott 20 miljoner kronor, och häremot svarade ett tillgångsvärde av 756 miljoner kronor. Jag skulle tro, att det bleve billigare för staten att subventionera de förlustbringande småbanorna än att inköpa och driva dem.

En jämförelse mellan statens järnvägars ekonomi och de enskilda banornas ekonomi är icke heller ett hållbart argument för förstatligande. Statens järnvägars förräntning hänger helt och hållet på avkastningen från malmbanan. Driftöverskottet för ett genomsnittsår med nu gällande taxor utgör för statens järnvägar, malmbanan icke inräknad, 17 miljoner kronor, medan räntan å det räntepliktiga kapitalet, malmbanan fortfarande oberäknad, år 1937 uppgick till 27.5 miljoner kronor. Även under ett rekordår i fråga om trafiken som 1937 skulle alltså statens järnvägar ha visat förlust, om icke malmbanan och malmfrakterna hade funnits.

De ekonomiska kalkyler, som ligga till grund för detta förslag om det enskilda järnvägsväsendets förstatligande, ha i en rad av utlåtanden skarpt kritiserats. Man väntar sig då att i statsutskottets utlåtande finna en motkritik av dessa utlåtanden. Statsutskottet har emellertid icke ens gjort ett försök härtill. Jag tycker det är ganska betecknande för det låt mig säga lättvindiga sätt, på vilket man tar på den ekonomiska sidan av detta utomordentligt stora och viktiga problem. Vi ge oss här in på ett företag, som är minst sagt ekonomiskt tvivelaktigt. Den beräknade besparingen är, som kommittén själv har medgivit, ganska obetydlig, medan man för de närmaste åren kan räkna med en säker minskning av driftinkomsterna på grund av att statens järnvägars taxor nu skola räknas över hela det förstatligade enskilda järnvägsväsendet. Den inkomstförlust, som härigenom kommer att uppstå under de första åren, har vill jag minnas beräknats till 9 miljoner kronor, vil-

*Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. (Forts.)*

ket belopp icke täckes av de direkta besparingar, som man i bästa fall kan räkna med. Nu hoppas man, att genom de nya taxorna och de förbättrade trafikförhållandena skall en ökning av trafiken uppstå, som skall kompensera den annars ofrånkomliga förlusten. Det är naturligtvis ur allas vår synpunkt utomordentligt önskvärt, att denna optimism visar sig vara berättigad, men man kan icke underlåta att göra den reflexionen, att det finns utomordentligt stor anledning att också räkna litet mindre optimistiskt, särskilt med tanke på ovissheten i den konjunkturutveckling, som vi nu ha att se fram emot. Det kan mycket väl hända, att i stället för att det nått och jämnt går ihop eller, som de mest optimistiska hoppas, i det långa loppet blir en nettovinst, kan resultatet under en lång följd av år bli en betydande förlust. En sådan förlust kan täckas på två sätt, antingen genom taxehöjningar — var ha vi då den vinst för trafikanterna, som man här vinkar med? — eller också genom anslag på budgeten till statens järnvägar, d. v. s. skattebetalarna få betala underskottet. I vilket fall som helst äro perspektiven ganska dystra, och man hade verkligen kunnat begära, att denna sida av problemet skulle ha ägnats något mera uppmärksamhet av statsutskottet.

De kritiska synpunkter, som jag här har tillåtit mig att anföra, har jag ansett nödvändiga såsom motvikt mot den tendentiösa och ensidiga uppläggning, som frågan har fått i detta utskottsutlåtande.

Jag har här, liksom jag gjorde i remissdebatten, undvikit att taga upp principfrågan om statlig drift kontra enskild drift. Jag uttalade då den uppfattningen och vill understryka den nu, att den frågan behöver icke i detta sammanhang aktualiseras. Man kan mycket väl ge det erkännandet, som jag tror är rättvist och befogat, att statens järnvägar i Sverige skötas på ett utmärkt sätt, men man är då också skyldig ge det erkännandet åt det enskilda järnvägsväsendet, att även detta skötes på ett utmärkt sätt, och att det just är genom tävlan mellan statlig och enskild drift, som vårt järnvägsväsende har uppnått sin nuvarande höga ståndpunkt.

Den rationalisering, som man nu kräver och som naturligtvis ur många synpunkter är berättigad, hade kunnat vinnas med mindre ingripande åtgärder. Statsutskottet säger, att »de nu verkställda utredningarna hava bekräftat, att en rätt genomgripande samordning erfordras av det nu på över ett femtiotal förvaltningar splittrade svenska järnvägssystemet». Mot detta har jag ingen invändning att göra, men däremot innehåller följande sats ett obekräftat påstående. Utskottet anför nämligen: »Bekräftats har emellertid också, att förhoppningar ej längre kunna ställas om en dylik samordning genom de privata förvaltningarnas egna åtgöranden, utan att statens ingrepp härvidlag» erfordras. Jag tror för min del, att om man hade visat mera intresse för att just på frivillighetens väg få fram ett samordnande av de enskilda järnvägsförvaltningarna till större enheter och en rationalisering av statlig och enskild förvaltning i anslutning härtill, så hade man icke behövt gå den väg, som här föreslås, och som enligt vad jag redan framhållit framför allt ekonomiskt innebär mycket stora risker för staten.

Man framhåller i utskottets utlåtande, att man i andra länder mer eller mindre direkt gått samma väg, som nu föreslås hos oss. Jag vill emellertid erinra om att i Tyskland förhåller det sig icke så, att hela järnvägsväsendet är förstatligat. Utanför de tyska statsbanorna finnes en hel del enskilda järnvägsföretag av mera lokal karaktär och hela det smalspåriga järnvägsnätet. Hos oss vill man emellertid nu gå vida längre. Man vill ta steget fullt ut.

Riksdagen står nu inför ett mycket viktigt avgörande. Det är allvarligt för landets näringsliv, det är allvarligt för betydande enskilda intressen och det är allvarligt icke minst, som jag ser saken, för statens ekonomi och finan-

*Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet.* (Forts.)  
ser. Jag tror därför, att det i nuvarande situation vore klokt att stanna vid en betydligt mindre ingripande åtgärd än den statsutskottet föreslår.

I det läge, vari frågan nu befinner sig, kan jag, herr talman, icke komma till något annat yrkande än om bifall till den reservation, som har avgivits av herr Johansson i Fredrikslund m. fl.

Häruti instämde herrar *Nylander, Leffler och Casenberg.*

**Herr Lundqvist:** Herr talman! I och för sig är det väl icke så särskilt förvånansvärt, att meningarna bryta sig i en fråga av så pass stor räckvidd som den det nu gäller. Den som det allra minsta bläddrat i riksdagens protokoll från tidigare år, då olika järnvägsfrågor av praktisk natur varit uppe till avgörande, har lätt kunnat se, hurusom mening stått mot mening, men har också kunnat se, huru uppfattningen skiftat från gång till gång även inom ett och samma läger.

Var och en, som haft tillfälle att litet närmare se verkningarna av den splitt-ring, som alltjämt kännetecknar det svenska järnvägsnätet, kan nog emellertid icke utan tillfredsställelse hälsa den nyordning, som det nu framlagda förslaget syftar till. Jag är också ganska säker på att, liksom redan tidigare statsförvärv av olika privatbanor så gott som genomgående, såvitt jag kunnat finna, framkallat belåtenhet och tacksamhet i de bygder, som därav berörts, över därmed följande lägre biljettpriser, billigare godsfrakter, snabbare gods-transporter, bättre tågförbindelser m. m., så skall säkerligen också det stora steg i samma riktning, som riksdagen i dag kommer att taga, mycket snart komma att lämna påtagliga fördelar för både näringslivet och enskilda främst på de orter, som närmast beröras av förändringen. För att fördelarna av ett allmännare förstatligande emellertid skola kunna bli så stora som möjligt och sådana de äro avsedda att bli, tror jag, att det är ganska viktigt, att förstatligandet verkligen får bli ungefär hundra procentigt i vad det gäller normal-spåriga järnvägar. Jag tror därför, att om herrar reservanter syfta till en mera omfattande beskärning av förstatligandeprogrammet, kommer man icke på den vägen fram till samma goda, samlade resultat av ett förstatligande som efter de linjer, som Kungl. Maj:t och statsutskottet dragit upp. Nu ha emellertid reservanterna uttalat sig mycket vagt. Det är mycket svårt att av reservationen få något begrepp ens om inom vilken ungefärlig ram man vill hålla förstatligandet. Av de uttalanden, som äro gjorda i kammaren i dag, tycks man dock kunna draga den slutsatsen, att reservanterna vilja undantaga från förstatligande alla de större mera bärkraftiga privatbanorna, å ena sidan, och så gott som helt och hållet alla smalspårsbanor, å andra sidan.

Låt mig då, herr talman, få peka på några av våra allra största järnvägar och järnvägssammanslagningar i privat ägo: Vi ha sålunda trafikförvaltningen Göteborg—Dalarna—Gävle, Stockholm—Västerås—Bergslagens järnvägar, trafikförvaltningen Grängesberg—Oxelösunds järnvägar och Halmstad—Nässjö järnvägar och låt mig också taga med linjen Göteborg—Karlskrona. Om jag lägger till dessa järnvägar också Dalslands järnväg, som ligger isolerad och som givetvis icke lämpligen kan överföras i statens ägo, för den händelse Bergslagsbanan skall bibehållas såsom enskilt företag, så representerar detta komplex av större järnvägar icke mindre än omkring 3,000 kilometers bannät. Vad betyder detta, herr talman? Jo, det betyder, att man på detta sätt skulle från förstatligande undantaga icke mindre än 62 procent av hela det normalspåriga privata bannät, som vi i dag ha. Det bleve i så fall icke mycket kvar av privatbanor att sammanföra med statens järnvägar i det rationaliseringssyfte, som man nu från alla håll så starkt trycker på, för att



*Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. (Forts.)*  
öka järnvägarnas möjlighet överhuvud taget att fylla sin viktiga samhällsuppgift.

Skulle reservanterna till äventyrs icke tänkt sig att gå så långt, som jag här ifrågasatt, måste de väl i varje fall ha tänkt sig såsom minimum att låta trafikförvaltningen Göteborg—Dalarna—Gävle och Stockholm—Västerås—Bergslagens järnvägar stå utanför ett förstatligande. Om jag då även till dessa banor lägger Dalslands järnväg av skäl, som jag nyss lämnat, komma vi fram till att även detta minimum av fristående normalspåriga järnvägar representerar en så betydande banlängd som c:a 1,800 kilometer — alltså motsvarande, enbart detta, icke mindre än 35 å 40 procent av hela det normalspåriga privatbanenätet. Jag måste för min personliga del säga, att redan detta minimum innebär en avsevärd beskärning av programmet — en beskärning, som naturligtvis skulle bli så mycket kännbarare, som dessa järnvägar, såsom herrarna och damerna veta, ligga såsom ett brett bälte tvärs över mellersta Sverige. Att detta därigenom givetvis kommer att ofördelaktigt inverka i högst väsentlig grad på rationaliseringen och ordnandet av den stora genomgående trafiken m. m., lär väl icke kunna bestridas.

Jag har, herr talman, velat lämna dessa faktiska siffror, för att vi skola få någorlunda klart för oss vad verkningarna praktiskt komma att bli, ifall man reflekterar på ett förstatligande efter de begränsade linjer, som reservanterna, såvitt jag kan förstå, närmast önska. Enligt min uppfattning måste en så avsevärd begränsning av programmet komma att med nödvändighet menligt återverka på rationaliseringsprocessen i stort och därmed också i icke ringa mån minska de vinster, som både för det allmänna, näringslivet och även enskilda avsetts skola uppnås med hela denna procedur. Nu vet jag ju, att de finnas, som mena, att skadan icke kan bli så stor i längden, därför att många av dessa privata järnvägar skötas och fungera i alla avseenden icke blott lika bra utan till och med åtskilligt bättre än statens järnvägar. — Jag skyndar mig att med tillfredsställelse tillägga, att denna uppfattning icke återfinnes i vare sig utskottsmajoritetens uttalande eller i reservationen. — Det vare mig naturligtvis, herr talman, fjärran att vilja på något sätt förringa betydelsen av de enskilda järnvägarna och den landsgagneliga insats, som de i olika avseenden under tiderna gjort. Men rätt skall vara rätt, herr talman, och nog förefaller det mig — även om jag kanske har litet svårt för att vara fullt opartisk — som om man vid ett rättvist och någorlunda objektivt bedömande väl ändå måste säga, att statens järnvägars betydelse liksom också statsbaneledningens insatser såväl i allmänhet som när det gäller att föra utvecklingen inom järnvägsväsendet framåt i vårt land varit åtskilligt större än privatbanornas.

Vad sedan de smalspåriga banorna angår, kan det givetvis anföras åtskilliga skäl för att undantaga dem ifrån ett förstatligande. Där betyda naturligtvis rationaliseringssträvandena i stort sett icke så mycket. Kan det emellertid, herr talman, vara riktigt, att statsmakterna, då de nu gå in för en sådan genomgripande omgestaltning av hela vårt järnvägsväsende, lämna dessa privata smalspåriga banor åsido och alltså låta de trakter av vårt land, som kanske uteslutande ha sådana och följaktligen i jämförelse med andra delar av landet redan varit mindre väl tillgodosedda, fortfarande få dragas med de väsentligt högre transportavgifter och de mindre goda trafikförhållanden, som nära nog med nödvändighet måste vidlåda dessa smalspåriga banor i privat ägo? Personligen finner jag det i varje fall lättförståeligt, om befolkningen i de landsdelar, som här närmast beröras, skulle tycka, att den blivit litet styvmoderligt och orättvist behandlad av de svenska statsmakterna, om vi låta det smalspåriga järnvägsnätet fortfarande leva sitt fria men, såsom vi också alla veta, utomordentligt bekymmersamma liv.

*Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. (Forts.)*

När jag alltså, herr talman, såsom det tydligen framgått av vad jag sagt, helt ansluter mig till huvudlinjerna i det förslag, som nu ligger på riksdagens bord från statsutskottet, är jag givetvis icke alldeles blind för att den genomgripande reform, som här föreslås, kan ha sina risker, även om jag tror, att en del av dem, som här redan framförts i debatten, nog icke äro alltför tungt vägande. Får emellertid, såsom jag livligt hoppas, statsbaneföretaget i samma utsträckning som hittills skötas efter någorlunda sunda ekonomiska principer, och underlåter alltså staten att utnyttja detta affärsverk och dess avkastning för ovidkommande ändamål och till främmande syften, är jag personligen av den bestämda uppfattningen, att de risker och faror, som här naturligtvis kunna lura, komma att visa sig väga mycket lätt i vågskålen i jämförelse med de ur olika synpunkter direkta fördelar, som denna nyordning kommer att medföra.

Låt mig slutligen, herr talman, få erinra om att den utveckling på järnvägsväsendets område, som vi nu stå inför med det beslut, som kammaren fattar i dag, icke är för vårt land något enastående. Ingen kan förneka, att samma eller i varje fall ungefär samma koncentration redan för flera år sedan skett nära nog överallt i Europa, där man tidigare såsom vi haft ett mycket splittrat järnvägsnät.

Man har också, herr talman, på sina håll i samband med denna reform talat om socialisering. Även den siste ärade talaren var något inne på det temat. Jag har för min del mycket svårt att förstå, vad socialisering har med denna fråga att göra. Det är ju så, att vi ha sedan gammalt i Sverige haft ett mycket stort statsbanenät. Det är ju också så, att vi åtminstone ända sedan 1870-talet av olika anledningar successivt överfört i statens ägo den ena privatbanan efter den andra. Vad som nu föreslås är ingenting annat än en mycket naturlig fortsättning på samma väg, framtvingad av förhållandenas egen utveckling. Den nu föreslagna nyordningen kan alltså, såvitt jag förstår, icke ha någonting att göra med den näringslivets socialisering, kring vilken av helt naturliga skäl meningsbrytningarna äro mycket starka. Vad det här gäller — och det ber jag, herr talman, till sist att få understryka — är en naturlig rationaliseringsåtgärd i fråga om vårt viktigaste kommunikationsmedel och ingenting annat. Den borde för övrigt ha vidtagits långt tidigare!

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Arnemark, Olovson* i Västerås, *Lindahl, Andersson* i Vigelsbo, *Blomquist* och *Ekdahl*.

**Herr Sundberg:** Herr talman! Denna fråga har under en tid av ungefär två decennier varit föremål för en diskussion, som ibland flammade upp och ibland brunnit med tynande låga.

Frågan har nu nått fram till ett principavgörande här i riksdagen. Den har varit föremål för utredning från många kommittéers sida. Den har utretts av privata kommittéer, som, åtminstone i en del fall, verkställt sina utredningar i syfte att motarbeta planer på de enskilda järnvägarnas förstärkande. Bedömningen av denna fråga har alltså skett från olika utgångspunkter. Tidningspressen har sedan vidarebefordrat de olika uppfattningarna till allmänheten och uppträtt som förespråkare för de olika intressena.

Jag sällar mig ingalunda till dem, som på något som helst sätt i dag skulle vilja beskylla exempelvis högerpartiet för att ha lagt i dagen någon slags socialiseringsvänlighet, och den beskyllning, som en tidning enligt herr Anderson i Norrköping har riktat mot högern för socialiseringsvänlighet, tycker jag var tämligen obefogad. Vi ha i dag fått uppleva den sällsynta till-

*Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. (Forts.)*  
dragelsen, att ett par högermän ha talat mot den föreliggande reservationen och alltså till förmån för denna, enligt högerens gängse uppfattning farliga socialisering av järnvägarna. Förklaringen härtill torde vara, att dessa bägge herrar i dag ha hållit opolitiska anföranden; de ha talat som järnvägsmän och enligt min uppfattning som synnerligen praktiska järnvägsmän.

Men trots all diskussion, som förekommit i denna fråga, har man innerst inne varit tämligen överens om grundprincipen att järnvägarna böra förstataligas. Denna uppfattning har också kommit till uttryck i pressen, och särskilt ha vissa tidningar i Göteborg, trots att trafikförvaltningen Göteborg—Dalarne—Gävle i egenskap av det största enskilda trafikföretaget har kommit att intaga en dominerande ställning, klart och tydligt i sina ledarspalter anslutit sig till denna grunduppfattning. I en folkpartitidning heter det i en ledande artikel: »Det kan inte förnekas att ett förstataligande av de privata järnvägarna, såsom 1936 års järnvägskommitté föreslagit, ur driftsekonomisk synpunkt skulle bli av stor betydelse.» På ett utrymme av en halv spalt uttalar tidningen i fortsättningen sitt instämmande i järnvägskommitténs utlåtande. Jag ber att i detta sammanhang få påpeka, att kommittéutlåtandet i sak var av mycket skarpare innebörd än det utlåtande, som utskottet slutligen kommit fram till.

Däremot gick man från vissa tidningars sida till angrepp mot förslaget till lag om tvångsinlösen av de enskilda järnvägarna. Som alla veta har förslaget på denna punkt betydligt uppmjukats i den proposition, vi haft att ta ställning till. Vad som väckte ett visst uppseende och särskilt bejublades av vissa tidningar i Göteborg och skreks ut med fetstilsrubriker var det uttalande, som Bergslagsbanans järnvägsaktiebolags styrelse gjorde beträffande denna fråga. Detta uttalande gick ut på att styrelsen var emot förstataligandet. Samma Göteborgstidning, som jag nyss citerade, svek här grundprincipen och säger i en ledande artikel, att det inte kan bli tal om ett förstataligande för Bergslagsbanans vidkommande, och man anför slutligen, att det möjligen skulle ur personalsynpunkt finnas en anledning som talar för förstataligande, och det är lönefrågan. »Vid ett förstataligande», säges det, »skulle de lägre tjänstemännen få bättre löneförmåner.» Till slut heter det: »Men det borde väl finnas möjligheter att ge dessa en kompensation, utan att banan förstataligas.» Ja, jag skulle önska, att vi hade denne ledarskribent såsom förhandlingsman, när de enskilda järnvägarnas personal förhandla om lönerna. Vi ha sannerligen inte haft lätt att uppnå en reglering av lönerna vid de enskilda järnvägarna.

Tidningarna ha vidare hotat med socialiseringsspöket. Nu när äntligen ett förslag i frågan har framkommit, har man på nytt tagit fram detta gamla spöke. »Det är visserligen nu stoppat i säck», säger en Göteborgstidning, men varnar för att »det ligger där fördolt i alla fall.» Jag förstår inte varför denna dimbildning skall behöva förekomma. Såväl i propositionen som i utskottsutlåtandet återfinnes ett klart och tydligt uttalande i denna fråga. I anslutning till en redogörelse för ett utkast till lag om tvångsinlösen av enskild järnvägsverksamhet anför departementschefen följande: »Huruvida det önskade enhetliggörandet kan vinnas utan anlitande av en dylik lagstiftningsåtgärd må tills vidare lämnas öppet. Som i flera yttranden framhållits, synes nämligen något trängande behov icke föreligga för ett omedelbart lagstiftningsinitiativ.» Frågan lämnas alltså olöst tills vidare. Var och en, som inte endast läser tidningarna utan går till handlingarna i saken, kan förstå, att man inte stuckit under stol med denna sak.

Naturligtvis gör sig för Göteborgs vidkommande det lokala intresset starkt gällande. För min del kan jag dock inte trots Bergslagsbanans styrelses och

*'Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. (Forts.)*  
vissa lokaltidningars uttalanden ha den uppfattningen, att Göteborgs stad skulle bli så oerhört lidande på ett förstатligande även av trafikförvaltningen Göteborg—Dalarne—Gävle. Den naturliga godstransportvägen skall väl ej slopas och godsmängden kommer nog fortfarande att gå över Göteborgs hamn. Jag tror inte att man på grund av ett förstатligande kan ha anledning att misstänka, att kungl. järnvägsstyrelsen skulle vara så partisk, att den skulle sätta exempelvis Stockholms hamns intressen i första hand. Jag tror inte heller att detta vore möjligt, därför att västerhavshamnen nog är mer naturlig hamn för större delen av den trafik, som nu går över trafikförvaltningen Göteborg—Dalarne—Gävle.

Jag skall inte beröra alla de juridiska spörsmål, som ha samband med denna fråga. De ha ju behandlats av mera sakkunniga än jag.

Några ord om den stora järnvägsmanakären vid de enskilda banorna. Det är klart, att denna kår avvaktat lösningen av denna fråga med synnerligen stor spänning. I samband med statens övertagande av driften uppställer sig naturligtvis den frågan för personalen: Hur kommer det att gå med oss? Personalen har givetvis det önskemålet att i största möjliga utsträckning undgå en deklassering i såväl tjänstegradsplacering som i fråga om löneförmånerna. Personalen vid de stora enskilda järnvägarna och särskilt vid de större stationerna har ju till punkt och pricka samma uppgifter som personal vid statens järnvägar. Det är därför naturligt, om personalen vid de enskilda järnvägarna hyser förhoppningar om att vid förstатligandet sådan rättvisa kommer att skipas, att den kommer att få åtnjuta löneförmåner som motsvara liknande tjänsteställning vid statens järnvägar. Vi ha vid enskilda järnvägar stationskarlar i ständig expeditionstjänst, som utföra kontorsbiträdens, kontoristers och förste kontoristers arbeten. Vi ha vagntillsyningsmän, som utföra fullständigt motsvarande arbete som förste reparatörer vid statens järnvägar. Vi ha konduktörer i tågmästaretjänster, vi ha stationskarlar i trafikbiträdestjänst o. s. v. Vi ha högre befattningshavare av olika slag, vars uppgifter äro förenade med ett arbete, som icke åligger motsvarande tjänstemannagrupp vid statens järnvägar. Inplacering i tjänsteställning vid statens järnvägar motsvarande tjänsteåligganden måste sålunda i vissa avseenden innebära en befordran.

Det kräves fullt ut lika stora kvalifikationer för dessa tjänster. Det är därför man också hoppas, att frågan om tillgodoräknandet av tjänstgöringstiden vid de enskilda järnvägarna vid övergång i statstjänst skall tagas upp till allvarlig behandling, och att man inte kommer att göra de avdrag, som enligt vad som framskymtat ha ifrågasatts. Beträffande förvaltningspersonalen har ju den frågan uppstått, huruvida inte en stor del av denna personal skulle bli övertalig. I propositionen och utskottets utlåtande uttalas emellertid förhoppningar om att det inte skall behöva förekomma massavskedanden utan att man skall kunna placera denna övertaliga personal i andra arbetsuppgifter. Jag kan i i stora drag instämma i vad utskottet uttalar i fråga om normerna. De normer, som i propositionen utformats, kunna således från personalens synpunkt godtagas som icke obilliga.

Det är klart att det i samband med lösandet av denna fråga kommer att uppstå en mängd detaljspörsmål beträffande personalfrågor, vilka det skulle föra för långt att här resonera om och vilka för övrigt inte kunna intressera kamaren eller här bli föremål för avgörande.

Utskottet gör även ett annat uttalande, som tillfredsställer mig, när det säger, att man vid en kommande slutlig behandling av ärendet skall söka erhålla »en möjligast rättvis avvägning av den hittillsvarande statsbanepersonalens och den nya personalens i vissa avseenden mot varandra stående intressen». Jag tror dock inte, att det skall behöva förekomma så värst många mot

*Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. (Forts.)*  
varandra stående intressen. Det kan ju hända att sådana skulle kunna uppstå beträffande rätten till befordran, turberäkning och rätten att tillgodoräkna sig anställningstiden. Man måste emellertid härvid beakta, att det inte är bara personalen, som överföres, utan även hela det enskilda järnvägsnätet, och räjongen för befordran och möjligheterna i övrigt komma ju därmed att utvidgas betydligt. Men detta är som sagt detaljspörsmål, och dessa kan väl riksdagen inte ta ställning till i annan mån än att angeläget förorda, att man söker ernå största möjliga rättvisa åt alla de befattningshavare i olika tjänstegrader, som komma att inplaceras vid statens järnvägar. Beträffande detaljspörsmål och eventuella tvistefrågor får det väl ankomma på järnvägsstyrelsen och representanter för respektive personalorganisationer att förhandla och söka så rättvist som möjligt lösa dessa frågor. Av denna anledning tillfredställer det mig mycket, att statsutskottet säger, att »det fövissat sig om att statens järnvägars ledning är villig att överlägga med de olika berörda personalgrupperna om det närmare genomförandet av de normer som utformats.» Jag föreställer mig att utskottet härmed åsyftar de olika personalorganisationerna.

I förhoppning att man vid sådana förhandlingar, som otvivelaktigt komma att bli alldeles nödvändiga, skall kunna ernå den bästa och rättvisaste lösningen av uppstående detaljfrågor ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Forslund**: Herr talman! Jag vill endast med några få ord anknyta till det problem, som här föreligger. Det var särskilt herr Anderson i Norrköping, som gav mig anledning härtill, när han i sitt anförande visserligen i vänliga ordalag sade några ord om den tidning, som han betecknade som regeringsorganet — vilket det väl också är — och skämtade litet med ett uttalande av denna tidning.

Ja, tidningarna kunna komma med överraskningar ibland. Jag ber att få gengälda herr Andersons vänlighet genom att uttala en undran, om inte en tidning, som står herr Anderson i Norrköping mycket nära, också har gjort uttalanden på denna punkt, som med hänsyn till herr Andersons i dag lämnade deklaration synas vara ganska egendomliga. I en tidning, som heter Östergötlands Dagblad, vars uttalanden i denna speciella fråga jag under min kommunikationsministertid hade anledning att taga del av, säges det i en ledare, dagtecknad den 26 oktober förra året och rubricerad i »I statens hand», bland annat följande: »Man kan också konstatera, att det även inom de kretsar, där man principiellt avråder från utvidgning av statsdriften, nu oförbehållsamt erkännes att någon bättre lösning av frågan än den, som kommittén föreslår icke gärna står att vinna.» I samma artikel heter det vidare: »Utlåtandet är enhälligt, om man bortser från de enskilda järnvägarnas representant i kommittén. Han vill begränsa förstatligandet till de järnvägar, som 'icke kunna fullgöra sina uppgifter'. Men denna reservation har väl så att säga mera avgett på tjänstens än på samhällsintressets vägnar och torde därför icke komma att röna någon större uppmärksamhet när det för regering och riksdag gäller att komma fram till en ur allmänna ekonomiska, sociala och tekniska synpunkter lämplig lösning av detta viktiga trafikproblem.» På ett annat ställe säges följande: »Det mest rationella måste därför vara att det enskilda järnvägsnätet knytas an till statsbaneförvaltningen, vilken ju representerar det stora flertalet av landets stamlinjer.»

I fortsättningen heter det: »Skall man ta hand om det dåliga och mindre goda, bör man också försäkra sig om det, som kan bidra till ett någorlunda gott resultat för det hela.» Till sist säges det: »Ser man saken i stort och tar

*Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. (Forts.)*  
man hänsyn till det helas bästa, är det i varje fall en önskvärd och nödvändig utveckling, som kommittén förordar i sitt framlagda betänkande. Och man torde därför kunna ta för givet att denna socialiseringsfråga kommer att slutgiltigt lösas utan större strid.» Detta om något är väl en deklaration, som helt ansluter sig till det kommittéförslag, vilket utskottet har gjort till sitt.

(Här framträdde herr Anderson i Norrköping till talaren och fäste dennes uppmärksamhet på att de upplästa citaten voro hämtade ur Östergötlands Folkblad.)

Jag ber herr Anderson om ursäkt och får därtill framhålla att förväxlingen icke är mitt fel utan Svenska telegrambyråns. Svenska telegrambyrån har till mig överlämnat detta som Östergötlands Dagblads uttalanden. Det är en förklaring till varför jag fattat dem såsom herr Andersons resonemang.

Vi kunna då övergå till att tala om reservanternas förslag. Reservanterna ha på sid. 14 i utlåtandet avgivit en allmän deklaration, som jag tycker går fullt i stil med vad som står i utskottsmajoritetens förslag. Jag kan icke förstå, att man i en reservation kan skriva på det sätt, man har gjort, om man har en annan mening i huvudfrågan. Reservanterna säga nämligen: »Järnvägarnas transportapparat måste effektiviseras så att järnvägarna få möjlighet att utföra transporter snabbt och punktligt i enlighet med tidens krav. Tyngande överorganisation, tidsödande redovisningsarbete de olika företagen emellan och bestämmelser, som hindra järnvägarna att föra godstransporterna fram på de vägar, där de gå snabbast och transportekonomiskt billigast, böra utan tidsutdräkt försvinna.» Detta uttalande kan väl ändock inte härröra från någon annan källa, såsom de förra, utan det måste väl tillskrivas reservanterna. Jag vill då fråga: hur överensstämmer detta uttalande med vad som står på sid. 15, första stycket, där man påyrkar att undantag skola göras för en stor mängd enskilda järnvägsföretag, i händelse förslaget skulle omsättas i praktiken enligt de riktlinjer, reservanterna ha tänkt sig. Hur skall det under sådana förhållanden bli möjligt att genomföra en sådan rationalisering, som reservanterna förordar i det uttalande, jag nyss uppläste? Jag vill som helhetsomdöme om reservationen säga, att nitio procent av de uttalanden, som där göras likaväl kunde ha anförts för bifall till den kungl. propositionen.

Vid bedömandet av transportproblemet måste man utgå från den allmänna synpunkten, att vårt järnvägsväsen har stora förutsättningar till anpassning, om man kan åstadkomma ett enhetligt förfarande och komma bort från den decentralisation, som nu råder. Ty märk väl, att även om det inte, som herr Anderson påpekade, finnes konkurrens mellan de olika järnvägsföretagen, ha vi ändock så stora kapital nedlagda i våra järnvägar, att det bör ligga i järnvägarnas eget intresse och vara ett gemensamt samhällsintresse att ordna trafikförhållandena på ett rationellt sätt och därigenom åstadkomma den samordning, som man så väl behöver, och icke utan åtgärder för järnvägarnas utnyttjande låta trafiken övertagas av nya transportmedel, vilka i och för sig äro bra för de uppgifter, som rimligen böra tillkomma dem. Men är man ense i huvudfrågan, nämligen att en effektivisering av järnvägarnas verksamhet bör komma till stånd, är det givet, att man har de största möjligheterna att uppnå detta genom en samordning, vilket väl också reservanterna för sin del ha förklarat vara sin huvudinställning. Det är först, när det blir fråga om detaljerna, som de vilja draga sig från de konsekvenser, som denna allmänna deklaration borde medföra. Litet var av oss, som haft tillfälle att iakttaga, när staten har övertagit ett järnvägsföretag, kunna omvitna, att detta övertagande i regel har medfört den allra största belåtenhet hos befolkningen i den

*Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet.* (Forts.)  
bygd, där järnvägen dragit fram. Hur ha inte många av dessa övertagna enskilda företag i tiotal år fått kämpa med stora svårigheter för att till allmänhetens tjänst kunna fullgöra vad som rimligen kan begäras av en järnväg? De ha sedan kunnat inlemmas i det statliga järnvägsnätet och anpassats så, att de bättre än tidigare — även om det förelegat svåra förhållanden — kunnat stå till allmänhetens tjänst.

Under sådana förhållanden anser jag, att reservanterna mera konsekvent borde ha kunnat ansluta sig till tanken, att denna fråga inte bör vara någon stridsfråga. Det är inte förstatligandet i och för sig, som frågan här gäller, utan huvudspörsmålet är: vilka verkningar kan det medföra, om vi gå in för ett förstatligande? Det var väl detta, som riksdagen ville ha utrett, när den beslöt att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en utredning i denna fråga. Denna utredning torde väl också ha verkställts på ett så allsidigt sätt, att man kan säga att dess resultat tillkommit efter den mest objektiva prövning, som en kommitté kan åstadkomma.

Jag skall inte uppehålla mig längre vid denna sak. Jag har emellertid velat framhålla, att reservationen måste anses haltande till sin uppläggning och att reservanterna ha kommit till slutsatser, som inte överensstämmer med den allmänna deklaration, de avgivit.

Herr **Anderson** i Norrköping erhöll härefter ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag har nödgats beröva herr statsrådet Forslund den tillfredsställelse, som han otvivelaktigt kände, när han citerade ett tidningsuttalande, som han tillskrev min tidning. Jag har påvisat för honom, att citatet i själva verket var hämtat ur Östergötlands Folkblad, sålunda en tidning, som tillhör hans eget parti. Jag skall icke härtill knyta några reflexioner. Jag har förstått, att statsrådet blivit missledd genom uppgifter som han erhållit. Jag kan dock icke underlåta att uttrycka en förvåning över att statsrådet, när han läste detta uttalande, icke funnit anledning att något närmare undersöka saken. Det borde väl i alla fall ha slagit honom, att ett uttalande, som så oreserverat förordar det framlagda förslaget, knappast skulle förekommit i en tidning, som enligt citat, som jag förmodar att herr statsrådet också har fått, framfört starkt kritiska synpunkter på ifrågavarande förslag. Jag tror, att man sålunda härav kan draga den slutsatsen, att man skall vara försiktig, icke minst från statsrådsbänken, när man använder tidningscitat i en riksdagsdebatt.

Vidare yttrade:

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Forslund**: Herr talman! Vid den tidpunkt, då diskussionen i denna sak förekom i våra tidningar, sedan kommittén hade framlämnat sitt betänkande, var det en diskussion så där i allmänhet, och då var det icke nämnvärd skillnad i uttalandena i de olika tidningarna, vilket parti de än tillhörde. Därför är det icke så märkvärdigt, om man verkligen tror, att herr Andersons tidning har skrivit på det sätt jag här citerat. En tidning, som högern i dag lär äga, förde då ungefär samma språk. Det kanske var en något annan ton som anslogs i den tidningen men vid diskuterandet av det framlagda förslaget gick tidningen dock in för att ett förstatligande borde ske.

Dessutom vill jag tillägga, att när telegrambyrån säger, att en tidning heter Östergötlands Dagblad, tillkommer det icke mig att granska, huruvida den möjligen heter Östergötlands Folkblad.

*Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. (Forts.)*

Herr **Andersson** i Rasjön: Enligt min syn på saken, herr talman, är det vida lättare att acceptera den föreliggande regeringspropositionen än det kommittéförlslag, som en gång avgavs i ärendet. Detta kommittéförlslag innehöll som en väsentlig del en lag om tvångsinlösen av enskilda järnvägar. Att departementschefen har lämnat detta förslag å sido, har säkert i hög grad underlättat diskussionen och behandlingen av ärendet här i riksdagen. Jag kan icke heller finna, att skillnaden mellan utskottets förslag och reservationen är särdeles stor. Jag tror, att statsrådet Forslund gjorde vad han kunde för att förstöra denna skillnad. Även reservanterna gå dock på ett bifall till propositionens tanke på en successiv inlösning av det enskilda järnvägsnätet. Skillnaden består huvudsakligen däri, att reservanterna velat göra undantag för stora bärkraftiga järnvägsföretag, som på grund av sin storleksordning och sin ekonomiska styrka kunna genomföra erforderliga rationaliseringsåtgärder och fortfara att föra sitt självständiga liv vid sidan av ett i övrigt förstatligt järnvägsnät.

Jag har begärt ordet för att tillkännagiva min anslutning till detta uttalande. Därmed har jag dock icke fattat ståndpunkt till något av de övriga uttalanden, som reservanterna göra, då de polemiserar mot utskottsutlåtandet. Jag utgår ifrån att syftet är att främja ifrågavarande trafikmedels ändamålsenlighet, att gynna trafikanterna med bättre tågförbindelser och billigare taxor samt överhuvud taget ett bättre tillgodoseende av trafikbehovet i de trakter, som en järnväg genomlöper. Då måste var och en säga sig, att om en koncern är så pass stor och omfattande som exempelvis Bergslagsbanans koncern för närvarande är, så tillgodoser den trafikbehovet för de trakter, som den berör, på ungefär samma sätt som fallet skulle vara, därest koncernens banor tillhörde ett förstatligt järnvägsnät. Jag bor inom den geografiska räjong, inom vilken denna koncern arbetar, och jag kan icke finna, att man ur trafikanternas synpunkt skulle ha så särdeles mycket att vinna, om koncernens banor ägdes och dreves av statens järnvägar. Jag skulle i detta sammanhang vilja framföra den synpunkten, att om man nu förutsätter, att dessa enskilda järnvägar skola övertagas inom en tid av låt oss säga fem år, måste det bli en ganska omfattande assimileringsprocess som skall försiggå under kort tid. Därtill kommer den utomordentligt stora kapitalinvestering, som här skall göras av staten. Även detta är en omständighet, som synes tala för att man icke bör gå hastigare fram, än som av praktiska skäl är be-tingat. Finns det icke ur trafiksynpunkt något rimligt skäl till att man skall gå så långt som till ett förstatligande av hela järnvägsnätet på en gång, så tala ju betänkligheter av sistnämnda slag ett starkt språk. Jag föreställer mig, att en fortvaro tills vidare av sådana järnvägsföretag, om vilka det talas på sid. 15 i utlåtandet i det stycke, som herr statsrådet uppläste, skulle på flera sätt underlätta den utomordentligt stora transaktion som staten nu står beredd att göra.

Med dessa ord vill jag, herr talman, deklarera, att jag kommer att rösta för reservationen, därför att jag anser, att reservationens tyngdpunkt ligger i rekommendationen av att man skall från statsinlösen undantaga de största och bärkraftigaste företagen. Därmed har jag icke sagt, att staten endast skall lösa in de dåliga företagen, ty det finns också en del smärre järnvägar som äro ekonomiskt bärkraftiga företag, vilkas införlivande med statsbanenätet ingalunda behöver medföra några förluster för staten.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till reservationen med uttryckligt uttalande av att jag därmed icke tagit ståndpunkt till de uttalanden, som reservanterna gjort utöver det av mig här särskilt berörda.

Herr **Tengström** instämde häruti.



*Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. (Forts.)*

Herr **Severin**: Herr talman! Det var med en viss förvåning jag hörde herr Staxäng anförda, att reservanterna icke kunnat följa utskottsmajoriteten på grund av bland annat ekonomiska skäl.

Herr Lundqvist har redan på ett utmärkt sätt berört betydelsen av de begränsningar i förstatligandet, som man har anledning att antaga att reservanterna avse med vad de säga överst på sidan 15. Det är icke alldeles klart, vilka banor reservanterna anse icke skola förstatligas. Men om man går ut ifrån det antagandet, som herr Lundqvist gjorde, nämligen att det skall vara Bergslagsbanorna, Stockholm—Västerås—Bergslagens järnväg, Halmstad—Nässjö, Grängesberg—Oxelösund och någon annan järnväg, så skulle därav följa, att en väsentlig del av det enskilda järnvägsnätet fortfarande skulle vara enskilt. Med detta ginge också de vinster av ett enhetliggörande, som reservanterna själva anse önskvärda, väsentligen förlorade. På sid. 14 sägs, att det är ostridigt, »att den rådande splittringen på ett stort antal olika ägar- och förvaltningsenheter är ägnad att medföra betydande olägenheter» o. s. v., och det framhålls, att »tyngande överorganisation, tidsödande redovisningsarbete de olika företagen emellan och bestämmelser, som hindra järnvägarna att föra godstransporterna fram på de vägar, där de gå snabbast och transportekonomiskt billigast, böra utan tidsutdräkt försvinna.» Man kan emellertid, om man fortfarande bibehåller ett så stort enskilt järnvägsnät, icke komma undan en tyngande överorganisation. Man kan icke genomföra åsyftade rationaliseringsåtgärder, icke undkomma detta avräknings- och redovisningssystem, som samtrafiken mellan de olika förvaltningarna medföra. Man har icke rätt att föra godset på de billigaste och för trafikanterna lämpligaste vägarna m. m. Alltså de vinster, som reservanterna anse önskvärda, för att icke säga nödvändiga, de gå väsentligen förlorade genom den begränsning av förstatligandet som de själva föreslå. Det är just ur dessa synpunkter, som jag fann det egendomligt, att reservanterna bland annat av ekonomiska skäl icke kunde följa utskottsmajoriteten, enär detta begränsade enhetliggörande lämnar betydligt sämre ekonomiskt resultat. Penetrerar man innebörden av reservanternas yttrande något närmare, så tycker jag för övrigt, att man också från en annan synpunkt kommer till ett mycket förvånande resultat rörande de ekonomiska skälen.

Vilka banor är det som reservanterna anse böra förstatligas? Om man med utgångspunkt från vad som sägs på sid. 15 söker draga slutsatser, kommer man till det resultatet, att det på det hela taget är de järnvägar, som icke äga förmåga att fortfara som enskilda företag. Man skulle enligt reservanterna från förstatligandet undantaga dels sådana enskilda järnvägar, som bilda en grupp av den storleksordning och med den ekonomiska styrka, att de med tillämpning av en med statens järnvägar jämförlig taxa kunna genomföra erforderliga rationaliseringsåtgärder, och dels sådana järnvägar, vilkas övertagande av staten icke i och för sig erbjuder ökade möjligheter till transportrationalisering och vilka dessutom ha ekonomiska förutsättningar att leva ett fortsatt självständigt liv. De säga visserligen icke, att när järnvägar sakna förutsättningar att leva ett eget liv, skall staten övertaga dem, men deras uttalande betyder ungefär detsamma, som att staten skall omhändertaga de konkursmässiga järnvägarna. Detta är i förbigående sagt icke i och för sig något nytt. Staten har hållit på därmed rätt länge.

När reservanterna emellertid litet längre fram tala om de grunder, efter vilka förstatligandet skall ske, förklara de visserligen att man skall beträda den frivilliga förhandlingens väg. Men man vill, om också icke helt avkoppla järnvägsstyrelsen från deltagande i dessa förhandlingar, dock under alla förhållanden sätta järnvägsstyrelsen något åt sidan och i stället för järnvägsstyrel-

*Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. (Forts.)*  
sen sätta en nämnd, som icke blott skall värdera järnvägarna utan sköta förhandlingarna och framlägga förslag till överenskommelse. Man vill ha vad man kallar fasta värderingsgrunder, enhetliga värderingsgrunder, så att godtycke icke skall kunna komma i fråga. Sådana grunder liksom värderingsnämnden äro naturligtvis mycket lämpliga, för att icke säga nödvändiga i händelse det skulle gälla en tvångsinlösen av de enskilda järnvägarna. Därför har också kommittén föreslagit ungefär dessa grunder. Men detta föreslog kommittén i samband med ett förslag om tvångsinlösen. I propositionen har icke föreslagits någon tvångsinlösen utan i stället att man skulle söka träffa uppgörelser genom frivilliga förhandlingar.

Vad menar man under dessa förhållanden med enhetliga värderingsgrunder, och vad menar man med att alldeles särskilt framhålla, att de värderingsgrunder som tillämpats vid statens järnvägars köp av aktiemajoriteten i vissa enskilda järnvägar icke böra komma i tillämpning? Det är litet oklart, vad man menar. Om man emellertid läser uttalandet med bästa vilja att förstå, vad reservanterna avse, så kommer man till det resultatet, att en värderingsnämnd skall tillsättas och uppgöra en plan, efter vilken de avsedda banorna skola förstatligas, att de skola förstatligas i den och den bestämda ordning planen innehåller, och att de skola inlösas av staten till det värde nämnden fastställer. Nu är det att lägga märke till, att detta förslag alltså skall gälla vid inlösen av praktiskt taget uteslutande konkursmässiga järnvägar. De järnvägar som kunna leva ett självständigt liv skola icke förstatligas utan endast de konkursmässiga. För dessa skall alltså en nämnd fastställa värdet, vilket uppenbarligen icke skall bli det värde, som man kan komma till vid frivilliga förhandlingar mellan järnvägsstyrelsen och det enskilda bolaget. Vid frivilliga förhandlingar förutsätter man, att de resultat som därvid framkomma skola vara så pass tillfredsställande för båda parter, som ett förhandlingsresultat överhuvud taget kan bli. Man utgår alltså ifrån, att ingen av parterna, järnvägsstyrelsen eller det enskilda bolaget, är så pass klyftig, att den lurar sin motpart, vadan man kommer till ett pris, som motsvarar verkliga värdet. Kan detta för båda parter tillfredsställande pris icke överenskommas sker ingen affär. Denna metod för förstatligandet förkastas av reservanterna. Man vill i stället ha en opartisk nämnd, som skall fastställa ett värde, som icke räknas fram på samma grunder, efter vilka man har framräknat värdet vid statens järnvägars aktieköp. Vid statens järnvägars aktieköp utgick man, som kam-maren vet, från den under ett visst antal år uppkomna vinsten, och beräknade, på hur stort kapital denna vinst utgjorde ränta efter viss procent. Det belopp man då kom till blev köpeskillingen. Detta förfaringssätt förkastas nu.

Nämnden skall fastställa ett pris, som uppenbarligen av reservanterna avses att bli högre än det, som skulle framgå ur frivilliga förhandlingar. Man kan faktiskt icke läsa ut någon annan mening ur reservationen än att man skall försöka förmå staten att betala högsta möjliga pris för de konkursmässiga järnvägarna. Är detta icke meningen, så har den ingen mening alls på denna punkt. Avser man med en sådan politik att vinna ett för staten gott ekonomiskt resultat? Man skulle verkligen, om man ville vara elak, ha lust att fråga, när herr Staxäng talar om ekonomiska skäl: vems ekonomi är det i själva verket reservanterna tänka på, statens eller de enskilda bolagens? Om man överhuvud taget kan tala om ett enhetliggörande på bekostnad av sparsamhet och ekonomiska principer, tycker jag, att det skulle vara ett förstatligande enligt de linjer, som reservanterna föreslagit.

Jag skall be att till det anförda få lägga ytterligare följande. Reservanterna peka på faran av ett statens järnvägars trafikmonopol, ett monopol, som skulle kunna förvärfvas därigenom, att statens järnvägar övertaga icke bara

*Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. (Forts.)*  
järnvägarna själva utan även den till järnvägarna anknutna automobiltrafiken. »Ett sådant monopol skulle vara», heter det i reservationen, »till men för landets näringsliv och medföra risker för taxehöjningar.» I själva verket ligger här en insinuation, att statens järnvägar icke komma att skötas så väl som de hittills ha skötts eller att de helt enkelt komma att misskötas. Det är ju den skillnaden mellan ett statligt monopol och ett privatmonopol, att ett privatmonopol mycket väl, trots att det kan anses såsom välskött, kan skörta upp sina kunder för att få bättre vinst. Detta kan icke ett statligt monopol göra. Om statens järnvägar skötas så rationellt som överhuvud taget vore möjligt, men icke dess mindre skulle skörta upp kunderna, d. v. s. trafikanterna, så skulle detta ske därigenom, att taxorna hölles så höga, att en monopolvinst uppstod. Enär statens järnvägars vinst emellertid, såsom vi alla veta, går direkt till statskassan, skulle denna monopolvinst innebära en indirekt beskattning av medborgarna. Ingen har emellertid någon tanke på, att statens järnvägar skola användas som instrument för en indirekt beskattning av medborgarna, och man torde väl kunna säga, att vinstintresset eller den bokföringsmässiga vinsten av järnvägsdriften aldrig varit den avgörande synpunkten vare sig för järnvägsstyrelsen eller för statsmakterna. Varje möjlighet som erbjudit sig, då det gällt att taga ut eventuella vinster av rationaliseringen i form av sänkta frakter för trafikanterna, ha statens järnvägar och statsmakterna alltid utnyttjat. Det är ju påtagligt, att statsmakterna, d. v. s. Kungl. Maj:t och riksdagen, såsom de även i fortsättningen bestämmande, skola komma att se till att denna taktik allt fortfarande följes.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Olsson i Mellerud: Herr talman! Mina damer och herrar! Om jag skulle låta ortssynpunkterna vara utslagsgivande i den förevarande frågan, skulle jag sannolikt ställa mig på reservanternas sida. Min hemort, Mellerud, är nämligen en sådan här kommun, som utan tvivel har att räkna med stora ekonomiska svårigheter vid ett förstatligande av de enskilda järnvägarna. I Mellerud finns en enskild järnvägsverkstad, som är avsedd att försvinna och betydande personalförflyttningar komma att ske, varför skattekraften i detta lilla samhälle kommer att utsättas för allvarliga påfrestningar på grund av de förändringar, som komma att bli en följd av ett förstatligande av denna järnväg. Jag intager emellertid i den föreliggande frågan samma ståndpunkt som utskottsmajoriteten, då man ju i en fråga av detta slag icke bör låta de lokala synpunkterna vara utslagsgivande för sitt slutliga ställningstagande.

Man har här i dag gjort vissa jämförelser mellan statlig och enskild järnvägsdrift. Jag undrar emellertid, om dessa försök till en jämförelse överhuvud taget varit så riktigt väl genomtänkta. Vi ha nämligen i närvarande stund knappast någon enskild järnvägsdrift. De av våra järnvägar, som icke ägas och dirigeras av staten, ägas i mycket stor utsträckning av kommunerna. Jag menar därför, att det vore riktigare, om man talade om en jämförelse mellan statlig och kommunal järnvägsdrift.

Forskar någon efter skälen till, att man hittills gått emot ett enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet, ett enhetliggörande, som nog alla måste erkänna kommer att innebära ekonomiska fördelar, upptäcker han två sådana skäl. Det ena av dessa skäl är, att systemet med konkurrerande företag skänker nya uppslag och nya initiativ. Det andra skälet skulle vara, att systemet med företag i enskild drift medger en tävlan på ett sätt, som hela järnvägsdriften överhuvud taget har gagn av. Detta resonemang är utan

*Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. (Forts.)*  
tvekan i långa stycken riktigt, nämligen så till vida att en tävlan på olika områden kan alstra initiativ och medföra vissa andra fördelar.

Även ett hundra procentigt förstatligande av det enskilda järnvägsnätet behöver emellertid icke betyda, att all konkurrens kommer att upphöra. De svenska järnvägarna ha, som vi alla känna till, i närvarande stund att utkämpa en mördande konkurrens med automobiltrafiken på våra landsvägar. Sjöfarten längs våra kuster och icke minst på våra kanaller och större sjöar är icke heller någon obetydlig konkurrent. Denna konkurrens är säkerligen av den art, att järnvägsledningarna måste hålla ögonen på densamma, och den kvarstår ju under alla förhållanden även efter ett enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. Man får också räkna med impulser från olika järnvägsnät i utlandet, impulser som betyda oerhört mycket, då det gäller att finna nya uppslag o. s. v. Jag kan därför icke finna, att det resonemang, som man här på reservanternas håll fört, är riktigt.

Vi måste också erkänna, att konkurrensen å andra sidan kan uppvisa en massa nackdelar, något som jag emellertid nu icke anser mig behöva gå in på, då jag är övertygad om, att de flesta äro villiga att erkänna splittringens nackdelar på olika områden. Många driftsenheter är ekonomiskt sett någonting ganska irrationellt. En nackdel ligger också i det bristande samarbetet mellan olika företag. Dessa olägenheter gå givetvis ut över trafikanterna i form av höjda tariffer och biljettpriser. Ett enhetliggörande åter betyder bättre tillgodogörande av de materiella resurserna, bättre samtrafik och bättre trafikförhållanden överhuvud taget. Det synes mig därför vara ett riksintresse, att åtgärder nu vidtagas för ett enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet.

Jag fäste mig vid en anmärkning av herr Andersson i Rasjön i vilken han framhöll, att han för sin del anslöt sig till reservationen av det skälet bl. a., att Bergslagens trafikkoncern skött sin trafik på ett sådant sätt, att någon förbättring därvidlag icke vore att förvänta vid ett enhetliggörande av våra järnvägar. Jag tycker nu för min del, att det där resonemanget är en smula kortsynt. Jag medger villigt, att trafiken på Bergslagsbanan, vid vilken jag har förmånen att vara anställd, skötes på ett ur alla förhållanden, så vitt jag kan förstå, utmärkt sätt. Jag skulle emellertid vilja fråga herr Andersson i Rasjön, hur han tror att det kommer att ställa sig i en framtid — då exempelvis 85 å 90 procent av det svenska järnvägsnätet är förstatligat — för de järnvägar, som då stå utanför. Vi som ha någon erfarenhet av enskild järnvägsdrift känna de svårigheter, som de enskilda järnvägarna haft att kämpa emot på grund därav, att statens järnvägar hållit sin hand över samtrafikvägarna. Med ett förstatligande av låt mig säga 90 procent av det svenska järnvägsnätet, skulle möjligheten för statens järnvägar att behärska trafikvägarna bli så stor, att det bleve ytterligt vanskligt för de enskilda järnvägar, som skulle bli kvar, att hålla sig uppe. Det skulle ge oanade möjligheter åt statens järnvägar att kunna undandraga dessa järnvägar den trafik, som de nu ha. Det är icke uteslutet att deras ekonomi då om några år kommer att bli sådan, att det är mycket tveklaktigt, om de skola kunna sköta sin uppgift på det sätt, som man varit van vid eller skulle önska. Jag menar alltså, att det icke är något intresse, vare sig för de enskilda järnvägarnas ägare eller de enskilda järnvägarnas personal, att vissa järnvägar lämnas utanför ett förstatligande. Med all säkerhet komma nämligen bestämmelserna om samtrafikvägarna att medföra, att de enskilda järnvägarnas ekonomi icke kan tillåta dem att hålla samma höga standard som den nuvarande.

Det är klart, att om ett övertagande av de enskilda järnvägarna icke sker

*Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. (Forts.)*  
med tillräcklig smidighet, detta kan skapa svårigheter såväl för de anställda som för företagens ägare. Jag är mycket glad åt, att utskottet här på flera punkter tagit upp dessa synpunkter och är angelägen om, att de överenskomelser, som härvidlag komma att träffas, skola bli billiga och rättvisa för personalens vidkommande. Man kan nu visserligen hysa en viss ängslan för att ett uttalande, som återfinnes i propositionen överst på sid. 136, skall kunna betyda en deklassering på något sätt av de enskilda järnvägarnas personal i förhållande till statsbanepersonalen, och att den förra skall komma att sättas i en avsevärt sämre ställning än den senare. Det heter nämligen på ifrågavarande ställe i propositionen: »Beträffande anställningstiden i den enskilda järnvägens tjänst framflyttas tidpunkten för första anställningen (extra eller ordinarie) efter fyllda 18 år ett år, och tiden därefter — uttryckt i månader — i olika befattningar multipliceras med det tal, som gäller för tjänst med motsvarande arbete vid statens järnvägar, varefter summan av de sålunda erhållna talen minskas med 20 procent. Såsom motiv för den reducering av tjänstältern, som sålunda är föreskriven, må anföras, att vederbörande i regel varken har samma utbildning eller genomgått samma prov som nominellt jämställda statens järnvägars tjänstemän, samt att tjänstgöringen vid de flesta enskilda järnvägarna är avsevärt mindre krävande än motsvarande tjänstgöring vid den stora mängden av statens järnvägars linjer.»

Det är klart att ett uttalande av detta slag är ägnat att oroa den personal vid de enskilda järnvägarna, som det här är fråga om. Personligen uppfattar jag det arrangemang, som man här vill tillämpa, såsom en frukt av någon sorts byråkratisk knappologi och som bevisar hur litet man känner förhållandena vid de enskilda järnvägarna. För den som i likhet med mig har åtskilligt mer än 30-årig erfarenhet av tjänsten vid enskild järnväg och vid en större av dessa, står det klart, att det icke finns någon rimlig anledning för en sådan deklassering. Den är fullständigt oberättigad. Jag ser också med glädje, att utskottet gjort ett uttalande, där man icke vill vara med om att knäsetta denna underliga åtgärd, som man har varit inne på från statens järnvägars sida. Jag skulle vara tacksam, om utskottets ärade ordförande ännu närmare ville understryka vad utskottet sagt på denna punkt. Ett uttalande i den vägen från auktoritativt håll skulle nämligen betyda, att personalen vid de enskilda järnvägar, som komma att övertagas av staten, kan känna sig betydligt lugnad.

Jag är också mycket tillfreds med, att utskottet ställt i utsikt, att personalgruppernas organisationer skola få tillfälle att förhandla i sådana fall, då meningsskiljaktigheter uppstå om placeringarna och andra frågor, som kunna uppstå i samband med ett övertagande. Förfar man från statens järnvägars sida i detta fall lojalt — något som jag för min del icke har någon anledning att betvivla — är jag övertygad om, att man i de olika lägen, som härvidlag kunna uppstå, skall kunna komma till ett för båda parterna tillfredsställande resultat. Jag har också anledning uttala min tillfredsställelse över det uttalande, som utskottet gjort därom, att de svårigheter, som vissa samhällen kunna komma att få kämpa med på grund av nedläggandet av verkstäder ävensom på grund av andra förändringar i driften i form av en försämrad skattekraft, också böra beaktas. Jag är övertygad om, att dessa samhällen tack vare dessa uttalanden, icke skola behöva hysa någon större oro i ifrågavarande avseende.

Jag har ännu ett önskemål, och det gäller tiden för förhandlingar och tiden för övertagandet av dessa olika järnvägsföretag. Den som något känner till enskild järnvägsdrift förstår nämligen, att en övergångstid, om den kommer att sträcka sig över ett större antal år, kommer att betyda en osäkerhets-

*Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. (Forts.)*  
period, som icke kan bli till gagn vare sig för företaget självt eller för de anställda. Det är risk för att en sådan där osäkerhetsperiod, om den blir av längre varaktighet, kommer att leda till att företagsledningen icke blir så angelägen om att hålla företaget på samma standard som tidigare. Det är ju så mänskligt att man, då man har att räkna med att ens företag inom ett visst antal år skall övergå i annans ägo, icke intresserar sig på samma sätt som tidigare för ett bibehållande av den gamla standarden eller att följa med sin tid ordentligt. Samma är förhållandet med personalen, om den ser sina möjligheter till befordran i normal ordning i alltför hög grad försvårade. På grund härav skulle jag för min del vilja vädja, i första hand till regeringen och i andra hand till de organ, som få sig förelagt att sköta dessa förhandlingar, att se till, att denna övergångstid göres så kort som överhuvud taget är möjligt. Kan en sådan osäkerhetstid förkortas, är detta säkerligen av betydande ekonomiskt värde för företaget självt och jämväl till gagn för den personal, som det här är fråga om, och vars intressen annars kunna befaras icke skola bli på ett tillfredsställande sätt tillgodosedda.

Med dessa uttalanden, ber jag, herr talman, att få ansluta mig till utskottsförslaget i detta stycke.

Herr Leo: Herr talman! Jag har närmast i min egenskap av ledamot i 1936 års järnvägskommitté blivit uppkallad av en passus i herr Ivar Andersons anförande.

Herr Anderson i Norrköping inlade i sitt anförande en protest — jag tror, att orden föllo så — gentemot den tendentiösa och ensidiga prägel, som utredningsarbetet i frågan om ett enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet hade haft. Då jag förmodar, att han därvid i främsta rummet riktade sig emot 1936 års kommittés utredning, vilken ju ligger till grund för såväl propositionen som utskottsutlåtandet i denna fråga, har jag ansett det nödigt, både med hänsyn till kommitténs ledamöter och till denna kammare, att i min tur protestera i form av en bestämd försäkran, att vi inom kommittén icke på något som helst sätt lagt några tendentiösa eller ensidiga synpunkter på detta utredningsarbete. Tvärtom voro vi allesammans inom kommittén från första början av vårt arbete överens om och besjälade av en önskan och avsikt att gå till detta utredningsarbete så förutsättningslöst som möjligt. Redan på första sidan i kommitténs betänkande finns också en kort redogörelse för, hur vi inom kommittén sågo på vår uppgift.

Kommittén hade enligt Kungl. Maj:ts direktiv att företaga en utredning rörande en rationalisering i vidsträckt bemärkelse av det trafikmedel, som det svenska järnvägsväsendet utgör, och vi hade därvid att undersöka närmast tre utvägar, nämligen dels ett förstärkt helt eller delvis av järnvägsväsendet, dels en rationalisering av järnvägarna med bibehållande av den organisation, som de för närvarande ha, samt dels en rationalisering genom fusion, sammanslagning av de enskilda järnvägarna i vissa större grupper med bibehållande av den enskilda äganderätten till dessa järnvägar. Vi undersökte alla dessa tre utvägar så noggrant som det var oss möjligt, och vi togo dem i tur och ordning, d. v. s. vi började med den, som skulle medföra de minst långt gående ingripandena.

Vi började således med att undersöka möjligheterna att rationalisera de enskilda järnvägarna med bibehållande helt av den organisation, som de för närvarande ha. Enligt vår bestämda mening visade det sig icke möjligt att komma fram på den vägen. Bara en teknisk rationalisering av de enskilda järnvägarna skulle kosta mellan 30 och 40 miljoner kronor, och vem vill i våra dagar låna de enskilda järnvägarna 30—40 miljoner kronor friska pengar?

*Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. (Forts.)*

Säkert ingen enskild långivare, varför det endast kunde bli fråga om, huruvida staten vore villig att satsa det stora belopp, som behövdes för att ge de enskilda järnvägarna en bättre ställning i tekniskt avseende. Man kan emellertid vara förvissad om, att staten, om den skulle visa sig villig att göra en sådan kapitalinsats, skulle uppställa vissa villkor för sin medverkan. En sådan sanering skulle därför säkerligen bl. a. komma att medföra en mycket sträng kontroll över att de statsmedel, som ställdes till förfogande, blevo använda på ett riktigt sätt, inte bara när det gällde anskaffandet av materiel o. dyl., utan också vid användningen av denna materiel, alltså överhuvud taget av järnvägarnas fortsatta drift.

Vi skulle på detta sätt få ett enskilt järnvägsnät, som stode under ganska sträng kontroll och uppsikt från statens sida, och för min personliga del tror jag, att detta vore den sämsta utvägen av alla, bl. a. därför att den icke skulle ge oss någon av de trafiktekniska fördelar, som ett enhetliggörande av järnvägsnätet skulle medföra.

Vi måste således inom kommittén lämna denna lösning åsido.

Vi undersökte sedan, med mycket värdefullt bistånd av svenska järnvägsföreningen, möjligheterna att åstadkomma en rationalisering genom en fusionering av de enskilda järnvägarna. Men även denna tanke måste uppges. Jag skall inte närmare redogöra för orsakerna härtill, utan jag kan inskränka mig till att säga, att det inte fanns någon som helst utsikt att åstadkomma den frivilliga fusionering av enskilda järnvägar, som vore nödvändig, och staten kan ju inte i ett fall som detta ingripa med något tvång.

Under sådana förhållanden återstod endast frågan om ett enhetliggörande genom förstatligande av enskilda järnvägar. Det gällde emellertid att avgöra, hur långt man skulle gå i fråga om detta förstatligande. Vi började inom kommittén även här ganska försiktigt och räknade inte med ett förstatligande av andra banor än dem, som det måste anses absolut nödvändigt att förstatliga, för att åstadkomma den rationalisering av järnvägsnätet, som man önskade. Det visade sig emellertid snart, att vi undan för undan måste utsträcka det område, inom vilket ett förstatligande borde ske, och till sist kom detta område att omfatta praktiskt taget hela det svenska järnvägsnätet, med undantag endast av vissa bruksbanor och andra.

Detta är gången av kommitténs arbete, och jag tror inte, att det finns någon som helst befogad anledning att påstå, att detta utredningsarbete har bedrivits tendentiöst eller ensidigt.

Herr Anderson i Norrköping uttalade den förmodan, att om man tidigare ägnat större intresse åt fusioneringstanken, skulle man ha kunnat komma fram på den vägen och debatten i dag alltså varit överflödig. Det är mycket möjligt, att så skulle ha varit fallet. Vi ha nu emellertid i över 25 år diskuterat frågan om en omorganisation av järnvägsväsendet i vårt land, och varje gång tanken på ett förstatligande i större eller mindre utsträckning varit uppe, har man från vissa håll sagt: »Låt det vara så länge med ett förstatligande, så skola vi i stället söka åstadkomma nödig rationalisering genom en fusionering av enskilda järnvägar.» Man har också gjort vissa försök att åstadkomma en sådan fusionering, men alla dessa försök ha strandat. Om jag undantar de två eller tre trafikförvaltningar, som sedan gammalt omfatta ett större antal enskilda järnvägar, har det under de senaste 20—30 åren inte skett några som helst nämnvärda framsteg i detta avseende. Jag tror, att vi tryggt kunna säga, att den utredning, som är gjord, har visat, att man hädanefter måste avföra fusioneringstanken från dagordningen, liksom man också från dagordningen måste avföra tanken på att företaga den nödvändiga rationaliseringen inom det nuvarande järnvägssystemets ram.

*Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. (Forts.)*

Jag undrar, om herrarna lagt märke till att under den debatt i denna fråga, som förts sedan kommittén framlagt sitt betänkande, har ingen sakkunnig röst höjts för att man skulle åstadkomma en lösning genom fusionering eller genom rationalisering av de enskilda järnvägarna inom nuvarande organisation. Alla äro överens om att en rationalisering endast kan ske genom ett förstatligande, och meningarna skilja sig endast när det gäller frågan, hur långt detta förstatligande skall utsträckas.

Utskottsmajoriteten har i detta avseende följt Kungl. Maj:t och 1936 års kommitté, medan reservanterna inom statsutskottet inte vilja gå så långt som utskottsmajoriteten. Jag gör dock detta uttalande beträffande reservanternas ståndpunkt med någon tvekan, ty om man samvetsgrant läser reservationen, finner man däri två helt olika meningar uttalade. Reservationens kläm hänvisar ju till motiveringen, och om man samvetsgrant, som sagt, läser dessa båda, blir man litet tveksam, om vad reservanterna egentligen mena — det är kanske dock litet elakt sagt. I motiveringen säga reservanterna på sid. 15, att från ett förstatligande bör undantagas »dels sådana enskilda järnvägar, som bilda en grupp av den storleksordning och med den ekonomiska styrka, att de med tillämpning av en med statens järnvägar jämförlig taxa kunna genomföra erforderliga rationaliseringsåtgärder, och dels sådana järnvägar, vilkas övertagande av staten icke i och för sig erbjuder ökade möjligheter till transport-rationalisering och vilka dessutom ha ekonomiska förutsättningar att leva ett fortsatt självständigt liv». Här mena alltså reservanterna, att från ett enhetliggörande skola undantagas alla järnvägar, som kunna klara sig själva i ekonomiskt avseende. På nästa sida säga emellertid reservanterna, att det är mycket viktigt, att det blir uppgjort en plan för den ordning, i vilken förstatligandet skall ske, innan detsamma påbörjas, och att »huvudavsnitten i denna plan beträffande ordningsföljden av förstatligandet böra vara Skånes enskilda järnvägar, övriga normalspårsbanor i Götaland, bergslagsnätet och smalspårsnäten». Med denna plan för förstatligandet blir det knappast ens så mycket över av de enskilda järnvägarna, som kommittén för sin del hade tänkt sig.

Det är emellertid här uppenbarligen bara fråga om ett skrivsätt, ty reservanterna och de, som i debatten här skänkt reservationen sitt stöd, mena tydligen, att man skall — kort och gott uttryckt — förstatliga de banor, som inte kunna klara sig själva ekonomiskt, och låta de andra tills vidare åtminstone kvarstå såsom enskilda järnvägar. Jag måste säga, att man då är inne på någonting helt annat än frågan om en rationalisering av vårt järnvägsväsende. När vi diskutera frågan om ett enhetliggörande av vårt järnvägsväsende är det ju inte med tanke på att förbättra den ena eller andra banans ställning, utan med tanke på att göra vårt järnvägsnät överhuvud taget sådant, att det i största möjliga utsträckning kan fylla de fordringar som samhället kan och bör ställa på detsamma i trafiktekniskt avseende, och ju enhetligare vårt järnvägsnät blir, desto större möjligheter har det att fylla dessa fordringar. Reservanterna däremot vilja, att det skall företagas vissa räddningsåtgärder och att staten skall taga hand om järnvägar, som inte kunna klara sig själva ekonomiskt. Detta har ju inte ett spår att göra med frågan om en rationalisering av vårt järnvägsväsen i trafiktekniskt avseende, utan det är någonting helt annat.

Om det bara hade gällt att försöka hålla konkursmässiga järnvägar vid liv genom tillskott av statsmedel, hade man inte heller behövt tillsätta någon särskild kommitté år 1936, ty för detta ändamål hade Kungl. Maj:t redan år 1932 tillsatt en kommitté, som fortfarande arbetar. Den fungerar såsom ett slags räddningskår, vilken med statsmedel försöker pumpa liv i enskilda järnvägar, som hålla på att ramla omkull. Detta räddningsarbete har alltså pågått sedan



*Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet.* (Forts.) 1932 och pågår alltjämt. Det företogs naturligtvis åtgärder av detta slag även före 1932, men då aktualiserades genom de dåliga tiderna särskilt behovet av dylika åtgärder.

Reservanterna diskutera alltså en sak, som enligt min mening ingenting har att göra med frågan om en rationalisering av vårt järnvägsnät. Jag hoppas därför för min del, att kammaren skall följa utskottsmajoriteten, så att man — jag instämmer med herr Lundqvist däri — äntligen skall få löst en fråga, som sannerligen borde ha varit löst för länge sedan, till hela den trafikerande allmänhetens gagn.

I detta anförande instämde herrar *Westman* och *Pettersson* i Hällbacken.

**Herr Anderson** i Norrköping, som nu för kort genmäle erhöll ordet, anförde: Herr talman! Med anledning av att herr Leo återopade direktiven för 1936 års järnvägskommitté ber jag att få meddela, att de ord, som han citerade från mitt anförande, icke avsågo denna kommitté, utan statsutskottet. Hela mitt anförande var upplagt såsom en kritik av statsutskottets utlåtande. Jag omnämnde i ett sammanhang också kommittén, men det var icke i samband med det av herr Leo citerade uttalandet.

Härefter yttrade:

**Herr Lithander:** Herr talman! Jag finner det anmärkningsvärt, att när det gäller ett till sina ekonomiska verkningar så omfattande förslag som det nu föreliggande kostnaderna icke äro närmare angivna än som sker i det kapitel, som börjar på sid. 19 i den kungl. propositionen, och i ett uttalande på sid. 93 av statsrådet, där han säger, att i anslutning till vad han anfört rörande de järnvägsekonomiska verkningarna av ett förstatligande, »vill han hålla före att den besparing för förvaltning och drifttjänst, som vid ett enhetligt järnvägsnät kan vinnas, torde bli åtminstone tillräckligt stor att på längre sikt motväga kostnaden för lönernas höjning och driftens förbättring samt övriga eventuella utgiftsökningar vid de inlösta järnvägarna».

Det är visserligen bra att hysa förhoppningar och förväntningar, men det är inte på sådana grunder, som vi här i riksdagen — särskilt inte tidigare — baserat till sina ekonomiska konsekvenser så viktiga beslut som det, som det nu är fråga om att fatta. Detta gäller även frånvaron av räntabilitetsberäkningar för framtiden.

Vi ge oss med andra ord här in på ekonomiska problem av en omfattning, som inte är tillräckligt belyst. En mycket framstående järnvägsman, nämligen herr Löfmark, har också inom järnvägskommittén givit uttryck åt dessa farhågor. Enligt vad som återgives på sid. 24 i den kungl. propositionen har han ansett, att »det av kommittén rekommenderade totala förstatligandet av de enskilda järnvägarna är att gå längre än vad nödigt är. Ett eventuellt förstatligande borde begränsas till att omfatta endast sådana järnvägar, som saknade eller kunde befaras sakna förmågan att fullgöra sina uppgifter inom trafikväsendet.» Detta gäller alltså själva sakfrågan. Vidare har han uttalat: »Kommittén förmenade, att inkomstminskningen vid ett förstatligande, utgörande 9.9 miljoner kronor, komme att icke oväsentligt kompenseras genom ökad trafik. Härom vore givetvis vanskligt att döma, men försiktigheten syntes dock närmast bjuda, att man med hänsyn till den i annat sammanhang av kommittén befarade kommande lågkonjunkturen och ökade bilkonkurrensen räknade med om icke minskad så dock ej heller ökad trafik.»

*Andra kammarens protokoll 1939. Nr 31.*

*Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. (Forts.)*

Vidare pekar han på det förhållandet att om en taxesänkning medför driftsförlust, måste denna förlust täckas skattevägen. Det är just där, som den stora risken med det föreslagna förslaget ligger, nämligen att om beräkningarna inte hålla, utan gå i annan riktning än man tänkt sig, så blir det skatdragarna i riket, som få betala underskottet. Det blir kanske inte så värst roligt för många av den nuvarande riksdagens kommittenter, när den dagen kommer, och den torde säkert komma.

Denne mycket kunnige järnvägsman — han har tidigare varit driftschef i statens järnvägar — har också i likhet med järnvägsföreningen påvisat, att man i det förslag, som nu är förelagt riksdagen, inte räknat med de cirka 40 miljoner kronor, som behövas för rationaliseringsåtgärder. Även i andra avseenden har han kritiserat de ekonomiska beräkningarna och sagt, »att de besparingar, som ansåges kunna vinnas med ett förstatligande, ej borde upptagas till högre belopp än cirka 1 miljon kronor, samt att hela inlösningsbeloppet för de enskilda järnvägarna sannolikt komme att icke oväsentligt överstiga det av kommittén approximativt angivna totalbeloppet».

Det är just detta senare, som jag, herr talman, velat fästa uppmärksamheten på inför denna kungl. proposition och detta utskottsbetänkande, nämligen att de ekonomiska konsekvenser, som ett bifall till desamma kan komma att medföra, icke ens approximativt, skulle jag vilja säga, äro kända av riksdagen.

Det kan ju också vara av ett visst intresse att i detta nu, när riksdagen är i färd med att överlämna ett nytt mandat till Kungl. Maj:t att förvalta, nämligen det enskilda järnvägsnätet, ägna några minuter åt frågan, hur den ekonomiska förvaltningen av statens järnvägar skötes — jag talar inte om den driftsmässiga skötseln, ty den sker på ett skickligt sätt, utan det är den ekonomiska förvaltningen, som jag vill peka på och som kan ge anledning till betänksamhet.

Vi fingo nyss siffrorna för år 1937. Det kan vara av intresse att undersöka det ekonomiska resultatet av statens järnvägars verksamhet under förra året. Vid en jämförelse bör man bortse från inkomster och utgifter för malmbanan och endast räkna med inkomster och utgifter av persontrafiken och vanlig varutrafik. Vilket resultat har järnvägsdriften lämnat, och vad kan man vänta för resultat därav i fortsättningen? Under tiden januari—december 1938 uppstod ett överskott — bortsett från malmbanans inkomster och utgifter — av 23,550,599 kronor. Därifrån skall avgå räntan på de skulder, staten iklätt sig för järnvägarna med 27,400,000 kronor. På driften har således i verkligheten uppstått ett underskott på 3,849,401 kronor, som täckts genom det överskott, som uppstått på malmbanans drift. Enligt sammandraget för hela statens järnvägar utgöra inkomsterna under år 1938 45,667,457 kronor, varifrån avgår ränta å statens skulder med sammanlagt 32,800,000 kronor. Nettoöverskottet blir 12,867,457 kronor. Räntan beräknas då å ett kapital av 858,000,000 kronor. Sammanlagt har i statens järnvägar nedlagts ett kapital av icke mindre än 1,381,000,000 kronor. Skillnaden mellan dessa båda sistnämnda belopp motsvarar vad som använts för anläggning av kulturbanor, strategiska banor och andra dylika banor. Räntan å anläggningskapitalet för sådana banor har ansetts icke böra belasta person- och godstrafiken. Kapitalet 858,000,000 kronor har alltså kunnat förräntas endast med anlåtande av inkomsten av malmbanan, vars driftsresultat emellertid är vanskligt att på förhand beräkna och företer stora variationer från ena året till det andra. Under fjolåret gingo inkomsterna av statens järnvägar, frånsett malmbanan, ned med 8,209,502 kronor från cirka 31,000,000 kronor till något över 23,000,000 kronor. Om utvecklingen fortsätter i den riktningen, föreligger stor sannolikhet för att sta-

*Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet.* (Forts.)  
tens järnvägars verksamhet i framtiden kommer att lämna underskott. Det är detta, herr talman, som jag har velat erinra om i detta nu, ty det kommer säkerligen en dag, då man nödgas göra sig den frågan: hade det icke varit klokare att icke bifalla denna Kungl. Maj:ts proposition? Staten må gärna övertaga de banor, som icke bära sig. Det är ingenting som hindrar den saken, men staten bör icke tvångsvis inlösa enskilda banor, som hittills skötts på ett förnämligt sätt. Man synes vilja använda mera våld än nöden kräver. Om den kungl. propositionen bifalles, kommer de enskilda järnvägarnas handlingsfrihet att bli begränsad. Ett damoklessvärd kommer att sväva över dem.

I den kungl. propositionen står bland annat på sid. 78: »Med hänsyn härtill framstår det för överskådlig framtid såsom ett samhällsintresse av betydande vikt, att upprätthålla järnvägarnas livsduglighet och konkurrenskraft.» Den satsen äro vi säkerligen beredda att underskriva litet var. Statens järnvägars livskraft och livsduglighet upprätthålles emellertid bäst genom konkurrens med enskilda järnvägsföretag. Det vore mycket beklagligt, om de enskilda järnvägarna skulle komma att förstätligas, så att det icke längre bleve möjligt att göra jämförelser mellan statens järnvägars och de enskilda järnvägarnas driftsresultat. Ett förstätligande skulle komma att gå ut antingen över trafikanterna eller över skattebetalarna.

Herr Råstock uttryckte sin glädje över att man på de frivilliga överenskommelsernas väg kommit varandra närmare. Varför icke fortsätta på den vägen? Varför vill icke herr Råstock medverka till att riksdagen förordar ett användande av frivillighetens väg, i stället för att genom att bifalla den kungl. propositionen pålägga det enskilda näringslivet en tvångströja. Jag vill i detta sammanhang erinra om de ord, som han nyss citerade gentemot herr Staxäng och som jag läst på Djäkneberget i Västerås: »Vad du gör, gör fullt och helt, ej styckevis och delat.» Den satsen äger sin giltighet vid skapande verksamhet men bör icke tillämpas, när det gäller någonting, som rives ned. Jag skulle vilja erinra min vän Råstock om en annan sentens, en sentens, som också står att läsa på Djäkneberget och som lyder: »Att bygga upp, ej riva neder, är plikt och heder.» Kommuner och enskilda hava byggt upp ett enskilt järnvägsnät med all heder och till befolkningens fromma. Den hedersmannen Råstock bör icke vara med om att »riva neder» utan han bör tillämpa grundsatsen: leva och låta leva.

Jag tror mycket väl, att vi hade kunnat komma till en lösning, som möjliggjort ett fortsättande av rationaliseringen. Den pågår redan nu både i fråga om snabbare trafik och i andra hänseenden. Vi hade nog kunnat komma fram på frivillighetens väg, utan att herr Råstock, när han kommer till den goda staden Västerås, där de nog icke äro så glada åt honom i dessa dagar, behöver gå upp på Djäkneberget och läsa några sentenser, som göra honom litet ledsen. Det hade varit önskvärt, om denna kammare velat gå frivillighetens väg beträffande inlösningarna.

Det är, herr talman, många saker, som man skulle kunna säga ytterligare. Men jag skall gå förbi dem. Jag skall icke tala om de så kallade smalspåriga järnvägarna något nämnvärt. Jag vill bara säga, att de komma nog att bli ganska oekonomiska, när de komma under statsdrift. Att de burit sig i alla fall ännu, kanske beror litet på att de, som de kallas ute i bygderna, varit *snålspåriga*, d. v. s. att de varit litet försiktiga med ekonomien.

Då jag, herr talman, har den alldeles bestämda uppfattningen, att ett beslut av riksdagen i denna fråga nu enligt utskottets förslag skulle för antingen trafikanterna i riket eller skattebetalarna föra med sig följder, som riksdagen i detta nu icke kan överblicka, ber jag att få yrka avslag på den kungl. propositionen.

*Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. (Forts.)*

Herr **Staxäng**: Herr talman! Endast några ord i anledning av en del föregående yttranden.

Jag ber först att få säga till min partivän herr Lundqvist, då han berfarar att det enligt reservanternas förslag icke skulle vara möjligt att införliva de smalspåriga järnvägarna i statsbanenätet, att jag kan icke alls fatta att, som vår reservation formulerats, en sådan sak skulle vara avsluten.

Jag vill även framhålla till herr Sundberg i Göteborg, när han talade om herr Lundqvists inställning i denna sak, att högern här står splittrad. Jag vill erinra herr Sundberg om, att när Bergslagens järnvägsaktiebolag yttrade sig i denna sak, var detta yttrande även undertecknat av hans partivänner, vilka gingo emot kommitténs förslag.

Till statssekreteraren i kommunikationsdepartementet, som ansåg, att vårt förslag, när det gällde inlösningsgrunderna, vore dunkelt och knappast tillämpligt, vill jag framhålla, att reservanterna ha ju anført, att där icke koncessionsvillkoren skola tillämpas, ansluta vi oss till kommitténs ersättningsgrunder på denna punkt. Han framhöll emellertid, att enligt reservanternas förslag skulle det egentligen bli de konkursmässiga järnvägarna, som endast skulle bli föremål för tillämpning av ersättningsgrunderna i kommitténs förslag, som vi också anslutit oss till. När han alltså mot reservanterna riktar den beskyllningen, att dessa ersättningsgrunder knappast skulle vara tillämpliga, riktar han sig samtidigt mot kommitténs förslag. Jag kan icke finna annat än att ersättningsbestämmelserna och de grunder reservanterna föreslagit därför äro lämpliga i dessa fall.

Sedan vill jag också gentemot herr Råstock framhålla, att det var ett litet missförstånd oss emellan, när han anspelade på att jag talat om den knyt-näve, som dallrar i luften. När jag använde den bilden, menade jag just den tvångslagstiftning, som utskottet nu visserligen icke anser sig böra genomföra men som, då utskottet samtidigt ställer sig på utredningens sida, bara är en korttidsfråga. Om inlösnings icke kan ske på frivillighetens väg, skall den komma till stånd genom en sådan lagstiftning. Det var för att uttrycka detta som jag använde denna bild.

Det var med mycket stort intresse som jag hörde på statsutskottets ordförande och hans utläggning, därför att just på detta område och i den fråga vi i dag diskutera tillmäter jag honom mycket stor sakkunskap. Frågan gäller ju ett område, som han ägnat kanske större delen av sitt liv. Det förvånar mig ej, att han blev litet lyrisk på slutet, då han citerade Ibsen. Men jag skulle vilja hålla mig till en svensk författare — jag kan icke säga namnet. Men det finnes i de gamla landskapslagarna ett ställe, där man säger, att man skall »laga efter läglighet». Det svenska uttalandet röjer en mycket större moderation än den vers, som herr Råstock citerade.

Jag tror, att i denna fråga är det nödvändigt med större moderation än vad utskottet här visat.

Jag begärde ordet mest för en annan sak, herr talman. Jag uttalade redan i mitt första anförande en farhåga, att vi snart stå inför en principiell debatt, en debatt om principen om vi skola genomföra en tvångslagstiftning eller icke, allra helst som utskottet icke har visat någon tvekan utan tvärtom anslutit sig till kommitténs resonemang på denna punkt.

Jag vill då peka på en sak, som är av ganska allvarlig natur. Vi ha nyss behandlat en proposition, nr 251, som gällde åtgärder för lagring av brännolja. I den har statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet grundat det avtal, som här skall göras upp och som riksdagen också har beslutat, på

*Ang. åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. (Forts.)*  
en motivering, där det heter på följande sätt: »I ersättningsfrågan må då först påpekas, att en i eventuell krissituation grundlagsenligt skedd lagstiftning icke i och för sig kan medföra någon skadestands(ersättnings-)skyldighet, även om den innefattar förfogande över med avtalet avsedda brännoljor. Skall alltså ersättning i förevarande avseende överhuvud taget kunna utgå, måste statens skyldighet därutinnan fastslås redan i avtalet, så att nämnda skyldighet innebär en privaträttslig utfästelse av staten av den beskaffenhet att träda i kraft, därest staten använder sig av sina grundlagsenliga rättigheter att lagstifta på ett med avtalet icke överensstämmande sätt.» Så kommer följande mycket innehållsrika sats: »En dylik i ett civilrättsligt avtal gjord utfästelse torde få betraktas såsom bindande oavsett kommande eventuella lagstiftningsåtgärder.»

Jag skulle vilja fråga, hur länge står riksdagen fast vid ett sådant avtal. När det gäller koncession till våra järnvägar har såväl kommittén som departementschefen och utskottet i sin formulering visat sig kunna taga avstånd från dessa avtal.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan, 2:o avslag å utskottets hemställan samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o avslag å Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Staxäng begärde emellertid votering, i anledning varav herr förste vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka därvid den under 2:o) angivna antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 172, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr Staxäng, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 125 ja och 35 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren, på hemställan av herr förste vice talmannen, att uppskjuta behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

## § 14.

Herr *Bergvall* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 507, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 289, med förslag till maximiprislag.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härafter kl. 5.25 e. m.

In fidem  
*Sune Norrman.*

## Onsdagen den 17 maj.

Kl. 7.30 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr förste vice talmannen.

## § 1.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till om- och tillbyggnad av posthuset i Umeå; och

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av vattenfallsstyrelsen m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

## § 2.

*Ang. viss  
ändring i  
lagen med  
vissa bestämmelser  
mot  
illojal konkurrens.*

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 28, i anledning av väckt motion angående viss ändring i lagen den 29 maj 1931 med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 63, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herrar *Bäckman* och *Björklund* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till sådan ändring i lagen mot illojal konkurrens, att lämnandet av rabatt, vilken icke gäves lika till alla kunder, skulle hänföras till de enligt lagen förbjudna åtgärderna.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Emil Andersson*.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Bäckman**: Herr talman! I den motion, som herr Björklund och jag väckt här i kammaren, ha vi påpekat, huru stora sammanslutningar såsom

*Ang. viss ändring i lagen med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens.*

(Forts.)

Svenska Turistföreningen, Skidfrämjandet, Gymnastikfrämjandet samt sammanslutningar inom skilda yrkesgrupper m. fl. trängt sig emellan detaljhandeln och dess kunder genom att ha utverkat rabatter av växlande storlek till sina föreningsars medlemmar. Vi ha framhållit, att denna brandskattning måste leda till oriktig prissättning och till högre pris för de köpare, som icke få del av dessa rabatter. Vidare ha vi påpekat, att man inom handeln och dess organisationer inser det olämpliga i denna rabattgivning, men att man icke lyckats få en ändring till stånd.

Sveriges Köpmannaförbund säger också i sitt yttrande, att dess liksom andra näringsorganisationers bemödanden att genom frivilliga överenskommelser avskaffa de s. k. föreningsrabatterna icke lett till resultat.

Stockholms handelskammare yttrar: »Med hänsyn till bl. a. den utbredning, som den icke önskvärda rabattgivningen har, torde det tyvärr icke vara möjligt att effektivt stävja densamma genom opinionsnämnderna, vilka ju icke ha några maktmedel till sitt förfogande. Att eljest genom näringslivets egna åtgärder mera omedelbart vinna rättelse uti ifrågavarande missförhållanden är ej heller tänkbart.»

Dessa uttalanden, som äro grundade på en mångårig erfarenhet, ha icke alls beaktats av utskottet. Tvärtom, utskottet rekommenderar just den väg, som visat sig oframkomlig. I stället framhåller man svårigheten att lagstifta på detta område. Men därför att det är svårt får man väl inte väja, när det gäller att få bort en företeelse inom handeln, som alla institutioner, som yttrat sig i denna fråga, förklarat icke vara sund eller önskvärd.

Det är ju mycket beklagligt att en förening som Svenska Turistföreningen ställt sig så oförstående till de lojala köpmännens krav, att den för att tillmötesgå deras önskemål uppställt sådana villkor, som icke äro möjliga att uppfylla, därför att många av dessa rabattgivande firmor äro att finna utanför köpmännens organisationer. Och för att fortfarande tala med Stockholms handelskammares ord: »Särskilt numera — då avsikten är att Turistföreningen för sin gagnarika verksamhet skall erhålla anslag av s. k. tipsmedel — borde föreningen kunna taga den risk av en nedgång i medlemsantalet, som turistrabattens slopande enligt föreningens uppfattning skulle innebära.»

Utän risk för att bli vederlagd vågar jag påstå, att intet europeiskt lands köpmän ha så dåligt skydd mot illojala affärsmetoder, som just vi här i Sverige. Att förhållandena trots detta äro i det stora hela så pass bra, som de äro, beror på en allmän inställning hos landets köpmän, att därför att en åtgärd icke är förbjuden i lag den därmed icke är tillåten eller lämplig att göra. Ingående har man inom näringslivet dryftat frågan om lämpligheten av att få en generalklausul införd i lagstiftningen mot illojal konkurrens. Meningarna äro emellertid mycket delade. När man läser utskottets motivering finner man, att de som tala mot en generalklausul måste få belägg för sin uppfattning. Jag har heller icke kunnat värja mig för en känsla av att utskottet självt fallit offer för rabatternas tjustring. Utskottet skriver nämligen: »Det torde även kunna ifrågasättas, huruvida straffbeläggning av ett förfarande, som består däri att säljare beviljar vissa kunder prisreduktion, står i överensstämmelse med den allmänna rättsuppfattningen.» Men, herr talman, om man vänder på frågan och ser saken, som den är, kan man undra: Är det förenligt med den allmänna rättsuppfattningen, att säljaren begär ett högre pris av somliga kunder än av andra? Jag talar naturligtvis nu om samma vara vid samma tillfälle. Åtminstone för mig synes det oriktigt, såvida inte kunden kan ge mig en motprestation i något avseende.

Jag läste häromdagen i en förenings rabattförteckning följande: »Fram-

*Ang. viss ändring i lagen med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens.*  
(Forts.)

ställning om rabatt samt uppvisandet av legitimation härför skall göras så diskret, att övriga kunder, vilka sakna denna förmån, ej få anledning till missnöje.» Sådant kallar jag för smussel, och det är det jag vill ha bort från detaljhandeln i vårt land. Det var avsikten med denna motion.

I detta anförande instämde herr *Aqvist*.

**Herr Lindqvist:** Herr talman! Det är visst icke så, som den ärade motionären säger, att utskottet självt fallit offer för rabatternas tjusning, utan det förhåller sig så, som utskottet säger, att det är mycket svårt att skrida till lagstiftning på detta område. Att utskottet tagit den här motionen med ett mycket stort allvar trots dess knapphet — det gör ju för övrigt utskottet med alla motioner — bär utskottets utlåtande vittne om. Då utskottet icke haft tillräcklig kännedom om förhållandena på det här området, remitterades emellertid motionen till olika sammanslutningar för yttrande. Sedan utskottet fått svar från dessa, har utskottet likväl icke kunnat finna någon uppslagsända, som kunde föranleda utskottet att hemställa om skrivelse till Kungl. Maj:t.

Den ene av motionärerna, som nyss hade ordet, är ju fackman på handelsområdet, men ej heller han har kunnat giva något annat uppslag, än att han ifrågasatt, att man i lagen om illojal konkurrens skulle föra in en bestämmelse om förbud mot rabatter. Därom har utskottet sagt, att det torde vara mycket svårt att så göra och skilja på alla olika slags rabatter, som förekomma. Jag tror icke, att motionären kan ha någon annan uppfattning om den saken än den, som utskottet har uttalat. Jag tror mig ha funnit, att det arbete, som näringsidkarna under det sista året nedlagt för att få bort det osunda rabattssystemet, icke varit förgäves utan burit rik frukt. Utskottet rekommenderar såsom den mest framkomliga vägen, att näringsidkarna fortsätta med denna metod hellre än att söka med lagstiftning råda bot för de svårigheter, som förefinnas.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

**Herr Bäckman:** Det är ju mycket svårt, herr talman, för en enskild motionär att framkomma med något utarbetat förslag. Jag vill bara hänvisa till, att de privata köpmännen i alla fall sökt åstadkomma något. Alla remissvaren visa, att man överallt försökt göra vad man kan, utan att man likväl kunnat komma till något resultat.

Jag åberopar ännu en gång Stockholms handelskammare, som sagt rent ut, att vi kommit till en återvändsgränd, och att vi icke kunna komma längre.

**Herr Lithander:** Den fråga, som de ärade motionärerna här beröra, är av den art, att det kommer att bli mycket stora svårigheter för vederbörande att komma till något praktiskt resultat, om vi icke med riksdagens och regeringens hjälp få till stånd en lagstiftning. Köpmännen över hela landet ha samt och synnerligen funnit, att nu tillämpade metoder icke äro önskvärda och riktiga, och det har, trots alla mångåriga försök, icke lyckats att råda bot på missförhållandena. Genom en av köpmännens representanter har man då vänt sig till riksdagen för att därigenom få en rättelse till stånd.

Kommerskollegium, som är en av våra högsta myndigheter på detta område, giver motionären full rätt. Kollegiet säger: »Kollegium finner för sin del det



*Ang. viss ändring i lagen med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens.*

(Forts.)

påtalade rabattsystemet i vissa hänseenden utgöra en mindre önskvärd företeelse inom affärslivet och skulle med tillfredsställelse se, att detsamma upphörde. Kollegium ställer sig dock tveksamt till lämpligheten av att tillgripa lagstiftning för att avskaffa detsamma. Frågan synes Kollegium, heter det, »vara av den art, att densamma borde kunna lösas utan statligt ingripande.» Men sedan åberopar kollegiet, som jag nyss nämnde, vissa av köpmännens organ, exempelvis Stockholms handelskammare och Köpmannaförbundet, och dessa ha konstaterat, att de försök, som man hittills gjort för att råda bot på missförhållandena, ha strandat. Man begär därför, att Kungl. Maj:t skall komma med förslag till sådan ändring i lagen, att det nu påtalade sättet att giva rabatter till olika personer därefter kommer att strida mot lagen. Det förefinnes så pass stor ovilja emot detta system ute i landet, att det icke skulle förvåna mig, om exempelvis många lämna dessa föreningar såsom ett slags kritik mot deras olöpliga åtgöranden. Detta skulle i sin tur skada de önskvärda syften, som dessa föreningar önska nå. Föreningarna äro emellertid så stora att, därest icke de enskilda köpmännen få stöd av lagen, kunna de med hänsyn till den tävlan, som sinsemellan råder, icke komma till något resultat. De måste säga ja och amen och tvingas vara med, så länge dessa missförhållanden råda. Det är därför, som det är fullt berättigat att söka stöd hos lagstiftningen.

Utskottet hade mycket väl kunnat föreslå en skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om en utredning av detta spörsmål. Med de skickliga krafter, som vi ha inom Kungl. Maj:t skulle man, därom är jag säker, lätt ha kunnat bena ut de här frågorna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

**Herr Lindqvist:** Jag trodde icke, att jag skulle behöva läsa upp vad de olika myndigheterna och sammanslutningarna härvidlag ha yttrat. Herr Lithander erinrade om vad kommerskollegium anför, men han gjorde det icke fullständigt. Hade han gjort det, hade han kanske icke yrkat bifall till motionen. Kommerskollegium säger följande: »Kollegium finner för sin del det påtalade rabattsystemet i vissa hänseenden utgöra en mindre önskvärd företeelse inom affärslivet och skulle med tillfredsställelse se, att detsamma upphörde. Kollegium ställer sig dock tveksamt till lämpligheten av att tillgripa lagstiftning för att avskaffa detsamma. Frågan synes kollegium vara av den art, att densamma borde kunna lösas utan statligt ingripande. Visserligen framgår av bl. a. yttrandena från Stockholms handelskammare, Köpmannaförbundet och Turistföreningen, att försök i denna riktning hittills strandat, men kollegium har svårt att föreställa sig, att alla möjligheter till en lösning genom frivilliga överenskommelser skulle vara uttömda. Mot ett anlitande av lagstiftningsvägen talar även — vilket påpekats i åtskilliga av yttrandena — att det torde bli synnerligen svårt att i ett lagstadgande avgränsa de lojala rabatterna från de illojala.» Detta är, kan man säga, samma synpunkter, som utskottet lagt på frågan, då det icke ansett sig kunnat tillstyrka någon skrivelse till Kungl. Maj:t.

Som sagt, när nu herr Lithander med rätta tillmäter kommerskollegiums yttrande så stor betydelse, förvånar det mig, att han yrkar bifall till motionen.

**Herr Björklund:** Herr talman! Jag vill säga, att det ej varit motionärerna främmande, att det spörsmål, som här beröres, är av mycket svår art,

*Ang. viss ändring i lagen med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens.*  
(Forts.)

och att åtskilliga svårigheter onekligen komma att möta även om Kungl. Maj:t tar upp problemet och söker komma till rätta därmed. Man skall emellertid väga de olika svårigheterna mot varandra.

Faktum är, att de svårigheter, som för närvarande råda inom handelslivet, äro av den natur, att det torde bli nödvändigt, att man i en näraliggande framtid i någon mån från allmänhetens sida riktar sin uppmärksamhet på denna fråga och söker vidtaga åtgärder för att stävja den osunda konkurrens som förekommer. Vad kommerskollegium säger är riktigt, och vad representanten från första lagutskottet yttrat är naturligtvis också riktigt. Han stödde sig ju på utskottets utlåtande. Det är riktigt, att utskottet tänkt ungefär detsamma som kommerskollegium, men den mentalitet, som utskottet här visar, är av den sorten, som vi icke i allmänhet äro vana vid i riksdagen. Utskottet erkänner svårigheterna, kommerskollegium likaså, men ändå säger utskottet mot slutet av sitt yttrande, att man icke skall göra något åt denna sak. Kommerskollegium anser, att saken bör lösas genom respektive föreningsorganisationer. Ja, det tror jag också skulle gå bra, om man hade att göra med en handelsmannakår, som vore organiserad till 100 %. Då skulle man komma fram till det resultat, som man här åsyftar. Men vi skola komma i håg, att det i mycket hög grad är så, att de köpmän, som begagna sig av illojala metoder, icke tillhöra organisationen. Det är därför, som det blir ett sådant kaos på marknaden med dessa rabattgivningar.

Jag förstår, att det är meningslöst att komma med något yrkande gentemot ett enhälligt utskott. Jag vill dock, herr talman, säga, att jag skrev på denna motion, därför att jag kommit underfund med förhållandena efter att under ett par års tid i en kommitté ha varit sysselsatt med att undersöka vissa delar och grenar av näringslivet och tagit del av inlagor och påståenden från köpmännens sida. När huvudmotionären, som i likhet med mig är ledamot av denna kommitté, kom och frågade mig, om jag ville skriva på motionen, ansåg jag mig icke kunna låta bli. Jag är eljest i allmänhet ganska rädd för att skriva på motioner, som jag icke närmare trängt in i.

Herr talman, vare sig kammaren beslutar en skrivelse till Kungl. Maj:t eller icke, tror jag, att Kungl. Maj:t på grund av det kommittébetänkande, som i höst skall avlämnas, icke kommer att kunna undgå att försöka rätta till vad som brister på denna punkt.

Som saken för närvarande ligger till har jag intet yrkande, då jag, som sagt, förstår, att det är meningslöst att göra det gentemot ett enhälligt utskott.

**Herr Lithander:** Herr talman! Det är alldeles riktigt, som utskottets ärade talesman säger, att det möter svårigheter, ja, stora svårigheter, att få någon ordning på detta område, men svårigheterna äro ju till för att övervinna och man övervinner dem icke genom att ingenting göra och lägga armarna i kors. Kommerskollegium är icke till för att härvidlag lägga armarna i kors utan för att göra kommers och handla.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

## § 3.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 29, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalken, m. m., dels ock i anledning därav väckta motioner.

Ang. ändrad  
lydelse av 8  
kap. 3 § rätte-  
gångsbalken,  
m. m.

Genom en den 10 mars 1939 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 167, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

## 1) Lag

*om ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalken.*

Härigenom förordnas, att 8 kap. 3 § rättegångsbalken skall erhålla följande ändrade lydelse:

Under Svea hovrätt höra: Stockholms stad samt Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Gotlands, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands och Jämtlands län; under Göta hovrätt: Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar och Skaraborgs län; under hovrätten över Skåne och Blekinge: Blekinge, Kristianstads och Malmöhus län; under hovrätten för Övre Norrland: Västerbottens och Norrbottens län; under hovrätten för Västra Sverige: Hallands, Göteborgs och Bohus samt Älvsborgs län.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1941 eller den senare dag Konungen bestämmer.

Mål eller ärende, vari talan fullföljts i Göta hovrätt såsom allmän överrätt från domstol eller annan myndighet inom Hallands, Göteborgs och Bohus eller Älvsborgs län och uti vilket vid lagens ikraftträdande icke av hovrätten fattats slutligt beslut, skall för vidare behandling överlämnas till hovrätten för Västra Sverige. De närmare föreskrifter, som med avseende härå må finnas erforderliga, meddelas av Konungen.

## 2) Lag

*om ändrad lydelse av 3 § förordningen den 15 oktober 1880 (nr 36), innefattande särskilda föreskrifter angående lagfart, inteckning och utmätning av järnväg, så ock i fråga om förvaltning av järnväg under konkurs.*

Härigenom förordnas, att 3 § förordningen den 15 oktober 1880, innefattande särskilda föreskrifter angående lagfart, inteckning och utmätning av järnväg, så ock i fråga om förvaltning av järnväg under konkurs, skall erhålla följande ändrade lydelse:

Ärenden angående lagfart av järnväg upptagas och prövas av inskrivningsdomaren i Stockholm, då järnvägen till större delen av sin sträckning ligger inom domsagor under Svea hovrätt eller hovrätten för Övre Norrland, av inskrivningsdomaren i Jönköping, då järnvägen till större delen ligger inom domsagor under Göta hovrätt eller hovrätten för Västra Sverige, samt av inskrivningsdomaren i Kristianstad, då järnvägen till större delen ligger inom domsagor under hovrätten över Skåne och Blekinge.

Är järnväg lagfaren hos någon av förenämnda inskrivningsdomare och inträda förändrade förhållanden, lyder järnvägen ändock fortfarande under samma inskrivningsdomare.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1941 eller den senare dag Konungen bestämmer.

*Ang. ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalken, m. m. (Forts.)*

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 270 i första kammaren av herr *Lindström* samt nr 396 i andra kammaren av herr *Onsjö m. fl.* I förstnämnda motion hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition måtte fatta beslut av innebörd, att även Värmlands län skulle hänföras till hovrätten för västra Sverige i stället för, såsom i propositionen föreslagits, till Svea hovrätt. I den av herr *Onsjö m. fl.* väckta motionen hade yrkats sådan ändring av propositionen, att Åse, Viste, Barne och Laske domsaga skulle hänföras till den för västra Sverige avsedda hovrätten i Göteborg.

Utskottet hemställde

A) att förevarande proposition, nr 167, måtte av riksdagen bifallas; samt

B) att de i ämnet väckta motionerna, nr I: 270 och II: 396, måtte anses besvarade genom utskottets hemställan under A.

Reservation hade avgivits av herrar *Gärde, Emil Andersson, Hedlund* i Östersund, *Olsson* i Mellerud, *Gezelius* och *Larsson* i Hede, vilka ansett, att utskottet bort hemställa

A) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga i reservationen intagna förslag till 1) lag om ändrad lydelse av 8 kap. 2 § rättegångsbalken; samt 2) lag om ändrad lydelse av 3 § förordningen den 15 oktober 1880 (nr 36), innefattande särskilda föreskrifter angående lagfart, inteckning och utmätning av järnväg, så ock i fråga om förvaltning av järnväg under konkurs.

B) att de i ämnet väckta motionerna, nr I: 270 och II: 396, måtte anses besvarade genom utskottets hemställan under A.

De i reservationen framlagda lagförslagen skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag endast därutinnan, att reservanterna ansett, att under hovrätten för Västra Sverige borde höra även Värmlands län.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr *Olsson* i Mellerud: Herr talman, mina damer och herrar! Vid förevarande utskottsutlåtande har fogats en reservation undertecknad av sex av utskottets medlemmar. Det gäller en vis<sup>o</sup> detalj, där vi ha en avvikande mening från propositionen. Vi dela propositionens mening om inrättandet av en ny hovrätt för västra Sverige, och vi dela även propositionens mening, att denna hovrätt bör förläggas till Göteborg. Däremot har det varit delade meningar om, var vi skola placera Värmlands län, om vi skola placera detta län inom den nya hovrättens domsområde, eller om det liksom tidigare skall tillhöra Svea hovrätts domvärjo. Jag skall villigt medgiva, att man på den punkten kan ha goda skäl för såväl den ena som den andra meningen.

Om vi slå upp propositionen se vi, att departementschefen där bl. a. säger, att då »frågan om delning av Svea hovrätt icke för närvarande synes mogen att slutligt avgöras, torde det med slutligt ståndpunkttagande av frågan om Värmlands läns inpassande i det ena eller andra hovrättsområdet tills vidare böra anstå och länet för närvarande böra kvarbliva under Svea hovrätt». Utskottet, som följer propositionen på denna punkt, uttalar också sin tveksamhet i fråga om Värmlands läns placering och säger i alla fall klart ifrån, att utskottet icke genom sin anslutning till propositionen tagit någon definitiv ståndpunkt om var Värmlands län skall placeras i detta hänseende.

Genom den nya processreformens grundtankar, som innebära muntligt för-

*Ang. ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalken, m. m. (Forts.)*

farande även i hovrätterna, ha förhållandena, som vi alla veta, förändrats i rätt hög grad. Denna processreforms genomförande kräver ju, att hovrätterna så att säga flyttas ut till folket och till de olika landsändarna för att göras lättare tillgängliga för allmänheten än tidigare. Vi ha, som känt, tidigare fått den norrländska hovrätten, och nu kommer den västsvenska eller, som propositionen säger, »hovrätten för Västra Sverige». Jag skulle för min del önska, att hovrätten kallades för den västsvenska hovrätten. Enligt processlagberedningens tankegång vänta vi ju ytterligare en hovrätt för Nedre Norrland. De grundtankar, som jag nyss antydde, medförde, att det ansågs nödvändigt och lämpligt att dela Göta hovrätt. Då tycker man ju, att konsekvensen härav borde bli en delning även av den stora Svea hovrätt. Även om man för framtiden räknar med en hovrätt för Nedre Norrland, som skulle avsöndras från Svea hovrätts domsområde, och även om man räknar med att Värmlands län skulle sortera under den nya hovrätten för Västra Sverige, bilda i alla fall de folkrika områdena i Mellan-Sverige, inte minst Stockholm och dess omgivningar, grundvalen för en mycket stor hovrätt här i huvudstaden.

Enligt processlagberedningen anses det förefinnas behov av en och annan stor hovrätt även utanför Svea hovrätt, detta med tanke på utbildningen av domare. Såvitt jag kunnat finna har man inom processlagberedningen den meningen, att dessa små hovrätter inte äro lämpliga med hänsyn till utbildningen av domare, utan att det är skäligt och lämpligt, att de hovrätter, som avses för detta ändamål, göras litet större. Då ligger det ju nära till hands, att hovrätten i rikets andra stad blir av sådana dimensioner, att den även bör kunna bilda ett verksamt underlag för utbildning av domare.

Jag medger, att det rests en mycket kraftig opinion inom Värmland för bibehållande vid det gamla, d. v. s. att länet också i fortsättningen skall tillhöra Svea hovrätts domsområde, men jag kan knappast erkänna, att denna opinion är grundad på några särskilt starka skäl. Betraktar man saken ur geografisk synpunkt, finner man, att det inte är någon olägenhet förknippad med Värmlands läns anslutning till hovrätten för Västra Sverige, och även ur kommunikationssynpunkt torde det vara hugget som stucket, till vilket domsområde man förlägger länet. Det torde dessutom vara ett faktum, att de värmländska handelsförbindelserna — i den mån dessa kunna öva något inflytande på en angelägenhet av detta slag — i övervägande grad anknyta sig till den stora exporthamnen på västkusten, Göteborg. Dit gå produkterna från de stora värmländska industrierna, och dit går köpenskapen överhuvud i mycket betydande utsträckning.

Jag kan å andra sidan villigt medge, att det finns skäl för att ta en viss hänsyn till den lokala opinionen, som i detta fall tycks vara ganska klar. Man vill bibehålla sin anslutning till Svea hovrätts domsområde. Men jag tycker, att sakskälen, såsom jag ser dem åtminstone, i *övervägande* grad tala för att Värmlands län borde anslutas till den nya hovrätten för Västra Sverige, och detta har gjort, att jag varit med om att avge den reservation, som förordar en sådan anslutning.

Nu förmodar jag det är ringa anledning ta upp någon större debatt om denna sak, då ju medkammaren redan tagit ställning till frågan, och det endast skulle komplicera det hela, om kamrarna skulle stanna vid olika beslut. Jag finner mig dock föranlåten att på frågans nuvarande stadium yrka bifall till reservationen.

Häruti instämde herr *Larsson* i Hede.

Herr **Werner** i Höjen: Herr talman! De skäl, som av processlagberedningen och reservanterna anförts såsom stöd för Värmlands läns överförande

*Ang. ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalken, m. m. (Forts.)*  
till den nya Göteborgshovrättens domsområde, synas varken fullt övertygande eller bärande. Jag kan inte heller erkänna, att dessa skäl ha stärkts genom det anförande, som nyss hållits av herr Olsson i Mellerud.

Anledningen till detta förslag synes närmast vara den, att man inom processlagberedningen sökt efter lämpligt fyllnadsgods för att ge den nya Göteborgshovrätten ett visst omfång. Enligt förslaget är den avsedd att arbeta på två divisioner; möjligen har man tänkt sig att redan från början inrätta den för tre divisioner. Innan man vinner någon erfarenhet av den arbetsbalans, som kan komma att belasta den nya hovrätten, har man dock ingen anledning söka efter ökad anslutning till densamma. Man gör här gällande, att Värmlands län geografiskt sett sammanhänger med Väst-Sverige, och det kan ju vara riktigt på sätt och vis. Men den omständigheten, att våra handelsvägar, våra trävaruförsäljningar och affärsförbindelser överhuvud taget i viss utsträckning anknyta till Göteborg, utgör heller intet skäl för att vi i rättshänseende skulle hänföras till den nya hovrätten.

Om processlagberedningens förslag ha så gott som samtliga ansvariga myndigheter inom Värmlands län yttrat sig i avstyrkande riktning. Sålunda ha länsstyrelse och domhavande inom fem eller sex av domsagorna yttrat sig bestämt avstyrkande, och med den erfarenhet jag har av folkmeningen inom länet gör jag gällande, att mot förslaget reser sig en mycket bestämd opinion, som i stället önskar Värmlands läns kvarblivande under Svea hovrätt.

Det har påståtts, att förbindelserna med Göteborg skulle för Värmland vara bekvämare än med Stockholm, och att avståndet till Göteborg är kortare. Sistnämnda omständighet spelar med de moderna kommunikationer, som nu stå till buds, ingen som helst roll, medan däremot restiden spelar den större rollen. Våra förbindelser med Stockholm ha under de senare åren alltmer ökats och förbättrats. Dessutom tar det i själva verket kortare tid för länets befolkning att resa till Stockholm än till Göteborg, varför jag inte kan finna, att det i detta hänseende vore till någon som helst fördel att överföra Värmlands län från Svea hovrätts till den nybildade hovrättens domsområde.

På dessa skäl, som ju även ha beaktats av departementschefen i propositionen, ber jag få yrka bifall till utskottets föreliggande förslag i frågan.

I detta anförande instämde herrar *De Geer* i Lesjöfors, *Nilson* i Kristinehamn, *Persson* i Grytterud, *Aqvist* och *Pettersson* i Rosta.

**Herr Lindqvist:** Herr talman! Första kammaren har, som herr Olsson i Mellerud sade, redan fattat beslut i denna fråga och godkänt utskottets och Kungl. Maj:ts förslag. Under sådana förhållanden finns det ingen anledning att här ta upp en särskild debatt om frågan, huruvida Värmlands län skall tillhöra den nya hovrätten i Göteborg eller Svea hovrätt i Stockholm.

För min personliga del lutar jag nog mest åt den uppfattningen, att Värmlands län — en gång när det hela blir färdigt — bör tillhöra den västsvenska hovrätten. Såväl Kungl. Maj:t som utskottet ha lämnat både den frågan och andra öppna för slutgiltigt avgörande vid den tidpunkt, då vi gå att fatta beslut rörande den nya hovrätt, som vi vänta skall inrättas.

När jag nu inte påyrkat något beslut i enlighet med motionerna, har jag gjort detta därför att jag trott det vara lyckligast, och att man skulle nå den största enigheten, om man gick på den linje Kungl. Maj:t föreslagit. Det är detta som gjort, att jag anslutit mig till utskottets hemställan, vartill jag även här ber få yrka bifall.

**Herr Olsson i Mellerud:** Jag undrar, om inte min ärade vän på Värmlandsbänken åtog sig att bevisa litet för mycket i fråga om avståndet mellan

*Ang. ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalken, m. m. (Forts.)*

Värmland och Stockholm. Ett faktum är ju, att Laxå ligger mitt på järnvägslinjen Stockholm—Göteborg. Laxå ligger öster om Värmlands östligaste gränslinje och det är ju dessutom klart för var och en, att för hela den södra delen av landskapet äro förbindelserna med Stockholm bättre än med Göteborg. Om den saken yttrade jag mig överhuvud taget icke i mitt förra anförande och denna omständighet spelar för övrigt inte heller någon avgörande roll.

Jag vill vidare påpeka, att det inte är alldeles säkert, att man kan tillmäta uppfattningen hos tjänstemännen inom domsagorna i länet en avgörande betydelse, när det gäller en sådan sak som förläggningen av en blivande hovrätt.

Till detta skulle jag vilja lägga, att man nog betraktar det nästan som en brist i propositionen, att man inte upprättat en plan över hur man tänkt sig indelningen av samtliga de nya hovrättsområdena. Det hade varit lättare för kammar- och utskottsledamöterna att bedöma dessa spörsmål, om man haft tillgång till en sådan planritning. Nu ha vi huvudsakligen fått hålla oss till den plan, som processlagberedningen skisserat.

**Herr Råstock:** Herr talman! Då jag försöker bilda mig en uppfattning om vad reservanterna mena, måste jag säga, att detta är mycket svårt. Det kanske beror på att jag inte har någon vana att bedöma lagkloka mäns sätt att skriva, men om jag läser upp vad de till att börja med anför, så kanske det går lättare för andra än för mig att fatta vad som är meningen med det sagda. Så här börjar reservationen:

»Såsom utskottet tidigare uttalat kräver den blivande rättegångsreformen med nödvändighet, att hovrätterna göras lätt tillgängliga för allmänheten. Redan under gällande rättegångsordning är det med hänsyn till önskvärdheten av ökad muntlig handläggning i hovrätterna av stor betydelse, att dessas jurisdiktionsområden icke äro mera omfattande än att områdenas olika delar hava goda förbindelser med hovrättsstaden. Starka skäl tala för att en ny hovrätt nu inrättas för västra Sverige, och att densamma förläggas till Göteborg.» Mitt på sidan står det någonting, som jag tycker borde betyda något annat än vad reservanterna vilja ha det till. »Även enligt utskottets mening bör stort avseende fästas vid uppfattningen inom den landsdel, som beröres av åtgärden, om och i den mån en sådan uppfattning kan anses sakligt grundad.»

Här ha nu värmlänningarna givit till känna den uppfattning de ha, och jag kan inte enligt reservanternas eget resonemang finna annat än att man borde fästa allra största vikt vid värmlänningarnas uppfattning härvidlag. Här resoneras litet om de olika förslagen och omfattningen av hovrätternas områden o. s. v., och så kommer väl det som skall vara det starka skälet för reservanterna:

»Till stöd för att Värmlands län hänföres till hovrätten i Göteborg talar särskilt att därigenom vinnes en lämpligare arbetsfördelning mellan hovrätterna.» Och så skälet nummer två: »Av stor vikt är härvid den nya hovrättens betydelse för domarutbildningen; att denna kan ordnas på ett lämpligare sätt vid en större hovrätt ligger i öppen dag.»

Jag har frågat mig: Vart ha reservanternas inledningsord tagit vägen och vad har det blivit av den uppfattning, de uttala på mitten av sidan, att man skall ta hänsyn till meningen inom den landsdel som beröres? De senast anförda citaten äro intet annat än ett påstående, att det är en lämpligare arbetsfördelning som vinnes. Och det må vara hänt, men det tages inte någon hänsyn till att hovrätterna bli lätt tillgängliga för allmänheten, vilket var motivet i början av reservationen.

Jag kan inte se annat än att kammaren gör klokt i att följa Kungl. Maj:ts och utskottets förslag, då därigenom först och främst vinnes den fördel, som

*Ang. ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalken, m. m. (Forts.)*  
värmlänningarna här peka på, att få så bra förbindelser med hovrättsstaden som möjligt. Men vi böra göra det också därför att det kanhända anmäler sig en supplikant, som är omnämnd i mycket knappa ordalag här, en stad i Mellan-Sverige, utomordentligt centralt belägen, där man kan göra en hovrätt mycket lätt tillgänglig för allmänheten. Goda kommunikationer finnas redan nu, och bättre bli de efter det beslut, som kammaren fattade strax före middagen. Jag kan för min del inte finna annat än det är skäl följa utskottet, då man därigenom lämnar möjligheten öppen för rationella anordningar i syfte att göra hovrätten lättillgänglig för allmänheten. Och därför, herr talman, ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hedlund i Östersund: Herr talman! Jag måste ansluta mig till herr Gärdes reservation, emedan jag ansett, att han i första lagutskottet givit starkare skäl för sin uppfattning än Kungl. Maj:t lämnat för sitt förslag.

I första lagutskottet redogjorde processlagberedningens ordförande för innebörden av den hovrättsreform, vi nu skola organisera. Hovrätten skall inte endast ha till uppgift att skipa rättvisa, den skall också utbilda domare. Och sakkunskapen — som jag anser inom första lagutskottet ha legat förankrad hos processlagberedningen och dess ordförande — bevisar så bindande, att en mindre hovrätt är mindre skickad att sköta domarutbildningen än en större hovrätt.

Kungl. Maj:t föreslår nu inrättandet av en större hovrätt i Göteborg. Den omspänner femton domsagor. Domarutbildningen bygger givetvis på att den skall ske i domsagorna. Bara den omständigheten att hovrätten inte förfogar över tillräckligt många domsagor måste vara bevis nog för att hovrätten inte kan ombesörja domarutbildningen lika effektivt och intensivt som en större hovrätt skulle göra. Följer man reservanterna, skulle det överföras ytterligare 7 domsagor till Göteborgshovrätten, och därmed skulle man få mönstret för den hovrätt, som sakkunskapen själv anser vara den lämpliga. Jag är naturligtvis inte alls sakkunnig på detta område, men jag har ända sedan 1932 varit med om olika debatter om, hur man skall möta den kommande processreformen, och en av åtgärderna för att möta den är att organisera upp hovrätterna. Men alltid ha jurister givit de allra starkaste skäl för att en hovrätt av den storleksordning, som reservanterna vilja införa, är den lämpliga. I första lagutskottet ha samma sakkunniga, som herr Råstock åberopade, visat, att vissa delar av Värmlands län, som vi föreslå skola hänföras till Göteborgshovrätten, ha lättare ur kommunikationssynpunkt att komma till Göteborg än till Stockholm, och att ingen del av Värmland har svårare ur kommunikationssynpunkt att komma till Göteborg än till Stockholm. Jag skulle naturligtvis i allra högsta grad ta hänsyn till den värmländska opinionen, om den kunde ange bärande skäl, varför den hellre vill till Stockholm än till Göteborg. Om det nu är riktigt, vilket icke är motbevisat, att kommunikationerna mellan Göteborg och Värmland i en del fall äro bättre än och i andra fall likartade med kommunikationerna mellan Värmland och Stockholm, har ju det skäl, som herr Råstock åberopade, bortfallit, det nämligen, att man får lov att se till, att hovrätten blir lätt tillgänglig för den rättssökande allmänheten.

Om jag vore värmlänning och skulle bedöma denna fråga bara med hänsyn till att jag vore värmlänning, skulle jag naturligtvis rösta för Kungl. Maj:ts förslag. Men vi här i riksdagen måste ju se till, att inte bara ortsintresset blir tillgodosett — och här är det inte ett objektivt grundat ortsintresse. Vi ha skyldighet att se till, att den organisation vi bygga upp kommer att tjäna det ändamål för rättsväsendet, som hovrätterna skola tjäna. Jag blev inte



*Ang. ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalken, m. m. (Forts.)*

litet överraskad, när första lagutskottets representant, tillika sakkunnig hos processlagberedningen, här sade, att hans sympatier i detta fall lågo för att Värmland skulle föras till hovrätten i Göteborg. Men eftersom Kungl. Maj:t inte vill det, vill inte jag det heller, sade herr Lindqvist. Det kan inte jag finna vara ett tillräckligt skäl för att låta sakskaalen vika. Jag vill också av naturliga skäl så långt det är möjligt följa Kungl. Maj:t — även med offer av egen uppfattning ibland — men här tycker jag det är så starka skäl för den uppfattning, som herr Gärde i sin reservation givit uttryck åt, att jag, herr talman, yrkar bifall till reservationen.

Herr **Lindqvist**, som nu för kort genmäle erhöll ordet, anförde: Jag vill till herr Hedlund säga, att han återger mitt yttrande fel. Jag har inte sagt, att jag anslutit mig till utskottets förslag, därför att Kungl. Maj:t så vill. Jag har sagt mig tro, att det skulle vara lättast få samling på den linjen, och genom bifall till detta har man lämnat frågan öppen, hur det sedan skall bli med Värmlands läns anslutning till den ena eller andra hovrätten.

Vidare yttrade:

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Efter det att första kammaren har fattat sitt beslut i detta ärende, har frågan kommit i följande läge: Skall man genom beslut i denna kammare ställa sig på den ståndpunkt, som intagits av Kungl. Maj:t, utskottet och första kammaren, så att man nu tar ett steg framåt på vägen mot den stora processreformen, ett inte så långt steg kanske, som åtskilliga i kammaren skulle önska, men i alla fall ett steg, nämligen inrättandet av en hovrätt i Göteborg, eller skall man genom ett beslut i denna kammare åstadkomma, att detta steg inte nu kan tagas?

Den tvist mellan utskottet och reservanterna, som det här gäller, är bara den, huruvida man nu skall bestämma, att Värmland skall ryckas loss ifrån Svea hovrätt och läggas under hovrätten för Västra Sverige, eller om man skall ställa den frågan på framtiden och avgöra den ställning, som Värmland skall intaga i den blivande hovrättsorganisationen, först när man tar nästa steg, alltså när man går till att uppdelat Svea hovrätt på olika hovrättsområden.

Det har för mig förefallit vara mycket lämpligt, att man på det sätt, som jag här skildrat, går fram stegvis, när det gäller att få till stånd en tillfredsställande hovrättsorganisation för landet i dess helhet. Det finns många skäl, som tala för det. Jag skall inte trötta kammaren med dem alla. Jag skall bara nu säga, att man får genom den indelning, som är föreslagen i den kungl. propositionen, ett alldeles tillräckligt domsområde för en Göteborgshovrätt, ett domsområde som gör, att den blir fullt arbetsför. Om man bara tar det område, som utskottet föreslagit, blir det två divisioner i Göteborg. Läger man till Värmland, får man inte tre divisioner, utan man får två och en halv divisioner. Det kan ju inte bli en så stor skillnad mellan två divisioner och två och en halv divisioner, att hovrätten i ena fallet blir lämpad att på ett förträffligt sätt utbilda domare, medan hovrätten i andra fallet inte skulle kunna göra det. Jag ber att få erinra om, att Högsta domstolen, som bör kunna beakta sådana synpunkter, som äro av rent juridisk betydelse, har tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag.

Vad beträffar stämningen inom Värmland, så är det klart, att man inte skall fästa avseende vid en folkopinion, som inte har några skäl för sig. Men när nu fem av de sju häradshövdingarna i Värmland tillstyrkt, att man

*Ang. ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalken, m. m. (Forts.)*  
för närvarande skall låta Värmland vara kvar under Svea hovrätt, så åberopa dessa fem häradshövdingar, att de ha satt sig i förbindelse med affärsmän och industriidkare i orten, och att dessa förklarat, att de ur sina synpunkter helst se, att det blir som det är för närvarande. Och när landsfiskalerna i Värmland uttala sig i samma riktning, så säga de, att de gjort en mycket noggrann undersökning om befolkningens intresse i saken. Länsstyrelsen har också sagt, att den verkställt en utredning och kommit till det resultatet, att ur de synpunkter, som ligga värmlänningarna om hjärtat, när de ha att välja mellan förläggning av sitt län till ena eller andra hovrätten, så förordar länsstyrelsen, att Värmland skall höra till Svea hovrätt.

De synpunkter, som från Värmlandshåll sålunda anförts, tillmätas emellertid endast den betydelsen, att vi inte *för närvarande* skola ta det föreslagna steget att lägga Värmland under Göteborgs hovrätt. Men det är klart, att skulle det vid ett slutligt avgörande visa sig, att det kan anföras nya och starka skäl för en ändring i fråga om Värmlands förläggning, måste man låta dessa skäl tala.

Om nu denna kammare biträder medkammarens beslut, blir naturligtvis gången av hovrättsindelningens vidare genomförande den, att Kungl. Maj:t kommer att för riksdagen framlägga förslag om inrättandet av en ny hovrätt, som skall utskiljas ur Svea hovrätt. I samband därmed måste man naturligtvis taga upp frågan om den slutliga regleringen av Svea hovrätts domsområde i dess helhet, varvid också frågan om Värmland kommer upp på nytt. Då får ju också kammaren tillfälle att ytterligare överväga denna sak.

Jag kan inte finna annat än att det i nuvarande situation är det bästa, för att hålla alla möjligheter öppna för en framtida reglering, att man följer det förslag, som förordats av utskottet.

**Herr Bergquist:** Herr talman! Första lagutskottet har i denna fråga varit ense i tre hänseenden, nämligen att det bör inrättas en hovrätt i Göteborg, att dit bör föras Hallands, Göteborgs och Bohus samt Älvsborgs län, samt att Skaraborgs län eller någon del därav inte bör komma dit. Däremot har det varit stark splittring i utskottet, såsom framgår av utlåtandet, i den frågan, huruvida Värmland bör hänföras till Göteborgshovrätten eller bibehållas under Svea hovrätt.

Herr Hedlund i Östersund har här anfört åtskilliga skäl, varför Värmland nu borde flyttas över till Göteborgshovrätten, och tyngdpunkten i herr Hedlunds argumentering var den, att han ansåg den motivering, som processlagberedningen anfört, vara så stark och övertygande, att Kungl. Maj:ts skäl för en annan hållning i jämförelse med den vägde mycket lätt. Jag anser nu inte, att processlagberedningen är så sakrosankt som herr Hedlund kanske anser, och jag kan inte heller anse, att dessa skäl äro så förfärligt övervägande i förhållande till Kungl. Maj:ts.

Jag måste säga, att det är beklagligt, att inte hela denna hovrättsfråga har kommit fram på en gång, att vi inte nu på en gång ha fått upp frågan, hur landet skall indelas i olika hovrättsområden. Det hade då varit betydligt lättare att ta ställning till dessa indelningsfrågor. Men när man nu av olika skäl inte har kunnat ta upp hela denna fråga, måste man enligt min mening gå försiktigt fram. Det är ju lättare att en gång lägga Värmland till Göteborgshovrätten, om så slutgiltigt skulle befinnas lämpligt, än att, om man nu flyttar över det, sedermera flytta Värmland tillbaka till en annan hovrätt. Det skulle ju endast medföra oreda.

Det finns också enligt min mening åtskilliga skäl, som tala för att Värmland bör höra till Svea hovrätt och inte under den nybildade hovrätten för Göteborg.

*Ang. ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalken, m. m. (Forts.)*

Herr Hedlund bagatelliserade i rätt stor utsträckning de lokala synpunkterna här, men en av de dominerande synpunkterna, då det gäller rikets indelning i hovrättsområden, är just att hovrätterna skola läggas på sådana platser och få sådana domsområden, att de äro lättillgängliga för den befolkning, som lyder under dem i rättshänseende. Då det nu är fråga om lättillgängligheten här, måste man väl ta en viss hänsyn just till den lokala opinionen, som väl är det bästa uttrycket för uppfattningen om vart ett område bör höra för att det skall bli bekvämast för befolkningen inom detta område.

Herr Hedlund ville liksom lyfta upp denna fråga på ett förnämligare plan och se den ur rikssynpunkt i stället för ur lokalsynpunkt. Men jag tror, att riks- och lokalsynpunkter sammanfalla ganska mycket här. Det är här inte bara fråga om några yttranden ifrån tjänstemän och myndigheter i Värmland, utan man måste väl räkna med att dessa myndigheter ha någon kontakt med folket. Om inte annat måste vi väl räkna med, att våra ärade representanter för Värmland här ha någon kännedom om, hur önskemålen äro i landskapet, och att denna uppfattning inom landskapet inte bara bygger på tillfälliga omständigheter utan att den verkligen är ett uttryck för en känsla, att detta län hör närmare samman med Svea hovrätt, alltså med Stockholm, än med Göteborg. Jag anser alltså, att även om man ser saken ur den där högre synpunkten, som herr Hedlund gjorde, måste man i mycket hög grad ta hänsyn till de lokala synpunkterna.

Man har också nämnt, att det skulle vara så olämpligt att lägga ett alltför litet område till Göteborgs hovrätt därför att arbetsbördan skulle bli så ojämn mellan hovrätterna. Nu betyder det i och för sig inte mycket, hur arbetsområdena fördelas mellan hovrätterna ur arbetsbördans synpunkt, därför att hovrätterna arbeta ju på divisioner, och antalet divisioner blir beroende på hur mycket arbete det finns. Vi hörde av herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, att med den av Kungl. Maj:t föreslagna anordningen blir det lagom arbete för två divisioner, under det att, om man lägger dit Värmland, det icke blir arbete för tre divisioner utan för två förstärkta divisioner.

Slutligen har man också berört frågan om domareutbildningen, och herr Hedlund fäste också ett visst avseende vid denna. Han sade, att Göteborgshovrätten med den ringa omfattning, som Kungl. Maj:t och utskottet föreslagit, inte skulle bli en lämplig eller tillräckligt stor utbildningsanstalt för unga jurister. Jag har ju själv den allra största vördnad för hovrätterna just såsom utbildningsanstalter för jurister. Jag har själv fått min utbildning i Svea hovrätt och sätter mycket stort värde på detta, men man behöver inte alltid ha en stor hovrätt för att det skall bli en god utbildningsanstalt. I varje fall är jag övertygad om att ett läggande av Värmland till Göteborgs hovrätt icke kommer att i någon mån öka dennas lämplighet såsom utbildningsanstalt. Det är nog så, att även en mindre hovrätt kan vara en mycket god utbildningsanstalt. Jag tror inte, att det är hovrättens storlek, som betyder allt, då det gäller att locka folk dit, utan även hovrättens förläggning betyder mycket. Om hovrätten ligger i en stor stad, lockar den till sig jurister, därför att det i den större staden finns goda möjligheter för juristerna, om de inte komma fram i hovrätten, att komma in på andra områden. Enbart detta, att vi få en hovrätt förlagd till Göteborg, rikets andra stad, kommer att leda till att denna hovrätt kommer att locka till sig unga jurister, och den kommer säkerligen att få sitt stora värde ur utbildningssynpunkt utan att Värmland behöver läggas dit för den skull.

Jag anser alltså, att övernågande skäl tala för att för närvarande inte gå längre än Kungl. Maj:t föreslagit, alltså att låta Göteborgshovrätten omfatta endast tre län. Men därmed, vill jag understryka, har jag inte tagit någon

*'Ang. ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalken, m. m. (Forts.)*  
ställning till, vilka områden denna hovrätt slutligen skall omfatta, därför att detta måste bero på, hur många hovrätter man anser sig slutligen böra ha här i landet. Jag vill bara upprepa vad jag sade i början, nämligen att det är lättare att i framtiden lägga Värmland till Göteborgs hovrätt än att senare ta bort landskapet, om man nu lägger det dit.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets och därmed också till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Olsson i Mellerud: Herr talman! Jag vill bara konstatera, att det förefaller, som om meningarna svängt en liten smula sedan vi diskuterade detta problem i utskottet. Då var det icke några delade meningar om att det vore lyckligt och lämpligt med en och annan större hovrätt utom Svea hovrätt för domareutbildningen. Därom fanns inte mer än en mening.

Jag har emellertid begärt ordet för en replik till herr Råstock, vars om-döme jag brukar fästa stor vikt vid, men som jag nu har svårt att följa. Han kunde inte förstå, sade han, reservanternas resonemang, när de å ena sidan vilja göra hovrätten lättillgänglig men å andra sidan vilja hänföra Värmland till Göteborgs hovrätt. Man svarar lättast på den frågan med en motfråga: blir hovrätten lättare tillgänglig för allmänheten, om man följer utskottets mening och hänvisar Värmland till Stockholm?

Den avsikt, som herr Råstock hade, stack fram, kanske en liten smula ofrivilligt, i slutet av hans anförande. Det tydde på att han för framtiden spekulerar på en hovrätt även i Örebro. Jag vet inte, om det gör herr Råstock glad, men jag kan upplysa honom om att av de diskussioner vi haft om detta problem har jag fått det intrycket, att såväl värmlänningar som dalmasar be Gud bevara sig för anslutning till en hovrätt i Örebro.

Herr Hedlund i Östersund: Herr talman! Varken justitieministern eller herr Berggquist åberopade i sitt anförande andra skäl för Värmlands kvarstannande under Svea hovrätt än att värmlänningarna själva säga, att de hellre vilja resa till Stockholm än till Göteborg. Herr Bergquist har icke kunnat motbevisa uppgifterna, som lämnats i första lagutskottet, att stora delar av Värmland ur kommunikationssynpunkt ha bättre förbindelser med Göteborg än med Stockholm. Här ha en del landsfiskaler och affärsmän försäkrat, att de ha andra ärenden till Stockholm, och att de därför vilja ha sin hovrätt där. Vad är det för ärenden? Är det roligare på Gröna lund än på Liseberg? Jag vet icke vad de mena.

Om vi skola få allmänhetens förtroende för de nyinrättade mindre hovrätterna, får riksdagen göra dem arbetsdugliga, d. v. s. giva dem de arbetsområden, som göra det möjligt för dem att sköta sina uppgifter. Det har blivit tradition, att man skall tillhöra Svea hovrätt. Det har ansetts såsom något mycket förnämligt. Jag tror, att herr Bergquist också anser denna hovrätt mycket förnämligare än andra hovrätter i landet. Men denna föreställning, att Svea hovrätt överglänser de andra hovrätterna, vill jag bryta med, ehuru jag vet, att den är djupt rotad. Jag vet, att det är frågan om att inrätta en hovrätt för nedre Norrland, som möjligen skulle ligga i Sundsvall, men jag är övertygad om att jämtlänningarna skulle säga, att de icke vilja höra under en hovrätt i Sundsvall, då de ha sina ärenden till Stockholm, detta fastän Stockholm ligger 50 mil avlägsnare än Sundsvall, och bara därför att det är tradition och något förnämligt att tillhöra Svea hovrätts domsområde.

inga bärande skäl ha kunnat anföras emot att Värmland lägges under Göteborgshovrätten. Därför vidhåller jag mitt yrkande och anser, att värmlänningarna böra få resa till Göteborg.

*'Ang. ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalken, m. m. (Forts.)*

Herr **Råstock**: Herr talman! Till herr Olsson i Mellerud vill jag säga, att värmlänningarna ju för närvarande höra till Svea hovrätt. Den saken trodde jag icke, att han skulle förbise.

På tal om arbetsdugligheten kan jag kanske få uttrycka min lekmanna-uppfattning, och det är den, att arbetsdugligheten icke bara beror på hur stor hovrätten är utan även på hur många olika slags mål, som hovrätten får taga upp till prövning. Jag tror, att man kan få en lika god provkarta på olika sorters juridiska bedömningsfrågor vid en hovrätt med två divisioner som vid en hovrätt med tre eller flera divisioner.

Slutligen vill jag säga herr Olsson i Mellerud, att jag tycker, att det är löftesrikt, att han redan varit med om att diskutera frågan om en hovrätt i Örebro. Det är ett framsteg, för vilket jag är mycket tacksam.

Vad herr Hedlunds bekymmer för värmlänningarnas moral beträffar och hans farhågor för att de hellre resa till Stockholm än till Göteborg, så vet jag icke, om motivet för hans ställningstagande häromdagen var att skydda värmlänningarna för farligheter.

Herr **Bergquist**: Herr talman! Herr Hedlund i Östersund tyckte, att jag icke på något sätt motbevisat de starka skäl han anfört för sin ståndpunkt. Vad herr Hedlund påstått var, att järnvägsförbindelserna vero bättre till Göteborg än till Stockholm. Det är naturligtvis olika i olika delar av Värmland med den saken. Från vissa delar är det lättare att komma till Göteborg, från andra är det lättare att komma till Stockholm. Men enligt min mening är det icke avgörande, om man på järnväg kan komma några minuter eller någon timme fortare till den ena staden än till den andra, utan avgörande är, huruvida länet helt naturligt hör till ett visst område eller icke. Det är i det hänseendet jag tycker, att man måste fästa mycket stort avseende vid de lokala synpunkterna. Det har t. ex. på tal om frågan, huruvida vi skulle förlägga en hovrätt till Örebro, framhållits, att från vissa delar av Västmanland skulle det vara närmare till Örebro än till Stockholm. Detta har icke imponerat på oss västmanlänningar alls. Och jag måste säga till herr Råstock, att vi ha ingen som helst önskan att komma till en hovrätt i Örebro. Mitt ställningstagande är icke alls grundat på någon önskan att det skulle bli en hovrätt i Örebro.

Slutligen vill jag säga ytterligare en sak till herr Hedlund. Han påstår, att värmlänningarna tycka, att det är så förnämligt att lyda under Svea hovrätt. Det vet jag icke, om värmlänningarna anse. Det få de väl svara på själva. Men jag kan icke tänka, att avgörande för deras ställningstagande är, att den ena hovrätten anses förnämligare än den andra. Särskilt när det nu blir en ny hovrätt, vet man ju icke, hur förnämlig den kan bli, och sådana synpunkter kan man därför icke tillmätta alltför stort värde.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Hedlund i Östersund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 29, röstar

Ja;

*Ang. ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalken, m. m. (Forts.)*  
 Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

#### § 4.

Vid härpå skedd föredragning av första lagutskottets utlåtande, nr 30, i anledning av väckta motioner om ändrad lydelse av 7 § 2 mom. lagen om kyrkofond blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

#### § 5.

*Ang. viss ändring av lagen om tillsättning av prästerliga tjänster.* Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 31, i anledning av väckt motion angående viss ändring av lagen om tillsättning av prästerliga tjänster.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 244, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Hedlund* i Östersund *m. fl.* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till sådan ändring av lagen den 7 december 1934 om tillsättning av prästerliga tjänster att bestämmelsen om prästval skulle utgå vid sådan tillsättning av kyrkoherdetjänst, som avsåges i 41 § 4 mom.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i anledning av förevarande motion i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående ändrade bestämmelser för s. k. tredjegångstillsättning av kyrkoherdetjänst samt om framläggande av de förslag vartill utredningen kunde föranleda.

Reservationer hade avgivits

dels av herrar *Karl Emil Johanson*, *Ewerlöf*, *Gärde*, *Lindqvist* och *Lindmark*, vilka hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda,

dels ock av herr *Gezelius* beträffande motiveringen till utskottets hemställan.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

**Herr Lindqvist:** Herr talman! Jag står jämte några kamrater i första lagutskottet som reservant i föreliggande fråga och har begärt ordet för att bli i tillfälle att ställa samma yrkande, som ställts i första kammaren och som vunnit första kammarens anslutning, nämligen om avslag på den skrivelse till Kungl. Maj:t, varom utskottet hemställt.

Det är en djärv och tillika reaktionär tanke, som behärskat huvudmotionären, herr Hedlund i Östersund, när han här i riksdagen fört fram biskop Bohlins vid kyrkomötet framförda och avslagna yrkande, att församlingarna skulle berövas sin urgamla rätt att gå fram till val för att medverka vid utseende av församlingens kyrkoherde. Nu har herr Hedlund lyckats få med sig flera socialdemokrater, och icke endast dessa utan även herr Bergquist, som också skrivit på denna — som jag tillät mig beteckna den — reaktionära motion. Ja, allting kan ju hända i dessa dagar, då det är så mörkt runt omkring oss. Nu ligger det ju på riksdagens bord ett stort antal propositioner, i vilka Kungl.

*Ang. viss ändring av lagen om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)*

Maj:t begär riksdagens fullmakt att i såväl det ena som det andra avseendet få handla själv, om icke riksdagen skulle vara samlad när det behövs handling. Motionären här har väl tydligen tänkt sig, att, då förhållandena äro sådana, kan det vara lämpligt att också giva Kungl. Maj:t fullmakt på att utan församlingens hörande tillsätta de kyrkoherdetjänster, som bli lediga, tjänster beträffande vilka Kungl. Maj:t nu har utnämningsrätt, efter det de röstberättigade dock genom val fått rätt att säga sin mening.

Härom året — det var år 1931 — gjordes ett allvarligt försök här i riksdagen att beröva städernas invånare deras gamla rätt att medverka vid utseende av borgmästare. Detta försök avvisades särskilt av oss socialdemokrater. Ja, kanske icke av alla; det var kanske några socialdemokrater, som även då voro med om att taga bort en del av medborgarrätten. Men vi som ville bevara denna rätt förmenade, att så länge städernas borgmästare utöver sin statliga funktion som domare också ha kommunala funktioner att fylla och avlönas av kommunerna, borde också städernas invånare ha rätt att giva Kungl. Maj:t ett råd, när det gäller vem som skall utses till borgmästare.

Huruvida det i dag skall lyckas att avvisa det försök, som är gjort i motionen, är naturligtvis mycket ovisst. I första kammaren har det gått. Hur det skall gå här vågar jag icke profetera om. Det är ju flera av dem som tillhöra samma parti som herr Hedlund och jag, som nu skrivit på motionen — kanske litet för hastigt — och herr Hedlund har från första lagutskottet också fått med sig både ordföranden och vice ordföranden och därtill vår ärade partivän herr Brandt. Det är väl kanske därför stor anledning att tro, att herr Hedlund i dag skall finna gehör för sin framställning.

Det år 1934 års prästvals lag, som motionärerna här vilja ha ändrad, en lag som antogs för fem år sedan och som trädde i kraft den 1 januari 1935. Det är sålunda en relativt ny lag, och något alldeles särskilt brukar ju dock hända, innan man begär ändring av en så ny lag. Huvudmotionären själv höll vid 1934 års riksdag ett som vanligt mycket varmhjärtat tal över utskottsförslaget, vilket i huvudsak var detsamma som regeringsförslaget, och detta tal slöt motionären på följande sätt: »Då sålunda Kungl. Maj:ts linje, till vilken lagutskottet givit sin anslutning, tillgodoser berättigade intressen i fråga om kommunernas inflytande på prästvalen liksom beträffande befordringsmöjligheterna för prästmännen och frågan tillika varit föremål för politisk diskussion under så många år, ifrågasätter jag, om man icke ändå nu, när man funnit en väg till frågans lösning, borde ansluta sig till Kungl. Maj:ts förslag.» Även jag var med i utskottet det året och röstade här i kammaren för förslaget, och jag har för min del icke kunnat ändra mig så lätt som motionären har gjort. Det var, kan man säga, en så gott som enig riksdag, som antog förslaget. Det förekom ingen votering vare sig i denna kammare eller i medkammaren vid frågans avgörande.

Vad är det då, som gjort, att herr Hedlund nu väckt denna motion? Ja, för honom är det icke, såsom jag lagt upp saken här, en principfråga utan en ren lämplighetsfråga. Så har han velat betrakta den, när han fört fram sin motion. Han säger, att vi skola se frågan som den i verkligheten är, och i motionen anföres bl. a., att »bestämmelsen om val vid tredjegångstillsättning av kyrkoherdetjänst har — därom lämnar erfarenheten under den relativt korta tid, som lagen tillämpats, tillräckliga vittnesbörd — medfört olägenheter av så allvarlig art, att en lagändring synes oss påkallad». Längre fram i motionen heter det: »Att bibehålla en bestämmelse, som utan att tjäna något praktiskt ändamål visat sig vålla irritation och i hög grad verka störande för ett harmoniskt församlingsliv, finna vi olyckligt.» Här säger motionären sålunda, att församlingens val av kyrkoherde icke tjäna något praktiskt ändamål, men

*Ang. viss ändring av lagen om tillsättning av prästerliga tjänster.* (Forts.)  
som utskottsledamot säger han motsatsen. På sidan 8 i utskottsbetänkandet uttalas nämligen, att i över hälften av fallen har Kungl. Maj:t utnämnt den av församlingen valde. Denna rådgivande omröstning fyller således, förefaller det mig, ett verkligt förnuftigt ändamål. Det går icke ihop att å ena sidan säga, att lagbestämmelserna sådana de nu äro icke fylla ett förnuftigt ändamål, och å andra sidan, när man skall redogöra för tillämpningen, konstatera, att Kungl. Maj:t har i mer än hälften av fallen följt de råd församlingarna givit.

Jag vet icke vad det är för sällskap motionären kommit i, när han fört fram detta förslag. Av vissa tidningsuttalanden att döma ligger det mera bakom motionen än man först kan tro. Jag har läst t. ex. i en av våra stora tidningar här i Stockholm följande uttalande: »Offentliga val böra i ett demokratiskt samhälle inte på detta sätt missbrukas. För att inte tala om all den irritation, som dessa betydelselösa val och valstrider kunna skapa inom församlingsarbetet. Den sidan av saken påvisades klart och tydligt av biskop Bohlin, när han i höstas bragte frågan på tal vid kyrkomötet. I denna församling segrade visserligen den gången det konservativa nejsägeriet. Men det resultatet behöver sannerligen inte bli prejudicerande för riksdagens ställningstagande. Tvärtom borde man inte minst bland det närmast berörda kyrkfolket med glädje se, att riksdagen tar det initiativ, som kyrkomötesmajoriteten försummade.»

När jag läste ordet »kyrkfolket» påminde jag mig, att det vid vissa tillfällen finnas de, som dela upp församlingsborna i får och getter, och förstår jag saken rätt, är det någon från det hållet som fört pennan, när denna tidningsartikel skrevs. Nere på Västkusten har man också uppmärksammat herr Hedlunds motion. I en tidning där nere skrevs bl. a. följande: »Gång efter annan har herr Engberg tillsatt kyrkoherdetjänsterna stiek i stäv med församlingens i val uttalade vilja. Det ligger i öppen dag, att dessa utnämningar i strid med församlingarnas vilja framkalla tråkigheter mången gång både för den som fått tjänsten och för den församling, dit han kommer.» Artikeln slutar på följande sätt: »Om den 1934 tillkomna lagen om kyrkoherdetjänster tillämpats i den anda, som riksdagen avsåg, hade den icke framkallat allvarigare betänkligheter, men det sätt, på vilket herr Engberg utnyttjat den, har varit sådant, att allt starkare krav rests på en återgång till den gamla ordningen.»

Nu är det ju så, att ett av riksdagens utskott har, sin plikt likmätigt, när det haft att fullgöra sitt arbete ägnat särskilt stor uppmärksamhet åt frågan om Kungl. Maj:ts utnämningsrätt vid tredjegångstillsättning av kyrkoherdetjänster. Utskottet har, så vitt jag förstår — ty någon anmärkning har icke gjorts — kommit till det resultatet, att Kungl. Maj:t använt sin utnämningsrätt på ett sådant sätt, att det icke finns anledning att göra anmärkning däremot. Och första lagutskottet konstaterar ju också i sitt tillstyrkande av motionen, att i över hälften av fallen har församlingens vilja följts. Vi ha sålunda funnit, att Kungl. Maj:t följt lagen, sådan den är skriven, liksom de uttalanden, som gjordes vid lagens antagande här i riksdagen. Det har alltså ingenting inträffat, som givit riksdagen anledning att skriva och begära, att Kungl. Maj:t skall göra en utredning om viss ändring av prästvalslagen. Skall riksdagen ha möjlighet att skapa respekt för de lagar, som stiftas, och de beslut, som fattas, får icke riksdagen visa ett sådant vankelmod, att riksdagen det ena året beslutar en lag och det andra begär ändring av densamma utan att något särskilt inträffat, som kan giva anledning därtill.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.



*Ang. viss ändring av lagen om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)*

Herr **Hedlund** i Östersund: Herr talman! Jag hade knappast väntat, att herr Lindqvist skulle börja sitt anförande med att säga, att den motion, som jag har väckt och som är tillstyrkt av lagutskottet, är reaktionär. Jag riktar mig, säger herr Lindqvist, mot församlingarnas urgamla rätt att själva få välja sina präster. Det gör jag inte. Om jag 1934 varit motionär om införande av tredjegångstillsättningen av präster, skulle herr Lindqvist kunnat säga detta, men nu är denna förbräelse ogrundad.

Både herr Lindqvist och jag voro emellertid överens om att 1934 års prästvals lag var i högsta grad påkallad, inte för att beröva kommunerna rätten att själva välja sin själasörjare, utan med hänsyn till att det valförfarande, som i allmänhet tillämpas vid prästtillsättning, i många fall ger till resultat, att många förtjänta prästmän aldrig kunna vinna den befordran, vartill de äro berättigade. 1934 års lag om prästers tillsättande avsåg uteslutande att tillgodose de berättigade kraven från icke befordrade prästmän att vinna befordran genom kungliga utnämningar.

Jag kan försäkra herr Lindqvist och kammaren, att jag icke i ett enda fall, som jag känner till, har funnit, att Kungl. Maj:t har vikit från principerna i 1934 års lag, då Kungl. Maj:t har gått emot församlingens vilja och tillsatt präst, som den inte velat ha.

Jag finner emellertid det ur demokratisk synpunkt olämpligt att sätta i gång en valprocedur vars resultat Kungl. Maj:t sedan skall nödgas fullständigt ignorera. Det kan inte vara värdigt ett demokratiskt samhälle att förfara som nu sker. Man säger till församlingen: nu får ni avge ett votum och säga vem ni vill ha till präst. En valapparat lika omständlig som vid alla kommunala val sättes i gång och församlingsborna sluta upp vid valet och rösta emot den präst som de äro hotade att få. När sedan valet är över, finner Kungl. Maj:t sig ej kunna tillmötesgå församlingen, därför att Kungl. Maj:t har skyldighet tillse, att förtjänta prästmän bli befordrade. I sådana fall kommer församlingen icke att förstå Kungl. Maj:t. Är det inte parodi på demokrati att anordna ett val, när Kungl. Maj:t nödgas bortse från valresultatet? Det är givet, att det i sådana fall uppstår irritation i vederbörande församling. Jag har själv iakttagit i Härnösands stift vid ett par tre tillfällen och även i ärkestiftet de ogynnsamma verkningarna av valproceduren vid tredjegångstillsättande av kyrkoherde. Församlingsmedlemmarna bli besvikna över att valhandlingen ingenting betyder, och den präst, som Kungl. Maj:t har utnämnt, kommer till församlingen som en objuden gäst. Jag hävdar med bestämdhet, att i de fall, då Kungl. Maj:t skall ha utnämningssrätt, skall det inte anordnas några val, detta för att få bort den irritation som ligger i att valresultatet icke alltid kan respekteras av Kungl. Maj:t. Det finns för övrigt i samband med denna fråga en del andra förhållanden, som jag liksom lagutskottet vill ha utredda. Man röstar om på förslag uppställda prästmän. En del av de prästmän som komma på förslag äro icke befordrade; röstagitationen inrikta sig ofta på att hindra denne från ämbetet. Kungl. Maj:t är pliktig att utse den obefordrade prästmannen. Väljarna som icke betraktat valet blott konsultativt bli missbelåtna dels över att deras votum ingenting betytt och dels över att Konungen gav dem den präst, mot vilken valet riktade sig.

I ännu högre grad bli emellertid församlingarna obehagligt överraskade när de få till präst en som inte har haft förslag och ej heller provpredikat i församlingen utan som provpredikat i kanslihuset. Jag menar de extra sökande, om vars tillvaro församlingen inte ens haft en aning. De extra sökandena böra giva sig tillkänna på samma sätt som sökande, vilka komma på förslag.

Jag hävdar, att prästval vid tredjegångstillsättning icke tjänar något förnuftigt ändamål. Det kan inte motbevisas med att säga, att i femtio procent

*Ang. viss ändring av lagen om tillsättning av prästerliga tjänster.* (Forts.) gör Kungl. Maj:t som församlingen velat. Jag tror att när Kungl. Maj:t går på samma linje som församlingen, då sammanfaller Kungl. Maj:ts plikt att befordra präster med församlingens önskan att hjälpa den obefordrade.

Det enda argument i herr Lindqvists anförande, som man enligt min uppfattning skulle kunna diskutera, är hans invändning att vi väl inte skola så där hastigt ändra en lag. Jag har under de år jag tillhört första lagutskottet troget följt samma princip som herr Lindqvist. Om man emellertid ser, att en lag är till förfång såsom i detta fall, har man skyldighet att vika från den principen, och det har herr Lindqvist gjort många gånger. Bara för några veckor sedan finga vi klart för oss i första lagutskottet, att främlingslagen måste justeras. Den antogs 1937. Den lagen, herr Lindqvist, var alltså ännu mycket yngre än prästvalslagen, men vissa oegentligheter funnos förknippade med den lagen, och då ändrade vi den. På samma sätt förhåller det sig här. Alla som studerat förhållandena i de församlingar, där irritation uppstått, måste erkänna, att bestämmelserna om prästval vid tredjegångstillsättning äro olämpliga, och den omständigheten att lagen är endast fem år gammal kan inte hindra mig från att rösta för den utredning som lagutskottet föreslår. Jag yrkar därför bifall till lagutskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Lundqvist, Norén, Jacobson* och *Johansson* i Tväråselet.

**Herr Lindmark:** Herr talman! Först vill jag instämma med herr Hedlund däruti, att principen om tredjegångstillsättningen är i sig själv riktig. Den är nödvändig för att skapa möjlighet, att sådana prästmän bli utnämnda, som äro förtjänta, men som på grund av särskilda omständigheter icke kunnat vinna befordran. Vi äro samtliga eniga på den punkten. Men när herr Hedlund säger, att Kungl. Maj:t icke respekterar valresultaten, då håller han sig icke längre på sanningens mark. Det är en felaktig föreställning. Kungl. Maj:t — det visar statistiken — respekterar tvärtom i ett betydande antal fall valresultaten.

Motionärerna åsyfta, att prästval icke skall förekomma vid s. k. tredjegångstillsättning av kyrkoherdetjänst.

Förslag till tredjegångstillsättning utan föregående församlingsval, på sätt som motionärerna nu föreslå, avvisades i det förslag till lag angående tillsättning av prästerliga tjänster m. m. som av tillkallade sakkunniga avgavs 1932. De sakkunniga ansågo, att en lösning enligt denna linje (Leufvén-Rundgrens linje) komme att innebära ett icke oväsentligt brytande med den historiska utvecklingen å förevarande område och att i de fall en kyrkoherdetjänst skulle tillsättas utan att församlingen haft tillfälle att genom val uttala sig, den utnämmande myndigheten komme att fästa alltför stort avseende vid vederbörandes tjänsteålder och formella meriter, under det att andra kvalifikationer av måhända större betydelse med hänsyn till den ifrågavarande tjänstens behov icke komme att vinna tillräckligt beaktande. Det borde därför icke, så var de sakkunnigas mening, få förekomma att i större eller mindre utsträckning fråntaga församlingarna deras rätt att genom val medverka vid tillsättning av prästerliga tjänster.

Kungl. Maj:t följde också de sakkunnigas mening på denna punkt. Det uttalades i propositionen till 1934 års riksdag, att den utnämningsrätt, som redan var tillförsäkrad Kungl. Maj:t, där fjärde provpredikant varit under omröstning enligt 1910 års prästvalslag, borde utan att väcka betänkligheter erhålla vidsträcktare användning genom införande av tredjegångsregeln. Departementschefen framhöll, att vid utnämningsrättens utövande största avse-

*Ang. viss ändring av lagen om tillsättning av prästerliga tjänster.* (Forts.)  
ende alltid måste fästas vid den anslutning som någon av de å förslag uppförda kunde ha vunnit vid församlingsvalet.

1934 års första lagutskott underströk dessa synpunkter. Utskottet uttalade, att det hyst stor tvekan, huruvida det skulle låta sig göra att i enlighet med departementschefens förslag låta Kungl. Maj:t tillsätta kyrkoherdetjänster var tredje gång utan att därigenom den rätt, som i flertalet församlingar av ålder tillkommit menigheten, trädde för nära. Utskottet förklarade sig dock kunna godkänna propositionens förslag under förutsättning att Kungl. Maj:t vid utövandet av denna utnämningssrätt, som skulle tillkomma honom, toge vederbörlig hänsyn till församlingens vilja. Utskottet uttalade därjämte sin förväntan, att i de fall, då utnämningssrätten tillkomme Kungl. Maj:t, församlingens val likväl komme att tillmätas ett väsentligt inflytande på tjänstens tillsättning, där det visade en under avsevärt deltagande tydligt uttalad mening och valresultatet icke skulle leda till uppenbar orättvisa.

Genom de gjorda uttalandena både i propositionen och i lagutskottets utlåtande har församlingens urgamla rätt att välja sina själasörjare eller att medverka vid deras utnämning kraftigt värnats.

Frågan blir slutligen, huruvida Kungl. Maj:t i tillämpningen av sin utnämningssrätt fästat tillbörligt avseende vid de gjorda utfästelserna och de av lagutskottet och riksdagen 1934 formulerade förväntningarna. I nu föreliggande utskottsutlåtande finnes införd en tabell över tredjegångstillsättningar av kyrkoherdetjänster. Beträffande i tabellen redovisade 93 utnämningar ha i 51 fall eller 54.8 % Kungl. Maj:t följt valresultatet. Vid kyrkomötet förra året lämnade ecklesiastikministern procentsiffror rörande valdeltagandet i 43 fall, där Kungl. Maj:t företagit utnämningar i strid med valresultatet. Genomsnittsprocenten uppgick till endast 16.2. Av de 43 redovisade fallen understeg valdeltagandet i icke mindre än 17 fall 10 % av de röstberättigade. I föreliggande utskottsutlåtande finnes även uppgift rörande de fall, då Kungl. Maj:t under förra året tillsatte kyrkoherdetjänster. Även av dessa siffror framgår, att Kungl. Maj:t tagit stor hänsyn till församlingarnas vilja.

Det förefaller, som om Kungl. Maj:t i stort sett sökt tillämpa de utfästelser som från dess sida gjordes 1934, då den nu gällande prästvalsagen antogs. Här föreligga givetvis några undantagsfall, men om dem kan man säga, att undantagen endast bekräfta regeln. Det är självfallet, att i detta mitt omdöme icke inbegripes något omdöme, huruvida Kungl. Maj:t i de speciella fallen utnämnt den rätte för tjänsten. I detta sammanhang har sådan speciell prövning ingen betydelse.

Motionärerna framhålla bl. a., att väljarna i allmänhet förbise valens konsultativa karaktär och därför gripas av harm och missmod, då majoritetens kandidat får vika för den präst, som Kungl. Maj:t funnit vara mera förtjänt av ämbetet. Men ett sådant uttalande innebär väl ändock ett underskattande av väljarkårens förmåga att fatta och bedöma vad det är fråga om. I våra dagar läsas tidningarna mycket noga av de flesta, och ett prästval diskuteras icke blott i tidningarna utan jämväl man och man emellan. Att ett stundande prästval innebär tredjegångstillsättning med de begränsningar i valets betydelse, som detta innebär, känna väljarna snart väl till. De veta också, att de kunna göra sitt inflytande gällande endast om de äro mycket eniga och anslutningen förhållandevis god.

Det bör i detta sammanhang uppmärksammas, att i kyrkolagsutskottet lekmanhalvan av de ordinarie ledamöterna stod enig kring den nuvarande ordningen. De ansågo tydligen, att synpunkten om prästerskapets rättvisa befordran icke alldeles bör undanskjuta församlingarnas rättvisa krav. Även bör ihågkommas, att de många tidigare obefordrade prästerna, som väntat på

*Ang. viss ändring av lagen om tillsättning av prästerliga tjänster.* (Forts.) befordran, efter hand minskas i antal, och att Kungl. Maj:t i fortsättningen får större möjlighet att följa församlingarnas i val uttryckta önskan än vad från början efter lagens tillkomst var fallet.

Om församlingarna helt och hållet avkopplas ifrån inflytande i samband med tredjegångsutnämningarna, inträffar, om man härtill lägger de fall, då Kungl. Maj:t på grund av fjärdemanskallelse har utnämningsrätten, att kanske nära hälften av alla kyrkoherdeutnämningar gå till Kungl. Maj:t. Är detta önskvärt, är det klokt att reformera på sådant sätt att svenska folkets sedan gammalt tillförsäkrade självstyrelse på sådant sätt beskäres?

Utskottet framhåller i slutet av sitt utlåtande att, enär de fall som avsetts att regleras genom tredjegångstillsättningarna äro betydligt fåtaligare än hela antalet tredjegångstillsättningar, det synes böra tagas under övervägande, huruvida icke Kungl. Maj:ts tillsättningsrätt skulle kunna begränsas till ett mindre antal fall än nu är stadgat. Det är givetvis önskvärt, att — för den händelse utredning kommer till stånd — föreliggande problem underkastas så allsidigt övervägande och ingående prövning som saken kräver. I fråga om utskottets nyssnämnda synpunkt bör dock icke förbises, hurusom det har stor betydelse, att antalet fall, där Kungl. Maj:t har utnämningsrätt, ej blir för litet. Genom tredjegångsbestämmelsen har Kungl. Maj:t möjlighet placera prästmän, som ehuru förtjänta av olika anledningar haft svårighet att med tillämpning av valsystelet vinna befordran, i de fall, då valdeltagandet varit ringa eller röstsplittringen stor. Samtidigt härmed kan Kungl. Maj:t tillmötesgå församlingarnas önskan, där större valdeltagande förekommit eller god enighet rått. Om t. ex. femte- eller sjättegångstillsättningar infördes, skulle väl möjlighet att placera samtliga obefordrade men förtjänta prästmän förefinnas, men då hade Kungl. Maj:t icke möjlighet att, på sätt som nu sker, taga hänsyn till de fall, då församling genom klart markerat val givit en allmänare vilja tillkänna.

Vid fjolårets kyrkomöte under behandlingen av en motion liknande den som vi nu behandla, yttrade ecklesiastikminister Engberg, efter att ha omnämmt några fall, då valdeltagandet varit ringa, följande: »Betydelselös är valhandlingen emellertid icke. Vid förberedelserna till denna lag stod det klart för mig, att valhandlingen alltid måste ha den betydelsen, att den klarlägger deras ställning i församlingsopinionen, som äro uppförda på domkapitlets förslag. Alltså: domkapitlet får besked och Kungl. Maj:t får besked om församlingens uppskattning av dem, som äro presenterade på förslaget. Det är icke utan betydelse, att så sker.» Herr Engberg är ju särskilt vittnesgill i denna sak, som har så mycket att syssla med dessa prästutnämningar.

Med 38 röster mot 19 — sålunda kvalificerad majoritet — avlog kyrkomötet motionärernas yrkande.

Kyrkomötets ställningstagande bör, synes det mig, vara ganska vägledande. Det är klart, att kyrkomötet på ett helt annat allsidigt och bättre sätt företräder de intressen, som på hithörande område finnas i församlingarna, än vad riksdagen kan göra. När kyrkomötet sålunda för blott några månader sedan avslagit framställning om utredning, vilket yrkande var lika med det som framförts i herr Hedlunds i Östersund motion, finns enligt min mening ingen anledning för riksdagen att i dag bifalla en framställning om utredning.

Herr talman! Jag ber att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr **Bergquist**: Herr talman! Herr Lindqvist var ovanligt radikal i kväll. När han betecknade herr Hedlund i Östersund och mig som reaktionära bakåsträvar, vill jag dock påpeka, att under denna beteckning inbegriper han inte

*Ang. viss ändring av lagen om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)*

bara oss utan åtskilliga av sina ärade partivänner, bl. a. fru Östlund och herr Olsson i Mellerud. Nu förhåller det sig emellertid så, att vi i första lagutskottet allesamman varit ense om det reaktionära inslaget i denna fråga, nämligen att Kungl. Maj:t skall ha bestämmanderätten, då det gäller att tillsätta kyrkoherde var tredje gång sådan befattning blir ledig. Det är enligt min mening det enda, som med användande av herr Lindqvists terminologi kan betraktas som något reaktionärt. Om man ser på i vilket sällskap herr Lindqvist befinner sig, då han står som reservant, finner man, att det är tre av utskottets fyra högermän och en folkpartist. Detta är ju ganska märkligt då herr Lindqvist i vanliga fall icke brukar anse högermännen som förkämpar för radikal tankegång.

Hela den fråga som rullas upp här kan naturligtvis ses från olika synpunkter. 1934 års lagstiftning har en mycket stark prägel av kompromiss. Å ena sidan har man velat låta Kungl. Maj:t ha avgörandet i vissa fall för att rätta till sådana felaktigheter som genom det tidigare valsystemet uppkommit vid tillsättande av präster, å andra sidan har man inte velat helt släppa den gamla tanken att församlingarna på något sätt skola få göra sin röst hörd, då det gäller att utse präst. Det är alltså enligt min mening en mycket typisk kompromiss. Man har måst gå den medelvägen att församlingen precis som vanligt får rösta, men Kungl. Maj:t är inte bunden av församlingens röstning, utan den är på sitt sätt ett råd till Kungl. Maj:t, hur Kungl. Maj:t skall förfara vid tillsättning av präst.

Under de år denna lag varit i tillämpning har från många håll gjorts den erfarenheten att denna kompromiss inte är lycklig. Den ger varken det ena eller det andra. Den ger icke Kungl. Maj:t fullkomlig frihet, och den ger församlingarna ett sken av att ha något att säga till om, fastän de i verkligheten icke ha det.

Vi som motionerat i denna fråga och som i utskottet stött denna motion ha ansett, att det är meningslöst med en sådan här valprocedur. Såvitt jag vet, finns det inte några andra befattningar, beträffande vilka man anordnar ett val, och sedan låter Kungl. Maj:t alldeles oberoende av valet utse vilken Kungl. Maj:t vill. Vid val till de befattningar som herr Lindqvist talade om, nämligen borgmästartjänsterna, är Kungl. Maj:t bunden av det förslag på tre personer som uppsatts och kan inte under några omständigheter gå utanför. I fråga om prästval däremot har man den egendomliga ceremonien att det anordnas ett val, som i viss mån skall vara ett råd för Kungl. Maj:t, men som inte i någon mån binder Kungl. Maj:t. Det har nu sagts mig från omdömesgillt håll och från personer, som haft tillfälle se, hur detta system verkar, att systemet varit till direkt skada, framför allt därigenom att det minskar intresset för prästval överhuvud taget i en församling. Det är självfallet, att om man i en församling sätter i gång hela valapparaten och röstar, men sedan finner, att Kungl. Maj:t inte fäster något avseende vid deras röster, det lätt kan leda till att överhuvud taget intresset för prästvalen och därmed hela grundvalen för tillsättning av präster blir raserad. Det är nämligen så att församlingsborna ej alltid göra klart för sig, om det är fråga om ett sådant val, där Kungl. Maj:t vid utnämningen har rätt att taga någon annan än den valde, eller om det gäller ett val, där den som får högsta röstetalet utan vidare bli utnämnd. Denna valprocedur medför också, att det måste vara synnerligen pinsamt för en präst att komma till församlingen i det fall, vilket har förekommit då och då, att Kungl. Maj:t utnämnt honom, fastän han vid valet kanske endast fått några stycken röster, medan någon annan kandidat fått ett mångdubbelt antal röster. Församlingen har på det sättet klart och tydligt sagt ifrån, att den ej vill ha honom utan någon annan av de tre på förslaget uppförda, och var och

*Ang. viss ändring av lagen om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)* en kan förstå, hur svårt det skall vara för en präst att komma till församlingen efter att ha fått ett sådant misstroendevotum. Då är det bra mycket bättre, om Kungl. Maj:t utan någon dylik valprocedur får välja bland dem, som anmäla sig som sökande. Nu har man mot detta invänt, att om man skulle taga bort valen i dessa fall, skulle det innebära, att man bryter mot den gamla traditionen, att församlingarna alltid skola få uttala sig om vem de vilja ha till präst. Men jag tycker, att om man har en tradition, som medför vissa nackdelar utan att man kan påvisa, att den är av värde för församlingarna, skall man ej hålla på den blott därför att det är fråga om en gammal tradition. Traditionen är emellertid ej, att församlingarna alltid skola få rösta utan att de skola få välja präster, och den traditionen bröt man med 1934, då man införde rätten för Kungl. Maj:t att vid tredjegångstillsättningarna utse en person, som församlingarna ej röstat på och som ej hade stått på förslaget ens. Man kan ej komma ifrån att, även om avgörandet ligger hos Kungl. Maj:t, möjligheter nog finnas för de ansvariga myndigheterna i församlingarna att göra sin röst hörd, och det kan nog ofta bli ett bra mycket säkrare vittnesbörd om vad de ansvarsställande i församlingen anse än vad ett prästval med dess ofta förekommande intriger utgör. Jag tror alltså icke, att man skulle komma att taga bort en rätt, som är av något värde, utan man skulle göra det hela — även prästerskapet — en tjänst genom att lägga utnämningrätten direkt i Kungl. Maj:ts hand.

Nu är det emellertid ej blott denna fråga, som vi ha tagit upp i utskottsmajoritetens förslag, utan vi ha kombinerat önskemålet om en utredning på denna punkt med önskemålet om en utredning, huruvida man skall ha dessa utnämningar av Kungl. Maj:t så ofta som nu är fallet. Nu är det var tredje gång ett pastorat är ledigt, som Kungl. Maj:t utan att vara bunden av församlingens val får utnämna präst. Detta system infördes därför att präster, som hade svårt att göra sig gällande vid de vanliga valförrättningarna men som voro förtjänta av befordran, också skulle vinna sådan. Nu ha naturligtvis åtskilliga av dessa missgynnade präster blivit befordrade under den tid, som denna lagstiftning gällt, och det finns kanske ej längre samma behov som tidigare att så ofta som var tredje gång låta Kungl. Maj:t utnämna. Vi ha därför föreslagit, att man bör undersöka, om man kan inskränka de tillfällen, då Kungl. Maj:t tillsätter, till exempelvis var femte eller sjätte gång, men att man då också bör undersöka, huruvida det finns någon anledning att bibehålla den enligt min mening ganska meningslösa valprocedur, som nu användes vid de tillfällen, då Kungl. Maj:t tillsätter.

Jag anser, herr talman, trots de skarpa adjektiv, som herr Lindqvist använde gentemot oss i utskottsmajoriteten, att de starkaste skälen äro på vår sida, och även om första kammaren redan bifallit reservationen — jag vet ej närmare anledningen därtill — tror jag det vore av värde, om andra kammaren ville klart tillkännagiva sin mening genom att ansluta sig till majoritetens förslag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande, varunder herr talmannen uppkommit och övertagit ledningen av förhandlingarna, instämde herr *Olsson* i Mellerud.

Herr *Andersson* i Rasjön: Herr talman! Den motion, som vi nu behandla, är ett uttryck för en gryende opposition mot 1934 års prästvalslag i den del, där lagen tillägger Kungl. Maj:t befogenhet att var tredje gång en kyrkoherdebefattning är ledig tillsätta denna utan hänsyn till församlingens val. Att ett sådant missnöje omsider skulle uppstå, var det många som förutsågo. Men motionärerna ha ej sökt att komma till rätta med hela problemet. De ha

*Ang. viss ändring av lagen om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)*

ej yrkat en sådan ändring i prästvalslagen, att man skulle komma tillbaka till vad som gällde före 1934 års lags ikraftträdande, utan de ha nöjt sig med en uppsnyggning av det hela, som skulle komma fasaden att se bättre ut så att de irriterationsmoment, som man tror förefinnas i förevarande hänseende skulle försvinna. Herr Lindqvist talade här i början av debatten skarpa ord om att motionen var djärv och reaktionär och att den vände sig mot församlingarnas urgamla rätt att själva få utse sina kyrkoherdar. Det uttalandet verkar som ett slag i luften, när man erinrar sig, som den föregående talaren gjorde, att det reaktionära inslaget såg dagens ljus 1934. Det var då, som avstegen från de demokratiska grundsatserna gjordes, och det skedde på förslag av en ecklesiastikminister, som jag förmodar har herr Lindqvists förtroende. Om den kommunala självstyrelseprincipen bör hävdas på något område, så bör det vara just på det kyrkliga, och detta särskilt när det gäller att kora församlingsherde.

Anordningen med tredjegångstillsättning tillkom för att man skulle förbättra befordringsmöjligheterna för äldre, väl meriterade präster, som ej kunde göra sig gällande i konkurrensen om rösterna. Men på vilket annat område vidtog man ändringar i befordringsprinciperna för att tillgodose en tillbakasatt del av en kår? Genom en lönereglering med införande av ålderstillägg för präster och eventuellt extra lönetillägg för komministrar och adjunkter, hade man kunnat nå målet på ett vida mer sympatiskt sätt. Jag hör till dem, som bekämpade förslaget 1934, och jag har ej fått anledning att ändra ståndpunkt. Tvärtom har jag och övriga motståndare styrkts i vår uppfattning, när vi sett, på vilket sätt den nuvarande ecklesiastikministern tillämpat lagen. Det uttalande, som 1934 gjordes i första lagutskottet, lugnade många tveksamma — för resten var hela lagutskottet tveksamt, vilket framgår av det citat, som herr Lindmark nyss uppläste. Men man tröstade sig med ett uttalande av följande lydelse: »Utskottet förordar fördenskull departementschefens förslag i förevarande avseende, under uttalande av den bestämda förväntan, att i de fall, då utnämningens rätten tillkommer Konungen, församlingens val likväl kommer att tillmätas ett väsentligt inflytande på tjänstens tillsättning.» Men hur har det nu gått i praktiken? Ja, var och en kan ju genom att studera de föreliggande handlingarna förvissa sig om att i ungefär halva antalet fall har ecklesiastikministern frångått församlingarnas val. Men bakom dessa tal ligga siffror, som verka ännu mera avskräckande. I åtskilliga av dessa fall har nämligen församlingens val varit praktiskt taget enhälligt, och den slutligt utnämnde har endast fått någon enstaka strööst. Därför vill jag ifrågasätta, huruvida man kan säga, att den förväntan, som första lagutskottet uttalade vid sitt förordande av propositionen 1934, verkligen har infriats.

Ja, nu står man här inför valet att giva sin röst antingen åt utskottsmajoritetens förslag eller åt reservanternas. Jag har ej så särdeles stora sympatier för någotdera. Men om jag kommer att giva min röst åt utskottsmajoritetens förslag, är det mest av hänsyn till att utskottsmajoriteten har vidgat ramen för utredningen något mer än vad motionärerna påyrkat, nämligen genom att ifrågasätta ett övervägande i större sammanhang av själva systemets lämplighet och om man ej överhuvud taget skulle kunna inskränka de gånger, då Kungl. Maj:t har rätt att utse kyrkoherde mot församlings vilja. Om jag nu röstar för utskottsutlåtandet, gör jag det emellertid med en bestämd gensaga mot ett uttalande, som finnes i utlåtandets motivering, där man förklarar den princip, som knäsatte 1934 som självfallen och klar. Ett sådant uttalande vill jag ej skriva under på, utan jag vill trots min röstning i dag i framtiden kunna verka för upphävande av den bestämmelse i prästvalslagen, som giver Kungl.

*Ang. viss ändring av lagen om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)*  
Maj:t rätt att eventuellt mot församlingens vilja tillsätta kyrkoherde var tredje gång.

Häruti instämde herr förste vice talmannen *Jeppsson*.

Herr **Holmdahl**: Herr talman! Den föregående ärade talaren intog en helt ny ståndpunkt i denna fråga, en ståndpunkt, som varken återfinnes hos motionärerna eller efter vad jag kunnat finna hos utskottsmajoriteten. Han vände sig mot själva den nya och bärande principen i 1934 års prästvalslag, medan talesmannen här för utskottsmajoriteten liksom också huvudmannen bland motionärerna har betygat sin absoluta och obrottsliga trohet gentemot denna nya och grundläggande princip, tredjegångsregeln kort och gott, i den nya prästvalslagen. Men, herr talman, jag är ej alldeles övertygad om att avståndet mellan den föregående ärade talaren och dem, som företräda motionärernas och utskottsmajoritetens ståndpunkt, är så synnerligen stort. När det kommer till kritan, rikta sig både den kritik, som motionärerna framföra, och den kritik, som utskottsmajoriteten framför, mot just denna nya och bärande princip i den nya prästvalslagen, som har tagit sig uttryck i tredjegångsregeln. Man kan säga, att denna deras kritik mot den nya lagen i själva verket går en smula djupare än vad det kan synas vid första påseendet, och att avståndet därför mellan herr Anderssons i Rasjön ståndpunkt och utskottsmajoritetens och motionärernas ståndpunkt icke heller är så synnerligen stort.

Nu säga motionärerna följande, vilket citeras i utskottsbetänkandet: »Bestämmelsen om val vid tredjegångstillsättning av kyrkoherdetjänst har — — — medfört olägenheter av så allvarlig art, att en lagändring synes oss påkallad.» Jag har med intresse undersökt, vilka dessa olägenheter äro, men jag måste säga, att utskottsbetänkandet lika litet som motionen har kunnat uppvisa en enda olägenhet, som uppkommit vid tillämpningen av denna lag och som icke kunde på fullt klara och tydliga skäl ha förutsetts, när lagen tillkom. Det förhåller sig så, mina damer och herrar, att alla dessa olägenheter bottna i och framkallats av att Kungl. Maj:t i en mängd fall ansett sig böra utnämna en annan präst än den av församlingen valde. Härav komma alla tårar och beklaganden. Jag skall nu icke stanna vid den statistik i detta hänseende, som visar, att Kungl. Maj:t i över halva antalet fall har utnämnt den präst, som församlingen valt. Jag skall ej heller ingå på den intressanta del av statistiken, som visar, att Kungl. Maj:t i en del andra fall har följt biskopens och domkapitlets eller endera av dessa myndigheters förord. Ej heller skall jag ingå på de fall, då Kungl. Maj:t har gått emot församlingen och ej utnämnt den av församlingen valde. Helt naturligt, utan att ha närmare undersökt saken, vågar jag påstå, att en hel del fall förekommit, där valdeltagandet varit så ringa, att man verkligen måste säga sig, att Kungl. Maj:t ej haft anledning att fästa alltför stort avseende vid valet. Det förekommer i många trakter i vårt land, att förhållandet är detta, och då kan man icke ens från de väljande församlingarnas synpunkt anse det så upprörande och irriterande, att Kungl. Maj:t skickar en prästman, som i det stora hela säkerligen är mera meriterad än den valde. Klagomålen och oppositionen bottna i att församlingen i vissa fall icke får den som den valt. När denna lag genomfördes, var det just för att införa denna nya grundläggande princip, som herr Andersson i Rasjön talade om. Det är främst anordningen med tredjegångstillsättningen, som var nyheten i den nya lagen, och vad avsåg man med detta? Vad avsågo Kungl. Maj:t och riksdag samt kyrkomöte med detta? Jo, man avsåg att med denna lag möjliggöra för Kungl. Maj:t att, såsom utskottet mycket riktigt säger, placera en prästman, som ehuru förtjänt, av olika anled-



*Ang. viss ändring av lagen om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)*

ningar har svårt att med tillämpning av gällande valsysteem vinna befordran. Själva huvudsyftet med den nya lagen hade alltså icke kunnat vinnas, om icke Kungl. Maj:t i ett stort antal fall gått emot ett valresultat. Detta är enligt min mening en synnerligen avgörande synpunkt. Huvudsyftet med denna lag, som riksdagen antagit, var ju att i ett bestämt antal fall skulle Kungl. Maj:t, då skäl förelåg för att kompensera vissa egendomligheter i det hittillsvarande prästerliga befordringsväsendet, kunna tillsätta en annan än den valde. Jag kan mycket väl förstå, att i många fall, där deltagandet varit livligt, det kan ha uppstått irritation, vilket i och för sig är beklagligt, men om man icke vill finna sig i denna irritation, skulle man icke gått med på lagen, och då hade man icke heller 4 1/2 år efter det lagen börjat tillämpas, plötsligt behövt visa ett förvånat ansikte och säga, att därför att Kungl. Maj:t i vissa fall gått emot församlingens vilja, vilket framkallar irritation, böra vi ändra lagen. Jag måste säga, herr talman, att det borde man ha tänkt på, när man röstade för lagen. Då ansåg man, att det var klokt att på detta sätt rätta till vissa ojämnheter och vissa olägenheter i det prästerliga befordringssystemet.

Efter dessa allmänna betraktelser rörande denna frågas läge måste jag säga, att jag tycker, att det ändå är något tidigt att efter 4 1/2 år komma med yrkande om revision av lagen just på den punkt, där denna lag kommit med en principiell nyhet. Det glädde mig, att lagutskottets ärade vice ordförande tillerkände åtminstone det skälet ett visst värde. Jag tycker, att det har större värde än att blott rätt och slätt säga att lagen tillämpats så kort tid. Den olägenhet av lagen, som man nu påtalar, kunde man till alla delar förutsett. Det är icke något nytt, som tillkommit efter den tidpunkt, då lagen stiftades. Jag tycker för min del, att man bör kunna låta lagen fungera ännu någon tid, innan man tar position till ett revisionsyrkande.

Nu ifrågasätter utskottet i sitt utlåtande, att frågan om själva tredjegångs-tillsättningen skall undersökas, och att man skall gå över till en annan regel med längre tids mellanrum än tredjegångsregeln har fixerat. Frågan berör alltså själva den grundläggande nyheten i lagen. Motionärerna ha icke gått så långt, om jag uppfattat motionen rätt. I den kläm, som refererats i utlåtandet, ha motionärerna endast gått in för att prästval icke må förekomma vid de tillfällen, då Kungl. Maj:t skall mera fritt kunna utnämna innehavare till ett pastorat. Här har herr Hedlund i Östersund framfört en del synpunkter på detta val, som icke har bindande verkan. Herr Hedlund säger, att han finner denna anordning vara mycket odemokratisk och mycket orimlig. Jag vill då säga, att om man har gått in — och det har herr Hedlund också gjort — för att det kan vara riktigt, att Kungl. Maj:t med vissa års mellanrum var tredje gång eller något sådant utnämner en annan än den valde, t. ex. den mest meriterade, måste man väl ändå säga sig, att även vid dessa tillfällen bör man skapa rättsliga normer för församlingens sätt att ge sin mening och sin vilja tillkänna. Vare sig man nu går in för en tredje-, en fjärde- eller en femtegångsregel, kan jag icke finna det lämpligt, att man helt enkelt stryker valet. Jag vill fråga herr Hedlund i Östersund: Kan han finna någon mera demokratisk form för en församlings sätt att tillkännage sin vilja och sitt intresse än ett val? Jag kan icke finna det. Jag kan icke finna det sunt, att grupper inom en församling skicka än den ena än den andra deputationen till Stockholm. Det gör man i varje fall, men det bleve ändå sämre, ifall man icke på det gamla vanliga svenska sättet finge ge uttryck för sin vilja genom ett val i vanlig ordning.

Sedan sade utskottets vice ordförande herr Bergquist, att det var otillfredsställande med en sådan anordning med val, om Kungl. Maj:t skall utnämna

*Ang. viss ändring av lagen om tillsättning av prästerliga tjänster.* (Forts.) mera fritt, och herr Bergquist förmodade då, att det var en kompromiss mellan å ena sidan det demokratiska kravet på ett församlingsval och, å andra sidan, de skäl, som gjorde, att man ansåg, att Kungl. Maj:t skulle ha en vidgad utnämningssrätt. Det synes mig, som om utskottets ärade vice ordförande för tillfället förbisett, att under århundraden här i Sverige ha ägt rum val just i liknande fall. Jag slog för en stund sedan upp 1686 års kyrkolag — alltså i hög grad en akt av en enväldig konung. Lagen innehåller bestämmelser om hur det skall gå till vid vanliga prästerliga tjänsters tillsättning. Härom sägs att domkapitel och biskop skola se till att vid prästtillsättning »allting sker med församlingens frivilliga val, konsens och goda nöje». Sedan följa bestämmelser om val i regala pastorat — som bekant mångdubblade Karl XI de regala pastoratens antal. Härom heter det i 1686 års kyrkolag, att församlingen skall först utvälja trenne, till vilka den har största förtroende, och sedan nämner Konungen en av dessa eller en annan. Jag måste säga, att församlingsvalet är historiskt så fast grundat hos oss, att det skall föreligga synnerligen viktiga skäl för att taga bort detta. I dessa gamla regala pastorat — våra största och folkrikaste pastorat, där Konungen alltid utnämnt — även där har man under århundraden hållit på regeln att församlingen skall välja. Jag vet verkligen icke, varför man 4½ år efter det man antagit 1934 års prästvals lag, som ger Konungen rätt att var tredje gång tillsätta pastor, nu skall slopa valet. Detta är historiskt motiverat, psykologiskt motiverat och det är motiverat därför, att det är, såvitt jag förstår, den enda demokratiskt godtagbara formen för församlingen att även vid dessa tillfällen tillkännage sin vilja. Enligt min mening betyder det något ganska väsentligt, att församlingen tillkännager sin vilja. Det betyder nämligen, att Kungl. Maj:t skall såsom en mycket väsentlig omständighet vid en prästerlig tillsättning taga hänsyn till församlingens genom valet uttalade vilja. Det är en av de viktigare omständigheterna, som Kungl. Maj:t skall taga hänsyn till vid återbesättning av den prästerliga befattningen. Det är därför en fullkomligt logisk ordning, att så sker, och det är, såsom jag sade, en mycket gammal ordning i vårt land även i de fall där Kungl. Maj:t själv fullkomligt fritt tillsatt pastor.

Nu anförde första lagutskottets vice ordförande såsom skäl för att man skall taga bort församlingsvalet, att om Kungl. Maj:t skulle utnämna mera fritt, skulle detta minska intresset för prästval. Tyvärr är intresset för prästval mycket skiftande i olika delar av landet med hänsyn till den olika styrkan av de kyrkliga och religiösa intressena i församlingarna, men jag har mycket svårt att tro på denna verkan av 1934 års lag. Ty de gånger, då församlingen vet, att dess val blir avgörande vid tjänstens tillsättning, kan jag icke förstå, att den omständigheten kan spela någon roll, att man exempelvis föregående gång icke fått den, man då valde. Man vet ju, att nu får man den, för vilken det blir klar majoritet. Jag tycker tvärtom, att en ordning som den nuvarande verkligen vore ägnad att stegra intresset för valet vid de tillfällen, då församlingsvalet blir avgörande. Jag kan mycket väl förstå, att intresset kan minskas vid val vid en tredjegångstillsättning, då Kungl. Maj:t skall utnämna, men för övrigt tror jag icke på en sådan verkan av den nu gällande lagen.

Jag har, herr talman, med dessa ord endast velat motivera min anslutning till reservanternas yrkande, nämligen om avslag på skrivelseförslaget, vilket yrkande herr Lindqvist först framställde. Jag kan icke finna annat än att det är för tidigt att gå till en revision av den nya princip, som tog sig uttryck i 1934 års lagstiftning, och även om denna framkallat irritation på sina håll,

*Ang. viss ändring av lagen om tillsättning av prästerliga tjänster.* (Forts.)  
kan det vara rimligt, menar jag, att ännu avvakta någon tids erfarenhet. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Andersson* i Lindome.

Herr *Andersson* i Rasjön erhöll härefter ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Den föregående ärade talaren undrade hur man blott 4½ år efter det denna prästvals lag antogs kan komma och begära en sådan ändring som den i motionen föreslagna. Jag kan då meddela herr Holmdahl, att det beror därpå, att Kungl. Maj:ts utnämningsrätt använts på ett helt annat sätt än vad riksdagen förutsatte år 1934. När herr Holmdahl åberopar såsom historisk grundval för den nuvarande ordningen Kungl. Maj:ts gamla utnämningsrätt beträffande regala pastorat, tror jag, att det skulle lätt kunna bevisas, att Kungl. Maj:t då tog större hänsyn till församlingens uttalade mening, än vad Kungl. Maj:t för närvarande gör.

Vidare fäste herr Holmdahl stort avseende vid att deltagandet i valet stundom var så ringa, och han menade, att då ingen skada skedde, om Kungl. Maj:t gick emot ett valresultat. Det förhåller sig alldeles tvärtom. Att deltagandet i valen i en församling är ringa kan bero bl. a. därpå, att man praktiskt taget är enhällig om vem man vill ha till präst och därför anser det överflödigt att mobilisera massor av röster. Sedan tages emellertid detta förhållande till intäkt för att gå emot församlingens önskan. Jag skulle kunna meddela åtskilliga fall, där Kungl. Maj:t gått mot församlingens önskan, och där valdeltagandet varit ringa just av den orsaken, att man praktiskt taget varit enig om vem man velat ha.

Vidare anförde

Herr *Nilson* i Eskilstuna: Herr talman! Herr Holmdahl anmärkte på att i debatten förts in nya och både från motionen och utskottsutlåtandet avvikande synpunkter. Trots detta vågar jag yttra några ord till protokollet, som kanske utvidga spörsmålet ytterligare. Jag gör det i medvetande om att den föreliggande frågan förvisso intresserar den stora allmänheten vida mer än flertalet av de ärenden, vi ha på dagens föredragningslista, och kunde riksdagen därför taga ett steg mot en lycklig lösning av detta spörsmål, vore det otvivelaktigt av den allra största betydelse.

I denna fråga bryta sig två stora intressen mot varandra, nämligen församlingsintresset och kårintresset. Församlingarna hävda med styrka sin rätt att utan restriktioner få kora sin man, och kårens medlemmar mena med styrka, att de ha rätt till befordran och en tryggad ställning, och därvid pekar man på det hållet på studietiden och därmed förenade kostnader, på en oförvitlig tjänstgöring o. s. v. Nu har det påtalats — och det är riktigt — både i motionen och under diskussionen, att enligt gällande bestämmelser har en och annan församling överraskats med att få en präst, som man icke önskat, och att resultatet blivit i vissa fall en ganska kraftig reaktion, som emellertid snart gått över. Men i många fall — och det var en sak som herr Holmdahl undvek att stanna inför — innebär ett sådant påtvingande av en prästman ett förlamande av det kyrkliga livet inom respektive kommuner för långa tider framåt. Exempel härpå kunna ges, det känna vi till. Där synes pudeln kärna ligga. Det är därför högst angeläget att få klarlagt vad som är prästens väsentliga uppgift, att vara en förkunnare och själavårdare eller det kamerala arbetet. Vi torde vara ganska förtroga med att prästmännens rent kamerala arbete växt så oerhört, att det håller på att bli en alltför tung börda för många. Är den andliga uppgiften det väsentliga

*Ang. viss ändring av lagen om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)* i prästens gärning, synes det mig berättigat, att församlingen får kora sin själasörjare, men är återigen de kamerala uppgifterna det väsentligaste i prästmannens gärning, då kunna helt andra synpunkter läggas på denna fråga. Då vore därför lyckligast om denna sak klarlades med alla dess konsekvenser, så att antingen församlingen finge oinskränkt rätt att tillsätta sina prästerliga befattningshavare eller att Kungl. Maj:t direkt eller genom underordnade myndigheter finge sköta detta i likhet med vanliga befordringsärenden. Jag vet väl, att vilken väg man än väljer är en idealisk lösning av frågan svår att finna. Mången menar med rätta, att även vid val ganska ovidkommande synpunkter kunna spela in, bl. a. politiska. Jag hörde en ärad ledamot säga i fjol, då det var prästval i hans hemkommun: Det viktigaste är, att vi få en duktig kommunalman. — Då jag invände, att han väl borde vara även en duglig förkunnare och själasörjare, svarade han: Nej, vi behöva en kommunalman. — Detta visar, huru lätt den allra bästa sak kan snedvridas, men om valet sker efter dessa linjer, kunna dock de röstandes synpunkter och intressen komma till sin rätt.

Man säger nu, att man måste ha det nu tillämpade förfarandet som en möjlighet för annars obefordrade prästmän. Men tillåt mig säga — jag hoppas att icke bli missförstådd: är det icke i regel så, att de, som valt denna gärning på grund av inre kallelse och som äga ofrånkomliga förutsättningar för denna uppgift, bli befordrade? Jag är ju icke så ung, utan har sett åtskilligt av förhållandena ute i landet, varför jag tillåter mig, herr talman, att foga det påståendet till protokollet, i förhoppning att ingen skall missförstå mig, att ingen annan än den, som äger inre kallelse och är skickad för denna uppgift, borde välja denna bana, ty den bör icke sjunka ned till blott och bart en utkomstmöjlighet. Jag hoppas, att jag därmed icke sagt något, som någon känner sig sårad utav. Jag vill också tillägga, att det förefaller mig, som om rekryteringen numera sker på ett sätt, som måste anses enbart glädjande av var och en, som önskar, att kyrkan skall bli en krafthärd i samhället. Någon kan kanske komma och tala om legationspräster och andra, som ha svårt att skaffa sig förbindelser i hemlandet, men det är väl en sak, som skulle kunna ordnas utan att församlingarnas önskan kränkes.

Jag skall, herr talman, sluta med att säga, att trots utgången i första kammaren kommer jag, om jag är kvar, när det blir votering, att rösta för utskottets förslag i förhoppning, att frågan faller framåt och i en ej alltför avlägsen framtid kommer att upptagas i hela sin vidd utan den av motionärerna och utskottet angivna begränsningen.

**Herr Holmdahl**, som nu för kort genmäle erhöll ordet, yttrade: Herr talman! Jag skall endast bemöta herr Nilson i Eskilstuna på en punkt. Han framhöll, att om en församling får en präst, som den ej önskar, kommer detta att förlama prästens möjlighet att göra en insats i församlingsverksamheten. Jag vill endast göra två anmärkningar till detta yttrande. Den ena är, att det väl ändå beror något på denne prästs personliga egenskaper. Det finns oändligt många fall, då en församling eller ett regalt pastorat fått en präst, som den icke velat ha eller icke har valt, men som har gjort en god gärning i församlingen, och där har man efterhand funnit sig väl tillfreds med sin präst. Den andra anmärkningen är, att den saken herr Nilson påtalade icke botas genom bifall till utskottets förslag, som herr Nilson i Eskilstuna yrkade.

Härpå anförde:

**Herr Larsson** i Hede: Herr talman! Jag kan för min del icke dela deras uppfattning, som säga, att tredjegangstillsättningen av kyrkoherdetjänster har

*Ang. viss ändring av lagen om tillsättning av prästerliga tjänster.* (Forts.) medfört så stora olägenheter och sådan missstämning, att en revision av den nuvarande lagen kan vara av behovet påkallad så snart efter lagens tillkomst. Utgår man ifrån, att det är rätt och riktigt, att det bör finnas en möjlighet för Kungl. Maj:t att genom utnämning befordra en präst, som genom duglighet har gjort sig väl förtjänt av befordran, men som på grund av en eller annan anledning icke har kunnat nå sådan, tror jag, att missstämning i en hel del fall icke kan undgås, vilken förberedande form man än tillskapar för Kungl. Maj:ts utnämningsrätt. Att utesluta församlingarna från att genom val även vid tredjegångstillsättning få ge sin mening till känna tror jag icke blir en lycklig väg att gå. Jag har den uppfattningen, att församlingarnas valrätt, även om den icke är helt utslagsgivande, ändå utgör en så stor tillgång för församlingarna, att ett avskaffande av denna rätt icke bör komma i fråga.

Under den tid, som de nuvarande bestämmelserna ha varit i funktion, har det också visat sig, att valrätten icke har varit betydelselös, utan att det förhåller sig tvärtom. Tillgänglig statistik visar ju, att Kungl. Maj:t i drygt 50 procent har kunnat följa församlingens vilja. Detta visar tillräckligt, synes det mig, att valen icke ha varit, som det stått i en tidningsartikel, ett meningslöst spegelfäkeri, utan i stället verkligen ha tjänat till vägledning för Kungl. Maj:ts utnämning. Om utnämningarna skulle ha skett utan att församlingarna genom val fått uttala sig, så hade det varit mest troligt, att i många fall helt andra präster hade blivit utnämnda av Kungl. Maj:t, och de missnöjda församlingarnas antal hade säkerligen därigenom ökats.

De besvärigheter och kostnader, som utskottet anser, att tredjegångsvalen förorsaka församlingarna, tror jag icke man bör fästa särskilt stort avseende vid, eftersom dessa val ju förekomma så sällan. De förekomma ju endast var tredje gång, en kyrkoherdetjänst skall tillsättas i församlingen.

Likasa tror jag, att församlingarna ha fullt klart för sig när ett val avser ett regelmässigt val eller ett tredjegångsval. De farhågor, som utskottet har uttalat för att tredjegångsvalen skulle kunna få en ogynnsam inverkan på de regelmässiga valen, förefalla mig vara fullkomligt ogrundade. Däremot tror jag, att om vi en gång ha gett oss in på att avskaffa tredjegångsvalen, detta lätt kan leda till ansatser att avskaffa också de regelmässiga valen.

Den av utskottet framhållna tanken att begränsa antalet fall, i vilka Kungl. Maj:t skulle få rätt att utnämna, och att i dessa fall utnämning skulle ske utan föregående val anser jag vara förkastlig, emedan detta innebär, att man fråntager församlingarna rätten att genom val uttrycka sin mening, det må sedan vara flera eller färre församlingar, som drabbas av förlust av valrätten.

Jag vill också framhålla, att kyrkoherdetjänsten inom en församling är, vare sig man betraktar den från borgerlig eller kyrklig synpunkt, en så viktig och betydelsefull befattning, att man icke bör gå in för en ordning, som i större utsträckning än vad nu är fallet inskränker församlingarnas rätt att i val säga sin mening.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr *Hansson* i Hönö instämde häruti.

Herr **Kilbom**: Någon sade, att det icke fanns anledning att tala så mycket i denna fråga, eftersom den redan har fallit i första kammaren. Även om det är riktigt tycker jag man skulle säga det till dem, som förgäves kämpa för utskottets förslag. När jag emellertid kommer att yttra mig till förmån för reservationen, vilket måhända kan ha någon betydelse för framtiden, skall jag be att få göra det i följande form.

*Ang. viss ändring av lagen om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)*

Jag kom i tisdags morse hem från en plats vid norska gränsen. Det var i och för sig en upplevelse att resa dit, icke minst på grund av de dåliga bussar. som postverket håller, och jag hälsar därför med tillfredsställelse, att statens järnvägar nu sannolikt kommer att övertaga denna trafik. Jag satt 140 km. i en sådan buss. Framför allt var det emellertid en upplevelse så till vida, att efter folkhögskolekursen samlades kommunens ledande män i föreläsningssalen och berättade vad de hade gjort och vilka bekymmer de hade. Jag måste säga, att den del av berättelsen, som skildrade vad de hade gjort — jag hoppas bli i tillfälle att återkomma till denna — var ett betyg över de sista årens politik, som också från min sida fordrar ett öppet och reservationslöst erkännande. De hade bl. a. byggt en sjukstuga i församlingen, tvenne skolbarnshem, en kyrkoherdegård och en komministergård, de hade reparerat kyrkan och kyrkogården, och i kommunen hade under samma tid åstadkommits 25 arbetarsmåbruk och genomförts 120 bostadsförbättringar jämte en del jordförbättringar. Så frågade jag: Äro ni nöjda med detta allihop? Då var det en man, som sade: Ja, jag bor i den bästa kyrkoherdegården i hela Sverige. En annan genmålte, att den är icke den allra bästa, ty där finns icke värmeledning o. s. v., men gården ligger *högt*. Den, som först yttrade sig, var *kyrkoherden i församlingen*. Församlingen heter Frostviken och samhället var Gäddede. *Kyrkoherden deltog med liv och lust i reformarbetet!*

Jag måste för min del säga, att de förhållanden, som ha medfört en ordning, där sådana präster fått möjlighet att säga sitt ord, böra vi slå vakt om i hela landets intresse, i kommunernas intresse och i befolkningens intresse. Det är möjligt, att det icke är lika bra för dem, som nyss här förklarade, att vi skola ha präster, som förkunna ordet. När jag hörde allt detta om talas i Frostviken, tänkte jag: Ack vad du är en underbar *kommunens* tjänare. Jag förlåter dig, om du icke är en så god församlingens själasörjare.

Vad är det denna fråga rör sig om? Jag har många gånger tänkt reagera mot häcklandet av den nuvarande ecklesiastikministerns »utnämningsspolitik». Det är sannolikt, eftersom allt mänskligt är bristfälligt, att han har begått en del missgrepp. I varje fall är det väl knappast troligt, att sådant kunnat undgås. Jag tror emellertid, att den möjlighet, som han tagit i bruk, att försöka få fram de vidsynta lärarna, prästerna o. s. v. har varit lycklig, därför att man därvid sett litet längre än till de *formella* omständigheterna. Jag tror icke, att vi skola gå in för en linje, som ingalunda innebär något föraktfullt om församlingarnas möjlighet att ge sin mening till känna — skapar ökade möjligheter för »predikande», skola vi kanske säga ökade möjligheter till kafferepspredikande i församlingarna och mindre möjligheter till verkligt också socialt framstegsarbete.

Vad det här gäller är att å ena sidan bevara möjligheten för församlingarna att *rådgivande* ge sin mening till känna men samtidigt, på grund av många missgrepp under tidigare årtionden, möjligheten för Kungl. Maj:t att var tredje gång och icke blott var femte gång korrigera kafferepsmentaliteten i församlingarna utan att därför taga bort deras rådgivande röstning. Jag tror, herr talman, att det är så pass viktigt att slå vakt om båda dessa saker, att man gör klokt uti att rösta för reservationen, vilken herr Lindqvist och flera andra ha talat för.

När man lyssnar till de anföranden, som ha hållits från utskottets sida, så finner man, att vederbörande talare icke slå vakt om församlingarnas rådgivande rättighet. Borgmästare Bergquist i Västerås, som är en både i framställning och i röst skicklig talare här i kammaren, säger, att nog är det bra mycket bättre, att Kungl. Maj:t väljer bland dem, som *direkt* anmäla sig såsom sökande, och herr Andersson i Rasjön tillägger, att motionärerna vilja uppsnygg-

*Ang. viss ändring av lagen om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)*  
*ga fasaden.* Tack så mycket! Vi vilja icke ha vare sig något *sådant* »direkt» avgörande för Kungl. Maj:t utan församlingarnas hörande eller ett »uppsnyggande av fasaden». Vi vilja bibehålla principen, att församlingarna skola ha möjlighet att ge ett råd men att Kungl. Maj:t skall ha rätt att, eftersom det gäller *ämbetsmän* — det blir ju prästerna mer och mer, vare sig vi tycka om det eller ej — utnämna den, som måhända icke har kommit med, kanske därför att han icke kunnat ordna så många kafferep. En sådan präst kan kanske likväl besitta alla de egenskaper, som man i vår tid främst kräver av en präst, nämligen att han skall vara kommunens tjänare och ändå vara församlingens själasörjare — det senare i ordets *bästa* mening.

Med anledning av det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde fru *Gustafson*.

Herr *Olsson* i Mellerud: Herr talman, mina herrar! Jag hade litet svårt att följa den siste talarens argumentation för reservationen, men jag hörde icke *hela* anförandet, och det beror kanske därpå. I vad mån hans argumentering kunde styrka reservationens synpunkter får jag alltså lämna därhän.

Vad beträffar mitt ställningstagande till denna fråga vill jag framhålla, att 1934 års lag visserligen har tillgodosett syftet att möjliggöra placering av vissa förtjänta prästmän, men att den å andra sidan haft följder av icke önskvärt slag. Det måste ju vara begripligt för var och en, att om man i en församling uppbringat flertal vid ett val för en viss person, men sedan får en annan, tycker man nog resultatet är en smula omöjligt. Jag måste erkänna, att jag, efter att allt mera ha funderat över denna sak, ur rent demokratiska synpunkter blivit ganska betänksam mot den nuvarande anordningen. Det måste i hög grad kompromettera våra demokratiska valhandlingar, om man, som nu är fallet, vid ett val får ett visst flertalsresultat i församlingen men en annan person sedan blir utnämnd än den, som har fått flertalet röster. Menige man ute i församlingen fattar icke skillnaden mellan ett sådant prästval och övriga val. Jag betraktar det som en olycka, att dessa valförrättningar överhuvud taget ha fått namnet val, ty jag tror, att den omständigheten, att förrättningen erhållit detta namn, just har gjort, att människor tro, att det är fråga om ett verkligt val. I själva verket är det ju ingenting annat än en rådgivande omröstning. Hade det från början erhållit en annan beteckning, är det möjligt, att en del missförstånd icke skulle ha behövt uppkomma.

Nu håller utskottet före, att om man inskränker Kungl. Maj:ts utnämningssätt till vad som är absolut nödvändigt för att nå det syfte, som riksdagen ursprungligen har avsett, så skulle det bli fråga om ett så litet antal fall, att man lugnt skulle kunna överväga avskaffandet av dessa parodiska valförrättningar. Jag har gjort ett sammandrag av resultaten vid de tredjegångstillsättningar, som ha ägt rum under åren 1935—1938, och det visar, att vid sammanlagt 136 sådana tredjegångstillsättningar 67 av de utnämnda erhållit flertal vid valet, under det att 64, alltså något mindre än hälften, ha utnämnts emot församlingens vilja.

Herr *Holmdahl*, som lade i dagen en obegriplig efterklokhet och en skarp-synthet, som i varje fall icke är oss vanliga meniga människor förunnad, frågade, vad det är, som har skett, eftersom vi nu komma med förslag om en utredning och undersökning av dessa förhållanden. Ja, vad som har hänt är helt enkelt, att fyra år ha gått, under vilka vi ha fått se ett visst resultat. Det resultat, som framför allt haft betydelse för vårt ståndpunktstagande, är,

*Ang. viss ändring av lagen om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)* att Kungl. Maj:t har behövt mindre än hälften av det utrymme för utnämningar, som lagen har skapat.

För oss är det en ovillkorlig förutsättning att begränsa Kungl. Maj:ts utnämningsrätt till vad erfarenheten nu gett vid handen är nödvändigt, om vi skola vara med om ett slopande av valförrättningen.

Jag tror, att man med så mycket större lugn kan gå in på den av utskottet förordade linjen, som det vid lagens tillkomst år 1934 uppgavs, att det då hade magasinerats en hel del sådana förtjänta prästmän, som vore i behov av befordran. Nu har detta överskott på dylika förtjänta prästmän under tiden uttunnats, och det föreligger all sannolikhet för att en mycket stark begränsning av Kungl. Maj:ts utnämningsrätt kan ske utan att det syfte, som riksdagen vill uppnå, på något sätt blir satt åt sidan.

Det är under sådana förhållanden obegripligt, hur man kan tala om att utskottets förslag är odemokratiskt, då det tvärtom avser att till kommunerna återföra en hel del av dessa verkliga valförrättningar och endast i ett mindre antal fall överlämna åt Kungl. Maj:t att utnämna. Enligt mitt förmenande är det ett steg i demokratisk riktning att låta församlingarnas vilja helt och odelat bli gällande i ett större antal fall än nu och inskränka Kungl. Maj:ts utnämningsrätt till ett mindre antal fall än tidigare. Detta måste enligt mitt sätt att se vara ett steg i demokratisk riktning och inte motsatsen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

**Herr Holmdahl:** Herr talman! Jag skall endast be att få göra ett par korta repliker.

Herr Andersson i Rasjön gjorde gällande, om jag fattade honom rätt, i en replik efter mitt förra anförande, att jag delvis hade missuppfattat den kritik, som framförts mot de gällande bestämmelserna. Det var inte så mycket själva regeln, att Kungl. Maj:t skall utnämna var tredje gång kyrkoherde tillsättes, utan det var denna regels tillämpning, som hade framkallat kritiken. Jag skall inte ingå på Kungl. Maj:ts sätt att tillämpa denna regel om tredje-gångstillsättningen mer än jag gjorde i mitt första anförande. Jag ber emellertid, herr talman, att få fästa kammarens uppmärksamhet på en eventualitet, som legat mycket nära, och det är att Kungl. Maj:t hade gått den bekvämare och angenämare vägen och i ett mycket större antal fall än som nu skett hade stadfäst valet. Därmed hade, mina herrar, själva huvudsyftet med denna lagstiftning kunnat äventyras. Om Kungl. Maj:t inte hade velat påtaga sig obehaget att gå emot den vid valhandlingarna uttalade meningen, så hade det mycket lätt kunnat inträffa, att själva huvudsyftet med denna lag aldrig hade förverkligats.

Herr Andersson i Rasjön gjorde också gällande, att när det gällde den gamla regalrätten hade Kungl. Maj:t nog på ett försiktigare sätt använt denna och tagit mera hänsyn till församlingarnas uttalade önskningsar än som skett under de senaste åren. Jag tror inte, att herr Andersson i Rasjön har rätt i detta antagande. Jag måste säga, att det under alla förhållanden under vissa perioder i vår kyrkas historia — jag vill erinra om den gustavianska tiden — var en allmän regel att åtminstone de större pastoraten i riket praktiskt taget tillsattes helt oberoende av församlingens val.

Herr Olsson i Mellerud ville göra gällande, att denna anordning med val vid de tillfällen, då Kungl. Maj:t har fri rätt att utnämna, skulle kompromettera själva valhandlingen, emedan valet alltså inte blir stadfäst. Men jag vill fråga herr Olsson i Mellerud, om det i det mycket stora antal fall, där låt mig säga bara en fjärdedel av församlingens röstberättigade medlemmar eller ännu mindre deltagit i prästvalet, innebär något komprometterande för val-



*Ang. viss ändring av lagen om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)*  
handlingen som sådan, att Kungl. Maj:t inte fäster avseende vid ett sådant val. Det är dock ett mycket stort antal val, vid vilka Kungl. Maj:t har frångått valutslaget, där deltagandet har varit synnerligen ringa.

Jag måste även vända mig mot ett annat resonemang av herr Olsson i Mellerud. Han sade, att menige man inte uppfattade den skillnad som råder, då man går till val vid de tillfällen, då Kungl. Maj:t utnämner. Jag måste säga, att detta väl ändå innebär att underkänna folks omdömesförmåga i vår tid. Efter allt vad som skrivits i pressen om detta, måste man väl ha klart för sig, att ett visst val endast innebär, att församlingen uttrycker sin önskan om vilken prästman den vill ha. Jag har svårt för att tro att församlingarna inte skulle kunna göra denna distinktion.

Jag kan mycket väl, som jag sade i mitt första anförande, förstå, att de nu gällande bestämmelserna kunna skapa en viss irritation, vilket naturligtvis i och för sig är beklagligt. Men de fördelar, man har velat vinna med denna lag, torde man inte kunna uppnå utan att även taga de med denna lagstiftning förbundna nackdelarna.

Herr talman, jag har ingen anledning att frångå mitt yrkande.

**Herr Lindmark:** Herr talman! Vi, som ha talat för reservationen, ha framhållit, att den senaste prästvalslagen blott varit i funktion i fyra och ett halvt år.

Det bör även ännu en gång påpekas, att det blott är ett fåtal månader sedan kyrkomötet tog ställning till precis samma yrkande, som framförts i motionen, och detta med kvalificerad majoritet. Kyrkomötet beslöt nämligen med 38 röster mot 19 att avslå ett yrkande av samma beskaffenhet som det herr Hedlund i Östersund framfört. Man måste därvid komma ihåg, att kyrkomötet på grund av sin sammansättning givetvis på ett bättre sätt representerar församlingsviljan än vad riksdagens kamrar kunna göra. Jag har velat understryka dessa synpunkter, innan kammaren går att fatta sitt beslut.

**Herr Hedlund i Östersund:** Herr talman! Skulle andra kammaren vara beroende av kyrkomötets beslut, skulle det knappast vara någon mening i att väcka en motion i ett ärende, som hör kyrkomötet till. Jag minns från mina tidigare riksdagsår, att riksdagen många gånger till båtнад för kyrkan själv fått korrigera kyrkomötets beslut, vilket inte minst var fallet, när riksdagen annullerade ett kyrkomötesbeslut i psalmboksfrågan för några år sedan.

**Herr Lindmark:** Herr talman! Herr Hedlund i Östersund skall också erinra sig, att han inte är primus motor i fråga om sin motion utan att det är en ledamot av kyrkomötet, som skrivit motionen och överlämnat den till herr Hedlund att väckas i kammaren.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herr Karl Emil Johanson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hedlund i Östersund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren, med avslag å första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 31, bifaller den av herr Karl Emil Johanson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

*Ang. viss ändring av lagen om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)*  
Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för jappropositionen, vadan kammaren, med avslag å utskottets hemställan, bifallit den av herr Karl Emil Johanson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

## § 6.

*Ang. rätten  
till fiske efter  
hummer i  
vissa delar av  
Bohuslän.*

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 58, i anledning av väckta motioner angående rätten till fiske efter hummer i vissa delar av Bohuslän.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade

Herr **Karlsson** i Munkedal: Herr talman! Denna motion berör frågan om hummerfisket i den del av norra Bohuslän, som vi kalla för Norrviken. Frågan har en både lång och intressant historia, som jag dock både med hänsyn till tiden och frågans läge inte skall ingå på. Det gäller huruvida denna del av norra Bohuslän skall få samma fria fiskerätt, som riksdagen år 1928 beslöt för den övriga västkusten.

Spörsmålet togs upp av 1935 års fiskeriutredning, som i sitt betänkande bland annat också föreslog Kungl. Maj:t att för riksdagen framlägga förslag om en sådan fri fiskerätt. Jordbruksutskottet stöder sitt avslagsyrkande på den omständigheten, att frågan om fri fiskerätt inom Vette, Tanums och Kville härader, som det nu gäller, alltså ligger under Kungl. Maj:ts prövning. Jag skall gärna medge, att utskottet av formella skäl inte kunde komma fram till något annat än ett avstyrkande av de båda likalydande motionerna, i vilka det hemställdes att riksdagen måtte besluta om fri fiskerätt inom de angivna områdena. När jag för min del undertecknade motionen i denna fråga, var jag fullt medveten om svårigheterna att få denna motion bifallen, då detta ärende jämte ett flertal andra som sagt ligger under Kungl. Maj:ts prövning. Men motionärerna ha också syftat till att på detta sätt aktualisera denna fråga. Jag hade hoppats att jordbruksutskottet i sin motivering skulle kunna anhänga, att Kungl. Maj:t utan tidsutdräkt toge frågan under omprövning, och jag tillät mig i utskottet framställa yrkande därom. Detta yrkande avslogs tyvärr. Men det är ju så, herr talman, att motionärer äro till för att — jag skulle nästan vilja säga — misshandlas, inte bokstavligt visserligen men ändå bildligt.

Av denna anledning har jag tillåtit mig att till detta utlåtande foga en blank reservation. Jag skall inte här uppehålla tiden med att belysa denna frågas innebörd. Jag kan förstå de myndigheter, som ha ansett, att utredningen i frågan inte är så fullständig som den kanske borde vara. Det är väl också den omständigheten, som har gjort, att några av de hörda myndigheterna ha avstyrkt de sakkunnigas förslag. Men alla vi, som tillräckligt grundligt känna förhållandena i norra Bohuslän, äro på det klara med att denna fråga måste lösas. Jag har, herr talman, främst begärt ordet för att till jordbruksministern rikta den anhållan, som utskottet vägrade att göra, nämligen att skyndsamt — eller skall jag kanske säga så skyndsamt som möjligt — taga upp frågan samt låta verkställa den kompletterande utredning som kan anses behövlig. Jag är förvissad om att denna utredning icke skall komma att bli av allt för besvärlig beskaffenhet och att den tämligen klart skall visa upp att

*'Ang. rätten till fiske efter hummer i vissa delar av Bohuslän. (Forts.)*  
den lämpligaste lösningen av denna fråga med hänsyn till försörjningsmöjligheterna i hela denna länsdel är att bevilja fri fiskerätt i norra Bohuslän. Jag vädjar varmt och enträget till jordbruksministern att av de frågor, som fiskeriutredningen föreslagit, åtminstone ta upp denna till behandling. Jag är, herr talman, förvissad om att i detta fall kunna tala på den allra största delen av Bohusläns befolknings vägnar.

Jag har, herr talman, i övrigt intet yrkande.

Häruti instämde herrar *Osberg, Mårtensson, Hansson* i Hönö, *Johansson* i Öckerö och *Andersson* i Mölndal.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

### § 7.

Föredrogs vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 59, i anledning av väckt motion angående kronoskogvaktareboställena å häradsallmänningar;

nr 60, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar av 36 § i 1934 års lag om allmänna vägar; och

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av kronoegendomen Sundbyholm nr 2 i Sundby socken av Södermanlands län.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

### § 8.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 62, i anledning av väckt motion *Ang. förhindrande av spekulering i jord och skog m. m.*

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 167, av herrar *Ericsson* i Sörsjön och *Pettersson* i Dahl hade hemställts, att riksdagen ville besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning för att förhindra spekulering i jord och skog samt främjande av jordens bevarande i den jordbrukande befolkningens händer.

Utskottet hemställde, att motionen II: 167 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Alfred Andersson, Ericsson* i Sörsjön och *Pettersson* i Dahl, vilka yrkat bifall till motionen II: 167.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Ericsson** i Sörsjön: Herr talman! Den av herr Pettersson i Dahl och mig i ämnet väckta motionen är väsentligen av samma innehåll som den motion, vilken avlämnades vid fjolårets riksdag, och som behandlades i avslutning till den av Kungl. Maj:t då framlagda propositionen angående ändring av 5 § skogsvårdslagen.

Utskottet har icke velat tillstyrka den utredning angående förhindrande av spekulering i jord och skog, som vi påyrkat, och detta av tvenne skäl. Utskottet hänvisar först till att år 1937 vissa ändringar i jorddelningslagen vidtoges, och utskottet anser, att dessa ändringar äro av den innebörden, att de motverka spekulering av det slag, varom här är fråga. Jag kan visserligen erkänna, att de åberopade ändringarna i jorddelningslagen förhindra en uppdelning av fastigheter i så små delar som tidigare varit fallet, men jag vill

*Ang. förhindrande av spekulation i jord och skog m. m. (Forts.)*

å andra sidan göra gällande, att de icke förhindra, att enskilda personer, vilka icke äro jordbrukare, spekulera rätt avsevärt i dylika fastigheter.

Det andra skälet, som utskottet åberopar för sitt avstyrkande av motionen, grundar sig på den ändring av skogsvårdslagen, vilken jag nyss berörde. Innebörden av denna ändring är ju, att ny köpare av jordbruksfastighet icke äger rätt att under en tid av fem år efter det att köpet avslutats avverka skog på fastighetens område — under förutsättning givetvis att skogen icke är av sådan beskaffenhet, att den ur skogsvårdssynpunkt behöver avverkas. Enligt min mening utgör denna bestämmelse icke ett tillräckligt effektivt medel för förhindrande av spekulation i jordbruksfastigheter. En enskild spekulant kan ju alltjämt köpa hur många fastigheter han önskar, förutsatt att han har erforderliga medel därtill och förmåga att träffa avtal om köp. Det föreligger enligt min mening icke heller några som helst svårigheter att vänta fem år med avverkningen av skogen, ty skogen växer ju under hela tiden, och i all synnerhet om den befinner sig i god växtkraft, bör man kunna göra detta. Man kan då fråga sig, huruvida det kan vara ett samhällsintresse att förhindra spekulation av det slag, varom här är fråga. För min del svarar jag ja på denna fråga. Jag anser, att det kan vara ett lika stort samhällsintresse att här göra ett ingripande som det var då man på sin tid genomförde den s. k. förbudslagstiftningen, vilken ju innebär, att bolag icke kunna förvärva skogsfastigheter utan tillstånd av Kungl. Maj:t.

Det är enligt min mening en ur samhällelig synpunkt beklaglig och skadlig företeelse att, då en fastighet av detta slag övergår i spekulationshänder, i regel ytterligare ett ofullständigt jordbruk uppstår. Skogen är ju ämnad att vara ett stöd för jordbruket, men då en spekulant tillhandlat sig en egendom, blir skogen undandragen jordbruket och förvandlad till ett spekulationsobjekt i dens hand som inköpt den. Det är ju helt naturligt, att ägarens största intresse måste koncentreras på uppgiften att invänta lämpliga konjunkturförhållanden, då skogen med fördel kan exploateras.

Under de senaste åren har frågan om de ofullständiga jordbruken aktualiserats på ett alldeles särskilt sätt, och detta viktiga spörsmål ligger nu vid denna riksdag i stöpsleven genom den proposition angående organisation av egnahemsverksamheten, som framlagts till årets riksdag. Vår uppgift måste bli att söka skapa bärkraftiga jordbruk, s. k. familjejordbruk, bl. a. genom tilldelande av stödskog. Genomförandet av dessa nödvändiga åtgärder kommer emellertid att medföra mycket betydande uppofferingar från samhällets sida. Om vi sålunda betrakta det såsom en angelägen uppgift att genom en omfattande hjälp från samhällets sida skapa bärkraftiga jordbruk, så torde det vara lika angeläget att förhindra uppkomsten av ofullständiga jordbruk genom spekulationsförfarande. Jordbruksfastigheterna ha en mycket betydelsefull uppgift att fylla och intaga, kan man säga, en särställning inom folkhushållet. Det veta vi alla, inte minst på grund av de rätt omfattande åtgärder, som måst vidtagas under de senaste åren i syfte att göra jordbruksnäringen mera lönsam. Vi torde vara överens om att en god lönsamhet för jordbruksnäringen är nödvändig och eftersträfvansvärd, men vi få icke heller vara blinda för att detta vällovliga syftemål motverkas genom en osund spekulation, som ju resulterar i en höjning av fastighetsvärdena. Jag förstår mycket väl, att detta är ett ganska svårt och ömtåligt problem, vars lösning kommer att medföra ett ingripande i medborgarnas frihet i vad det gäller att köpa eller sälja. Jag anser emellertid, att ett dylikt ingripande i alla fall ur samhällelig synpunkt kan vara nödvändigt.

Om vi se på de yttranden, som utskottet inhämtat från olika myndigheter i anledning av den i ämnet väckta motionen, finna vi, att många av dessa gå

*Ang. förhindrande av spekulation i jord och skog m. m. (Forts.)*

i tillstyrkande riktning. Majoriteten av dem som yttrat sig ha visserligen inte tillstyrkt en utredning, men det är ändå 48, som icke motsatt sig en utredning, och däribland inte mindre än 15 av 26 jordbrukskommissioner. När nu dessa, som ha en rätt ingående sakkännedom på detta område, i så stor utsträckning som är fallet önska en utredning, måste väl dock detta tillmätas en ganska stor betydelse.

Det har sålunda enligt min mening funnits bärande skäl för utskottet att vid årets riksdag gå med på den utredning, som motionärerna föreslagit. Så har emellertid icke skett. Då jag dock för min del håller före, att en utredning — och en så skyndsamt sådan som möjligt — är nödvändig, ber jag att få yrka bifall till den i ämnet väckta motionen, vilken överensstämmer med den reservation av herr Alfred Andersson m. fl., som är fogad till utskottets förvarande utlåtande.

Herr Andersson i Lööbo: Herr talman! Jag skall be att med några ord få motivera utskottets ståndpunktstagande i den föreliggande frågan. Motionären, den föregående ärade talaren, har redan erinrat om den ändring av bestämmelserna i skogsvårdslagen, som 1938 års riksdag vidtog. Detta beslut fattades i avsikt att söka förhindra spekulation i framför allt skogsfastigheter. Jag vill erinra om att de rena spekulationsaffärerna beträffande fastigheter nog torde vara till finnas främst när det gäller typiska skogsfastigheter. Utöver vad som stadgas i skogsvårdslagens allmänna bestämmelser, gäller för spekulationsköp av skogsfastigheter under en tid av fem år efter köpet en högst väsentlig inskränkning i rätten att avverka växande skog.

Den föregående ärade talaren trodde, att denna femårsperiod beträffande avverkningsrätt icke var tillräcklig. Jag ber då att få erinra om ett litet faktum, som måhända herr Ericsson i Sörsjön i detta sammanhang förbisett, nämligen att vid behandlingen av frågan under föregående års riksdag såväl departementschefen som utskottet uttalade, att för den händelse det skulle visa sig att denna femårsperiod beträffande åtgärderna för förhindrande av skogsspekulanter skogsskövling icke skulle vara tillräcklig, så var man beredd att upptaga frågan till förnyad behandling. Jag tillåter mig vidare påpeka, att enligt nu gällande jorddelningslags bestämmelser ha skapats möjligheter att förhindra den sönderstyckning av jordenheter i olämpliga smådelar, som den föregående talaren omnämnde. Jag kan av denna anledning för min del inte finna annat än att den utredning, som motionärerna ifrågasätta, är tämligen onödig. Jag tror inte att det finns anledning att i det läge, vari saken för närvarande befinner sig, skriva till Kungl. Maj:t och begära utredning. Om det skulle visa sig, att utvecklingen blir sådan, att vad som hittills gjorts i detta avseende icke är tillräckligt, är jag fullt övertygad om att initiativ till ytterligare restriktiva åtgärder kommer att tagas från regeringens sida.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till jordbruksutskottets hemställan.

Herr Jonsson i Skedsbygd: Herr talman! Anledningen till att jag begärt ordet i denna fråga är, att jag i följande väckte en motion i samma ämne. Utskottet ställde sig då liksom i år avvisande under hänvisning till de ändrade lagbestämmelser, som såväl år 1937 som 1938 genomförts, avseende att förhindra dels spekulationsförvärv och dels avstyckning av skog från jordbruksfastigheter. Erfarenheten har emellertid visat, att dessa bestämmelser icke förmått hindra vare sig de spekulativa skogsförvärven eller jordbruksförvärven, utan att de i mycket stor omfattning fortgå. Den lagändring, som genomfördes 1938 och som avsåg att förhindra avverkning under de första fem åren

*Ang. förhindrande av spekulation i jord och skog m. m. (Forts.)*  
 och omöjliggöra dessa spekulationsaffärer, har visat sig kunna kringgås på ett så enkelt sätt som att man först köper den avverkningsbara skogen och några dagar därefter fastigheten. Förvärv på längre sikt, som jag även vände mig emot i min motion i fjol har inte heller kunnat hindras. Jag har här i min hand ett papper, som visar, att syftemålet med den lagändring, som genomfördes 1937, avseende att förhindra avstyckning och sönderstyckning och därmed skapandet av ofullständiga jordbruk icke har kunnat nås.

Jag anser under sådana förhållanden, att riksdagens uppmärksamhet bör fästas på denna fråga. Det kan inte vara riktigt, att vi samtidigt som vi här i riksdagen gå in för att genom stora anslag årligen stödja skapandet och förbättrandet av mindre ofullständiga jordbruk låta en sådan utveckling fortgå, som förstör befintliga jordbruk, på vilka ägarna mycket väl kunna existera om jordbruken få befinna sig i det skick som de befinna sig för närvarande. Jag skulle kunna påvisa fall där sådan sönderstyckning pågår, och att det första den nye ägaren av den lilla avstyckade fastigheten gör är att vända sig till vederbörande egnahemsnämnd med begäran om statens hjälp och stöd för att kunna förvärva och behålla detta lilla sönderstyckade jordbruk.

På dessa grunder vill jag, herr talman, förena mig med motionärerna och yrka bifall till reservationen.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

## § 9.

*Ang. försäljning av kronoegendomen Agård nr 1 i Skrea socken av Hallands län.* Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av kronoegendomen Agård nr 1 i Skrea socken av Hallands län jämte i ämnet väckt motion.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Andersson** i Falkenberg: Herr talman! När jag begärt ordet i detta ärende är det för att vända mig emot vad domänstyrelsen anfört utifrån sin rent principiella inställning till frågan. Domänstyrelsen säger i sitt yttrande, att staden varit väl medveten om villkoren för övertagandet. Jag vill då säga, att detta icke är med verkligheten överensstämmande. Jag har varit med vid det enda tillfälle, då muntliga förhandlingar förts, och då har det icke varit tal om ersättning i någon form utöver köpeskillingen.

Jag har emellertid, som jag sade, begärt ordet särskilt på grund av den rent principiella uppfattning, som domänstyrelsen hävdar, och som det synes mig att även jordbruksutskottet godkänner, nämligen principen för ersättning på visst sätt för taktäckning. Domänstyrelsen säger, att plåt på västkusten icke kan godkännas som ett varaktigt taktäckningsmedel, och på grund av detta förhållande anser den, att den nuvarande arrendatorn icke har rätt till ersättning för den förbättring, som gjorts genom det tak, som pålagts. Jag vill då säga, att denna uppfattning är felaktig. Jag har under hela min verksamhet inom byggnadsindustrien aldrig någonsin hört det påståendet framföras. Ett vällagt plåttak håller även på västkusten 30, 40 ja 50 år. Det förekommer ju numera rätt allmänt att tak täckas med plåt, och att då en arrendator, som gjort detta, icke får ersättning för detta arbete och denna merkostnad, synes mig vara oriktigt.

*Ang. försäljning av kronoegendomen Ågård nr 1 i Skrea socken av Hal-  
lands län. (Forts.)*

Jag har, herr talman, icke något yrkande. Genom den motion, som framlagts, har blivit klarlagt, efter vilka normer ersättning skall utgå, och därmed är vunnet huvudsyftet i den framlagda motionen.

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Jag vill endast invända gentemot herr Andersson i Falkenberg, när han säger, att utskottet godtagit domänstyrelsens uttalande angående taktäckningen, att utskottet inte gjort detta. Utskottet har sagt, att det av domänstyrelsen och Kungl. Maj:t framlagda förslaget synes utskottet möjliggöra en uppgörelse i frågan om ersättning åt de nuvarande arrendatorerna för vissa vidtagna förbättringar å egendomen. Det är detta som utskottet stannat för. Jag har samma uppfattning som herr Andersson i Falkenberg, att det går mycket bra även på västkusten att täcka med plåt, och jag anser, att domänstyrelsens påstående i detta avseende är oriktigt.

Herr talman! Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

§ 10.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 64, i anledning av väckta motioner angående omläggning av kronoparkerna till länsallmänningar under länsstyrelsernas administration m. m.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I:103 av herr *Svensson, Nils*, och II:174 av herr *Lövgren*, hade hemställts,

dels att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om en utredning rörande möjligheterna att förstärka länens folkförsörjning genom en omläggning av kronoparkerna till länsallmänningar, som direkt eller indirekt ställdes under länsstyrelsernas administration;

dels ock att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsamt utredning rörande möjligheterna att förbehålla avkastningen från Norrbottens läns skogar åt detta läns egen industri.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I:103 och II:174 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Lövgren**: Herr talman! Jordbruksutskottet har inlett sitt yttrande med ett citat ur direktiven för 1936 års skogsutredning. Däri ligger väl en antydning om att de spörsmål, som uppställas i motionen, redan äro under utredning. Tyvärr är denna utskottets uppfattning grundad på ett misstag. 1936 års skogsutredning skall enligt sina direktiv utreda de »med skogsbrukets och den därpå grundade förädlingsindustriens ekonomiska läge sammanhängande spörsmål». Den är framför allt tillkommen för att utfinna medel att möta eventuellt kommande konjunkturförsämringar och för att hindra svårare rubbningar i det normala affärslivet för träförädlingsindustrien och skogsbruket i sin helhet.

Motionen går däremot ut på att förbehålla Norrbottensskogarnas avkastning både i fråga om inkomster och arbetstillfällen åt länet självt. Detta är

*Ang. om-  
läggning av  
kronopar-  
kerna till  
länsallmän-  
ningar m. m.*

*Ang. omläggning av kronoparkerna till länsallmänningar m. m. (Forts.)*  
ett speciellt socialt spörsmål, som går vida utöver den uppgift som 1936 års skogsutredning erhållit, och när denna motion väckts, har det skett därför att vi inom Norrbotten äro djupt övertygade om nödvändigheten av en dylik speciell utredning för Norrbottens vidkommande och även för Västerbottens vidkommande. Vår åsikt är emellertid, att förhållandena inom vartdera länet äro så speciella att de påkalla separata utredningar. I en hela landet omfattande utredning komma de önskemål, som finnas inom översta Norrland, aldrig till sin rätt. Det är tvärtom så, att den förädlingsindustri, vars intressen skola skyddas genom de planer, som 1936 års utredning fått till uppgift att utarbeta, står i klar motsatsställning till de sociala intressen, vilka vi såsom representanter för övre Norrland vilja skydda och förkovra.

Jordbruksutskottet har sänt motionen på remiss till länsstyrelserna i Norrbotten och Västerbotten, till dessa läns skogsvårdsstyrelser samt till domänstyrelsen. Vad ha nu dessa myndigheter svarat? Jo, domänstyrelsen har talat om, hur klok och ekonomisk den nuvarande ordningen är och hur väl styrelsen förvaltar de pund den fått sig anförtrödda. Någoting annat var väl inte heller att förvänta. Man kan ju inte rimligen begära, att domänstyrelsen skall kritisera sig själv och begära sitt eget avskaffande. De uppgifter, som den lämnar i sitt yttrande, kunna dock icke vederlägga det i motionen gjorda påståendet, att staten fått en ringa behållning av skogarna inom Norrbotten och att länets befolkning icke beretts den nytta vid deras exploaterande, som rimligen borde ha varit fallet.

Skogsvårdsstyrelserna inom båda länen tillstyrka livligt en utredning i motionens syfte och framhålla, att utredningar böra göras separat för vartdera länet.

Länsstyrelsen i Västerbotten finner det mycket sannolikt, att överförandet av statsskogarna i länet till en länsallmänning skulle vara en god lösning. Den finner också, att den nuvarande förvaltningen av dessa skogar icke är ändamålsenlig, och tillstyrker att utskottet hos Kungl. Maj:t anhåller om utredning i motionens syfte.

Länsstyrelsen i Norrbottens län finner det vara högst på tiden, att statsmakterna uppmärksamma det för länet skadliga förhållande, som ligger i råvarans måtlösa utförande ur länet. Den instämmer till fullo i motionens yrkande och tillstyrker livligt en skyndsam utredning av de problem, som här föreligga, samt tillfogar, att den omtaxering av länets skogar, som skogsvårdsstyrelsen ansett böra utgöra en förutsättning för utredningen, är opåkallad, därför att man redan nu vet att Norrbottens skogar blivit för hårt avverkade och att en omtaxering endast skulle förspilla dyrbar tid, som hellre borde användas till att sätta stopp för den olyckliga utveckling, som nu pågår.

Här ha alltså samtliga remissinstanser med undantag av domänstyrelsen kraftigt tillstyrkt utredning av de frågor, som motionen vill aktualisera. Men jordbruksutskottet har enhälligt ställt sig på avslagslinjen. Herr talman, jag har svårt att finna de riktiga orden för att karakterisera denna utskottets inställning, men den synes mig bäst kunna förklaras på det sättet, att sydsvenskarna i jordbruksutskottet tänkt: vi äga och besitta, och även det, som norrbottningarna och västerbottningarna ha, tillfaller oss; låt oss sova i fred och ro.

Läget är emellertid icke sådant, att vi däruppe kunna stillatigande åse, hurusom vår landsändas folkförsörjning undermineras. Det är ett intresse för oss att förkovra vårt näringsliv på grundval av föreliggande naturtillgångar. Och när vi hävda dessa intressen, så tro vi, att det även sker i statens intresse. Det är förklarligt, att den industri i mellersta och södra Norrland, som nu köper en del av sitt råvarubehov däruppe, icke vill förlora denna



*Ang. omläggning av kronoparkerna till länsallmänningar m. m. (Forts.)*  
möjlighet. Men den vill säkert icke ikläda sig några sociala förpliktelser mot den befolkning, som inom en snar framtid blir brödlös genom att grunden för dess försörjning blir undanryckt, utan då blir det staten som får träda emellan. Detta kommer att innebära, att där nu den privata industrien genom dessa skogars alltför hastiga exploatering kan tjäna något tiotusental kronor, där kommer staten så småningom att få träda emellan med många tiotal miljoner kronor för att bereda de arbetslösa inom det nordligaste Norrland utkomst.

När vi hävdar den uppfattningen, att såväl de inkomster som de arbetstillfällena, vilka kunna härflyta ur exploateringen av kronoskogarna inom Norrbotten och Västerbotten, böra förbehållas åt dessa läns egna innebyggare, så göra vi detta på grundval av en moralisk rätt, som bör tillerkännas vitsord framför varje annan juridisk eller sedvanerätt, som utbildats efter den tid, då staten själv genom sitt ingripande och stöd lade grunden till dessa nordliga landsändars industri och jordbruk. Jag vill erinra kammaren om några fakta ur Norrbottens kolonisationshistoria, som riksdagen näppeligen kan förbigå, såvida den vill ge dessa landsdelars innebyggare den rättvisa, som de kunna kräva.

Den första stora inflyttningen till Norrbottens inre skogsland ägde rum under 1600-talet, då gruvorna vid Nasafjäll och Svappavaara började bearbetas. Dessa första försök att skapa en bergslag i Norrbotten ledde till en inflyttning till Arvidsjaur och Arjeplog inom södra delen av lappmarken och till övre delen av Tornedalen i dess norra del. Utan dessa av kronan bedrivna eller kraftigt understödda företag skulle dessa trakter i dag icke ha haft en så talrik befolkning som de ha.

Det andra stora kolonisationsäventyret kom på 1700-talet, då professor Meldercreutz och kapten Steinholtz anlade Meldersteins och ett flertal andra industribedrifter inom Råneå socken samt det område, som ligger mellan Lule och Kalix älvar. Till dessa bruk införskrevs folk från Bergslagen och andra trakter av landet, och över 200 nybyggen anlades. Råneå socken har nu närmare 10,000 invånare, och man kan utan överdrift våga påståendet, att två tredjedelar av dessa äro ättlingar till det arbetsfolk, som först professor Meldercreutz och sedan friherre S. G. Hermelin införskrevo till dessa trakter. Råneå är som bekant den kommun inom landet, som torde dragas med den allra största arbetslösheten, och detta är alltså en följd av de statsunderstödda kolonisationshistorierna under 1700-talet och början av 1800-talet.

Det tredje kolonisationsäventyret kom under Carl Johans regering år 1824, då denne vidtog kraftiga åtgärder för att, såsom det hette, »befrämja odlingen och befolkningen i rikets norra provinser». Genom detta beslut om avvitrning av skogsmark till nybyggen och hemman inom övre Norrland ville man bereda befolkningen möjlighet att med skogen som stöd vinna arbetstillfällen och utkomst. Ett årtionde senare skedde upplåtelseerna av s. k. stockfångstskogar till sågverken däruppe, vilket ledde till att en lång rad av sågverk anlades.

På grundval av brukens och hemmanens skogar växte det sedermera under 1800-talet upp sågverk som svampar ur jorden, och vid seklets slut räknade vi över 20-talet stora sågverk i Norrbotten och minst lika många i Västerbotten. Denna sågverksindustri tillsammans med gruvindustrien medförde ytterligare inflyttning till länet, och dessa med statens stöd och hjälp och ofta med dess maktspråk vidtagna kolonisationsåtgärder ha lett till, att där vi år 1800 hade en befolkning på 30,000 personer där ha vi nu, säger och skriver, 212,000 personer. Befolkningsmängden har alltså mera än sjudubblats under loppet av 140 år.

*Ang. omläggning av kronoparkerna till länsallmänningar m. m. (Forts.)*

Det är mot bakgrunden av dessa befolkningspolitiska åtgärder, som man måste se förhållandena däruppe. När kronan upplåtit sina skogar till enskilda och bolag, har det skett för att bereda arbetstillfällen åt folket däruppe. Förr i tiden hade man ingen möjlighet att bogsera virket ned till Sundsvall eller Gävlebukten, Holmens bruk eller något bruk nere i Småland, utan detta är en senare tids uppfinning. Såvitt jag vet, var Enhörning i Sundsvall den förste, som började med denna trafik. Han hade prämar, med vilket timret från Kalixbygdens forslades ned till Sundsvall och det var omkring 1897, som han började med detta.

Nu måste man ju från vår sida ställa den frågan: är det inte rimligt att hänsynen till den befolkning, som en gång blivit bofast uppe i Norrbotten, antingen på grund av statens maktspråk eller på grund av att staten understött denna kolonisation, går före hänsynen till de bolag i mellersta och södra Norrland, vilka ha överspekulerat och byggt för stora industrier i förhållande till råvaruområdena? Undra herrarna på, att vi uppe i Norrbotten bli förbittrade och att befolkningen där känner det, som om den tillhörde en koloni, som Sverige inte bryr sig om, när man t. ex. bland dem, som köpa virke i Kalix älvdal, finna många företag utanför länet. Jag kan räkna upp följande: A/B Robertsfors, A/B Scharins Skogsförvaltning, Öhrvikens A/B, Dynäs A/B, Ankarsviks Ångsågs A/B, Holmens Bruks & Fabriks A/B, Robertsviks Ångsåg, Uddefors A/B, Fiskeby Fabriks A/B, Svanö A/B, Ströms Bruks A/B, A/B Tändsticksvirke, A/B Kemi O. Y., Veitsiluoto O. Y.

Där vill jag göra en parentes och ställa den frågan: skola vi här i Sverige, sedan Finland absolut stoppat transporten av virke från Finland till Sverige, vidhjärtat låta finnarna köpa virke på den svenska sidan och så lägga ned våra egna sågverk? Till de industriintressenter i mellersta och södra Norrland, som så envist hävda sin rätt att köpa virke i Norrbotten, ställer jag frågan: är det inte lika rimligt, att tyskarna köpa råvaran här och frakta den över till Tyskland för förädling? Jag undrar emellertid, hur det skulle gå för dessa företag, om så bleve förhållandet. Såvitt jag vet, har skogsägareföreningen dock i någon mån befrämjat en sådan utveckling. Det är klart, att för de enskilda skogsägarna kommer det alltid att framstå såsom ett önskemål att få sälja till den, som betalar mest, och att ha så många konkurrenter om virket som möjligt.

Jag ställer alltså den frågan: finns det i en tid, då man kräver rationalisering på alla områden, någon människa som vågar påstå, att det är rationellt, att inte mindre än ett 20-tal träförädlingsanstalter, belägna mellan Blankaholm i Småland och Västerbottensgränsen, skola konkurrera om virket i älvdalarna inom Norrbotten, när det uppenbarligen inte finns mer virke där än Norrbottens sågverk och övriga industrier behöva själva?

Utöver de företag jag nyss nämnde finns det ytterligare en hel del, som köpa virke däruppe, och jag kan exempelvis nämna Sävenäs Nya A/B, Wifstavarfs A/B, Sandvikens Cellulosa A/B, Utansjö Cellulosa A/B, Nordmalings Ångsågs A/B, Ströms Trävaru A/B, Bure A/B, Graningeverkens A/B, Mo och Domsjö A/B, etc. På samma sätt förhåller det sig för älvdal efter älvdal.

I motionen finnes en tabell, som visar, att på 1920-talet utgjorde i regel det på älvarna nedflottade virket ungefär 50 miljoner kubikfot per år. 1937 var siffran uppe i 91 miljoner kubikfot, och 1938 utgjorde den 87 miljoner kubikfot. Jag vågar påstå, att om den överavverkning, som nu pågår, får fortsätta, kommer det om tio år icke att finnas tillräckligt med virke åt sågverken i Norrbotten.

Nu kanske någon säger, att det är ingenting att vinna på en provinsprotektionism av den typ, som förordas i motionen. Det blir bara fråga om att flytta

*Ang. omläggning av kronoparkerna till länsallmänningar m. m. (Forts.)*  
arbetslösheten från en trakt till en annan. Det är inte alls riktigt att påstå detta, ty i verkligheten ligger saken till på helt annat sätt. Förklaringen är ganska enkel, men ligger ändock icke i öppen dag, och några ord till förklaring torde därför vara på sin plats.

Man kan t. ex. säga, att det ur rikets synpunkt är likgiltigt, om Sandviks sågverk i Västerbotten hålles vid liv med hjälp av den avkastning, som skogarna inom länet ge, eller om detta timmer i stället går till sågverk i Sundsvallstrakten, som behöva råvara. Så är likväl icke fallet. Rätta förhållandet är, att om ett dussin sågverk eller flera i Sundsvallstrakten uppdelas denna råvara mellan sig, så inverkar det inte mer än till några få procent på vartderas förmåga att uppehålla driften. Men när Sandviks sågverk i Västerbotten nedlägges, så rycker man också undan avsättningsområdet för den jordbrukande befolkningen i dess närhet, och man ödelägger de egna hem, som arbetarbefolkningen under de senaste 30—40 åren skapat åt sig. Teoretiskt kunde man säkerligen göra upp en kalkyl, som visar, att hela Norrlands träförädlingsindustri med största ekonomiska fördel kunde sammanföras till några jättestora anläggningar i Gävlebukten. I praktiken kunde ett dylikt arrangemang också vara ekonomiskt lönande för industrien som sådan. Men jag frågar: hur går det då för den jordbrukarbefolkning, som är bosatt upp efter den övriga Norrlandskusten och som har sitt avsättningsområde inom de industrisamhällen, som vuxit upp därstädes, innan man ännu ägde tekniska möjligheter att bogsera råvaran långa distanser, såsom nu är fallet? Och hur går det med arbetarbefolkningen utefter samma kust, vilken i tusental byggt sina egna hem i industriens närhet i fast förlitan på att skogen skulle räcka för evärdeliga tider? Jag frågar vidare: är förräntningen av det kapital, som av den mellan- och sydnorrländska industrien nedlagts i anläggningar, vilka överdimensionerats med hänsyn till resp. traktens råvarutillgång, ett större statsintresse än det, som ligger i bevarandet av den odling, som uppstått i dessa trakter i övre Norrland under trehundra års kolonisation under statens medverkan?

Jordbruksutskottet har gett sitt svar. Det har tagit parti för de nuvarande förhållandenas fortvaro genom att hänvisa till en utredning, som icke är någon utredning av de spörsmål, som ligga oss där uppe närmast om hjärtat. Jag hyser den förhoppningen, att kammaren skall behjärta motionens yrkande och ge oss en utredning om dessa spörsmål, nämligen frågan om att tillförsäkra Norrbottens befolkning och industri inkomsterna från skogen. Jag vet, att detta skulle innebära en avstängning av transporten av råvaran söderut och ett sådant ingrepp i den enskilda näringsfriheten, som vi inte äro vana vid på detta område. Men detta ingrepp är inte större än det ingrepp, som består i skapandet av vårt sockermonopol, där man reglerat allting, från det fröet lägges i jorden till försäljningen av den färdiga produkten, eller i en lång rad andra regleringar på olika områden i vårt land, vilka ha satt den gamla näringsfrihetens principer ur funktion.

Jag skall inte gå djupare in på frågan, hur kronoskogarna böra förvaltas, men jag är övertygad om, att varje objektiv undersökning skall visa, att ett överförande av kronoskogarna till länsdrift, vare sig man vill lägga dem direkt under länsstyrelserna eller i aktiebolagsform, skall ge ett bättre resultat än den drift, som nu sker genom domänverket. Nu är det på det sättet, att varje revirförvaltare är inställd på att leverera in mesta möjliga till statskassan, och hans anseende inom verket är beroende på att reviret uppvisar ett så gott ekonomiskt resultat som möjligt. Följden har blivit, att man faktiskt inskränker sådana skogsvårdsåtgärder, som på lång sikt skulle kunna bereda staten bättre inkomster.

Vidare vill jag framhålla, att när domänverket levererar in, låt oss säga,

*'Ang. omläggning av kronoparkerna till länsallmänningar m. m. (Forts.)*  
100,000 kronor från Norrbottensskogarna till statskassan, så får socialdepartementet betala ut 200—300 tusen kronor, på grund av att domänverkets organisation icke är av den art, att den tar hänsyn till sociala önskemål och förhållanden. Jag säger — och det står jag för — att det är en ren och uppenbar skandal, att det på de sex nordligaste länens kronoparker finnas omkring 3,000 kronotorp och 350 kolonat och kronotorp, vilka med en förnuftigare organisation kunde ha varit verkligt förstklassiga egnahem men som nu i de allra flesta fall äro undermåliga såsom bostäder och ännu undermåligare såsom jordbruk. När man följer kronotorpens kolonisationshistoria, finner man, att det faktiskt nästan ser ut, som om domänverket satt sig i sinnet att förfölja de människor, som vilja slå sig ned där. Jag vill t. ex. inte ge fem öre för den sakkunskap, som fick vara bestämmande, när man under 1920-talet och åren närmast före stakade ut dessa kolonat; så illa äro de planerade och placerade. Det finns kolonat, som placerats på mark, som är värd att odla, men i ett stort antal fall är marken icke värd att odla.

Jag skall inte fullfölja min process med domänstyrelsen här i kväll — jag beklagar, att detta ärende kommit upp vid en så sen timme.

Med hänsyn till att bägge skogsvårdsstyrelserna och bägge länsstyrelserna däruppe ha tillstyrkt en utredning och med hänsyn till att domänstyrelsen, såsom framgår av ett utlåtande, som jordbruksutskottet fogat såsom bilaga till sitt betänkande, tillstyrkt en teknisk-ekonomisk utredning av tillkomsten av en sulfittfabrik i Norrbotten — en utredning som såvitt jag vet ännu inte är igångsatt — skall jag ställa ett yrkande om bifall till den senare delen av klämman i min motion, vilken lyder »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsam utredning rörande möjligheterna att förbehålla avkastningen från Norrbottens läns skogar åt detta läns egen industri».

Jag hade med största nöje utvidgat detta yrkande att gälla även Västerbotten, men då sekretariatet i första kammaren, där en likalydande motion redan har behandlats, ansett detta ligga utanför motionens ram, måste jag nöja mig med att ställa det yrkande, som jag här gjort.

Jag hoppas uppriktigt, att kammaren skall biträda detta yrkande, ty vi kunna vara övertygade om, att ifall den överavverkning, som nu sker, får fortsätta under någon längre tid, kommer staten, där den enskilda industrien i landets sydligare delar nu genom exploateringen tjänar t. ex. 10,000 kronor, att om några år få lägga ut många 100,000-tals kronor för att bota de revor, som man nu slår.

Häruti instämde herrar *Hage, Nilsson* i Antnäs och *Johansson* i Tväråselet.

Herr **Ericsson** i Sörsjön: Herr talman! Herr Lövgren visade sig ju i sitt anförande rätt så hård emot jordbruksutskottet, därför att utskottet icke tillstyrkt den utredning, som han föreslagit. Jag vill för min del bestämt bestrida, att jordbruksutskottet eller dess ledamöter eller de av dessa, som deltagit i behandlingen av detta ärende, skulle ha avstyrkt motionen eller denna begäran om utredning på grund därutav, att man skulle vara ogint inställd till Norrbotten. Det är nog helt andra skäl som varit anledningen till, att utskottet icke velat vara med om att tillstyrka en sådan här utredning. Sedd emot bakgrunden av de förhållanden, som råda uppe i Norrbotten, kan man mycket väl förstå en framställning sådan som denna. Förhållandet är ju, såsom herr Lövgren påpekat såväl här i debatten liksom också i motionen, att Norrbottens kommuner över lag äro mycket hårt skattetyngda, och att de ha en skattebörd, som är oändligt mycket högre än i något annat län. Vidare är ju också Norrbotten, såsom vi alla känna till, konstant besvärat av en ganska omfattande arbetslöshet, trots att det däruppe finns stora naturtillgångar av

*Ang. omläggning av kronoparkerna till länsallmänningar m. m. (Forts.)*  
skilda slag, ja, naturtillgångar, som intet av våra övriga län har någon motsvarighet till.

Jag förstår ju, att en förbättring i det ekonomiska tillståndet i Norrbotten skulle kunna ernås, om förädlingen av råvarorna kunde ske inom länet i stället för att, såsom exempelvis nu sker, all järnmalm skall behöva exporteras till Tyskland och andra länder och ungefär hälften av trävirket skall behöva skickas till andra län. Frågan måste emellertid sägas vara av ganska komplicerad natur. För min del tror jag nu icke, att det är möjligt att lösa en fråga som denna utan bortseende från ekonomiska beräkningsgrunder. Man får säkerligen anlägga ganska långtgående sociala synpunkter på detta spörsmål, om man skall kunna vinna det resultat, som motionärerna avse med sin framställning.

I fråga om trävarorna förmäna nu motionärerna, att en ordentlig lösning av försörjningsspörsmålet i Norrbotten skulle vara möjlig, om man uppdelade kronoparkerna uti länsallmänningar under länsstyrelsernas administration. Enligt min mening är denna väg visserligen framkomlig, men jag tror icke, att den är att rekommendera. För såvitt jag kan förstå måste en sådan åtgärd medföra ganska vittgående konsekvenser. En decentralisering av kronoparkerna över lag torde väl sålunda icke kunna undvikas. Man kan väl nämligen icke tänka sig möjligheten utav att avskilja från den statliga förvaltningen kronoparkerna i Norrbotten. Dessa utgöra ju en så betydande del av landets kronoskogar, att ett avskiljande av dem från den nuvarande förvaltningen, såvitt jag kan förstå, skulle göra det omöjligt att bibehålla domänverket såsom förvaltningsapparat för kronans övriga skogar. Jag menar, att det är mycket svårt att kunna vara med om en sådan sak, särskilt om man som jag — i motsats till den föregående talaren, om man får döma av hans anförande — har den uppfattningen, att länsstyrelsernas administrering av skogsförvaltningen är ägnad att fördyra det hela. Jag tror att man kan säga, att länsstyrelserna icke äro så förfärligt väl skickade att omhänderha förvaltningen av kronoskogarna inom respektive län. Förutsättningen för ett genomförande av en åtgärd sådan som den här föreslagna är väl, att man med säkerhet kunde säga, att domänverket icke sköter sina förvaltningsuppgifter på ett tillfredsställande sätt. Jag har emellertid icke av innehållet i motionen och knappast heller utav innehållet i vad herr Lövgren nyss yttrade kunnat finna, att han för sin del anser, att domänverket egentligen missköter sina förvaltningsuppgifter. För egen del kan jag icke vara med om ett dylikt påstående, ty jag skulle icke vara i stånd att bevisa riktigheten utav detsamma. Jag tror nog att man kan säga, att den omorganisation av domänverket, som genomfördes år 1934, ganska mycket förbättrat domänverket såsom förvaltningsorganisation för de statliga skogarna. Genom de åtgärder, som då genomfördes, har ju nämligen åt domänverket givits en mycket friare ställning i förvaltningsavseende än det tidigare hade. Meningen var ju också, att domänverket genom denna omorganisation i likhet med andra statliga verk skulle bli ett affärsdrivande verk i egentlig mening.

För att realisera motionärernas önskemål, att avkastningen av skogarna i Norrbotten må kunna komma länets befolkning tillgodo, är det enligt mitt sätt att se icke nödvändigt att göra kronoskogarna till länsallmänningar under länsstyrelsernas administration. Motionärernas önskemål måste enligt min mening leda till, att förbud utfärdas mot försäljning till köpare utom länet av viss kvantitet virke. Jag föreställer mig, att en dylik åtgärd skulle vara nödvändig, även om länsstyrelsen skulle omhänderha förvaltningen av kronoskogarna, ty annars skulle det väl knappast vara någon mening med det hela. Om man sålunda skall kunna vinna det resultat, som motionärerna eftersträva,

*Ang. omläggning av kronoparkerna till länsallmänningar m. m. (Forts.)*  
blir det nog nödvändigt att genomföra ett rätt så vidsträckt förbud mot försäljning av virke ifrån Norrbotten till andra län. Jag undrar också, om icke, därest ett dylikt förbud genomföres beträffande kronoskogarna i Norrbotten, detsamma även måste utsträckas att gälla jämväl hemmansskogarna. Därigenom komma även innehavarna av enskilda skogar att få bidra till den sociala understödsverksamhet, som det här givetvis är fråga om. En sådan åtgärd måste väl ändå, enligt min mening åtminstone, medföra ganska viktiga och svårbedömliga konsekvenser. Nu ha ju motionärerna som vi hörde av herr Lövgrens yttrande frånträtt frågan om inrättandet av länsallmänningar under länsstyrelsernas administration och stanna nu vid ett yrkande om ett säkerställande av att avkastningen av skogarna i Norrbotten må kunna förbehållas detta läns egen befolkning. Såsom av utskottsutlåtandet tydligt framgår har utskottet icke tagit riktig ställning till detta spörsmål. Utskottet har under behandlingen utav motionen kommit till den övertygelsen, att 1936 års skogsutredning, som ju bland annat har att utreda frågan om inrättandet av en cellulosaindustri i Norrbotten, icke gärna kan undgå att ta upp även det spörsmål, som beröres i herr Lövgrens yrkande, och att det därför är onödigt att nu hos Kungl. Maj:t begära ytterligare utredning om denna sak.

Innan jag slutar detta mitt anförande vill jag säga, att det finns möjlighet för staten att även på annat sätt än det här ifrågasatta hjälpa icke bara Norrbotten utan även Västerbotten och kanske delvis också andra län. Jag tänker nu icke minst på möjligheten för staten att genom ökade anslag förbättra skogsvården. Jag föreställer mig, att, om man från riksdagens sida ville vara med om ett årligt anslag på låt mig säga 25 miljoner kronor, vilket till övervägande delen skulle användas i Norrbotten och Västerbotten, man härigenom säkerligen skulle kunna göra ganska mycket icke bara för en ökning av arbetstillfällena utan även för en förbättring av själva grunden för den näring, varifrån en ganska stor del av skogsbygdernas befolkning i dessa län erhåller sin försörjning. Jag menar med andra ord, att i detta hänseende återstår säkerligen ännu mycket att göra. Just nu är det ju icke fråga om någonting dylikt, men jag vill dock uttala den förhoppningen, att det i en snar framtid efter verkställda utredningar skall bli möjligt för riksdagen att kunna anvisa betydligt större summor till skogsvårdens främjande än dem som hittills utgått.

Med hänsyn till vad jag här anför, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Lövgren** erhöll härpå ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag vill bara säga till den föregående talaren, att det är självklart att man kan överföra inkomsterna från kronoskogarna i Norrbotten från statskassan, dit de nu gå, till länet. Jag vet emellertid, att detta icke kommer att ske, utan att det hela bara är en teoretisk spekulat.

Den föregående talaren hade ju så mycket att säga emot förslaget om länsallmänningar. Jag undrar emellertid, om han icke möjligen känner till några allmänningar i Dalarna, som äro en guldgruva för respektive kommuner. För egen del känner jag till allmänningar i Norrbotten, som äro en guldgruva för vederbörande kommun. Jag är för min del övertygad om, att en länsallmänning skulle ge samma goda resultat som dessa.

Att domänstyrelsen är överorganiserad visar det förhållandet, att medan om-lutningen uppgår till 43 miljoner kronor utgöra administrationskostnaderna 7 å 8 miljoner kronor. Det är något fel med ett sådant system. För en areal här i Stockholms län på 17,000 hektar belöpa sig administrationskostnaderna

*Ang. omläggning av kronoparkerna till länsallmänningar m. m. (Forts.)*  
till 109,000 kronor, om jag minns rätt. Det är helt enkelt abnorma kostnader, som vi se.

Det fanns ingenting i den föregående talarens anförande, som slog undan den bevisning, jag hade. Det sagda gäller icke bara ifråga om skogsvårdsstyrelserna och skogsvården utan även ifråga om de människor i kustlandet, som varit sysselsatta i en industri, vilken under en gången tid kommit till under statens medverkan och understöd.

Vidare anförde:

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Jag anser mig böra lämna vissa upplysningar, då det ju icke är alldeles riktigt, att direktiven för 1936 års skogsutredning ha en sådan begränsning, som herr Lövgren nämnde. Då denna tillsattes hade jag nämligen kommit till den uppfattningen, att beträffande riksskogstaxeringen var det i första rummet angeläget att försöka utröna, om förhållandena vore sådana, som från flera håll påpekats, att vårt skogskapital börjat förminskas. När jag remitterade ut ärendet till olika myndigheter, var det många, som avstyrkte av den anledningen, att det icke var länge sedan den sista skogstaxeringen skedde. Jag fick i alla fall den bestämda uppfattningen, att det vore bättre att göra en ny riksskogstaxering litet tidigare för att få klarhet i förhållandena än att lita till ett rent gissningsförfarande.

När 1936 års skogsutredning tillsattes voro naturligtvis direktiven i första hand att man skulle försöka utreda, under vilka förutsättningar och på vilket sätt staten borde ingripa ytterligare för att hjälpa till att vidmakthålla och eventuellt utöka skogskapitalet. Det är en av de första förutsättningarna för att kunna planera en på ekonomisk grund byggd industri eller förädlingsverksamhet.

Detta gäller naturligtvis för landet i dess helhet. Men i direktiven ingår även, att man skall försöka giva anvisning på särskilda åtgärder å orter, där skogen är mera svårförnygrad. Det är självfallet ett hela landets intresse, att statsmakterna ha intresse av att giva det ytterligare stöd som påkallas av den längre tid som förflyter innan man får valuta för de skogsförbättringsåtgärder, som vidtagas.

Därutöver har 1936 års skogsutredning sig förelagt att undersöka, huru — när vi utgå från den färdiga varan, och vi kunna icke utgå från något annat — förhållandet är mellan de inkomster, som tillkomma skogsägaren, d. v. s. rotvärdet, och dem industriens företagare och arbetare erhålla, och skogsarbetarnas inkomster i relation härtill. Detta problem skall man försöka penetrera och lösa. Därutöver skall hela det ekonomiska systemet på detta område utredas ur strängt ekonomiska synpunkter. Är det t. ex. riktigt att transportera virket på de avstånd, som detta nu många gånger sker? Eller är det med hänsyn till skogstillgången riktigare att söka åstadkomma en förädlingsindustri för virkets förädling inom det mera begränsade område, varifrån virket tages? Följaktligen kan skogsutredningen icke underlåta att även undersöka behövligheten eller nyttan av en cellulosafabrik eller annan anläggning för att nyttiggöra den del av virket, som icke går till sågvirke. Ty det kan naturligtvis vara ofördelaktigare, om ett sågverk i Norrland tar allt sågvirket och försågar det, medan sulfat- och sulfitedven har svårt att finna köpare. Då får det måhända säljas till lägre priser, medan många gånger högre priser kunna betingas, under förutsättning att virket går till sågverk i trakten. 1936 års skogsutredning har alltså att undersöka även detta problem.

Därutöver vill jag bara lämna det meddelandet, när man nu talar om att

*Ang. omläggning av kronoparkerna till länsallmänningar m. m. (Forts.)*  
länsstyrelserna borde övertaga ledningen av kronoskogarna, att som vi veta litet var ha på grund av sociala omständigheter befolkningen och fabriksledningarna uppifrån de norrländska länen hänvänt sig till Kungl. Maj:t med framställningar att utan tävlan i den öppna marknaden få köpa virke, som är erforderligt för att hålla vissa sågverk i gång. Man har förmenat, att man kunde icke eljest hålla tillräcklig arbetstid. Då har Kungl. Maj:t åtminstone i flertalet fall tilldelat de olika företagen vissa kvantiteter virke.

Då jag sista gången hade detta spörsmål under mina ögon, gjorde jag en närmare undersökning, som jag meddelade till landshövdingen i Norrbottens län. Vad jag hade fäst mig vid då var, att virket från allmänningsskogarna, vilka skogar stå under länsstyrelsens överinseende, gick långt söderut, medan man begärde, att statsskogarna skulle förse de olika sågverken i orten med virke. Landshövdingen svarade, att länsstyrelsen hade ingen möjlighet att lägga sig i förhållandena. Så är det verkliga förhållandet, att samtidigt som Kungl. Maj:t ålägger domänstyrelsen att leverera virke till vissa företag, går virket från allmänningsskogarna söderut.

Följaktligen kan man icke säga annat än att vi ha försökt underlätta för industrien där uppe att tillgodose sitt virkesbehov. Domänstyrelsen har fått direktiv från Kungl. Maj:t att tillgodose vissa industrier. Länsstyrelsen har ingen sådan möjlighet. Men landshövdingen lovade att göra styrelserna för allmänningsskogarna uppmärksamma på förhållandet, och därest det vore av intresse för de olika styrelserna skulle man söka tillgodose dessa synpunkter.

När man kommer in på frågan om att virkestillgången skall förädlas inom den egna provinsen, vill jag säga, att det är möjligt, att man så småningom kommer därhän i större och större utsträckning. Men vi skola ej förglömma, att en sak, som ser aldrig så bra ut, kan hava både en och flera avigsidor. Det är naturligt, att om avsättningsmöjligheterna begränsas till ett visst område och det ej blir någon tävlan i öppna marknaden, kan det medföra prisfall på virket inom detta område. Detta prisfall drabbar, som herr Lövgren sade, skogsägarna. Men vi skola icke blunda för, att det drabbar även skogsarbetarna. Det är för övrigt icke alldeles säkert, att skogsarbetarna äro den lyckligaste gruppen av arbetstagarna. Det kan naturligtvis medföra, att skogsarbetarna i betydande utsträckning, om virkesuttagningen får så mycket mindre värde genom att avsättningsräjongen minskas, också få mindre inkomster.

Jag vill icke därmed ha sagt, att man ej bör överväga saken. Men man måste tänka igenom saken fullt ut, så att man icke hjälper på ett ställe och stjälper på ett annat.

Då jag reste i Norrland förra året, fann jag, att det finnes stora delar, där skogen är gles. Det är ett intresse icke allenast i Norrland utan i olika delar av de skogbärande trakterna i landet, att skogskapitalet icke blott vidmakthålles utan även utökas. Av den anledningen menar jag, att särskilt när det gäller de svårförnygrade delarna är det angeläget, att staten griper in i större utsträckning genom att ekonomiskt ytterligare hjälpa fram skogsproduktionen. Därför har på mitt förslag Kungl. Maj:t de sista dagarna beslutit sätta igång en utredning, som gäller de norra länen och även vissa av de andra länen, som kunna vara jämförliga med de förstnämnda länen.

Jag menar, att vi skola göra en inventering. När denna inventering är klar, skall man taga i övervägande, vilka — låt mig säga — extraordinära åtgärder utöver de vanliga, som kunna vara angelägna, icke bara ur dessa landsdelars synpunkt utan ur hela landets synpunkt, för att hålla i gång industrien och vidmakthålla skogskapitalet.

Det torde vara möjligt för denna utredning att komma till ett positivt resultat i vissa delar redan i år. Då kan man tänka sig, att redan nästa år stats-



*'Ang. omläggning av kronoparkerna till länsallmänningar m. m. (Forts.)*  
makterna skola bisträcka med ytterligare medel för att sätta i gång förbättringar i skogsproduktionen och som medför ökad arbetstillgång.

Samtidigt som detta sker har domänstyrelsen sin inventering i gång. När man får en överblick i större utsträckning härav, kommer man närmare fram till en lösning av problemet. Då får man en bättre bild av vad vi ha för tillgångar inom dessa provinser och om vi för att kunna avsätta vissa av de olika sortimenten av virke ha behov av ytterligare industrier. Då är ögonblicket framme — även om icke 1936 års skogsutredning kommer dit — för den tekniska undersökningen, om vi icke behöva ytterligare någon anläggning för avsättningen av vissa sortiment. På detta sätt har jag sett dessa problem.

Sedan kan jag icke underlåta att i detta sammanhang, då herr Lövgren nämnde om export av virke, säga, att det importerats virke till och med av de sågverk, för vilka herr Lövgren själv var med om att göra framställning till Kungl. Maj:t att få virkestilldelning. Alltså ha vissa av sågverken de sista åren försetts med virke, som importerats från Finland, i ganska stor utsträckning. Det är gott och väl, att så skett.

Den export av råvirke, som sker, är av ganska blygsam kvantitet. Jag kan nämna, att då vi på Tyskland ha en viss kontingent osågat virke, som vi äro angelägna att få så stor som möjligt, har på hemställan av den köpande parten medgivits rätt att exportera virke, som motsvarar 10 procent av hela exportkvantiteten. Det är sålunda inga större kvantiteter. Men det är självklart av ett visst värde. Då vi taga in virke kan det under vissa förhållanden vara rimligt, att vid mindre efterfrågan inom landet häva något utlopp för en viss kvantitet. Det är självklart, att regeringen, såsom också sagts till skogsägarna, anser att det är önskvärt att vi om möjligt förädla allt virke inom landet. Därigenom bereda vi arbetsmöjligheter. Men om vi släppa en viss kvantitet virke på export och kunna få en större kontingent av arbetat virke, då kontingenterna kringskäras på alla möjliga sätt, synes det angeläget att tillmötesgå även dessa krav från köparna.

Jag har, herr talman, bara velat lämna dessa upplysningar i detta sammanhang.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen ånyo övertagit ledningen av förhandlingarna.

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! Jag har lyssnat med stort intresse till herr Lövgrens anförande. Jag tror att jag får instämma med honom i att det varit önskvärt, att denna fråga kommit upp till behandling i kamrarna vid en tidpunkt, då det varit tillfälle att ägna den en mera ingående behandling. Jag kan också giva honom rätt i att det är icke bara ett intresse för Norrland och Norrbotten, som det här gäller, utan ett intresse för hela landets näringsliv. Han talar om att framför allt gäller det att förkovra »vårt läns» näringsliv. Som jag ser problemet gäller det att förkovra hela vårt lands näringsliv, våra försörjningsmöjligheter överhuvud taget. Men jag erkänner, att det är riktigt, att vårt försörjningsproblem tillspetsas för närvarande på alldeles särskilt sätt i Norrland och särskilt i Norrbotten.

Jag har kunnat ägna denna sak någon uppmärksamhet, dock icke på långt när så mycket som jag önskat. Vad jag sett har i alla fall givit mig ett starkt intryck av att något måste göras. Jag är sålunda i princip enig med herr Lövgren om att denna sak måste tagas upp som en nationell angelägenhet. Men om jag ett ögonblick skall, utöver vad som sagts, gå in på hans konkreta förslag, kan jag icke lika oreserverat vara med honom. Han har sett denna fråga litet för snävt, brutit ut vissa detaljer och lagt fram förslag,

*Ang. omläggning av kronoparkerna till länsallmänningar m. m. (Forts.)*  
som han tror äro till gagn och som kanske för kort tid under en övergående situation skulle vara till gagn, men som säkerligen icke på lång sikt skulle lösa Norrbottens försörjningsproblem. Det gäller särskilt det yrkande, som framställts i motionen, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om utredning rörande möjligheterna att förbehålla avkastningen från Norrbottens läns skogar åt detta läns egen industri.

Herr Lövgren har själv antytt, att man genom ett bifall till denna motion egentligen flyttar arbetslösheten söderut från det ena länet till det andra. Men jag förstår, att han som norrbottning menar, att det framför allt gäller att taga vara på de arbetstillfällen, som finnas i detta län. Jag undrar, om det verkligen är rätta sättet att skaffa norrbottningarna arbete på lång sikt att göra som motionärerna föreslå, d. v. s. slå vakt om dessa råvaror och förbehålla dem för Norrbotten.

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet pekade nyss på den olägenheten av denna protektionism, att man därigenom får minskad avsättning och minskad konkurrens. Detta kan leda till prisfall för skogsägarna och till lönereduceringar för skogsarbetarna. Men jag skulle vilja fråga: Är det överhuvud taget önskvärt att i Norrbotten bygga upp en utvidgad trävaruindustri? Är det icke riktigare att lägga frågan om Norrbottens försörjningsproblem så, att man undersöker andra möjligheter att få fram nya industrier eller företag? Ett så starkt konjunkturbetonat industriliv, som Norrbotten har för närvarande, medför betydande risker för befolkningen. Det har just lett till den situation, som vi stå i, och skapat det starka missnöje, som herr Lövgren gjorde sig till tolk för.

Nu är det dessutom så, vilket även framhålles i domänstyrelsens yttrande över motionen, att sågtimmeret förädlas redan nu så gott som helt inom Norrbottens län. Det sågtimmer, som tillföres från domänstyrelsens skogar på Norrbottens älvar, går sålunda endast i mycket liten utsträckning utanför länet. Det är råvaran för sulfitindustrien det gäller. Domänstyrelsen har ju lämnat denna fråga öppen och ansett det böra undersökas, om en sulfitindustri inom Norrbottens län bör komma till stånd. Men jag vill ännu en gång understryka, att som jag ser dessa problem bör man icke ensidigt bygga på skogsprodukterna och deras förädling i fråga om Norrbottens framtid. Det finnes alldeles säkert andra utvägar, som man parallellt med denna sak bör undersöka och som man ej bör skjuta tillbaka.

Jag tror för min del rätt mycket på möjligheterna att få fram en småindustri i Norrland och Norrbotten. När man ser, hur småindustrien växt fram i stora delar av landet under de senaste åren, måste man göra den reflexionen, att det väl icke är förbehållet allenast ett eller ett par landskap: Småland och Västergötland, att åstadkomma en livskraftig småindustri. Jag tror, att även om förutsättningarna där varit speciellt gynnsamma, så saknas de icke heller i Norrbotten. Jag vet, att man tagit upp saken och gjort en del. Men det vore nog skäl att ägna frågan större uppmärksamhet.

Vidare bör större uppmärksamhet ägnas åt frågan om möjligheterna för den yngre kemiska industrien i Norrbotten. Här finnas möjligheter att taga i sikte. Framför allt tror jag, att det är angeläget att söka ordna för Norrbotten så, att länets näringsliv icke i fortsättningen blir så mycket som hittills beroende av starkt konjunkturbetonade industrier. Det är särskilt detta jag vill framhålla i denna debatt i anslutning till herr Lövgrens anförande.

Jag vill sluta med att ännu en gång understryka, att denna fråga är allvarlig och väl förtjänt av uppmärksamhet. Huruvida det tjänar något till att komma med en utredning, är jag tveksam om. Jag tror liksom herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, att man i alla händelser först

*Ang. omläggning av kronoparkerna till länsallmänningar m. m. (Forts.)*  
bör avvakta 1936 års skogsutredning, som ju uppenbarligen har dessa frågor på sitt program. Jag tror också, att det intresse, som finnes för närvarande inom det enskilda näringslivet i Norrland, både det större och det mindre, är en borgen för att man ej kommer att underlåta att pröva något uppslag, som kan vara till gagn för Norrbottens och Norrlands näringsliv.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Kilbom**: Jag ber, herr talman, om ursäkt för att jag tager kammarens tid i anspråk under några minuter. Jag ber om ursäkt närmast därför, att så många yttrat sig redan förut och man ju icke bör ockra på kammarens intresse.

Jag har under de sista månaderna gjort icke mindre än fyra längre eller kortare resor i de norrländska länen och har besökt särskilt Norrbotten. Jag har därvid icke kunnat underlåta att komma i kontakt med skilda grupper av befolkningen och under nog så långa nattliga samtal taga del av deras synpunkter. Med mitt anförande vill jag fullgöra ett flera gånger givet löfte, men jag har också ett annat skäl. I dag hava vi med anledning av föreliggande motioner diskuterat förhållandena i Norrbotten. Jag är rädd för att vi i morgon nödgas diskutera skogsväsendet och därpå byggda industrier i andra län. Jag tror nämligen, att vi stå inför en begynnande kris inom de industrier, som äro byggda på skogsväsendet, detta beroende på många omständigheter, som jag härvidlag icke kan giva mig in på.

Jag är givetvis icke beredd att i dag giva min anslutning till herr Lövgrens motion. Jag vill nämligen öppet och ärligt säga, att jag icke blivit övertygad om att man skulle vinna något för vare sig Norrbottens eller Västerbottens befolknings försörjning eller för hela den befolknings försörjning, som är baserad på skogsindustrien, om man *överflyttade* förvaltningen av statens skogar från domänverket till respektive länsstyrelser. Jag tror, att man i sakens intresse bör akta sig för att hängiva sig åt några förhoppningar på resultat av en omläggning av förvaltningen av enbart formell innebörd. Situationen för de norra länen är nog så allvarlig, men jag tror icke, att man får se partikularistiskt på saken. De som i likhet med mig utgå ifrån att vi böra söka skapa bästa möjliga förhållanden för alla svenskar, sakna anledning resonera så, att man genom att stoppa exporten av sågtimmer från Norrbotten till andra delar av landet kan åstadkomma en förbättring av läget. Jag måste dock medgiva, att herr Lövgrens anförande genom sin saklighet och sitt patos på mig verkade mycket starkt, och vill gärna betyga att jag innerligt väl förstår honom. I dag för fjorton dagar sedan sade man till mig uppe i Murjek, att vi hava en representant, som alldeles särskilt för vår talan, och det är herr Lövgren i Boden.

Det råder uppe i de norrländska länen en stämning, som jag tror är mycket farlig. I Seskarö, Överkalix, Luleå, Malmberget, Murjek, ja ned i Jämtland har man sagt mig: vi äro kolonister, som utsugas av övriga delar av Sverige. Mina damer och herrar! Det var väl ändå icke meningen med den i fråga om resultatet glädjande socialpolitik, som vi hava fört under de sista åren! Jag vill vädja till de kamrater i kammaren, som äro »sörlänningar». De böra icke tro, att det bara är av avundsjuka, som norrbottningarna till exempel fråga sig: varför skola våra råvaror, malm och trä, komma främst sydligare delar av landet tillgodo, då samtidigt de skånska råvarorna förädlas inom provinsen och det skånska jordbruket på ett nästan exemplariskt sätt gynnas genom statligt understöd? Även om jag anser klagomålen i en del avseenden vara överdrivna — Norrbotten har ju, vilket Norrbottens representanter icke

*Ang. omläggning av kronoparkerna till länsallmänningar m. m. (Forts.)*  
ha anledning att sticka under stol med, under de sista 25 åren rusat framåt — är det dock i varje fall ord, som riksdagen har anledning att skriva sig till minnes. Jag är glad över de förklaringar, som härvidlag avgivits av jordbruksministern. Men jag vill tillägga, att det snart är på tiden, att man får något annat än vanliga utredningar. Om befolkningen i två av våra län — och till på köpet de län, som årligen visa starkt befolkningsöverskott och där det enligt min mening finnes oanade möjligheter inte minst för jordbrukare, vilket jag tycker man bör stryka under — anser sig stå utanför folkhemmet Sverige, kan detta komma att medföra politiska konsekvenser, som icke äro önskvärda. Under alla förhållanden är jag övertygad om, att det vid nästa ekonomiska kris kan komma att medföra konsekvenser också för oss alla andra, konsekvenser, som vi i varje fall böra försöka att förebygga. Det kan icke vara någon mening i att skapa ett läge, som gör, att tusentals människor försöka att utvandra från den ena landsändan till den andra. Just i dagens tidningar talas det om, hurudant resultatet blivit i Amerika. Förhållandena äro ju mycket mindre hos oss, men så mycket större utsikter bör det också finnas att förebygga det onda.

Om det blir någon votering vill jag som en maning till Mellan- och Sydsveriges representanter här i kammaren meddela, att jag kommer att rösta för herr Lövgrens förslag, och jag vill ännu en gång vädja till er att verkligen »taga på» detta problem. Jag beklagar, att det med den dumhetens och småsnålhetens politik, som gäller i fråga om arvodena, finns några möjligheter för enskilda ledamöter av riksdagen att resa upp till Norrland och se sig omkring där annat än på en riksdagsresa. Jag har haft möjlighet, bland annat genom att jag erhållit understöd från mitt partis organisationer, att företaga resor till det nordliga Sverige. Jag vädjar nu som sagt till kammaren att söka förstå, att det här föreligger ett mycket allvarligt socialt och politiskt problem, som i dag visserligen direkt bara rör Norrbotten, men som säkert framdeles kommer att visa sig vara av långt större räckvidd, om icke statsmakterna på allvar och snabbt taga itu med detsamma.

I detta anförande instämde herr *Lindmark*.

**Herr Lövgren:** Herr talman! Jag vill till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet säga, att det förhåller sig som han angav icke bara med virket från allmänningsskogarna utan även med virket från hemmansskogarna. Efter årtal av propaganda har det lyckats för oss norrbottningar att driva det dithän, att vi fått en industri vid Kalix, Karlsborg, Båtskärsnäs och vid Seskarö. Tidigare hade man ett sågverk i Piteå, som statens järnvägar förvaltade. Dess förvaltning har numera överflyttats på domänstyrelsen. Jag sörjer icke för dessa verks framtid, jag går ut ifrån att de fyra verk, som domänstyrelsen har där uppe, skola drivas med virke från statsskogarna. Det är riktigt, när domänstyrelsen säger, att det är ingen nämnvärd timmerkvantitet från statens skogar, som går söderut, men det är virket från hemmanens skogar och virket från sockenallmänningarna, som går söderut. Jag satt i höstas i två dagar och åhörde debatten mellan allmänningarnas delägare och landshövdingen med flera, så jag vet precis, hur det ligger till där. Man säger: vi kunna icke annat än hävda den fria konkurrensens princip, när det gäller försäljning av vår skog. Häremot invänder jag, att detta leder — med den nuvarande avverkningen på enskilda skogar och på sockenallmänningarnas skogar — till att Törefors sågverk, en rad av cirkelsågverk och sannolikt ett av Munksundsbolagets sågverk komma att stå utan råvara inom mindre än 10 år.

*'Ang. omläggning av kronoparkerna till länsallmänningar m. m. (Forts.)*

Herr Anderson i Norrköping sade, att vi måste tänka på att också i Norrbotten skapa ett mera differentierat näringsliv, en småindustri. Det är alldeles riktigt, men, herr Anderson, det är förädlingen av skogens produkter i kustbygderna, som uppehåller en industriarbetarbefolkning med en relativt god köpkraft, vilken bildar underlaget för kustbygdens jordbruk, och den dagen man rycker undan grunden för industrien, den dagen så har man också ryckt undan grunden för dessa jordbruk där uppe, och den dagen har man också ryckt undan grunden för en småindustri. Jag vill icke vara med om att bygga en enda sågram till i Norrbotten, ty jag är övertygad om att vi hava flera sågverk än vi behöva eller åtminstone så många sågverk, som vi behöva. Vad jag strävar efter, det är, att den råvara, som finns i Norrbotten, skall förbehållas de sågverk, som finnas där. Ty jag vill bevara arbetstillfällena åt den befolkning, som slagit sig ned där. Den enda utbyggnad av träförädlingsindustrien, som kan komma i fråga, är byggande av en sulfittfabrik för produktion av omkring 40,000 ton. Det finnes det råvara till, och, såvitt jag vet, finns det råvara i tillräcklig mängd åt rikets övriga sulfittfabriker. Endast vid utvidgning av driften vid söderut belägna fabriker skulle man behöva befara någon råvarubrist. För våra cellulosafabriker i Gävlebukten och södra Sverige tror jag det finns god balans mellan tillgång och efterfrågan på råvara, men det gör det icke uppe i våra nordliga län, ty 90 miljoner kubikfots avverkning om året, det är 40 miljoner kubikfot för mycket, och med den takten i avverkningen måste ovillkorligen våra egna anläggningar komma att inom en ganska snar framtid lida brist på råvaror. Det är med anledning av dessa utvecklingstendenser, som jag vill ropa halt, innan det har gått så långt, att det blivit en ny industrinedläggelse.

Jag skulle vara herr Anderson i Norrköping oändligt tacksam, om han framtiden ville medverka till, att vi finge en differentierad industri. Men jag frågar: varför finns det icke något järnbruk nu i Norrbotten, trots att Norrbotten har landets eller jag kan gott säga Europas rikaste malmtillgångar, landets rikaste krafttillgångar, överflöd på avfallsskog, som kan användas till kolning och alltså till reduktionsmedel, överflöd på grafit, om man vill framställa ett tackjärn av billigare kvalitet än träkolstackjärn? Varför skola vi i Norrbotten icke få lov att göra järn, när vi hava dessa rika tillgångar? Om herr Anderson vill höra svaret på min fråga, bör han vända sig till storbankerna och till järnindustrien i mellersta Sverige. Vi hade ett järnverk i Luleå, som under hela sin tillvaro gick med förtjänst, men när Ytterstfors-Munksund i början av 1920-talet råkade i svårigheter, så passade de mellansvenska intressena på att köpa upp järnverket och lade ned det därför att de icke ville hava någon konkurrent där uppe. Jag hoppas livligt, att herr Anderson i Norrköping och kammarens övriga ledamöter, när frågan, sedan utredningarna blivit färdiga, kommer att läggas fram för riksdagen, lämnar stöd, då det gäller att bygga upp ett mera differentierat näringsliv där uppe.

När det gäller utredningar, så har jag lärt mig, att det finns någonting, som närmast måste betecknas med ordet sabotage. Här tillsattes en utredning om järnmalmen år 1932. När den suttit i fyra år, hade den haft tre sammanträden, trots att den enligt sina direktiv borde verkställt utredningen snabbt, så att vi kunnat få någonting att göra uppe i Norrbotten. Så blev det litet rabalder om saken, och då lovade man, att det skulle sättas fart på utredningen. Jag tror dock, att vi komma att få litet fart på den, beroende icke på de ledamöter i utredningen, som äro ifrån södra delarna av landet, utan därpå, att vi hava en ledamot ifrån länet, som nog kommer att försöka påskynda förhandlingarna. Men jag är ganska övertygad om, att när han är färdig att framställa sin propos, så äro de andra färdiga med en »reservation», där de för-

*Ang. omläggning av kronoparkerna till länsallmänningar m. m. (Forts.)*  
söka att leda i bevis, att det icke går att göra järn i Norrbotten, utan malmen måste forslas ut till Tyskland, England eller Amerika eller till Höganäs, där det finns en liten industri för förädling av Norrbottensmalm.

Kammarens ledamöter böra förstå oss, som äro från Norrbotten, när vi försöka att slå vakt om våra försörjningstillfällen, ty vi veta, att, när skogen är »avbetad» och industrien i kustlandet börjar att lida brist på råvaror, så inställer sig också det verkliga problemet för Norrbottens jordbruk. Norrbottens jordbruk kan blomstra, men bara på ett villkor, och det är att det inom länet finns en köpstark industriarbetarbefolkning. Det är grunden för hela länets näringsliv. Den ena näringsgrenen betingar den andra.

Herr talman! Jag yrkar fortfarande bifall till motionens senare del.

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr talman! Jag ber att få förklara, att jag delar den uppfattning, som talarna i denna debatt samstämmigt givit uttryck åt, eller att försörjningsproblemet för övre Norrlands del tvevelsutan är ett problem av allra största betydelse och tillika ett säkerligen mycket svårlöst problem. Jag ber att till denna deklaration få foga det uttalandet, att jag för min del vid åtskilliga resor i Norrland fått den bestämda uppfattningen, att skogsavverkningen där sker i ett betydligt hastigare tempo än vad den årliga tillväxten medgiver.

Vad beträffar det yrkande, som herr Lövgren på ett, jag medger det, mycket skickligt sätt har ordat för, så torde det redan nu stå klart för kammarens ledamöter, att den första delen av motionen är tämligen omöjlig. Att dela upp statens skogar mellan de olika länen och låta länen ekonomiskt förfoga över dessa skogars avkastning, tror jag icke att den svenska riksdagen är böjd att medverka till. Den kritik, som herr Lövgren riktat mot domänstyrelsen, skall jag för min del icke närmare yttra mig om. Jag kan icke verifiera hans uppgifter, men jag vill icke heller bestrida dem. Kritiken får alltså stå för herr Lövgrens egen räkning. Jag är icke alls övertygad om, att länsstyrelserna i övre Norrland skulle hava större möjligheter att sköta Norrlands skogar ekonomiskt mer tillfredsställande än de nu skötas genom domänstyrelsens försorg. Jag anser, att en hel rad svårlösta problem skulle komma att uppstå, om domänstyrelsen avkopplas; bland annat uppstår då den stora frågan, vart dess folk skall ta vägen.

Om man granskar taxeringsresultaten över värdena på statens skog i olika län, finner man ostridigt, att de överväldigande största värdena befinna sig i Norrland. Sålunda är taxeringsvärdet på statens skogar för Norrbottens län 46 miljoner kronor och för Västerbottens län 45 miljoner kronor. Jag vill inte säga annat än att det är mycket möjligt, att Norrbottens och Västerbottens befolkning mer än väl behövde åtnjuta avkastningen av dessa skogar, men att göra en uppdelning på sätt som här ifrågasatts kan jag dock inte vara med om. Det finns även andra landsdelar i vårt land, som inte äro över sig förmögna. Vi ha t. ex. ett län som heter Göteborgs och Bohus län. I detta län äro statens skogar inte taxerade till mer än 1,800,000 kronor.

Herr Lövgren har nu frånträtt detta yrkande — det förstår jag synnerligen väl — och i stället inskränkt sig till att yrka bifall till den hemställan, som framförts i senare delen av hans motion. Ja, jag skall inte bestrida att även det problem, som här beröres, är så pass viktigt, att en ingående prövning är befogad. En utredning i detta syfte pågår emellertid. Herr Lövgren bestred i sitt första anförande riktigheten av den uppgift, som jordbruksutskottet har lämnat, nämligen att 1936 års skogsutredning skall behandla ifrågavarande spörsmål. Denna uppgift har jordbruksutskottet fått under hand, och riktigheten av jordbruksutskottets uttalande verifierades i det an-

*Ang. omläggning av kronoparkerna till länsallmänningar m. m. (Forts.)*  
förande, som helt nyss hölls av statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet. Nu är det visserligen möjligt, att denna utredning icke kommer att få den stora räckvidd, herr Lövgren önskar. Med hänsyn till det sakförhållandet, att utredningen redan pågår och frågan alltså åtminstone i viss utsträckning kommer under prövning, kan jag inte finna annat än att det föreligger goda skäl för kammaren att även i detta avseende bifalla jordbruksutskottets förslag.

Det var med mycket stort intresse, som jag hörde herr Kilbom framlägga sin syn på saken. Jag förstår väl, att herr Kilbom under sina resor i Norrland gripits av en stark medkänsla för de fattiga människor, han där råkat. Jag har i detta avseende samma känsla som herr Kilbom, men jag hade svårt att följa herr Kilboms logik i fortsättningen. Han uttalade nämligen på ett ganska markerat sätt, att han inte trodde det var möjligt att gå fram på den av motionärerna föreslagna vägen att förbehålla avkastningen av skogarna i en landsdel åt denna landsdels egen industri. Men så slutade herr Kilbom likväl sitt anförande med att yrka bifall till herr Lövgrens yrkande. Herr Kilbom gjorde detta, om jag förstod honom rätt, med den motiveringen, att han därmed ville inlägga en protest gentemot vissa mellansvenska och sydsvenska representaters uppträdande.

Detta föranleder mig, herr talman, att uttala en undran om det är riktigt, att man i svenska riksdagen vid behandlingen av spörsmål sådana som dessa eller låt mig säga vilken fråga som helst söker konstruera fram ett motsatsförhållande mellan olika landsdelar. Saken ligger ju så till, att vi sitta i samma båt. Jag förstår för min del till fullo den misstämning och den bitterhet, som ofta kommer till synes ifrån Norrlandsrepresentanternas sida. Det är emellertid en helt annan sak, att jag i en hel del av dessa frågor inte kan biträda de vägar till frågornas lösning, som dessa representanter ifrågasätta.

Jag ber för min del, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

**Herr Kilbom:** Om jag hade yttrat mig så som herr Andersson i Löbbo trodde, säkerligen på grund av att han missförstått vad jag sade eller hört dåligt, skulle hans polemik mot mig ha varit motiverad. Men då jag inte gjort det, är herr Anderssons uttalande icke motiverat.

Jag sade så här: Jag vill öppet och ärligt säga att jag inte är övertygad om att man skulle vinna någonting genom att överflytta förvaltningen av statens skogar från domänstyrelsen till länsstyrelserna. *Men*, säger jag i slutet av mitt anförande, som en maning kommer jag ändå då det blir votering att rösta för herr Lövgrens yrkande, och det lyder så här: att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om skyndsamt utredning rörande möjligheterna att åt vartdera av de två nordligaste länens befolkning och industri-anläggningar säkerställa avkastningen från resp. läns skogar såväl i fråga om inkomster som arbetstillfällen.

Detta innehåller det yrkande jag haft i min hand och ingenting annat. Såvitt jag kan finna innebär detta något helt annat än ett bifallsyrkande till förslaget om överflyttande av förvaltningen till länsstyrelserna.

I övrigt tycker jag förstås att herr Andersson i Löbbo — att döma av hans yttrande, att vi sitta alla i samma båt — kunnat ha litet större förståelse för befolkningens känslor i Norrbotten och Västerbotten. Denna befolkning betraktar sig som kolonister — och *behandlas* delvis också som kolonister. Då situationen är sådan, förefaller mig läget så pass allvarligt, att man verkligen litet mera borde vara med om åtgärder än som framgår av herr Anderssons anförande.

*'Ang. omläggning av kronoparkerna till länsallmänningar m. m. (Forts.)*

Herr **Andersson** i Löbbo, som härefter för kort genmäle erhöi ordet, yttrade: Även om det skulle vara så att jag i någon mån missförstått herr Kilboms första anförande, vilket jag självfallet beklagar, kvarstår dock det faktum, att herr Kilbom nu verifierade att han såsom en protest eller — vilket han underströk — som en varning till vissa andra ledamöter yrkade bifall till den hemställan han nyss läste upp.

Jag vill erinra därom att detta yrkande icke är identiskt med herr Lövgrens, ty det yrkande herr Kilbom *nu* föredrog gällde de båda nordligaste länen, under det herr Lövgrens yrkande blott avsåg Norrbottens län.

Härpå anförde

Herr **Lindmark**: Herr talman! Jag instämde i herr Kilboms yttrande och yrkande därför att de behärskades av ganska mycket sunt förnuft. Herr Kilbom vände sig mot herr Lövgrens utgångspunkter och menade att de knappast voro riktiga, och det är också min uppfattning. Det kan inte vara riktigt när man försöker lösa Norrlandsproblemen genom att dra upp provinsgränserna på sätt som herr Lövgren föreslår. I uppräknandet av olika bolag, som erhållit virke från Norrbotten, omnämner herr Lövgren också tre bolag i Västerbotten. Enligt hans mening skulle dessa också böra vara avstängda från möjligheten att erhålla virke från Norrbotten. Det kan väl inte vara någon rim och reson i denna gränsdragning.

Problemet är likväl av sådan utomordentligt stor vikt och betydelse, att det är värt att utredas, och om man också inte kommer fram till det ytterligtgående resultat som herr Lövgren tror på, så är det likväl möjligt att man under denna utredning kan finna vägar, som äro ägnade att förhindra en katastrof för den industri som finns i Norrbotten. För övrigt äro förhållandena i dessa två nordligaste län tämligen likartade, och kunde man finna lämpliga utvägar för att rädda näringslivet i Norrbotten, hade man också därmed anvisat vägar för att lösa svårigheterna för Västerbottens läns vidkommande.

Jag har bara velat nämna detta såsom en förklaring till att jag kunnat instämma med herr Kilbom i hans yttrande och yrkande.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Lövgren under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övertvägande ja för den förra propositionen. Herr Lövgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 64, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej.

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Lövgren under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.



## § 11.

Föredrogs vart efter annat

jordbruksutskottets utlåtanden,

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fastställande av personalförteckning för domänverket;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till stöd-jande av odlingen av vissa kulturväxter;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av statens skogsförsöksanstalt; och

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag för anläggande av gemensamma tvättrinätningar på landsbygden;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 18 juni 1937 (nr 481) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper; och

nr 26, i anledning av väckt motion angående tullen å knivar och gafflar; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 14, 16 och 36 §§ lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank;

nr 46, i anledning av väckt motion om beredande av tjänste- och familjepensionsrätt åt extra lantmätare; och

nr 47, i anledning av styrelsens för riksdagsbiblioteket framställning om pension till före överbibliotekarien vid riksdagsbiblioteket fil. doktorn R. G. Höckerts änka Gunhild Christina Höckert.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden och betänkanden hemställt.

## § 12.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

*Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talman-  
nen i riksdagens andra kammare och de kammarens le-  
damöter, som blivit utsedda att jämte herr talman-  
nen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjä-  
ning, den 17 maj 1939.*

S. D. Förordnade herrar deputerade kanslisterna hos kammaren juris kandidaten B. C. A. Ericsson och juris studeranden N. Grass att från och med den 20 i denna månad under återstoden av innevarande riksdag vara stenografer hos kammaren samt juris studeranden D. Hj. Gillberg och filosofie studeranden Arne Häll att under samma tid vara kanslister hos kammaren.

Som ovan

In fidem

Sune Norrman.

Andra kammarens protokoll 1939. Nr 31.

## § 13.

Till bordläggning anmälde:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckt motion om uteslutande ur vissa kommunallagar m. fl. författningar av bestämmelserna om obligatorisk uppläsning av kungörelse om stämma och sammanträde m. m.;

nr 14, i anledning av väckta motioner om författningsändringar beträffande samarbetet mellan regering och riksdag i utrikespolitiska ärenden;

nr 15, i anledning av väckta motioner angående formerna för riksdagens budgetbehandling; och

nr 16, i anledning av väckt motion om ändring av gällande bestämmelser rörande kvalificerad majoritet för vissa kommunala beslut;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 4, angående regleringen för budgetåret 1939/40 av utgifterna under rikstatsens fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till försvarsdepartementet;

nr 175, på grund av kamrarnas skiljaktiga beslut i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse av 35 § civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8) jämte i ämnet väckta motioner;

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av vissa kostnader i samband med inbördeskriget i Spanien;

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av beskickningshus i Tokio m. m.;

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående indragning av sändebudsbefattningen i Prag och upprättande av en sändebudsbefattning i Belgrad;

nr 179, i anledning av väckta motioner om vissa åtgärder för tillgodoseende av västkustens sjöförsvär;

nr 180, i anledning av väckt motion om mottagande av bidrag från kommun till anskaffning av luftvärnspjäser till hemortens försvar m. m.;

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för ordinarie tjänstemän vid de allmänna läroverken m. fl. statliga undervisningsanstalter jämte i ämnet väckta motioner;

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriska avlöningsbestämmelser under budgetåret 1939/40 för vissa kommunanställda lärare m. fl.;

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa särskilda grunder för lönetursberäkning för ordinarie lärare i övningsämne vid det statliga undervisningsväsendet;

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens arbetslöshetskommission, reservarbeten och kontantunderstödsverksamhet m. m. jämte i dessa ämnen väckta motioner;

nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till oförutsedda utgifter; och

nr 187, i anledning av väckta motioner om möjligheterna att underlätta tillgången till elektrisk kraft för landsbygdens folk;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 4 juni 1937 (nr 305) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv;

nr 53, i anledning av framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret angående förlängning av bemyndigande för fullmäktige att till riksbanken överlämna skattkamarväxlar m. m.;

nr 54, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om årligt understöd åt en städerska vid riksdagshuset; och

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade pensionsbestämmelser för lärare vid kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor, praktiska mellanskolor och högre folkskolor; samt

andra lagutskottets utlåtande, nr 30, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående förslag till lag om vissa ändringar i värnpliktslagen den 30 juni 1936 (nr 443), dels ock i ämnet väckta motioner.

#### § 14.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 256, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom samt stipendier åt elever vid dylika skolor;

nr 258, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till kapitalinvestering i statens allmänna fastighetsfond, avseende socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 260, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till kapitalinvestering i fonden för förslag till statsverket, avseende finansdepartementets verksamhetsområde; och

nr 265, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till universiteten i Uppsala och Lund m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

från riksdagens kansli:

nr 267, angående åvägabringande av större enhetlighet i fråga om måltidstider; och

nr 268, angående hemhjälpsverksamhetens planmässiga organiserande och stödjande från det allmännas sida.

#### § 15.

Justerades protokollsutdrag.

#### § 16.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

|                               |                                     |
|-------------------------------|-------------------------------------|
| herr <i>Näsström</i>          | under 5 dagar fr. o. m. den 20 maj, |
| » <i>Gustafson</i> i Vimmerby | » 4 » » » 18 »                      |
| » <i>Andersson</i> i Dunker   | » 4 » » » 18 »                      |
| fru <i>Alvén</i>              | » 2 » » » 18 »                      |
| herr <i>Leo</i>               | » 9 » » » 18 »                      |
| » <i>Lundstedt</i>            | » den 19 maj,                       |

|                                         |       |   |       |           |             |      |
|-----------------------------------------|-------|---|-------|-----------|-------------|------|
| herr <i>Johansson</i> i Djursnäs        | under | 2 | dagar | fr. o. m. | den 18 maj, |      |
| › <i>Spångberg</i>                      | ›     | 5 | ›     | ›         | ›           | 18 › |
| › <i>Olsson</i> i Rimforsa              | ›     | 4 | ›     | ›         | ›           | 19 › |
| › <i>Wolgast</i>                        | ›     | 5 | ›     | ›         | ›           | 20 › |
| › förste vice talmannen <i>Jeppsson</i> | ›     | 2 | ›     | ›         | ›           | 19 › |
| › <i>Nyblom</i>                         | ›     | 2 | ›     | ›         | ›           | 18 › |
| › <i>Janson</i> i Frändesta             | ›     | 2 | ›     | ›         | ›           | 18 › |
| › <i>Jacobson</i>                       | ›     | 3 | ›     | ›         | ›           | 20 › |
| › <i>Johansson</i> i Öckerö             | ›     | 2 | ›     | ›         | ›           | 19 › |

och

Kammarens ledamöter åtskildes härafter kl. 1.15 på natten.

In fidem  
*Sune Norrman.*